

تەفسیری زەمناکۆیی

بە قەڵەمی

مەلا سەعیدی زەمناکۆیی

جزمی: ﴿ ٤ ، ٥ ﴾

بەرگی چوارەم

تەفسیری زماڭوی

بەقەلەمی

مەلا سەیدی زماڭوی

جزمی ﴿ ٤ ، ٥ ﴾

بەرگی چوارەم

ناوی کتیب : تەفسیری زمانکۆیی .

ناوی نووسەر : مەلا سەیدی زمانکۆیی .

جزمی چوارەم و جزمی پێنجەم .

بەرگی چوارەم .

چاپی یەكەم .

چاپی کۆمپیوتەر و ڕاکێشانی : ﴿ چاپخانەی ئۆفیسێتی بابان ﴾

ژمارەی سپاردنی (٤٠٩) ی سالی (٢٠٠٠) ی وەزارەتی ڕۆشنبیری یی سپیڤدراوه .

مافی لە چاپدانی بۆ نووسەر پارێزراوه .

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ عِزُّهُ اَكْبَرُ

به ناوی خوای به خشندهی میهره بان

سوپاس بۆ پهروه رده کهری ههموو بونه وهران

درودی خوا له سهر پیغه مهرو هاوړیکانی و ههموو په پره وانی.

گرنګترین شتی پیوستی له سهر کار به دهستان و پیشه وایانی کارامه و نازاو دلسوز
 نه مه یه ، ههموو کار ټکی چاک بۆ سهر بازه کانیان جی به جی بکه و بهره و امین له سهر به هیژ
 کردنیان و بتهو کردنی سهر بازه کانیان زور به پیره وه ، ههول بدهن ترس و بی هوره بی له و ان
 دوور بڅنه وه ، چونکه سهر که وتن به تنها بریتی نیه له هیژو توانای چهک ، بهر له ههموو
 شتی نه گهر پته وه بولای خو ګرتن و راوهستان و کارامه بی هیژ و یستی سهر بازه کان ،
 نه گهر کارامه نه بن ناتوان نهو چه کانه بڅنه کار . بیګومان دوزمنان نه و ونده له هوره و
 نیازی سهر بازان نه ترسن بۆ بهر ګری له خو یان و نیشتمان بیرو باوهړیان ، بهو نه ندازه یه له
 چه کی زور قورس ناترسن ، چهک و نامیز سوودو به خش نین نه گهر به نیازی پاکه وه
 نه خرینه گهر بۆ بهر ګری له نیازی خرابی دوزمنان.

نه وه ته به چاوی سهر نه ییری و به ګوی نه یسری و روظنامه و تیز ګی خوین مزان و
 دا ګیر که ران چون و به چ جوړی پرو پاګه نده بلاو نه کهنه وه بۆ سوودی خو یان ، به چ
 فرو فیلی نه یان خنه کار بۆ بهر ګری له به کړی گیر او کانیان ، چون جهنګی دهر وونی
 له ګه ل دانشتوان به کار دین بۆ نه هیشتی نیاز و مه بهستی بهرزی دانشتوان و دوودلی و
 ګومان نه خه نه دهر و نیانه وه له دزی بهر ګری نیازی رهوا و بهرزی دانشتوان بۆ سوودی

تهفسیری زمانګویی

خرابی خوږيان نه يان خښه کار . که واته کار کردنی بۆ سهردهروون گه وره ترين شته بۆ داگير کردنی گهلان ، خوا نه فهرموی :

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾
 إِنْ يَمَسُّكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ
 وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ
 ءَامَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾
 وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾

﴿ولاتهنوا ولا تحزنوا﴾ وهتيوه لاواز و بیهیز مهبن و مهترسن بۆ جهنگ کردن له گهل دوزمنانی خوږتان به بۆنه ی هه ندی شته وه پیتان گه یشتوه له برینداری و نازار و ، خه فته تبار مهبن بۆ کوژراوه کانتان و برینداری و ده ست نه که و تنی تالان نه گهر ئیوه راست نه که ن باوه پردارن .

نهو نایه تانه هاتوونه ته خواره وه بۆ هاندانی باوه پرداران و سه رخووشی کردن له و ان که له پرۆزی ئو حودا کوژراو و برینداری زۆریان هه بوو ، له کۆچ که مران پیتج کس له ئیوان نه و اندا همه زهی مامی پیغمه مر ، له یاریده ده مران (٧٠) کس کوژران .

کاتی موسولمانان تووشی شکستبوون خالیدی کوژی وه لید وستی سه ری شاخه کانیا ن لی بگری ، له و کاته دا پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ به نازه وه پارایه وه له خوا و ووتی : خوا به بۆ باوه مران سه مر نه خهی ، خوا به خوږ ناگاداری نه گهر نه م باوه پردارانه بکوژرین له م شاره دا جگهی

ته فسیری زمانکوی

ئەوان كەسى تر تۆ ناپەرستى . كوتوپر ھەندى لەو تىر ھاوئزانە مابوونەو ھە گەرانەو ھە بۆ سەر
لوتكەى كپۆ ھە كان بى باو ھە كانیان شكاند ، بۆيە خورای مەزن فەر موروى :

[illegible]

ئەو ئايەتە ئامازە ئەكا بۆ ئەمە كەئائینی ئىسلام سەرئەكەوئ بەسەر دوژمنانی خۆیا .
 كەواتە ھەر كەس ئاین لەدلتیا چەسپا بێ و جینگەى خۆى گرتبى ئەودلە ھەرگىز تەنگى
 پرووى تى ناكا و ناترسى ، ئەزانى لەرپىگەى ئائینی خۆیا و بۆ بەرزى فەرمودەى راست
 لەناو ئەچى و ئەكوژى ، بەلام نەرم و نىانى لەموسلمانانەو لەبەر سوودى خۆيان زۆر
 شیرىنە ، ئەك بۆ ئەو شتانە پەيوەندیان بەئاین و باوەرەو ھەبى ، لەوانەدا ئەبى توند و تىژ
 بن .

کاتی پیغمهر ﴿﴾ له جهنگی نوحود گه پايه وه به خهفت و دلگرانی زوره وه ، ژناني ميږد کوژراو و کورې باوک کوژراو نه هاتن بولای پیغمهر ﴿﴾ ، بهو کارانه نازاری پی نه گه یشت . پیغمهر ﴿﴾ به سمر زه نشته وه فهرمووی : نابهم شیوه به له گه ل پیغمه ری خوړتان هه لئه سمن ، بو نمو مه به سته خوا به باوه ردارانی فهرموو :

﴿إِنْ يَعْصِمُكُمْ قَرْحٌ قَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ﴾ نه گهر بگا به ئیوه برین و نازاری برین له جهنگی ئو خوداو له جهنگانی تریشدا ، دواپی بهراستی گهیشتووه بهی باوه ران برین و نازاری برین وینهی نازاری ئیوه کهچی لاوازی رپی نه کرده نهوان و خویانیان ناماده کرده بو جهنگ له دواى جهنگی بهدرو پهلاماری ئیوهیان دایه وه ، پیویسته ئیوهیش وهك نهوان واین و نهی ئیوه بههوره ترین ، چونکه ههولتی ئیوه خاوهنی سووده نهك جهنگی نهوان .

﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نَدَاوْهَا بَيْنَ النَّاسِ﴾ وهیڙی روڙانی جهنگ و جیهان ٿیمه ٺهو هیڙانه نه گڙین له نیوان ناده میزادا ، روڙی ده سته لات و راباردن بۆ لایه نیکه و روڙی بۆ لایه نی

تره ، پۆژى نەگەتى و ئازار بۆلايه ، پۆژى تر بۆلايه تره ، پۆژى سوود بۆ موسولمانانە و پۆژى تر بۆ بى باويرانە .

مہبہست لہو گۆرپنہی خوی مہزن بۆ ئوہنی یہ جارئ یارمہتی باوہر داران بدا ، جارئ تر یاریدہی بی باوہر ان بدا ، چونکہ یارمہتی دان کاریکی گرنگہ ہەرگیز شایستہی بی باوہر ان نیہ . بەلکو ویستی خوی مہزن وایہ جارئ نازاری گران تووشی بی باوہر ان نہ کا ، نہ گہر ہموو کاتی نازاری بی باوہر ان گران بکا و نازار لہسەر موسولتمانان ہەلبگری ہموو ئادہمیزاد بۆی دەرئەکوئ باوہرہیان بہئاین راستہ و پەوايہ ، جگہی ئو پووچ و نادرستہ ، کہواتہ ہموو ئادہمیزاد بہخووشی بی یابہترشی نہی باوہر بہیتن ، ئو کاتہ داواکردنی خوی مہزن لہ ئادہمیزاد بۆ فرمانبہرداری بی سوودہ و پاداشت و سوزایش بی جیگہ ، وەک لہمەو ہەر لہ ئایہتی (۱۳۸) ی ئہم سورہتہ باسی کرا .

له‌پروژانی راپورودودا هیڅی گهلان و سهرکهوتیان بههڅی دارایی و پیاوani زور نازا و کارامه‌وه‌بووه ، ههر گهلې بهو جوړه خوږیانیان بنواندایه سهرته‌کهوتن ، به‌لام ئیستا و نه‌م سهرده‌مه‌ی ئیمه نه‌و شتانه باویان نه‌ماوه. ئیستا زانیاری و پیشه‌سازی ده‌ور نه‌بینی ، نیشتمانی دانیشتوانی نه‌زان و نه‌خوینده‌وار بی هیڅ داگیرکراو نه‌بی باه‌موویان خاوه‌نی سامان‌ترینی دانیشتوانی سهر زه‌وی بن ، وه‌ک زیږی ره‌ش زیوو خورما و دانه‌وتله و ده‌ریا و زه‌ریا ، به‌لام دانیشتوانی جینگیه‌ خوینده‌وار و زانابن ، خاوه‌نی پیشه‌سازی بن سهرکهوتن به‌ده‌ست نه‌هینن ، ههرچه‌نده زه‌وی نیشتمانه‌کانیان چولېن له‌همو کانگایه نه‌وه‌یش بههڅی زانیاری و خوینده‌واری به‌وه‌یه ، به‌ناچاری گهلانی نه‌زان و بی هیڅ نه‌بنه‌ بچوکی گهلانی خاوه‌ن زانست و به‌هیڅ بیان‌ه‌وی یا نه‌بان‌ه‌وی .

موسولمانانی پیشو له سهر باز نه بو سوودی خویان نه سوړانه وه به گورجی به دهك
نه گه یشتن به گویره ی پیوستی نه و کاته زانین و پیشه سازی و چك سازیان به دست نه هیتا
بو سوودی دانیشتون ، بهو بو نه وه بوون به پیشه و او چاو لیكراوی هموو گه لان . به لام
له م سهر ده مه دا پهر ته وازن و له سهر هیتلی راست پشت نه كنه یه كتری و ههر گیز ترووشی

یه کتری نابتهوه ، بهو بۆنهوه نهزانین و نهخوینهواری و بیهیشهسازی بوهبه بهشیان و بوون بهژێردهستهی دوژمنانی خوڤان و خوایان ، بۆیه بیه باوهپرانی نیستا جینگای موستمانانی پیشوویان گرتوه و بوون بهزاناو خویندهوار .

زانستی بیه وینهی خوای مهزن لهمه‌دایه له‌گومان و نه‌زانینداین و نه‌زانن چ که‌سی له‌باوه‌پرداران و له‌بیه باوه‌پران سه‌رته‌که‌ون ، ئاده‌میزاد به‌کۆششی خوڤان نه‌و گومان و نه‌زانینه نه‌هێلن به‌هۆی ووردبوونه‌وی زۆر قوول له‌به‌لگه‌ راستیه‌کانی نایینی ئیسلام ، بۆ نه‌وه‌پاداشتیان له‌لای خوای مهزن گه‌وره و به‌رێژ بیه ، بۆنه‌وه خوا زانستی خوڤی بیه‌ستی به‌و که‌سانه‌وه باوه‌پریان هیناوه و خاوه‌نی کۆششن له‌مه‌و پاش و نه‌فه‌رموئ :

﴿وَلْيَعْلَمْ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ نیه هیزی رۆژانی جه‌نگ نه‌گۆڕین له‌نیوان ئاده‌میزاد له‌مه‌وه‌به‌ر مه‌به‌ست و زانستیکی تایه‌تیه‌ داوای نه‌و گۆڕینه‌ی کردوه ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی خوا بزانی و ئاگادار بکا که‌سانیکی نه‌وتۆ باوه‌پریان هیناوه جیا بینه‌وه له‌بیه باوه‌پران ، مه‌به‌ست نه‌وه نیه خوازانا نه‌بووه به‌و که‌سانه باوه‌پریان هیناوه و رۆژانی هیز نه‌گۆڕی هه‌تا باوه‌پرداران بناسی که‌به و جو‌ره‌نی‌یه ، چونکه خوا مه‌به‌ستی نه‌مه‌یه خوا زانستی خوڤی بۆ باوه‌پرداران ناشکرا نه‌کا هه‌تا ئاده‌میزاد بیان ناسن ، زانراوه‌کانی خوا زۆرن و زانینی خوا یه‌که و ناگۆڕی هه‌ربه‌وه نه‌وه ، بۆ نه‌ونه‌یه‌کی له‌نیه‌مه‌ نه‌زانیه به‌هاتنی به‌یانی ، داویی کاتی به‌یانی هات نه‌زانیه به‌یانی بوه‌به‌نه‌مه‌رۆ نه‌مه‌رۆیش رۆیش نه‌زانیه بووه به‌پا‌بو‌ردوو ، که‌واته گۆران و تازه په‌یدا‌بو‌نیکه له‌زانراوه‌کاندا په‌یدا نه‌بیه ، خوای مه‌زن ، باوه‌پردار و بیه باوه‌پر نه‌زانیه به‌ر له‌وه‌ی بۆ ئاده‌میزاد ده‌رکه‌ون ، کاتی ده‌رکه‌وتن خوا نه‌زانیه به‌جیا‌بو‌نه‌وه‌یان لای ئاده‌میزاد .

﴿وَيَتَّخِذُ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ﴾ وه‌بۆ نه‌وه خوا وه‌ر‌ب‌گ‌ری کۆمه‌لتی له‌شه‌هیده‌کانی ئیه‌وه و رێزیان لی ب‌گ‌ری به‌بۆنه‌ی ئارام و خو‌را‌گر‌تیانه‌وه له‌سه‌ر سه‌ختی جه‌نگ و شتی تر . شه‌هید که‌سیکی نه‌وتۆیه خوڤی بکا به‌فیدا‌کار بۆ بیروباوه‌ری خوڤی ، چونکه نه‌زانیه نه‌و رێگه‌یه به‌ختیاریه ، مانه‌وه‌یان له‌گه‌ل سه‌تم‌کاراندا شو‌ره‌یه و خراپیه ، شه‌هید

له پاشه پوژدا له گهل پيغمهر ﴿﴾ و دوستاني خوادان و خوا شايه تيان بو ئه دا له نيو هه موو گهلاني ناده ميزادا .

ئهو كه سانه ي له جهنگي بي باوه راندا بكورزين نويزي مردوويان له سهرناكري و ناشورين ، بهو مهر رجعي ئهو جهنگه كوتايي بي نه هاتي ، نيز به مهر جورى كوزرابي ، به لام ئهو كه سانه ي له جهنگي ياخي هكان له رزيمي ئيسلامدا بكورزين ، يا له پاش كوتايي جهنگي بي باوه راندا بكورزي به مهر هوپه بي به شهيد دانانرين ، ئه بي بشورين و نويزيان له سهر بكري ، خوا بيكا به به شي شهيدى .

﴿ والله لا يحب الظالمين ﴾ وه خوا سته مكاراني خوشا ناوي ، هه تيان نابزي ئو بو كوشتن له ريگهي خوادا ، هه ورچهنده واته بي له جهنگي باوه دارانا ئه كورزين ، يا سهر ئه كهون بو ئه وه بيه هوي سهر ليشوان و ناسينيان لاي ناده ميزاد .

﴿ وليمحص الله الدين آمنوا ﴾ وه بو ئه وه ي خوا پاكي بكاته وه كه سانيكي ئهو تو باوه ريان هيناو به هوي ئهو گورانهي هيزي روژه كاني جهنگ ، ده ريان بخا بو ناده ميزاد و تاقيان بكاته وه .

﴿ ويمحق الكافرين ﴾ وه بو ئه وه ي خوا بي باوه ران له ناو بيا به هوي ئهو گورانه وه ، مه به ست له ناو بردني ئهو بي باوه رانه تاقميكي تايه تن كه جهنگيان له گهل پيغمهر كردوه له جهنگي ئوحودا ، ئهو تاقمه هه مويان كوزران جگه له كه ميكيان كه له وه پاش باوه ريان هينا ، وه خاليدى كوري وه ليد .

هه موو كهس ئه زاني كه بي باوه ران هه موويان له جهنگي ئايي ئيسلامدا كوزراون و زوربه يان ماونه ته وه و بي باوه ريشن ئهو مانايه راسته ئه گهر مه به ست له ناو چوون سزاي جيهاني .

له جهنگي ئوحودا به درو و بلاو كرايه وه كه پيغمهر ﴿﴾ كوزرا و بهو بو ئه به وه موسولمانان بوون به دوو به شه وه : هه نديكيان ئه يان ووت : ئه گهر پيغمهر بوايه نه ئه كوزرا ، هه ندي تريان ووتيان : ئيمه له سهر فهرمووده كاني پيغمهر ﴿﴾ ئه روين و

جەنگ ئەکەین هەتا ئەکوژرین و ئەچین بۆ خزمەت پێغه مەر ﴿﴾ ، بۆ روون کردنه وهی ئەو مەبەسته خوا فەرمووی:

أَمْرٌ

حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ نَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

﴿ أم حسبتم أن تدخلوا الجنة ﴾ بە لکو ئایا ئیوه گومانتان ئەبرد کە ئیوه ئەچنە بەههشت ، وه ئەو کەسانە ی کوژران و ئارامیان گرت لەسەر کوشتن و ئازار و برینداری ؟ ، پێویستە گومانتان وانەبێ .

﴿ ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين ﴾ وههشتا خوا نهیبی و نیشانی ئەدا بەئاده میزاد کەسانیکی ئەوتۆ کۆششیان کرد و خۆیان فیداکاری کرد لەئیوه ، چوون بۆ ئیو بەههشت بەو جوۆره نهیبی دهستی هیچ کەسی ناکهوی ، کەخوا بیبێ و نیشانی بدا بە بەئاده میزاد کەسانی ئارامیان گرتووه و بێ فەرمانی پێغه مەریان نه کرد و جیگه ی خۆیان چۆل نه کرد ، یانی ئیوه ناچنە بەههشت هەتا بەو جوۆره نه بن .

ئەو ئایەتە بەلگه ی روون و ئاشکرایه لەسەر ئەمە کە ئایینی ئیسلام پەیه ونەدی بتهوی ههیه به کردهوی چاک لەژیانی جیهاندا ، مەرجی یەکەم بۆ نزیک بوونهوه لەخوا و پرگار بوون بەهۆی رەزایه تی خواوه و بەشداری لەپاداشتا هەر بەکۆشش و ماندوو بوونه ، پەیه ونەدی بەراست گۆیی و نیازی پاک و ئارام گرتن و خۆرا گرتنه وه ههیه ، بەلام

دروستکردنى مزگەوت و تەكىە و خانەقا و پۇرۇگرتن و نوپۇز كردن و خويۇندى قورئان ،
ئەوانە ھەموويان سووديان نى يە مەگەر بىنە ھۆكارى ئادەمىزاد پاكىش بۇ سوودى گىشتى
يا رېگە بگرن لەزىان و نازارى ئەوان ، بەگۈرەى ياساى قورئان خزمەتى دانىشتوانى پى
بكرين .

دروشم و ئالا و بەيداخى ئاينى ۋەك نوپۇزەكان و جىگەكانى پەرستق ھەرچەندە بەيى
گومان پۇژدار و پىرۇزن ، بەلكو ئەوانە پىۋىستى ئاينى و ئەيى بكرين ، دوايى ھەموو
دەولەت و تاقىمى كەبىروباۋەپىكى تەنھا كۆيان ئەكاتەۋە نابى ھەبن مەگەر ھەيان بى
دروشم و ئالا يە خويانى پى دەرنەخەن و تاقم و پەپەرەۋانى خويانىان پى كۆنەكەنەۋە . بەلام
ئەو دروشمانە نابنە جىگەى پىروا ، لەجگەى ئەو دروشمانە شتى تىرى كارىگەر ھەيى ،
مەبەست لەنوپۇز بەتەنھا كورنوش بردن و سوژدە بردن نى يە ، بەلكو ئەۋەى گىرنگىتى ئەو
شتەيە نوپۇز كەر بەگۈرەى فەرمودەى خوا لەشى خوى بەكار بەيىتى لەفەرماندان بەچاكە و
رېگە گرتن لەخراپە و كارى بىر لى كراۋە ، كۆپونەۋە لەمزگەۋەتا پىۋىستە بۇ ئەۋەبى
دانىشتوان سەر جەم پال بدەن بە بەيەكەۋە و بەنيازى پاكەۋە بۇ سوودى ھەموان ، ئەك بۇ
سوودى تايىبەتى لايە و نازاۋە و دووبەرەكى نانەۋە . بەراستى لەم سەردەمەى ئىمەدا
دروشم و ئالاى ئاينى بەكار دىتن بۇ لادانى دانىشتوان لەرېگەى راست ، زۇر لەپارت و
كۆمەلان ھەن ناۋى ئاينى و نىشتان پەرۋەرى و پۇشنىريان بەخويانەۋە ناۋە سەرمايەيان
لەرژىمى بىگانەۋە بۇ دى و مزگەوت و تەكىە و خانەقاى پى دروست ئەكەن و وۋىنەيان
ئەگرن و ئەيان نىرەۋە بۇ لاي ئەو پۇژمە .

كۆمەللى لەھاۋرېكانى پىغەمەر ﴿ﷺ﴾ ئاۋاتيان ئەخۋاست و ئەيان ووت : خۇزگايە
ئىمەش ۋەك ھاۋرېكانغان لەجەنگى بەدردا لەرېگەى خۋادا خۇماغان بدايە بە كۈشت ھەتا
بەو پلە بەرزە شاد بېۋىنايە ، كەچى كاتى جەنگى ئوحد روى دا ترسان و رايان كرد
پىغەمەريان بەجى ھىشت ، ئەۋاۋاتەى خواستېۋيان پالتيان پىۋەنا ، بۆيە خۋاى مەزن رۋو
ئەكاتە ئەوان و ئەفەرەمۇى :

﴿ولقد كنتم تمنون الموت من قبل أن تلقوه﴾ وهه پراستی ئیوه ئاواتی مردنتان
ئه خواست زۆر به خۆشیه وهه تا پلهی بهر پژی شه هادهت وهر گرن له پیش ئه وه ئیوه بگه
به هوی مردن به تاییه تی لهم جهنگه ی ئو حودا .

﴿فقد رأيتموه وأنتم تنظرون﴾ دوا یی به پراستی ئیوه بینیتان جهنگی ئو حود و بی
باوه ران و ، له کاتی کا ئیوه هیژ و شیر ی بی باوه رانتان چاو بی کهوت شکان و پیغه مه رتان
به جی هیشت ، له کاتی کا برا کانتان به مردووی ئه بین ی .

بۆ هه موو ئاده میزادی ژینگه و کاریکی تاییه تی خویان هه به ، نه و ژینگه و کارانه
دهسته لات پهیدا ئه کهن به سه ر په وش و بیرو باوه رپانا به زۆری ، دوا یی بۆ و نه پیاوی
لاوازو بی دهسته لات سه مکردن له هه موو هیژ به خراپه ژ دانه ی ، هه ر که سی
له ژینگه به کا بژی بت په رستن ه یچ خراپه به له بت په رستیدا نایین ، مه گه ر ئاده میزادیکی
زۆر ژیری وه ک موحه مه دی کوری عه بدولا که به پاکی په وشتی خوی بت په رستی له به که م
کاته وه به خراپ ئه زانی .

بۆ نمونه زۆر هه ژار و لاواز هه ن ئه و په پری رقی خویان ده ر ئه پرن به رانه به به کار و
کرده وه ی سامانداران و خاوه ن هیژان ، باسی سه تم و ئازارو ئه شک به دانیان ئه کهن .

کاتی ئه و مرو فیه هه ژار و لاواز و بت په رست و بی نایانه به جو ری تر گۆران و بوون
به ساماندار و خاوه ن هیژ و خوا په رست خو و په وشتیان ئه گۆری به جو ری تر ، ئه و شتانه ی
له وه و به ر نه فره تیان لی ئه کردن ئیستا لایان زۆر به پژی و پیرو زن . به چاوی خۆمان
زۆر که سمان دیوه دژی ساماندار و کار به ده ستان بوون ، دوا یی هه ر ئه و که سانه بوون
به ساماندارو خاوه نی پله و پایه ی سه تم لی کراوی و هه ژاری خویانیان له بیر ئه چی و له مان
خراپه ژ بن ، هه ره و ها چه ن دین مرو فی بت په رست و بی ئین که باوه رپان هیئا ئه و په پری
بیژاری خویان ده ر ئه پرن بۆ بیر و باوه ره کۆنه کانیان .

خوا ی مه زن به و ئایه ته ی پیشو و به چه ن دین ئایه تی تری دوا یی ئه و نه ریت و ژینگه بهیری
ئاده میزاد ئه خاته وه ، بۆ ئه وه ی بزانه ئاده میزاد له گۆران و گه شه کردندان به به رده وامی

بہ لَام مروفی ژیر و کارامہی زور بہوژدان لہ خوی بایی نابئی و گرنگی بہ ہاتوو چو و
گورانی نہریت و ژینگہ نادا ، ہزاری و لاوازی و سامانداری و پلہو پایہ کاری تی ناکا ،
وایان دائہ نی ٹہو شتانہ دین و ٹہرو و نامین ، ہروہا ٹہو کہسانہ خواہنی بیروباوہری
راستن و لہ ہمہو شتی بہ راستی و باوہرہوہ تی گہیشتون ناگورین لہ خوشیدا بن یا
لہ تالیدا ، ہمہو چاکہیہ بو خویان و بو جگہی خویان بہرہوا ٹہنن ، ہیچ شتیکی خراپی
تازہ پیدابوو سہریان لی تیک نادا ، مروفی چاک و خرایان بو پروون بوہتہوہ ، بیروباوہری
چاک و خراپ لایان پروونہ . ٹہگیرنہوہ کاتی عہدولای کوری ٹہبو قہمٹہ بہردیکی
ہاویشت بو پیغہمہر و پرومہتی پیروزی پیغہمہر بریندار کردو ددانیکی پیغہمہری شکاند ،
پاسہوان و بہیداخ ہلگری پیغہمہریشی کوشت ، وایشی زانی پیغہمہریش کوژراوہ
جاری دا بہنیو خہلکا و ووتی : موحمہد کوژراوہ ، بہو بوٹہوہ ہہندیکی زور
لہ ہاوریکانی پیغہمہر ﴿ﷺ﴾ پرووخان و ہلہانن لہ گہرمہی جہنگدا و پیغہمہریان بہ جی
ہیشت ، ہندی تریان ووتیان . کہ پیغہمہر کوژرابی ٹیمہ خہریکی چ شتیکن ، بزہ
خوای مہزن بہسہر زہنشٹہوہ فہرمووی :

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ
أَنقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ
اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ
لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كَتَبْنَا مُوَجَلًّا وَمَنْ يَرُدَّ

ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِيهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ
 مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَتَلَ مَعَهُ
 رَبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا
 وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ
 إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ
 أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَكَانَتْهُمْ اللَّهُ
 ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحَسُنَ ثَوَابُ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

﴿ وما محمد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل ﴾ وەموحه مەد هېچ شتی نی یە مە گەر
 ناده میزادیکە نیراوه بو ئەوە پەيامی پەروەردگاری خوا بگەیهنی بەبەندەکانی ، هەرکاتی
 رایگەیاندا کارەکە کۆتایی پی دی ، پەيامی خوا پەيوەندی بە مانەوای موحەمەدەو نی یە
 بەلکو ئەو پەيامە بەردەوامە بەمانەوای خوای مەزنەووە خوا هەرئەمینی ، بەراستی بەر
 لەموحه مەد چەندین پێغەمەری تر رابووردوون و مردوون و نامۆزگاری یەکانیان ماوئەتەو،
 موحەمەدیش بمری پەيامەکە ی هەر ئەمینی پێویستە لەسەر ئێوە دەست بگرن بەنایبی
 موحەمەد دوا ی مردنی .

﴿ أفئن مات أو قُتِلْ أُنْقِلْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ ﴾ دوا ی ئە گەر موحەمەد مرد لەجیگە ی
 خویا یا کۆژرا ئایا ئێوە ئەگەرپێوە بو لای کاری پیشوتان ، ئێوە ئەتانهوی بگەرپێوە بو

تەفسیری زمانکۆیی

لای بی باوه ران و هه لگه پته وه له نایینی نیسلام ، ئیسه نابئی نهو کاره بکهن موحمهده نه مینتی ، خوا و نایینی موحمهده نه مینتی .

﴿ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا ﴾ وه هدر که سئی بگه پته وه بۆلای بیرو باوه ری پتشیوی و واز له نایینی نیسلام بهیئتی ، دوابی وه رگه رانی نهو که سانه زیان له خودا نادهن هیچ شتی .

﴿ وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴾ وه خوا له مهو دوا بهم نزیکه پاداشتی نهو که سانه نه داده وه سوپاسی خوا نه کهن و په شیمان نه بنه وه و نه گه پته وه بۆ لای نایینی نیسلام .

﴿ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا ﴾ وه نیه هیچ که سئی که بمری مه گهر به ده ستوری خوا ، نهو مردنه نوسراوه به نوسراویکی خاوهن کاتی دیاری کراو ، نهو که سه نه له بهر نهو کاته و نه له پاش نهو کاته نامری و ناژی ، که واته را کردن و خوشاردنه وه و ترسان نهو کاته درێژ ناکه نه وه ، نازایی و په لامار دانی دوزمن کورتی ناکاته وه ... چهلدین پرسیار هه زور مروقی بی باوه و باوه رانه مه زراو پرسیاری بۆ نه کهن و بهر پای نه کهن :

پرسیار / نهو شتهی ئیمه نه ییین نه مه ده که به راستی بۆ مردن هیه چهلدین هۆی تایه تی ، وه که کوشتن و خنکان و ریشانه وه و چهلدین شتی تر ، نه وانه دژی نه وهن که کاتی مردن دیاری کراوه به هۆی زانیی خوی مه زنه وه ؟

وه لام / له وانه دا هیچ هۆیه تر نی به بۆ مردن جگهی نهو کاته دیاری کراوه لای خوا ، چونکه ریشانه وه بلاو نه یته وه له جیگه یه کدا ، له گه ل نه وه دا لاویکی به هیز نه مریئتی و بیریکی په که کوه ته نامریئتی ، زور لیدان هیه پیاوی نه کوژی که چی ههر نهو لیدانه پیاوی تر ناکوژی ، نه گهر نهو هۆیانه بۆ هه موو کات بونایه نه بوایه کاری بکردایه سهر هه موو که سئی بهیئتی جیاوازی ، که واته خوا دیاری کردوه وه کاته دا بمرن .

پرسیار / به گویره ی ناوه روکی نهو نایه ته نه بی پیاو کوژ بهر پرسیار نه بی له بهردهم خوا دا به کوشتنی پیاوی تر ؟

وه لّام / بهراستی کوژراوه که مردووه بهووی کاتی دیاری کراو بۆ مردنه کهی ، پیاو کوژیش شایستهی سزادانه چونکه پهلاماری شتیکی داوه خوا قهدهغهی کردووه ، له گه لّ نهوهیشدا نهیتوانی کهخوی لی دوور بخاتهوه و وازی لهو پیاوه بهیتنایه بهووی شتی ترهوه بمردایه . کهواته کوشتن و کاتی دیاری کراو لهیهک کاتا کوپونهتهوه لهجیگهیهکی تنههادا کهلهشی پیاوه کوژراوه کهیه .

لهمهو بهر باسکرا که تیر هاویژهکان بی فهرمانی پیغمهریان کرد ، جیگهی خویانیان چۆل کرد ، دهستیان کرد به کوپونهوهی تالان ، بهو بۆنهوه بت پهراستیان پهلاماریان دان هندیکیان کوژران و نهوانی تریان رایان کرد ، دواپی خوا بهسهر زهنشتهوه بهوان نهفهرموی :

﴿ وَمَنْ يَرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُفُوتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُفُوتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴾
وههر کهسی بهجنگ کردن مهبهستی پاداشتی جیهانی ئیمه نهو پاداشتهی نهدهینی و لهجیهاندا و لهپاشهرپوژدا بهشی تری بۆ نییه و ، ههر کهسی مهبهستی پاداشتی پاشهرپوژی ئیمه نهو پاداشتهی نهدهینی بههر جورئ شایانی بی ، ئیمه پاداشتی باوهپردارانی سوپاس کهر نهدهینهوه کههیچ شتی لای نهداون بۆ جهنگ کردن و مهبهستیان ههر خوا بووه .

ناوهروکی نهو ئایهته ههرچهنده دهربارهی جهنگ هاتوته خوارهوه بهلام ههموو فهرمانیکی خوی مهزن نهگریتهوه ، بهگویرهی مهبهستی خویان لهپاداشتی جیهان و پاداشتی دواپوژ . ههر کهسی جهنگ بکا بۆ بهرزی ئاینی ئیسلام پاداشتی خوی وهرئهگری لهتالان و شایانی پاداشتی لای خوی مهزنیسه ، ههر کهسی جهنگ بکا بۆ مهبهستی پاداشتی جیهان و پاداشتی پاشهرپوژ خوی مهزن ههردوو پاداشتهکهی نهدهاتی ، بهپیچهوانهی نویژ و پوژوو زهکات ، نهوانه نهبی بهتهنها ههر مهبهستی خوابی ، نهگر مهبهستی جگهی خوابی نهوانه پوچ نهکاتهوه و لای خوا پاداشتیان بۆ نابی .

نهو کهسانهی دوا مانای ئایهتهکانی قورئان و فهرموودهکانی پیغمهر بکهون نهبی بزنان نیازی دل کاریگری گهورهی هیه لهسهر بریاردان بۆ روون کردنهوهی گفتوگو و

کردهوی پیاو چاکان و پیاو خراپان . جیگهی سهرسورمان نییه که دل و دهروونی
 ناده میزاد بنچینهی ههموو شتیکن، به بزوتنهوی دل ژبانی ناده میزاد دهست پی ده کات، به
 وهستانی دل کۆتایی به مانهوه ژبانیایی، ههر دلیشه جیگهی باوه پری باوه پاران و
 ترسانیان له خوا، ههر دله جیگهی ئاوات و چاوچنۆکی و خوشه ویستی و کینه و نازایی و
 ترسنۆکی و یه رووی و دوو رووی و قینیات و بی باوه پری و ستم کردن و ههموو شتی
 تر . که واته کردهوی ناده میزاد نه گۆررین به گۆرانی نیازی دلپان، بهو بۆنهوه ناده میزاد
 نه توانن رپگه بدۆزنهوه بۆ خویان به گویرهی نیازو نیشانهی دیاری کراوی خویان، ههر له
 سهره تای ژبانیانهوه ههتا کۆتایی ته مه نیان، به ده رکهوتنی کارو فرمانیان چاکبی یا خراب
 نه توانری پرپار بدری له سهر شاراهوی نیازی دلپان به هوئی نهو کارو فرمانه بانهوه به لام
 نیازی دل به بی کردهوه بایهخی پی نادری، نه بی نهو نیازو کردهوهی له گه لپی ههتا نهو
 که سه شایانی پاداشت یا تۆله بی.

با ته مهیش بزاسری نیازی کردنی گونا ههر چه نده خوی له خویانهوه قه ده غهیه
 خاوه نه که ی شایسته ی سزایه . به لام خوی مهزن به میهره بانی خوی نهو سزایه له سهر
 خاوه ن نیازو که لانه با، به مهر جی گونا هه که نه کا، نیازی چاکه لای یاسای ئیسلام به چاکه
 بۆ خاوه نه که ی نه نوسری، نیازی خراپه ی رووت به گرناه دانانری.

خوی مهزن بۆ کۆتایی هاتن به سهر زه نشت و ته می دا دانی جهنگاوه رانی ئو خود
 نه فهرموی به هه لهاته وه کان: پیغه مبه رانی پیشوو په پره وه کانیاں چاکترین هۆن ئیوه چاویان لی
 بکه ن، چونکه نه وان رپگه و شوینی خویانیان چۆل نهئه کرد خاوه ن ئارام بوون له سهر
 جهنگ هه لته نه هاتن، چۆن ئیوه ی موسلمان شایانی نه وه ن هه لپین و بروخین، بۆیه خوی
 مهزن نه فهرموی:

﴿ وَكَاتِي مِنْ نَبِيٍّ قَاتِلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ ﴾ وه زۆر له پیغه مبه ران جهنگیاں کردوه
 له گه لپان کۆمه لپکی زۆر زانو له خواترس و خۆپاریز، زۆریان لیی کوزراوه . ژماره ی
 سوپای نهو پیغه مبه را چه نده بو بن مه به سته که ناگۆری.

ته فسیری ز مناکۆبی

﴿فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَافُوا﴾ دوایی ئەو زانایانە لاوازی ڕووی تی نه کردوون له بهر ئەو شتە ی توشی ئەوان بوو له ڕێگە ی خوا له گوشتن و ئازارو برینداری زۆرجاریش پیغمبەرە کانیان له گەلیانا کوژران و، ئەو زانایانە لاواز نەئەبون بۆ جەنگ کردن و نەئەترسان و، سەریان شوڕنە کرد به دەربرینی بۆ دوزمنانی خۆیان.

﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾ وه خوا خۆ ڕاگران و خاوهن ئارامە کانی خوش ئەوی، یارمەتیان ئەداو ڕێزداران لای خوا.

﴿وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا وَكَتِبْ فِي أَمْرِنَا﴾ وه ئەو زانا له خوا ترسانە هیچ گفتوگۆیکیان نەبوو دوای کوشتنیان مەگەر ئەیان ووت: ئە ی پەرورده کەری ئیمە تو خوشبە بۆ ئیمە له گوناھە کاغان و له لادانغان له سنوری بەندایتی خۆمان و، تو توند بکە پیکانی ئیمە له جیگە ی خۆیانا له جەنگدا و خۆمان ڕاگرین.

﴿وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ وه تو یارمەتی ئیمە بدەو زالمەن بکە بەسەر تاقمی بی باوەراند، ترس و بیم بجەرە دلیان، هەتا گورێز بدەن له جەنگدا.

﴿فَاتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا﴾ دووایی خوا بەخشیبوی بەو زانایانە پاداشتی جیهان لەسەر کەوتن و تالان و زالبون بەسەر دوزمنان و لی بوردنی خواو باسکردنیان بە چاکە.

﴿وَحَسَنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ وه پی دابوون شیرینی پاداشتی پاشەرۆز له بههشت و خوشی و ژبانی بەردهوامی و، خوا چاکە کەسانی خوش ئەوین کە بریتین لەو زانا له خوا ترسانەو هەموو کەسانی وه ئەوان و ابن و بی فەرمانی پیغمبەرە کانیان نەکەن.

هاوڕێکانی پیغمبەر ﴿ﷺ﴾ شکان و ڕایان کردو وازیان له پیغمبەر هێناو وایان زانی کوژراوه، بەو بۆنەوه دوو ڕوه کان ووتیان: بگەرێنەوه بۆلای ئایینی خۆتان ئەگەر موحمەد فروستاده ی خوا بوایه نەئەگوژرا، خوای گەوره بۆتەمی کردنیان فەرمو ی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا
يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾
بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِي
فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ
مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ
مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

﴿﴾ يا لایها الدین آمنوا ان تطیعوا الدین کفرُوا یردوكم علی أعقابکم ﴿﴾ نهی که سانیکی
نهوتو باوه پرتان هیناوه نه گهر ئیوه فهرمانبهرداری که سانیکی نهوتو بکهن، باوه پریان نه هیناوه
وهك بت په رستانی عهره ب و، دوروه كان نهوان ئیوه نه گپړنه وه بولای ثابنه که ی
پیشه که ی خوټان که بی باوه پری و بت په رستیه، نه تان گپړنه وه پاشه و پاش.

﴿﴾ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿﴾ دواپی ئیوه نه گپړنه وه بولای زیانو مهندان له هردوو جیهاندا،
زیاندار نه بن به سهر خواری بو بی باوه پریان و به چونه ناوی دوزه خ.
هموو ناده میزادی راست بکا یا درو بکا ناوات نه خوازئ هموو ناده میزاد له سهر ناین
و بیرو پروای نهو بی، جیاوازی له نیوانیانان نه مهیه: په پیره وی کردنی ناراست و پوچ بازان
زیان به خشه، په پیره وی کردنی راست و پیران قازانج و سود به خشه، بویه خوا باوه پریان
له بی باوه پریان نه ترسیتی نه فهرموی:

﴿ بَلِ اللّٰهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴾ بهلکو خوا خاوهن دوست و یاریدهر ئیوهیهو، خوا چاکترینی یاریدهرانه، مروقی باوهردار نایی بیر له پهپهروی و دوستایتی بی باوهردان بکاتهوه، گوئی له فیل و خراپه کاری نهوان نهگرئ، ههرکسی خوا یاریدهری بیت پیوستی به یارمهتی و دوستایتی کهسی تر نییه... بی باوهردان که له جهنگی ئوحودا گهرانهوه بۆ مه که ووتیان: کاریکی خراپان کرد که موسلمانانمان بنهپر نه کردن خو کهمیکیان مابوو. کهواته با بگهپینهوه بنهپریان بکن، کاتی وستیان بچنهوه بۆ جهنگ کردن له گهل موسلمانان خوا ترسی خسته دلیان و گهرانهوه، بهو بۆنهوه خوا فهرموی:

﴿ سَتَلْقٰی فِی قُلُوْبِ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا الرَّغْبَ بِمَا اُشْرَکُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ یَنْزَلْ بِهٖ سُلْطٰنًا ﴾ ئیمه نهخهینه دلی کهسانیکی نهوتو باوهردان نههینا ترس و بیم به هوئی شتی نهوان هاویهشیان داناوه بۆ خوا به شتی خوا نهیناردودهته خوارهوه بهلگهیه که نهو شته گرنگی پی بدرئ. کهواته ئیوهی موسلمان نایی بترسن له بت پهستان لهبهر نهوهی ئیوهیان شکاندوه له جهنگی ئوحودا، نهوان که هاوبهش دانهنن بۆ خوا لاسایی پیشوانی خویان نهکه نهو بهپی نامهیه خوا نار دبیته خوارهوه.

﴿ وَمَا وَاٰهُمْ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوٰی الظّٰلِمِیْنَ ﴾ وه جیگهی بی باوهردان ئاگری دۆزهخه، وه ئاگری دۆزهخ شوین و ئارامگای ستهمکارانه.

لهمهوههر زانیمان که موسلمانان ههندی له عهر به بت پهستهکانیان له جهنگی ئوحودا کوشت، بهردهوامیشبوون لهسهر کوشتیان ههتا تیر هاویژهکان شوینهکانی خویانیان چۆل کرد که پیغمبهپر بۆیانی دیاری کردبو. لهو کاتهدا خالدی کوری وهلید له پشتهوه پهلاماری باوهردارانی دا عبدالوایی کوری جوبهپرو هاوپیکانی کوژران، بت پهستان هورهیان بهرزبویهوه، باوهرداران شکان و (۷۰) کهسیان لی کوژرا، لهو کاتهدا مروقی جاری دا وا موحهمد کوژراوه. پاش نهو جار خوی مهزن ئازایی و هورهی خستهوه دلی موسلمانان و گهرانهوه، پهلاماری بت پهستانیان دایهوهو شکاندنیان، بهو بۆنهوه خوی مهزن بهلینی بۆ باوهرداران پروون کردوه که ئیوه سهر نهکهون. فهرموی:

تهفسیری زمناکۆیی

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ
وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُونَهُمْ بِإِذْنِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِمَّا بَعْدَ مَا أَرْسَلَكُمْ
مَّا تُحِبُّونَ ۚ مِنْكُمْ مَن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ
مَن يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۖ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ
وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

﴿﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُونَهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴿﴾ وه خوا راستی کرد له به لبتنی
خویدا بو ئیوه که ئیوه سهر نه کهون کاتی ئیوه جهنگتان نه کرد له گهل بی باوه ران و نه تان
ویست بیان کوژن و بنه بریان بکهن به ده ستوری خواو به گویره ی زانستی خوی، ئیوه
به رده و امبوون له سهر کوشتیان.

﴿﴾ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأَمْرِ ﴿﴾ هتا ئیوه ترسان له بی باوه ران و نا کو کتان لئی
پهیدا بوو له نیو خوژانا له باره ی جهنگ کردن تانه وه، هه ندیکتان ووتان ئیمه جهنگ
نه کهین و هه ندیکتان ووتان ئیمه جهنگ ناکهین کاتی بیژرا پیغمهر کوژراوه و تیر
هاویژه کان شوینی خویانیان چۆل کرد.

﴿ وَعَصَبْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرْأَيْتُمْ مَا تُحِبُّونَ ﴾ وه ئیوه بی فەرمانی پیغمبهری خوتانتان کرد به جی هیشتنی نهو جیگهیه پیغمبهری بوی دیاری کردبون له پاش نهوی خوا نیشانی دا به ئیوه شتی پیتان خورشوو لهسهر کهوتن و تالان و شکانی دوژمن.

﴿ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ﴾ ههندی له ئیوه کهسی بوو کاروباری جیهانتان نهویست که نهوانه تیر هاویژه کانبون جیگهی خویانیان به جی هیشت به تهمای کز کردنهوی تالان و، ههندی له ئیوه کهسی بو پاداشتی دووا رۆژی نهویست وه که نهو کهسانه له جیگهی خویان مانهوه له گهل گهوره کهیان عهبدو لای کوری جوبهیر ههتا به پلهی شهادهت کهیشتن.

﴿ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ﴾ له پاشا خوا یارمهتی خوی له ئیوه گرتهوهو بی باوهپان زالبون بهسهر ئیوهدا بو نهوه ئیوه تاقی بکاتهوه نارام گرتنتان لهسهر نازارو خوراگرتنتان له نیو دانیشنوانداو ههریه کهتان به گوهری کردهوهی خوتان پاداشت وهریگرن. نهگینا خوا مهزن بهر له ههموو شتی نیازی ههموو کهس نهزانی.

﴿ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ فَضْلٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾ وه به راستی خوا لهو بی فەرمانی ئیوه که جیگهی خوتانتان چۆل کرد لیتان بوورد پاش پهشیمان بوونهوتان وه خوا خاوهنی گهورهی و بهزهیه بهسهر باوهپدارانهوه له گوناوه کانیان خوش نهی دوای پهشیمان بوونهویان.

خوای مهزن یادی نهو کهسانه نهخاتهوه له جهنگی نوخودا شکان چۆن ترسان له بی باوهپان و ههلهاتن و ناوریان له کهس نهدایهوه، وولامی جاری پیغمبهریان نهدایهوه کاتی به تهنا له جیگهی خویا مایهوه که نهیفرمو: من فروستادهی خواموو نه کوژراوم بگهپنهوه مهترسن، بهو بوئهیهوه خوا مهزن روو نهکاته ههلهاتهوه کان و نهفرموی:

إِذْ تَصْعَدُونَ وَلَا تَكُونُوا عَلَى أَحَدٍ
 وَالرَّسُولِ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَابِكُمْ فَأَتَيْتُكُمْ
 غَمًّا بَغِيًّا لِكَيْلًا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ
 وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٦﴾
 ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنَةً نَفَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً
 مِنْكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ
 الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ
 قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخَفُّونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ
 يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ
 فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ
 وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ
 وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ

يَوْمَ التَّقَىٰ اَلْجَمْعَانِ اِنَّمَا اَسْتَرْزَلَهُمُ الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا
كَسَبُوْا وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿١٥٥﴾

﴿ اِذْ تُصْعِدُوْنَ وَلَا تَلُوْنُ ﴾ خوا له ئیوه خوشبوو کاتی ئیوه زور به تیژی راتان کرد
به زه ویدا له ترسی بی باوه ران و، ئاورتان نه نه دایه وه بولایه کترو کهستان بو هیچ کهسی
نه نه وهستان.

﴿ وَالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ فِیْ اٰخِرٰتِكُمْ ﴾ وه فروستاده ی خوا له دوا ی تاقمیکتانه وه
وه ستابوو بانگی ئیوه ی نه کرد. ئیوه بین بولای من پیغمه مرم و نه کوژراوم، هه ر کهسی زوتر
بگه ریتوو نه چیه به هه شت.

﴿ فَاتَّابِكُمْ غَمًا بَعْمَ ﴾ دوا ی نهو کاره ناره وایه ئیوه کردتان هه لهاتن و خوا پاداشتی
ئیوه دایه وه به خهفه تیکی گه وه که توشتان بوو به هو ی شکانتان به هو ی نهو خهفه ته وه
توشی پیغمه مرم بوو وه به راستی خهفه تی زور توشی هه لهاتوه کان بوو: له وانه کوشتنی
براکانیان سه ر کهوتنی بت په رستان و په شیمان بوونه وه یان لهو گونا هه ی کرد بو یان. نهو
خهفه تانه تان توشبوو.

﴿ لِكَيْلَا تَحْزَنُوْا عَلٰی مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا اَصَابَكُمْ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴾ له بهر نه وه ی
ئیوه خهفه ت نه خو ن له سه ر شتی له کیسی ئیوه چوو له سه ر کهوتن و تالان و، خهفه ت
نه خو ن بو شتی توشتان بوو له کوشتن و برینداری، هه تا ئیوه رام بین له سه ر خو ر اگرتن و
نارام گرتن و، خوا ناگاداره به شتی ئیوه بی کهن له چاکه و له خراپه و پاداشتان نه داته وه
له سه ر یان.

(نهو که سانه ی له جهنگی نو حودا له خزمه ت پیغمه مرم دابوون دوو تاقمبوون):

۱- نهو که سانه بوون باوه داری راستی بوون و پروایان وابوو ئیسلام سه ر نه کهو ی
به سه ر هه موو ئایینه کاند، چونکه پیغمه مرم ﴿ ﷺ ﴾ هه واتی پیدابوون. به لام شکانی جار ی یا

زورتر نابېته هوی بڼه پړوونی ئیسلام و نه مانی موسلمانان، له باره یی نهو تاقمه وه خوا
رویان تی نه کاو نه فېرموی:

﴿ثُمَّ أُنزِلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْفَلَمِ أَمْنٌ نُعَاسًا يَفْشِي طَائِفَةً مِنْكُمْ﴾ له پاشا خوا پړه وانده
کرد به سهر ئیوه دا له دووای نهو خه فته ی توشتان بو ناسایش و خوشی که بریتی بوو
له وه نه وزی تاقمی له ئیوه ی داگرت و توشتان بوو خه فته که تان نه ما. بیگومان خه وتن له
کاتی خه فته ی گه وړه دا چتا کترین شتی که بو خه فته تباران.

نهو تاقمه بریتی بوون لهو که سانه چاویان به باوهر کړا بوو وه، وهک نه بو به کړ. عومهر.
علی. ته لځه. سه عدی کوری نه بی وه قاس له کؤچ که ران. حاریسی کوری سه مه.
سوهه یلی کوری حنیف له یاریده ران.

۲- نهو که سانه بوون له جهنگی نوحودا رایان کرد و نه گه پړانه وه بؤلای پیغه مېهر
﴿وَهُكَ دَوْرُ رَوْحَانَ﴾ وهک دوو پړه کان که خوا باسیان نه کا بهم کاره خراپانه:

أ- ﴿وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ﴾ وه تاقمی تریان به راستی خوځیان خوځیان خستبوو
نیو خه فته وه نهو تاقمه وه نه وزنه ی گرتن چونکه ترس و خه فته دای گرتبوون، نهو انه یس
بریتی بوون له عه بدو لای کوری ثوبه ی. مه تعه ب کوری قوشه یر و تاقمه کانیا ن. نهو نایه ته
ناماژه نه کا که باوهری ته و او داوای کاری چاک نه کا بو ئاده می زاد. نهو که سه ی ههر
سودی خو ی مه به ستیتی و نهو که سه باوهری ناته و او ه.

ب- ﴿يُظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ ظَنِ الْجَاهِلِيَّةِ﴾ نهو تاقمه گومان نه به نه خوا جگه له راستی به
وینده ی گومان بردنی کاتی بهر له هاتنی ئیسلام، گومانیا ن و ابو خوا یار مه تی مو حه مه د و
موسلمانان نادا. بلاویان کرده وه به درؤ که مو حه مه د کو ژراوه کاری موسلمانان ته و او
بوو نه ما، نه یان نه زانی جهنگ و سهر که وتن ههر جاری بؤ لایکه.

ج- ﴿يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾ نهو تاقمه نه لئین: نایا بؤ ئیمه نه بی لهو شته ی
خوا فهرمانی پی داوه له یار مه تی و سهر که وتن به شتی. یانی نهو شتانه بؤ ئیمه نابن.

خوای مهزن فرمانی دا به پیغمبری ریزدار: وولامی نهو تاقمه بداتهوه که هیچ فرمانی نه به دهستی نیوهیهو نه به دهستی جگهی نیوه، به راستی ههموو فرمانی به دهستی خواهی، بویه خوا نه فرموی:

﴿قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ﴾ تو بلتی به راستی ههموو کارو فرمانی هر بخوایهو به دهستی خواهی له یارمتهی و له سهر کهوتن، نیمه هر بیستن و فرمانبرداریمان به دهسته.

﴿يُخْفُونَ فِي الْأُنْهَادِ مَا لَا يُدْرُونَ لَكَ﴾ نه یشارنهوه له دهرونی خوینا شتی ناشکرای ناکه بۆتو له دوروی. به دههم نه لئین: نیمه داوای سهر کهوتن نه کهین، له دهرونیان دورویی و بی باوه ریه.

﴿يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا﴾ نه لئین له دهرونی خوینا: نه گهر بۆ نیمه ببوایه شتی له وانه موحممد به لئینی دابوو به نیمه که سهر کهوتن بۆ خواهیو بۆ نیمه یه، نه نه کوژراین و نه نه شکاین لهم جهنگه داو نازارمان توش نه نه بوو.

﴿قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَىٰ مَصْنَعِهِمْ﴾ تو بلتی بهو دوو پروانه: نه گهر له نیو خانووی خوینا بونایه و نه هاتنایه ته دهره و هیش به راستی نه چونه دهره که سانیکی نهو تو نوسرابوو له سهریان کوشتن و خوا بریاری دا بۆ بکوژوتن بۆلای جیگهی کوشتیان و له ناو چونیان، مانه وه یان له مەدینه سودی بۆیان نه بوو، چونکه پیش تر خوا بریاری دابوو بکوژرتن... خوای مهزن نهو کارانه نه کا له سهر کهوتن و له شکاندن له جهنگدا له بهر چهن دین هویکی زور.

﴿وَلِيَبْلِغَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ﴾ وه بۆ نه وهی خوا تاقی بکاته وه شتی له دلی نیوه دایه و شاره و کانی دهر بخا له نیازی پاک و له دورویی بۆ نه دهمیزاد که واته نازاری رۆژی نوحود سهنگی تاقی کردنه وه یه که باوه دارو دورووان له یه که جویی بکاته وه.

﴿وَلَمِيحْصِ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ وه بۆ نه وهی خوا ناشکرای بکا شتی له دلی نیوه دایه له گومان و له دورویی و پاکتان بکاته وه له دله راوکی و، خوا نه زانی بهو شتانه له دلانا هیهو په نهان دراوه.

نه گهر ئادهمیزاد به دریژای تمهه نی به ئاسایش و به خوښی بژین و توشی نازار و ئیش و رودای خراب نه بن، بیگومان ئاشکرایه نه وهیش له نهقله وه دووره. به راستی نازار دهروونی ئادهمیزاد پاک نه کاته وه. ئارام گرتنه له سه ر ناخوښی ئادهمیزاد بگه یه نی بۆلای هه موو ئاواتی خو ی. به راستی تاقیکردنه وه به لگه ی داوه به ئیمه که جهنگاوه ران و رامیار پی شه و بازرگان و جووتیارو هونه ر مه ندو کریکار نه وانه هه موویان ناگه ن به ئاواتی خو یان به جگه ی خو راگرتن و ئارام گرتن له سه ر ناخوښی و نازارو ماندوبون.

نه گهر زۆر به قولی بۆی داچین بۆمان پروون نه پی شه وه هۆکانی ژیر کهوتن لاوازی و ترس بی ئارامیه. هه موو کهس له ژبانی خو یا توشی زۆر نازارو گیرگرفت بووه، پروای به تینی پهیدا کردووه ئارام گرتن زۆر شت بۆ مرو ف نه ره خستنی، بۆیان ده ر کهوتووه ژیری و زیره کی سودبه خش نین به بی ئارام گرتن و خو راگرتن.

خوا ی مه زن پو نه کاته نه وه که سانه ی بی فه رمانی پیغه مه ر نه که ن، به تایه تی تیر هاوێژه کان جیگه ی خو یانیان چۆل کردو وایان زانی که بی باوه ران توشی شکانی یه کجاری بوون و نه فه رموی:

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ﴾ به راستی کهسانیکه ئه وتۆ له ئیوه پشتیان کرده جهنگ و شکان و رایان کردو وازیان له پیغه مه ر هینا له و پۆژه دا نه و دوو کۆمه له به یه ک گه یشتن و به رانه ری یه ک وهستان له باوه رداران و بی باوه ران له جهنگی ئو حودا. باوه رداران په رته وازه مون به په ری شانی.

﴿إِنَّمَا أَسْتَرْزَلُهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا﴾ به راستی شهیتان نه وه که سانه ی خهسته نیو هه له و لاوازی به هوی شتی کردبو یان له بی فه رمانی پیغه مه رو چۆل کردنی نه وه جیگه یه بۆیانی دیاری کردبو.

﴿وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾ وه به راستی خوالهوان خوشبوه
 گوناوه کانیانی لابرده لسهریان، به هوی په شیمان بونه و هیان. به راستی خوالی بوردنی
 زوره بو گونا بهاران، لسهر خویه و کوتوپر سزای تاوان باران نادا.
 بو زانین نهو نایته تیر هاویران و جگهی نهوایش نه گریته وه که ههلهاتن له باوه دراران.
 نهو که سانه ناگریته وه بمرده وامن لسهر دووړووی، چونکه لهو دووړوانه خوشنایی و،
 دووړوی زور گهوتره له بت پرستی ناشکرایي.
 پاش نهو شتانه ی باسکران خوی مذن قه دهغه نه کا له باوه دراران چاو له گفتوگو
 کرده وای دوو رووان نه کهن و نه یان کهن به پیشه وای خویان و نه فهرموی:

يٰۤاَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا
 ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا
 قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يَخْتِمْ
 وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾
 وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ئەى كەسانىكى ئەوتۆ باوەرپان
هەتاوە مانەوهى جیهان لە خواۆ ئەناسن: ئێوه وەك كەسانىكى ئەوتۆ مەبن باوەرپان
نەههتاوه، وێنەى دوورپووان بە تايهەتى عبدولای كورپى ئوبەى و تاقمەكەى.

﴿وَقَالُوا لَاخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ﴾ وە ئەیان ووت بە براكانى خۆیان، كە
مردبون لە كاتى گەرابوون بە زەویدا بۆ بازرگانی و پێوستى ژيانیان و ئەمردن لەو
كاروانەدا.

﴿أَوْ كَانُوا غُرَىٰ لَّو كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا﴾ یا جەنگاوەر بونایەو بچونایە بۆ
جەنگ و بكۆژرانایە لەو جەنگەدا: ئەگەر ئێوه لای ئێمە بونایە و نەچونایە بۆ كاروان و
جەنگ ئەوانەن ئەمردن و نەئەكۆژران... مەبەست لە براكانیان بۆ پششى نیه بە تەنها.
بەلكو بۆ ئایینی و و بیروباوەرو بۆ پشەبى و جگەى ئەوانیش ئەگرێتەوه.

بۆ باوەرپان و دوو پوهەكان لایان وابوو كاروان و جەنگ ئەوانى مراندوهو كوشتوونى.
ئەك خوا مراندوونى و كوشتوونى لە كاتى دیارى كراو. بۆیان، بۆیه خواى مەزن بە
موسلمانان ئەفەرموی ئێوه وەك ئەو بۆ باوەرپانە مەبن، پێوستە ئێوه وایزانن مسردن و
كوشتن لەهەر جێگەى بە وىستى خوایهو كاتى بۆ دیارى كردوه... ئێوهى باوەرپار وەك
بۆ باوەرپان مەبن لە گفتوگۆو كرداریان.

﴿لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ﴾ هەتا خوا بگێڕى ئەو لەیهك نەچونەتان بە
خەفەت لە دلى بۆ باوەرپاندا و لە دەرونیانا ئەگەر وەك ئەوان واین ئەوان كەیف خۆش
ئەكا.

﴿وَاللَّهُ يُخَيِّ وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْلَمُونَ بَصِيرٌ﴾ وەخوا بە زیندووێى ئەهیلێتەوه كاروان
كەران و جەنگاوەران و، ئەمرێنى دانیشتوان و جەنگ نەكەران، جەنگ و كاروان دەورى
نیهو هەموو شتێ بە دەستى خوایهوخوا ئەهینی شتێ ئێوه بیکەن و ئەیزانى پاداشتى
كردەوهى خۆتانان ئەداتەوه لە چاك و خراپیان.

﴿وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مِتُّمْ لِمَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٍ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾ وە ئەگەر
ئێوه بكۆژن لە رێگەى جەنگ كردن بۆ خوا یا ئێوه بمرن لە خانەى خۆتانان بە راستى لێى

خوشبونی خواو بهزهیی و میهره بانی خوا چاکره لهو شتهی ئیوه کۆی بکه نه وه له سامان و پله و پایه و خوارده مهنی و کۆشک.

هموو کهسی بهرگری له راستی بکا یا بهرگری له خۆی به چه کبی یا به پیتوس یا به زمان و لهو رینگه دا بکوژری نهو کهسه له رینگه ی خوادا کوژراوه. هموو کهسی خۆی ماندو بکاو خهبات بکا له بهرگوزهرانی خۆی و خیزانی یا بۆ فیربونی زانست و زانیاری یا بۆ ههر رینگه یهیی سوود به خشی به ئاده میزاد به راستی له رینگه ی خوادا نه مرئ، هموو کهسانی بهو جوړانه بن شایانی لی بوردن له لای خواو شایسته ی پله ی بهرزن له ههردوو جیهاندا.

﴿وَلَيْنَ مَتَمٌ أَوْ قِتْلُكُمْ لَأِیَ اللّٰهُ تُحْشَرُونَ﴾ وه نه گهر ئیوه بمرن یا بکوژرین به راستی ئیوه هه ربۆ لای خوا نه گیرینه وه. نه وه یه پاشه رۆژی ئاده میزاد، ئیتر یه کسانه ئایا گیان به کوشتن ده رجی له له شدا یا به شتی تر ئاده میزاد پاداشت وه نه گهری به و شته ی کردویتی، نه گهر چاکبی چاکه ی نه دریتی، نه گهر خرا بی خوا خرا به به پاداشتی نه وه مروفتی ژیر نهو کهسه یه خۆی ئاماده بکا نه مروۆ بۆ پاشه رۆژ، خۆی گیل نه کا به گفتوگۆ: نه گهر وابویه. یا نه گهر وابی، خوا ی مه زن له ئایته کانی پیشوودا روی کرده هاو رپیکانی پیغمه مر (د.خ) له مه و پاش روو نه کاته پیغمه مر ﴿ﷺ﴾. له باسه کانی رابوردودا بۆمان ده رکهوت که هاو رپیکانی پیغمه مر له جهنگی ئو خودا هه ندیکیان بی فه رمانی پیغمه ریان کرد، بهو بۆنه وه گونا هه باربون و شکان و پیغمه ریان به برینه داری به جی هیشت. لهو کاته ناسکه دا که جهنگ هیشتا کۆتایی بی نه هاتبوو تا قمیکی زۆر کهم له خزمه تیا مابونه وه و خۆیانیا راکرت و هه لته هاتن، پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ بانگی هه لته اتوانی کردو فه رموی: وه نه وه بۆلای من و فروستاده ی خوا مام و نه کوژراوم.

پاش کۆتایی جهنگ موسلمانان گه رانه وه بۆلای پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ که چی پیغمه مر سه رزه نشتی نه کردن له گه ل نه وه شدا شایانی زۆر شتبون، پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ چاو بۆشی لی کردن و سه رباری نه وه یش به گهرمی خوش و تاوازه ی له گه ل کردن، به نه رمی له گه لیانا

کهوته گفتوگۆ، نهو نهرمییه پیغمهر له گهڵ نهوان بوو به هۆی یارمهتی و خوڤاگرتنیان له پاشه پۆژدا، که رهوشتی پیغمهر ﴿﴾ که بهندهیه کی خوایه وایی، بیگومان خوای مهزن میهره بانی و بهزهیی زۆر ترو بی نهنازهیه له گهڵ بهنده کانی خوڤا. خوای مهزن گۆشهیه له میهره بانی و بهزهیی پیغمهر له گهڵ پهیرهوانی باس نه کاو روته کاته پیغمهر نهفرموی:

فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ
 اللَّهُ لَئِنْ لَمْ يَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ
 فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ
 فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾
 فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ
 بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

﴿فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَنْتَ لَهُمْ﴾ نهرمی توو ئاسانی رهوشتی تو بو هاورئ ههلهاتهوه کانت و توره نه بونت لهوان به هۆی یاریدانی خوایه بو تو. زۆر جیگهی سهه سورمان و شانازه بو تو.

﴿وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَا نَفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ وه نه گهر تو رودر ژووشك بوتیا به و دل رهق و رهوشت خراپ و كهه نارام بویتا به راستی هاورپكانت له دهووری تو نه ئه مان و په رته وازه نه بوون و کاری تو ته واه نه بوو په یامی تو بلاوه ی نه ئه سه ند.

به راستی له ناردنی پیغمهر راغویی خه لکه بۆلای راستی، نهوان گویی له کهسی
نه گرن دلیان مهیلی بۆلای بی دهرونیان نارام بگری، دهرونیش مهیلی بۆلای یه کئی نه بی
دلیکی نهرم و خاوهن بهزهیی هه بی، به وینه دلی موحهمد ﴿ ﷺ ﴾ بگریه بۆ هه موو
بونه وهران فهرمانی داوه به بهزهیی له گهلیان.

﴿ فَأَغْفَ عَنْهُمْ وَأَسْتَغْفِرَ لَهُمْ وَشَاوَرَهُمْ فِي الْأَمْرِ ﴾ دواى تۆ ببوره له هه لای
هاوریکانت له رۆزی ئو خودا، داواى لى بردن بکه بۆ نهوان له خوا که لای تزیان چۆل
کرد به برینداری، وه تۆ راویژ و پرسیان بی بکه لهو کارانه دا تهوئ بیان که ی. به
تابیه تی کاری جهنگ کردن هه تا دلیان خوش بی. نهو فهرماندانه به راویرس پیویست نه.
به لکو چاکه راویژ بکری.

به ههر جوړی بی بیروباوهرو یاسای ئاین به ووشه له لای خوایه وه، ههچ کهسی بیروپای
تیدا نه هه تا پیغمهریش، چونکه نهو راگهیه نه ره یاسا دانه نه ﴿ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ ﴾
شیءٌ إِنْما أَلْتَمُنْذِرٌ ﴿ بۆتۆ نه ههچ شتی له کاروکردهوئ ئاده میزاد به راستی تۆ
ترسینه ری نهوانی و بهس.

﴿ فَأَذا عَزَّسْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنْ اللَّهَ يَحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ دواى کاتی تۆ ویست و
بیرت به ستر له سهر کردنی شتی به هوئ راویژو پرسه وه یا به بی پرس و راویژ برۆو بیکه
و دووایی تۆ پشت به سته به خوا، وه تۆ ئاماده بکه چهک و تفاق داواى یارمه تی له خوا
بکه بۆسهر کهوتن. به راستی خوا نهو که سانه پشت به خوا به ستن خوشی نهوین.

﴿ إِنْ يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ﴾ نه گهر خوا یارمه تی ئیوه بدا، وهک یارمه تی ئیوه ی
دا له جهنگی به در، دواى ههچ کهسی زال نابی به سهر ئیوه دا، چونکه خوا یاریده رتانه به
مه رجی خو راگرین. به لām پاش یارمه تی خوا پیویسته ئیوه ئامه بکه نهوئ توانان ههیه
له چهک و تفاق ﴿ وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾.

﴿ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرْكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾
وهه گهر خوا ئیوه رسوا بکاو یارمه تیان نه دا لهو کاتانه دا تووشی جهنگ نه بن، دواى چ

که سیکه یارمه تی ئیوه بدا له دواى یارمه تی خواو، هەر ئه بێ له سه ر خوا پشت به ستین باوه رداران، پوخته ی مانای ئه و ئایه تانه به م جوړه یه: به راستی ئاماده کردنی چهك و تفاق به بې نیازو پېشتوانی خوا سوود به خشنای، ههروهك نیازى پاكیش به بې چهك بې سووده به گوێره ی تاقي کردنه وه ی روداوه كان. به لام ههركه سې خاوه نی ههردوو لایانې ههركیز ژیرناکه وئ، چونکه خوا له گهلپانه خواى مه زن له و دوو ئایه ته دا باسی پېغمه مری ئیسلامی فەرموو که ئه و میهره بانی و یارمه تیه ی پې به خشیوه. کهواته وا چاکه بو ئیمه و بگره پېویسته و شایانی ئه و پېغمه مریه ئیمه باسی ژيانی بکهین له ماوه ی ته مه نیا و بزانی ره وشتی ناشکراو نه یی ئه و پېغمه مریه چۆن بووه.

۱- عه بدولا کوری عبدولموتهلپیی باوکی پېغمه مری ﴿ﷺ﴾ چو بو بازرگانی له شام و له و کاته دا ئامینه ی دایکی پېغمه مری، پېغمه مری له سکدا بوو، باوکی له وسه ره وه گه راپه وه چوو بو مه دینه بو دیدنه ی خالوانی پېغمه مری، له وئ نه خوش کهوت به بې سامان کوچی دواى کرد، جگه له پینچ هوشتر و چه ند سه رئ مه رو کاره که رئ به ناوی بورکه ی حه به شى هیچ شتئ تری بو پېغمه مری به جئ نه هیشت، پاش له دایکبوونی پېغمه مری ﴿ﷺ﴾ به رپکه وتی (۱۲) ره بیعی یه که م له سالی (۵۷۰) زاینی.

۲- پاش له دایکبوونی پېغمه مری ﴿ﷺ﴾ بو چه ند روژئ سوپه ی کاره که ری ئازاد کراوی ئه بو له هه ب شیرى دایه، له پاشا حولیمه ی سه عدییه بردی بۆلای خوئ بو لادئ بو به دایه نی و شیرى دایه هه تا له شیر برپه وه. پېغمه مری ﴿ﷺ﴾ (۶۳) سال ژپاوه، له ته مه نی (۴۰) سالی دا کرا به پېغمه مری (۵۳) سال له مه که بووه، دووایی کوچی دووایی کردووه بو مه دینه (۱۰) سال له مه دینه ماوه ته وه، له ته مه نی (۶۳) سالی دا کوچی دووایی کردووه، له مه دینه له شی پیرۆزی نپژاوه. له ته مه نی (۶) سالی دا دایکی پېغمه مری کوچی دووایی کردووه، دواى عبدولموتهلپیی باپری به خپری کرد، له ته مه نی (۸) سالی دا باپری شی کوچی دووایی کرد، له پاشا ئه بو تالیبی مامی به خپوی کرد، به یه که وه مانه وه هه تا پېغمه مری ته مه نی بو به (۴۳) سال له و کاته دا ئه بو تالیبیش کوچی دواى کرد.

ته فسیری زمانکۆبی

۳- شیوهی دهره وهی پیغمهر ﴿﴾ بالای نه دریژو نه کورت و میانه بالا بووه. سهری پیروزی گهوره، رومهت و دهم و چاوخر. تهویتی پان و پیک و پیک، برۆکانی نریک په یوه سنبون، چاوی دهماری له نیوانیا بووه کاتی رقی ههلسایه بهرز نه بووه، همدوو چاوانی رهش، پیتوی چاوی سوور. کهوانه لوت. پوک شیرین و جوان. دهم گهوره و شیاو. ریش گهوره. موی سهری شه پولاوی و خاوهن جولته. مل بهرز. سنگ پان. قۆله کانی دریژ، همدوو قاچی باریک رهنگی سبی و مهیله و سور. دهمار توندو تۆل. لهشی خوارو خپچی تیدا نه بوو. کاتی تووره بویه رهنگی سوور ههله گهرا. له کاتی خهفته دهستی نه هینا به ریشیا. له کاتی گفتوگودا ناماژهی به ههموو ناو له پی نه کرد. له کاتی سهر سورماندا دهستی وهر نه گپرا و نیو له پی نه خسته وه بهره و خوی، دریژهی بدایه به گفتوگو ناو له پی راستی نه دا له پنجه گهوره ی چهی. ههر کاتی شتیکی خراپی ببینایه پرووی وهر نه گپراو کاتی بیژمیایه دهمی خوی دانه پویشی پی نه کهنی و دگانی پیشه وهی دهر نه کهوت. زهرده خه نهی زور بووه. هیچ خوارده مه نیکی نه گپراوه ته وه. خوی بو خوارده مه نی مانوو نه نه کرد. بو خوارده مه نی خوراگر بووه به جورئ بهردی نه نایه سهر سکی له برسانا. کاتی وا بوو مانگی نه رویش و نان له خانه یدا دهست نه نه کهوت و نارامی نه گرت. وایشبووه نارویتی بۆلای جولته که کان شتیکی بدنه پی به قهرزو نه یان نه دایه به بیانوی نه وه موحه مه د خاوهنی دارایی نیه بوژاردنی. ههر گیز خاوهنی دوو دهست بهرگ و پۆشاک نه بووه. تهنها یهك حسیری هه بوه به رۆژ دای نه خست و به شه و له سهری نه خهوت. کاتی وابووه نه و خه سیره شوینی له له شیا دیاری نه کرد. خاوهنی یهك پشتی بووه به گلای خورما پری کردبوو. پیتاو کراسی خوی بینه کردوو، دوربویته وه. سواری گوی دریژ بووه. له گه ل نه وانه ههمودا خاوهنی کۆکراوهی دارایی نیو دورگهی عهره ب بووه. ههر سامانیك و دارایی بو بهاتایه ههمووی نه به خشی، ههر گیز له ههزاری نه تر ساوه.

۴- پیغمهر ﴿﴾ ههر چهنده خاوهنی سامان و دارایی نه بووه وه کوی نه کردونه ته وه، به ههزاری رازی نه بووه وه خوی نه یوستوه، ههر گیز ههزاری لا بهرپر نه بووه. بگره زور

تهفسیری زمناکۆی

جاران په نای گرتووه له هه ژاری. به لām له بهر نه وهی له نیو کۆمه لگه یه کی هه ژاردا نه ژیا چاکترین په پړه وی دانا بۆ هه موو کاتی که کار به دهستان لایه نی هه ژاران بگرن، یه کسانبن له گه لایانا له خواردن و خواردنه وهو بهرگ دانیشن، هیچ سته م و تاوانی له وه گه وره تر نیه کار به دهستان تیر بن و له نیو ژیر دهسته کانیدا برسیکی ته نها هه بی.

۵- پله ی بانگه وازی پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ یه که م جار له خزم و هۆزی نزیک ی خۆیه وه دهستی پی کردووه و ترساندونی له سزای خوا. پاش خزمه کانی هه موو هۆزی نه ته وهی عهره ب، دواپی نه ته وه کانی تری جگه ی عهره ب، چونکه خوا فه رمانی پی داوه بۆ سه ر هه موو ئاده میزاد نیروای و میهره بانیت بۆ هه مویانه. بانگه وازیت به رده وامه بۆ هه موو جیهان هه تا هه تایه به لām پیغمه مرانی تر هه ریه که یان بۆ گه لیتک و تاقمیکی تایه تی نیردراون. نه وه بوو به گوێره ی فه رمانی خوا نو سه راوی بۆ زۆربه ی پاشاو سه روکه کانی جگه ی عهره بیش نارد. به تایه تی کیسه رای پاشای فارسه کان و قه یسه ری پاشای رۆم بۆ وه رگرتنی ئایینی پیروزی ئیسلام، هه تا به و بۆ نه وه توشی سزای خوا نه بن و پرزگاریان بیی له هه لگرتنی گوناھی گه له کانیان.

۶- گه وره ترین وینه ی نه پی بۆ گه وره یی و پیزداری پیغمه مرانی ئایینی ئیسلام ئه مه یه : نه و که سه ی لای وای موحه مد دروست که رو رۆزه ده ری ئاده میزاده به پی باوه ر و خوا نه ناس دا ه نه ری. نه وه له لایه که وه ، له لایه تره وه ، نه پی و ابزانری پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ که هه موو ئاده میزادیش وینه ی نه و نین له هه موو رو یکه وه ، گه وره ترین که س له ئاده میزاد ئه مه یه بریار بۆ گه وره یی و پیزی موحه مد بدا به زمان و به دل به ئاشکرا و به شیوازه گشتی یه کانیه وه و نه پی پیغمه مر وه که یه کتی له پیاوه گه وره کان و زانا سود به خشه کانی سه ر زه وی دانری ، پیویسته هه موو زانایان به ناو نیشان و نه دره س پیغمه مر به گه وره ترین که سی سه رزه وی دابنن به زمان و به دل و بریاری بۆ به دن .

۷- نیشانه ی گه وره یی و پیزی پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ ئه مه یه : خه فته ی بۆ ناخۆشی و نازاری هه موو ئاده میزاد خواردووه ، زۆری له هیچ که سی نه کردووه له خزمه کانی و له ییگانه

خهفته تی بۆ بخۆن و خۆیان تووشی نازار بکهن ، له گهڵ بیه ژنان و هه ژاران به خو شیهوه نه چوو بهر پگهوه و ههر پتووستی به کیان ببوا یه به پیتی توانا بۆ یانی جی به جی نه کرد . پاسهوان و قاپیهوانی نه بووه ، پرسگهی نه بووه و ریگه له کهس نه گیراوه بجیتسه خزمه تی . دوژمنان و دوستانی خو ی به پتی جیاوازی چاودیری کردوون ، ههریه کهیان به جوړی شیاوی خۆیان .

ئهو کاره گه ورا نه له ناخی دهروونی پیغه مهروه هه لقولاوه و ناوه رۆکی یاسای ئایینی ئیسلامن ، نهك خزمایه تی و شوینهوار و لاسایی پالیان نابێ به پیغه مهروه ﴿ ١٠٠ ﴾ . بهزه بی و میهره بانی پیغه مههر ﴿ ١٠١ ﴾ ته نها بۆ خزم و پهیرهوانی نه بووه ، بهلكو هه موو ئاده میزادی گرتۆ ته وه له دوست و دوژمن و خزم و بیگانه ، پیغه مههر ﴿ ١٠٢ ﴾ وینه ی ئاوو و هه وایه بۆ ئاسایشی بونه وهران ، بۆ نمونه ی دوژمنانی خو ی رومهت و چاوی پیغه مهریان بریندار کردو و ددانیککی پیغه مهریان شکاند ، له جیاتی ئه وه ی نرای خراپه یان لی بکا ، له خوا پاراپه وه راغموویان بکا ، چونکه ئه وان نهزان و نه خوینه وارن بۆ یه ئهو کارانه نه کهن .

بیگومان کهسێ خوا دروستی کردبێ بۆ ئه مه که هه موو ره وشتی بهرز و داد پهروه ری و ئاسایش و بهزه بی بچه سپیتی بۆ سوودی ئاده میزاد نه بی خوا هنی ئهو کاره شیاوانه بی ، جارێ مروفتی به پیغه مههری ووت : ئه ی له هه موومان گه وره تر کوری له هه موومان گه وره تر ، ئه ی کهسێ که له هه موومان چاکتری و کوری له هه موومان چاکتر ، له وه لامدا پیغه مههر ﴿ ١٠٣ ﴾ فهرمووی : شهیتان شه رزه تان نه کا و سه رتان لی تیک نه دا وا بزائن که من موحه مه دی کوری عه بدولام فروستاده ی خوا ، سویندم به خوا پیم ناخۆشه به جگهی پله ی خۆم به رزم بکه نه وه و بانگم بکهن . هاوړپکانی پیغه مههر ﴿ ١٠٤ ﴾ له بهری هه لته نه سان ئه یانزانی زۆری لا گرانه هه لسان له بهری ، هه رکاتی هاوړپکانی پیغه مههر له دووه بهاتنایه دهستی نه گرتن و ئه ی خسته لای شانی خو ی و به یه که وه ئه رویشن . بیگومان ئهو که سه ی پتووست کرابێ له سههری هه موو ئاده میزاد بانگ بکات بۆ لای خوا په رستی نه بی شیوه و کاری بهو جوړه بی .

نهو شتانهی نووسران و رابوردن له‌شپوه و ره‌وشتی به‌رزی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ زور کمه
 بز شایانی پله‌ی پیغمهر ، به‌لام مشتی نمونه‌ی خه‌رواریکه ، هدر که‌سی خزی هه‌لکیشی و
 بلتی : من په‌پیره‌وی نهو پیغمهرهم و پیغمهر پی‌شه‌وامه نه‌بی چاو له‌و بکا ، نهو که‌سه‌ی
 به‌دهم ره‌وشتی پیغمهره‌وه نه‌چی ، به‌خاوه‌ن فیل و دروزن نه‌زمیرئ ئیز خویان هه‌ستی پی
 بکه‌ن یان هه‌ستی پی نه‌که‌ن باجگه‌ی خویان به‌پیاو چاکیان دابنن و لای خوا هه‌موو شتی
 روونه .

نه‌گیر نه‌وه کاتی تیر هاویژه‌کان جیگه‌ی خویانیان چۆل کرد له‌جه‌نگی نو‌حودا ،
 پیغمهر ﴿ﷺ﴾ فهرمووی من پیم راگه‌یاندن جیگه‌ی خویان چۆل نه‌که‌ن به‌بی فهرمانی
 من ، تیر هاویژه‌کان وه‌لامی پیغمهریان دایه‌وه‌و ووتیان : ئیمه ترساین که‌پیغمهر به‌فهرموئ
 هدر که‌سی شتی گرت له‌بی‌باوه‌ران بز خزیه‌تی و به‌ش ناکرئ له‌نیو جه‌نگاوه‌راندا
 به‌گشتی ، وینه‌ی جه‌نگی به‌در ، پیغمهر ﴿ﷺ﴾ فهرمووی : ئایا گومان‌تان وایه که‌من
 ده‌سکه‌وتی تالان له‌ئیه‌وه‌ نه‌شارمه‌وه ؟ بز روون کردنه‌وه‌ی نه‌و مه‌به‌سته‌ خوی مه‌زن نه‌م
 نایه‌تانه‌ی خواره‌وه‌ی ناردنه‌ خواره‌وه و فهرمووی :

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ
 يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ
 نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ أَفَمَنْ أَتَّبَعَ رِضْوَانُ
 اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ
 ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ
يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٦﴾

دەربارەى ھۆى ھاتنە خوارە ھەى ئەو چوار ئايەتانە ، زانایان زۆر شتيان باس کردووە ،
ئەوھى جیگەى باوھرى زۆریانە ، ئەو ھۆیە بەر لەنووسینی ئايەتەکان باسى کرا .

﴿ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يْفُلَ ﴾ وەشایستە نى یە بۆ پێغەمەر نادروستی بکا لەگەڵ ئۆمەتى
خۆى و تالانى بشاریتەووە لەوان ، کارى بەو جۆرە و پێغەمەرایەتى کۆ نابینەووە بەیەكەووە ،
ئەو کەسانەى بەشداری جەنگین بەیەكسانى تەماشائە کرین لەھەموو روپیکەووە ، پێغەمەر
لەھەموو گوناھى پارێزراو ، گونجاوى ئەو نى یە ھەرگیز نادروستی بکا .

﴿ وَمَنْ يَقُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ وەھەر کەسى نادروستی بکا لەرۆژى
ھەڵسانەووە لەگۆرەکان دیت بەشتیکەووە نادروستی تیدا کردووە بەسەر پشتیەووە ھەلى
گرتووە .

﴿ ثُمَّ تَوَفَّى كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴾ لەپاشا ئەدرى بەھەموو کەسى
پاداشتى کردویتی لەچاک و لەخراب و ، ئەوان ستەمیان لى ناکرئ لەکاتى ھەرگرتنى ئەو
پاداشتانە نەبەكەم و نەبەزۆرى .

﴿ أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانُ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴾ ئایا
دوایى کەسى دوای رەزا بوونى خوا کەوتی بەپەرستى و از ھێنان لەکارى نادروست وەك
کەسى وایە گەراپیتەووە بەخەشم و نارەزایى خوا و شایستەى سزا بى و جیگەى دۆزەخى ،
بیگومان وەك یەك نین و ، خراب جیگەى گەرانەووە دۆزەخ بۆ ئەو کەسەو چارەنوسى
ئەو .

﴿ لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴾ ئەو کەسانە پەڕپەوهی ڕەزایەتی
خوایان کردوو و ئەو کەسانەیش بەخەشم و ناپەزایی خوا گەراونەتەوه خواوەنی چەندین
پلەیی جیاوازی لای خوا ، یەکەمیان پاداشتی گەورەیان ئەدریتی ، دووهمیان سزای
نازارداریان ئەدری ، هەروەها ئەوانەیی دوا ڕەزامەندی خوا کەوتوون ، پلەکانیان
جیاوازی ، هەیانە پلەیان زۆر بەرزە ، هەیانە پلەیان مام ناوەندییە ، هەیانە نزمە ، یاخی
بوانیش پلەیان جیاوازیە لەنیۆ یەکتادا بۆ سزادانیان و ، خوا ئەزانێ بەشتی ئێوە بیکەن و
بەگوێزەیی پلەکانیان پاداشت و تۆلە وەرئەگرن .

ئەو کەسانەیی میژووی بەسەرھاتی موسوڵمانانی خوێندیتەوه بۆی دەرئەکەوی
بەرستی یاسای ئیسلام و فەرمودەیی پیغمەر ﴿ ﷺ ﴾ کاری گرنگی خوێنیان کردوو ،
جیگەیی خوێنیان لەدل و دەروونی موسوڵمانان داری کردوو ، کۆمەڵ و نەتەوهەکیان
پێک هێناوە و بێ وێنە لەسەر زەویدا ، نوێنەر و نمونە بۆ وەرگرتنی ڕەوشتی هەر بەرز و
چەسپاندنی لەنیۆ کۆمەڵدا . بەراستی سەربازێکی سادە لەنیۆ لەشکری ئیسلامدا تالانیکی
یەکتجار بەنرخ و خواوەن بایەخی دەست ئەکەوی و نایشاریتەوه و ئەی هێتی بۆ
سەرکردەکان و ئەیخاتە نیۆ خەزینەیی گشتی موسوڵمانان و بیر لەوەناکاتەوه پەنھانی بدا
.. بۆ نمونە کاتی موسوڵمانان مەدائینی پایتەختی ناگر پەرستەکانیان گرت ، یە سەرۆکایەتی
سەعدی کوری ئەبی وەقاس ، سەعد سەربازێ لەموسوڵمانانی بەناوی عومەری کوری
موقرینی دانا بوو بۆ وەرگرتنی کەل و پەل و تالانی بێ باوەران ، یە کێ لەسەربازەکانی
موسوڵمانان هات بۆ لای عومەر و دوو پەیکەری دایە دەستی عومەر هەتا بیخاتە نیۆ
خەزینەیی گشتی موسوڵمانان ، یە کێک لەو پەیکەرانی ئەسپێک بوو لەزێر نەخشیترا بوو
بەزمروت و یاقوت ، پەیکەری دووهمیان هوشتر بوو لەزێر ڕازێرا بوو بەیا قوت و
لەغاوەکەیی زێری ڕازانراو بوو بەگەوهر ، ئەو دوو پەیکەرانی کيسرای پاشای ئێران
لەسەر تاجەکەیی دای ئەنان . ئەو کاتە عومەر ئەو دوو پەیکەرەیی وەرگرت زۆر سەرسام

بوو ووتی: وینهی نه‌مانه نه‌بیراوه ، ههموو نهو شتانهی وهرگیراون کی‌شی نه‌مانه نین بگره که‌مزیشن له‌به‌هادا . به‌وسه‌ربازه‌ی ووت تو چ که‌سیکی ؟ له‌وه‌لامدا ووتی : هه‌والی خوتم ناده‌می و من نه‌بو توتم کردوو و نه‌بو هیچ که‌سی ، به‌لام من ههر سوپاسی خوا نه‌که‌م و به‌پاداشتی خوا دل‌خوژشم و نامه‌وی کس باسم بکا . پستی کرده عومهر و رویشتم ، عومهر مروفتیکی خسته دوا‌ی و پرسپاری کرد له‌هاورپ‌یکانی نهو پیاوه چ که‌سیکه ؟ ووتیان عامیری کوری قه‌یسه . که‌واته که ئیسلام چوو نه‌و ناخی دل‌ه‌وه نهو دل‌ه به‌ده‌یان شتی سهر سورپ‌نه‌ری لی په‌یدا نه‌بی . موسولمانان له‌مه‌وبهر بهم شیوه‌یه بوون ، بویه توانیویانه له‌ماوه‌یه‌کی که‌مدا دوو کی‌شوهری زور گه‌وره‌ی نهو کاته‌ی وه‌ک ئیران و روم بیننه ژیر ئالای پاکی ئیسلام و گه‌له‌کانیان له‌سته‌می کاربه‌ده‌ستانی نهو کاته رزگاریان کردن ، بیگومان گیا له‌سه‌ربنجی خو‌ی نه‌روی و دره‌ختی چاک میوه‌ی چاک نه‌ره‌خسیتی پاش باسکردنی نهو که‌سانه‌ی له‌نایه‌ته‌کانی پیشوودا باسکران ، خوا‌ی مه‌زن باسی گه‌وره‌ترین به‌خششی خو‌ی نه‌کا به‌سهر ههموو ئاده‌میزادا به‌گشتی و به‌سهر باوه‌رداران به‌تایه‌تی و نه‌فه‌رموی :

﴿ لَقَدْ مِّنَ اللَّهِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾ به‌راستی خوا چاکه‌ی رژاند به‌سهر باوه‌رداران به‌تایه‌تی و به‌سهر بونه‌وه‌راند به‌گشتی بو راغویی کردنیان . له‌به‌ره‌وه‌ی باوه‌رداران زورتر سود وهر نه‌گرن ناویان براوه .

﴿ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا ﴾ کاتی خوا ره‌وانه‌ی کرد له‌ره‌گه‌ز و پستی خو‌یان هه‌تا به‌باشتر له‌زمانی بگه‌ن به‌ئاسانی و جیگه‌ی باوه‌ریانه ، چونکه راست گویی و ده‌ست پاکی نهو لایان روون و ناشکرایه و چاکی نه‌ناسن .

﴿ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ ﴾ نه‌خو‌یتیه‌وه به‌سه‌ریانان نایه‌ته‌کانی خودا ، پاکیان نه‌کاته‌وه له‌چلک و چه‌په‌لی سر وشتیان به‌ناوی یاسای به‌رزی ئیسلام ، به‌به‌خشینی زه‌کات دهرونیان پاک نه‌کاته‌وه و به‌ره‌خساندنی کاری چاک بو‌یان چاکر پاکیان نه‌کاته‌وه .

﴿ وَيَعْلَمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾ وه فیری ئەوانی ئەکا نامە ی خوا که سەرچاوه ی یاسا و دەستوری ئیسلامه به تهواوی و ، فیری فەرموده ی خۆی و کاری پەوا و ناپه‌وايان ئەکا و به‌راستی ئەوان له‌پیش هاتنی ئیسلام له‌نیۆ نه‌زانين و سەرگه‌ردانی‌دا بوون ، کاری چاکیان نه‌نه‌زانی و کاری خرایان به‌خراب نه‌نه‌زانی .

ئەو نایه‌ته‌ پیرۆزه‌ ئەمانه‌ی خواره‌وه‌مان فیڕ ئەکا :

(١) به‌راستی پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ دیاریه‌کی زۆر گه‌وره‌ی خوایه‌ بۆ باوه‌رداران و هه‌موو بوونه‌وه‌ران . به‌و بۆنه‌وه‌ له‌زانینه‌وه‌ نه‌یانبا بۆ لای زانست و زانیاری ، له‌چه‌وسانه‌وه‌وه‌ بۆ لای سه‌ربه‌ستی له‌گونا ه‌ کردنه‌وه‌ بۆلای په‌رستی خوا ، به‌تایه‌تی پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ دیاریه‌کی زۆر گه‌وره‌یه‌ بۆ نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌ب ، هه‌ندێ جار به‌ی ناگایی له‌فەرموده‌ی پیغمه‌ر خۆیان به‌وه‌وه‌ هه‌لته‌کیشن له‌نیۆ په‌گه‌زه‌کانی تر‌دا . به‌لێ عه‌ره‌به‌کانی پیشوو مافی خۆیان بووه‌ ، چونکه‌ به‌مویی له‌یاسای ئیسلام لایان نه‌نه‌دا ، به‌لام ئەمانه‌ی ئەم سه‌رده‌مه‌ پشتیان کردو‌ته‌ ده‌ستوری به‌رزی پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ به‌تایه‌تی کاربه‌ده‌ستانیان ، به‌داخه‌وه‌ هه‌موو عه‌ره‌به‌کانی ئەم سه‌رده‌مه‌ یاسای ده‌ستکردی خۆیانیان ناوه‌ته‌ جیگه‌ی یاسای قورئان ، ئەو کاره‌ خراپه‌ی خۆیان به‌ پیش که‌وتن و شارستانی‌یه‌ت دائه‌نن ، جگه‌ له‌پروا‌لته‌ له‌ناوه‌روکی یاسای قورئان دوورن . به‌لام له‌کاتی ته‌نگانه‌دا بۆ پروپاگه‌نده‌ په‌لاماری ئیسلام نه‌ده‌ن و نه‌یکه‌ن به‌چه‌ک بۆ خۆیان .

(٢) پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ فیری ئەوان ئەکا ئەو نیشانه‌ به‌لگه‌ن له‌سه‌ر یه‌کیته‌ی خوا و توانای زۆری خوا ، ییگومان باوه‌رداران پاك ئەکا ته‌وه‌ له‌چلکی بت په‌رستی و هاوبه‌ش دانان بۆ خوا و لاسایی کردنه‌وه‌ی سه‌ته‌مکاران و دووریان نه‌خاته‌وه‌ له‌نه‌ریتی خراب و ناشیرین . پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ قورئانیا‌ن فیڕ ئەکا و نه‌یکا به‌هۆی کۆ کردنه‌وه‌یان له‌سه‌ر بیرو باوه‌رو پاراستنی زمانیان و هانیا‌ن ئەدا بۆ زانین و زانست و په‌وه‌شتی به‌رز . عه‌ره‌به‌ باوه‌رداره‌کان له‌سه‌رده‌می پیشو‌ودا به‌هه‌موو توانایانه‌وه‌

هه‌ولیان ئەدا بۆ به‌ختیاری دانیش‌توانی سەر زه‌وی به‌ناوی ئاینی ئیسلامه‌وه به‌بێ
جیاوازی هیچ ره‌گه‌زی ، عه‌ره‌بایه‌تی و ره‌گه‌زه‌رستیان به‌لاوه زۆر خراپ بوو
به‌دژیا ئه‌روێشتن ، به‌لام ئەمانه‌ی ئەم سهر‌ده‌مه لاسایی جووله‌که‌کان ئەکه‌نه‌وه
لایان وایه گه‌لی هه‌لتێژاده‌ی خوان هه‌رشتی بکه‌ن و باوه‌ریان به‌یاسای ئیسلامیش
نه‌بێ خوا سزایان نادا ، له‌هه‌مان کاتدا خۆیانیان کوێر و که‌ر کردووه له‌ ئاستی
لادان له‌یاسای ئیسلام ، ئەگه‌ر یه‌کێ ناوی ئاین بیاو بلی : به‌یاسا و ده‌ستوری
ئیسلام کار بکری ئه‌و که‌سه سەر نگون ئەکری و جاری تر هیچ که‌سی نای
بینی . ئەمانه‌ من نووسیم ناتوانم بلیتم هه‌موو عه‌ره‌ب وان ، به‌لام کار به‌ده‌ستانیان
له‌وانه‌یش زیاتر له‌ خوا پێدان چاکترین مانای ئه‌و ئایه‌ته ئه‌و شته‌یه‌ جه‌غفه‌ری
کو‌ری ئه‌بو‌تالیب به‌نه‌جاشی پاشای حه‌به‌شه‌ی فهرموو به‌ناگاداری نوێنه‌ره‌کانی بت
په‌رستانی دوژمنی پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ . که‌نه‌جاشی به‌وانی ووت : ئیوه‌ چین و ئاینتان
چۆنه ؟ جه‌غفه‌ر فهرموی : ئیمه‌ ئه‌ی پاشا گه‌لیکی نه‌زان و نه‌فام بوین . بتمان
ئه‌په‌رسیت . مرداربومان ئه‌خوارد ، داوین پیسی نه‌ریتمان بوو ، دراوسیه‌تیمان
له‌بیر چو‌بو‌وه . به‌هێزه‌ کاغان هه‌ژاره‌ کاغانی ئه‌خوارد ، ئیمه‌ به‌و جو‌ره‌ بووین هه‌تا
خوا له‌خۆمان فرۆستاده‌یه‌کی بۆ ناردين ، ئیمه‌ به‌نه‌چه‌له‌کی ئه‌و پیغمه‌ره‌وه ر‌است
گویی و ده‌ست و داوین پاکی ئه‌هومان نه‌زانی . بانگی ئیمه‌ی کرد بۆ‌لای
په‌رستی خوایه‌کی ته‌نها ، فره‌مانی پێداین له‌ گفتو‌گو‌دا ر‌است بیژبین ، ئه‌و شته‌ی
لامان دائه‌نری بیده‌ینه‌وه ، ئامه‌شوی خزمان بکه‌ین و له‌گه‌ڵ دراوسیدا چاکه‌ین ،
واز له‌کاری ناره‌واو خوین ریژی به‌یێن و ، ئیمه‌ی گیراوته‌وه له‌کاری خراپ و
بی‌ری کراره‌ و درۆکردن و له‌دارایی هه‌تیوان خواردن و بوختان کردن بۆ‌بی
تاوانان . فره‌مانی پێداوین خوا په‌رستین و هاو‌به‌شی بۆ دانه‌نین ، فره‌مانی پێداوین
به‌کردنی نوێژ و زه‌کات دان و پ‌و‌ژوو گرتن . به‌کورتی ئەگه‌ر خوا موحه‌مه‌دی
نه‌کردایه به‌پیغمه‌ر ، عه‌ره‌ب نه‌خواه‌نی م‌و‌فایه‌تی ئه‌بوون و نه‌ده‌ولت و

نه‌شارستانی و نه‌میژوویه‌کی وایان نه‌بوو باسی بکری له‌پوناکی نه‌و بابه‌ته‌وه
باسکران نه‌توانین ته‌ته‌له‌ی هه‌موو هه‌ریمه‌کانی موسولمان به‌گشتی و عه‌ره‌ب
به‌تایه‌تی بکه‌ین، هه‌تا بۆمان پوون بیته‌وه که‌زۆربه‌ی کاربه‌ده‌ستانی نه‌مپۆ
په‌یبه‌ندیان به‌پیغه‌مه‌روه نه‌ که‌میکیان نه‌ی .

له‌م سه‌رده‌مه‌دا پێکه‌وتی سالتی (۱۴۲۱) ی کۆچی به‌رانبه‌ر به‌سالتی (۲۰۰۰) ی
زاینی موسولمانان له‌هه‌موو پرووی سه‌ر زه‌ویدا (۶۴) ده‌وله‌تی موسولمان هه‌ن (۲۱) یان
عه‌ره‌بن ، ژماره‌ی هه‌موو موسولمانان له‌ملیاری زۆرتن ، زۆربه‌یان خاوه‌نی زێری ره‌شن
و سامانی تری زۆرن که‌نه‌بنه‌ هۆی ژیا‌نی دانیش‌توانی نه‌مپۆی سه‌ر زه‌وی ، به‌لام هه‌ریه‌که‌
له‌وانه سه‌ر به‌رژیمیک‌ی بی باوه‌رن ، پیت و فه‌ری خۆیا‌نیان نه‌ده‌نی بۆ کرپنی چه‌ک ،
نه‌وانیش وه‌لامیان نه‌ده‌نه‌وه چه‌کیان به‌ده‌نی به‌و مه‌رجه‌ی به‌کاری به‌هێن له‌دزی نه‌و پڕیمان
خۆیان بۆیا‌نی دیاری نه‌که‌ن و به‌کاری نه‌هێن بۆ هه‌ندێ پڕیم خۆیان بۆیا‌ن دیاری نه‌که‌ن .
پڕیمه‌ به‌ناو موسولمانه‌کانیش نه‌و چه‌کانه‌ له‌برای خۆیا‌نا تاقی نه‌که‌نه‌وه . ئیستاش
تورکیای عیلمانی بووه به‌هاوسوێندی پڕیمی زاوینسی بۆ نه‌وه چاکتر موسولمانه‌کان و
کۆرده‌کان بکۆژی .

خوا‌ی مه‌زن دووباره‌ باسی جه‌نگ و خۆماندو کردن نه‌کا بۆ به‌رزی ناین و نه‌فه‌رموی:

أَوَلَمَّا أَصَبْتُمْ مَصِيبَةً قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا
قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦٥﴾
وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

ته‌فسیری زمانکۆبی

أَوْ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَكُمْ هُمْ لِلْكَافِرِ
يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ
فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ
وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ
الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

﴿﴾ اَو لَمَّا اصابكُم مُصِيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ اُنِى هَذَا ﴿﴾ نایا ئیوه کردتان شتی
کردبوتان لههلههاتنتان و بهجی هیشتی پیغمهر بهبرینداری و نهبویه نهتان کردایه ؟ کاتی
تووشی ئیوه بوو نازار و تالاو لهجهنگی نوحودا بهراستی ئیوه دهستان کهوت لهجهنگی
بهدردا بهدوو نهوندهی نهو نازارهی نوحود ئیوه ووتان لهوکاتهدا تووشی نهو تالاو
بوون لهجهنگی نوحودا : چۆن تووشی ئیمه بوو نهو نازاره خو ئیمه جهنگ نهکهین
لهپرگهی ثابنی خوادا ؟ نهبویه تووشی ئیمه نهبویه نهو بهلایه .

﴿﴾ قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ ﴿﴾ تَو بَلَى : نهو نازارهی تووشتان بوو لهلایه خوتانهوه
پهیدا بوو ، چونکه بهئارهزوی خوتان له مهدینه هاتنه دهرهوه و ههلهاتن و پیغمهرتان
بهجی هیشت و بی فرمانی نهوتان کرد .

بۆ پروون کردنهوهی چاکتر بۆ مانای نهو ئایهته : بهراستی پروودای بهدر لهسالی
دووهمی کۆچیدا پرووی دا ، جهنگی نوحود لهسالی سییهمی کۆچی دا بوو ،
موسولمانان لهجهنگی بهدردا سهرکهوتن ، نهوه بوو (٧٠) کهسیان لهبت پهستان

کوشت و (۷۰) کهسیان بهدیلی گرتن . دووباره موسولتمانان لهیه کهم پهلاماردا
 سهر کهوتیان بهدهست هیئا ، دواپی تووشی ئازار و شکان بوون بههوی بی فرمانی
 پیغمهر و ههلههاتی تیر هاویژان ، بهو بۆنهوه موسولتمانان (۷۰) کهسیان لی کوژرا .
 نه گهر ئیمه بهراوردی سهر کهوتنی موسولتمانان بکهین له گهله سهر کهوتنی بت پهستان
 له جهنگی نوحودا هیشتا سهر کهوتن ههر بۆ موسولمانانه ، چونکه (۷۰) کوژراوی ئهمان
 به (۷۰) کوژراوی ئهوان ، ماوه توه (۷۰) دیل بۆ قازانجی موسولتمانان تهواو ئهیی .

پرسیار / چۆن بت پهستان سهر کهوتن له پوژی نوحودا کهچی دوژمنی خوا بوون ؟ بۆ
 دوو روان سهر کهوتنی موسولمانانیاں له پوژی به دردا له بیر خزیانیاں بردهوه له گهله
 نهو هیشدا سهر کهوتنی موسولتمانان دوو چهندانهی پوژی نوحود بوو ؟

وهلام / نهو ئازار و شکانده هۆکهی له موسولمانانهوه بوو ، وهك له مهو بهر باسمان
 کرد به درپژی و ههلههاتن بهمه بهستی کوژدنهوهی تالانی .

﴿ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ بهراستی خوا توانانی بهسهر ههموو شتیکا ههیه ،
 یارمهتی کهسی نه داپهیرهوی خوا بکا ، واز له یارمهتی کهسی نه هیتی پهیرهوی خوا و
 پیغمهر نه کا .

﴿ وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَيَا ذُنَّ اللَّهِ ﴾ وهشتی تووشی ئیهوی باوهردار بوو
 لهو رۆژهدا نهو دوو کۆمهله ههلههقان بهیه کا له پوژی نوحودا ، دواپی بهدهستوورو
 زانستی خوا بوو ، ئادهمیزاد پیویسته فرمانبهرداری فرمان و دهستوری خوا بی ،
 سهر کهوتن بهئامادهباشی خویان ئهیی له جهنگدا ، شکانیشیاں ههلهسانه له دژی برپاری
 سهر کردایهتی .

﴿ وَلَيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ وَلَيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ﴾ وههوه ئازاره تووشی موسولتمانان بوو بۆ نهوه
 بو خوا دهری بخا بۆ باوهرداران و بۆ کهسانیکی نهوتو دوورپوویان کردبوو ، بزائن
 سهر کهوتنی موسولتمانان بهخوڕاگرته لهسهر نهو شتهی تووشیاں نهیی ، دوورپووانیش

به بونهی بی نارامیانه وه تووشی خراپه نهبن ، نهو نازاره تووشی موسولمانان بسو سوودی زوری تیدا بسو ، گرنه گرتین سوودیان نه مهیه : دوو پرووه کان له بهر پرودای نوحود نه نه ناسران لای دانیشنوان ، به هوئی نهو پرووداوه وه دهر کهوتن لای ناده میزاد .

﴿ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالُوا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفِعُوا ﴾ وه بیژرا به دوو پرووه کان : ئیوه وهرن بو جهنگ کردن له گهډ بت په رستان له ریگه یی ئاینی خرادا نه گهر ئیوه باوه ردارن ، یا ئیوه بهرگری بکهن له خوژتان و له خیزان و دارایتان نه گهر ئیوه نیشتمان په وهرن .

خوای مه زن پروونی نه کرده ته وه چ که سئ نه وه ی به دوو پرووه کان ووت ، ناوی دوو پرووه کانیشی نه بر دوه ، به لأم زور به ی زانایان نه لئین : عه بدولای کوپی ئوبه ی سه روکی دوو پرووه کان له گهډ پیغمهر چوه دهر وه به (۳۰۰) جهنگاوه وه ، له نیوه ی ریگه دا خو ی و دهسته که ی گه رانه وه ، وازیان له جهنگ هیئا به و مه بهسته دوو دلای پهیدا بکهن له نیو جهنگاوه وه موسولمانه کاند و لایه نی پیغمهر بی هیژ بیی ، له دواییدا عه بدولای کوړی جابیر یاریده ری پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ به دوو پرووه کانی ووت : بو نه گه رپنه وه نه گهر خاوه ن ئاین نین جهنگ بکهن بو پاراستنی خوژتان و خیزانتان و سامانتان ، وه نه گهر خاوه ن ئاینیشن جهنگ بکهن بو ئاینه که تان ناوهر وکی نه و ئایه ته ئاراسته ی ههر که سئ کرابی دوو پرووه کان خو یانین تی هه لکیش کرد و وه لامی عه بدولای کوپی جابیریان دایه وه . وهك خوا نه فهرموی :

﴿ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبِعْنَاكُمْ ﴾ دوو پرووه کان ووتیان : نه گهر ئیمه دهستووری جهنگمان بزانیایه به راستی دوا ی ئیوه نه کهوتین ، نهو دوو پروانه بو نهو کاره خراپه یان دوو بیانونیان هه بوو :

(۱) وایان دانابو موسولمانان توانای جهنگیان له گهډ بت په رستان نی یه ، چونکه نهوان چهك و جهنگاوه ری زورن و ، موسولمانان کهمن و بی هیژ و بی چه کن ، به جگه ی له ناو چون هیچ شتیکی تریان به بهش نابی .

(۲) ئەیان ووت : ئەم کارەى موسولمانان جگە لەخۆ پێشانەدان گومانى تری بۆ نابری، لە پاشا موحەمەد لەگەڵ خزمەکانى ناستەواىی ئەکا و ئەگەر پێتەوه ، دوو ڕووەکان ووتیان : هەر چۆنى بێ ئەگەر جەنگ دەستى پێکرد لەنیوانیان ئیمە ئەگەر پێتەوه بۆ جەنگ و یارمەتى موحەمەد ئەدەین .

﴿هُم لِّلْكَفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ لِّلْإِيمَانِ﴾ ئەو دوو ڕووانە لەو ڕۆژەدا نزیکتر بوون لەخۆیان بۆلای بێ باوەرى لەباوەرپێتان ، نزیکتر بوون بۆ یارمەتى دانى بت پەرستان ، چونکە رێک ئەکەوت لەگەڵ سوودی هاوبەشیان ، خۆیانىان دەرخت و نابرویان چوو ، ئەیان ویست دوو ڕوویى خۆیان بشارنەوه ، بەلام بۆیان نەچووە سەر .

﴿يَقُولُونَ بِأَفْوَهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَغْلَمُ بِمَا تَكْتُمُونَ﴾ بەدەم و زمانى خۆیان شتێ ئەلێن لەدلیان ئەو شتە نییە ، ئەیان ووت ئەگەر جەنگمان بزانایە دواى ئێوە ئەکەوتین و خوا زاناترە بەشتێ ئەوان دای ئەپۆشن لەبێ باوەرى بەخوا و بەپێغەمەر ﴿ﷺ﴾ .
بێ باوەرپان لەسەر کارى خرابى خۆیان ئەپۆن و هەموو هەلوێستەکانى خۆیان دەرئەخەن ، لەهەولێ ئەوەدان پۆلى موسولمانان تەفروتنوا بکەن و دەرۆیان بێخەنە گومانەوه ، بۆیە خواى مەزن ئەفەرمۆی:

﴿الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا﴾ ئەو کەسانەى ئەوتۆ لەدلیان ئەو شتەیان پەنھان ئەدا و ووتیان بەبراکانیان لەبیرو باوەردا و بەخزمەکانیان : لەو کاتەدا دانیشتبوون و جەنگیان نەئەکرد : ئەگەر ئێوەى براى ئیمە پەپەرھەى ئیمەتان بکەردایە لەو دانیشتنانە ئەئەکوژران هەر وەك ئیمە نەکوژراین و ڕزگارمان بوو .

﴿قُلْ فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ موحەمەد تۆ بلێ : کەواتە ئێوە بەرگری لە خۆتان بکەن لەمەردن ئەگەر ئێوە راست ئەکەن ئەلێن خۆ لادان ڕینگە لەمەردن ئەگرێ . زۆر بەبێ گومان بزانی ڕزگارى لەمەردن نابێ کەسێ بیهوێ رابکا لەدەستى مەردن ، خواوەنى تەفسیری کەشاف ئەفەرمۆی : هەر لەو ڕۆژەدا دوو ڕووەکان گەپانەوه (۷۰) کەسیان لى مەرد .

قورئانیان له بهره ههمویان زیندون و خاک نایان خواو نارزین ، شهیدانی ریگهی خوا
خواردمه نیان نه دریتی له لایه پهره دره کهری خویانهوه له بهه شتهوه .

لهو ئایه تهوه نهوهی دره نه کهوئ شهید لهم رۆزهی جیهاندا و بهر لههاته دره وهیان
له گۆره کانیا زیندوون بهراستی ، پیوسته له سه زمان پرومان بهوه هه بی ، به گۆرهی
دره کهوتوی مانای نهو ئایه تهوه فرموده ی پیغمهرو نهقلیش دزی ناوهستی چونکه بهلگهی
به دهستهوه نی به لاماندا لهو مانا دره کهوتوهی ئایه ته که ، ژیان و مردن و هه موو شتی
به دهستی خوا به ئیان به خشی بههر شتی بهوئ .

لیره دا به باشی نه زانم له باره ی زیندویتی پیغمه مان و شهیدانهوه نه مانه ی خوارهوه
روون بکهینهوه :-

۱- زیندو یهبتان بهرزه جنه ، یانی زیندوئکی وایه له نیوان جیهان و رۆزی دوایدا به ،
زیندوو بونهوه کهیشیان وینه ی زیندویتی جیهانه و خهونی به ، بهوینه ی بونهوه رانی
تر . بهلکو خوی مهزن له شیان نه پارێزێ له رزین .

۲- لهشی پیرۆزی پیغمه م ﴿ ﷺ ﴾ نهک نارزێ ، لههه ندێ کاتا خودا گیان نه کاتهوه
به له شیا به جوړیکێ نهی ، فرموده ی پیغمه م لهو بارهوه زۆرن ، که خودا گیان
نه کاتهوه به ریا نا بو وه لامدانهوه ی سلاو له سه ری ، هه ر که سی له دووره وه
سلاویان لی بکا به هوئ فریشته به کهوه پتی نه گا ، زیندویتی پیغمه م دوا ی مردنی ،
بهوینه ی زیندویتی کاتی جیهانی به ، نه گه ر وابوایه ، کاتی دوا ی مردنی هاوړیکانی
نازاوه یان لی پهیدا بوو جیگه نشینی پیغمه م و جیگه ی ناشتی له گۆردا و ، بو
میراتی فاتیمه ی کچی بو زهوی فه دهک و ، نازاوه ی نیوان عه لی و عائشه و
مه عاویه ، وه لامه که ی بۆیان روون نه کرده وه ، که واته زیندویتی پیغمه م و شهید
بهراستی نازانێ ، به لام نیمه نه بی پرومان وایی پیغمه م له هه موو کهس بهرێز تره
له هه ردوو جیهاندا ، هه رچه نده پساو چاکان زۆریان نه لێن ، پیغمه م نه بین
به بیداری . به لام نهو بیننه به گیانه به ته نها ، نهک به لهش و به گیان ، چونکه نه گه ر

به له شېوايه ، نه بوايه كه سې تريش لای نه وان بوايه بيانبييايه و ، وائې له يه ك كاتا
به ده يان پياو چاك پيغه مهر نه بينن و ، خو له شي پيغه مهر يش يه ك له شه ، هه موو
شتي هه ر خودا نه يزاني .

نه وانه ي سهر وه له نامه ي (أسنى المطالب) (في أحاديث مختلفة المراتب) نوو سراوه .
نایا شهيد چ كه سيكه و نه شورري و نويزي له سهر نه كرى يان نه ؟ له مانای نايه تی
(١٤١) ی نهم سوره تدا بهو جوړه ی پيوست يې روون كراوه ته وه .

نهو كه سانه ي له پړگه ي بهرزي ئيسلامدا نه كوژرين خاوه نى سې شادمانين :

١- ﴿فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ شادمان و كهيف خوښ به شتي خوا به واني
به خشيوه له پريز و گه وړه ي خوږي و پاداشتي زوري . ياني نه وه ي خوا نه يه خشتي به وان
هه ر له بهر گه وړه ي و به خشنده ي خوايه نه ك له بهر چاكي نه وان ، شهيدان كهيف خوښ
و بهر اوردنيان به وړي نهو چاكانه وه ، كهيف خوښ له بهر نه وه كه نهو چاكانه به لگه ن
له سهر نه وه ي كه خوا خوښي نه وړن ، نهو خوايه ي كه نه وان خوږيانيان بو كړدووه
بهفيداكار ، خاوه ن ديارى دوستي ديارى بو براوى خوش نه وى .

٢- شادمانن له بهر نهو بريانه يان نه يان ناسن و نه كوژراون و نه هاتوون بو لای نه وان
وه ك خوا نه فهرموى:

﴿وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ﴾ و نهو كه سانه ي له پړگه ي خوادا
كوژراون شادمان و كهيف خوښ به وړي برا باوه رداره كاني نه و توږي خوږيان به جييان
هيشتون بهر زېندويى له جيهاندا ، له سهر په پړه و پړو گرامى خوږيان له دواى نه مان ، بهو
شته يش به مان دراوه له پريزى خوا به و انيش نه درى ، نهو بريانه يان نه كوژراون وه دوايى
به مان نه گه ن پاش ماوهيه ، نه لين : براكانان وه ك نيمه كوژران نهو خوښيه ي دراوه به نيتمه
نه درى به و انيش كه واته نهو شهيدانه په يوه ندى يان بهر زېندووه كانه وه نه پړوه .

﴿أَنْ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ نهو كه سانه ي جيگه ي شادمانين ترسيان له سهر
نيه له پاشه ر وژدا و ، خه فته بار نين له سهر كوڼايى ته مه نيان ، نهو نايه ته به لگه ي ناشكرايه

ته فسري زمنا كړي

له سهر نه وهی شههید بهر له پاشه پوژ ژیندوون ، چونکه که خوشیان به پاشه پوژی برا
ژیندوه کانیان نیستا نه بی نهک دواړوژ .

۳- شادمانن بهو خوشی به نه درئ به هممو باوه پرداران ، نیر بیان ناسن یان نه یان ناسن
که له جهنگدا کوژ رابن یا له مالی خوینا ، وهک خوا نه فرموی :

﴿يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلٍ﴾ نهو شههیدانه ی ریگه ی خوا شادمانن و که یف
خوښن بهو پاداشت و چاکه یه ی خوا که دهستی خوینا و هممو باوه پرداران نه که وئ
له سهر کرده وه کانیان و ، شادمانن به ریژ گرتیان لای خوا و به دوو پات کردنه وهی
پاداشته کانیان .

﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ وه به راستی خوا له ناو نابا پاداشتی کرداری
باوه پرداران و زور تریشی نه کا .

پرسیار / له بهر چ شتی خوا رسته ی ﴿یستبشرون﴾ ی دوو پات کرده ته وه له گه
ووشه ی ﴿فضل﴾ ؟

وه لام / به راستی بو شههید هه یه سی شادمانی : شادمانی یه که میان به وئ نهو شته ی
به خوینا نه گا ، ناماژه ی بو نه کا به فرموده ی ﴿فَرِیحِینَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ شادمانی
دووه میان له بهر برا کانیانه نه یان ناسن و هیشتا به مان نه گه یشتوون ، ناماژه ی بو نه کا به
﴿یستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم﴾ ، شادمانی سیته میان بو هممو باوه پرداران بیان
ناسن یا نه یان ناسن ناماژه ی بو نه کرئ به ﴿یستبشرون بنعمة من الله وفضله﴾ .

پرسیار / جیاوازی له نیوان ووشه ی ﴿فضل﴾ وه ووشه ی ﴿نعمه﴾ چ شتی که ؟
وه لام / مه به ست له ﴿نعمه﴾ بریتی به له پاداشتی شایسته ی کارگوزاری بی بو
کرئکه ی ، مه به ست له ﴿فضل﴾ بریتی له وه ی خوا نه ییه خشی هه له بهر گه وره یی خوئ
نهک له بهر شایانی کارگوزار .

نه گپ نه وه نه بو سوفیان و هاوړیکانی وهک له مهو بهر بو مه به ستی باسی کرا کاتن
گه پرانه وه له جهنگی نوحود گه یشته (په وحا) په شیمان بوونه وه و ویستیان بگه پرته وه و

په لاماری موسولمانان بده نه وه ، نهم هه واله گه یشته پیغمهر ﴿ﷺ﴾ خوی ناماده کرد بویان و فهرموی : جگه له وانهی پیشوو له گه لم بوون که سی ترم له گه ل نه یه . پیغمهر ﴿ﷺ﴾ له گه ل نهو کز مه له چوونه دهر وه بۆ بهرگری کردن له بت په رستان که گه یشته (حه مرانولنه سه د) که هشت میل له مه دینه وه دووره خوی و هاوه له کانی خویانیان راگرت بۆ نهو مه به سته ههر چهنده ماندوو برینداریش بوون بۆ نهو هی پاداشتیان له کیس نه چی نارامیان گرت ، بی باوهره بت په رسته کان که نهو هه واله یان بیست خوا ترسی خسته دلیان ، بۆیه خوا نه فهرموی :

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا
 أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾
 الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
 فَرَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾
 فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلِهِ لَمْ يَمَسَّ لَهُمْ سُوءٌ وَأَتَّبَعُوا
 رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾
 يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُمْ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

﴿الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ﴾ که سانایکی نهو تو وه لامی خوا و نیرای خویان دایه وه کاتی فرمان دهر کرا بچنه دهر وه له مه دینه له دوی نهو هی تووشی نهوان بوبو برینداری له جهنگی نوخودا .

﴿ الَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾ بۆ کهسانیکی نهو تو هیهه بۆ چاکهیان کردوه لهو کهسانه پهیرهوهی پیغمهریان کرد و وهلامیاندایهوه بۆلای جهنگ کردن و خویانیان پاراست له گوناوهو بی فرمانی خوا و پیغمهر پاداشتیکی گهوره ، وهك بههشت ناو بردنی نهو پاداشته نهو نه گهیهنی یه کجار گهورهیه ، جگه لهخوا کس نایزانی .

﴿ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ ﴾ کهسانیکی نهوتون ووهلامی پیغمهریان دایهوه لهبی فرمانی خویان پاراست بهوانیان ووت هندی نادهمیزاد: بهراستی پیاوانی مه که لهتاقمهکانی نهو سوفیان پیک هاتوونو کۆبونهتهوه بگه پنهوه و جهنگ بکه نهوه له گهلتان و بنه پرتان بکن .

نهو کهسانه نهو ههوالهیان به موسولمانان ووت ، هندی لهزانیان نهلین : بریتی بوون له دوو روه کان ، هندی تر لایان وایه بریتی بوون له کاروانی هۆزی عهبدو قهیس کهتروشیان بوو بهتووشی موسولمانانهوه ، ههراکام لهوانه بی مه بهسته که ناگۆری ، نهوهی شایانیی تاقمی بهو کاره ههلسابوون .

﴿ فَأَخَشَوْهُمْ فَرَادَهُمْ إِيمَانًا ﴾ دواپی ئیوه لهبت پهستان بترسن و خۆتانیان لی پارێژن ، چونکه نهوان ژمارهیان زۆره و ئیوه توانای جهنگتان نهماوه ، دواپی گفتوگۆی بی باوهراڤان موسولمانانی زۆر کرد بۆ باوهرهیان و هورهیان بهرزتر بویهوه و گۆتیان لهو ههواله نهگرت و نازیایی خویانیان باشتر دهرخست .

﴿ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴾ وه ووتیان : ئیمه خوامان بهسه و یارمه تیمان نهدا و ، خوا چاک کار بی سپهراوه و ههلسورپنهری ئیشی ئیمه و ههموو بوونهوهراڤانه .

به کورتی باوهرداران بهو برینداری و خویاوی یهوه زۆر به پهروش و خۆشیهوه ووهلامی پیغمهریان دایهوه و بۆ دژی بت پهستان و لهشکره کهیان و لهوان نهترسان که نهیان ووت : مه چنه دهرهوه له گهت موحه مه د ، بهلکو به گفتوگۆی نهوان غیرهتیان پتر نهبوو باوهریان زۆر تر نهبوو له سههر پهیرهوهی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ ، بهجۆری موقوفی لههۆزی بهنی

عبدالنه شهیل نه تی: من و براکم هه رده کمان له گه ل پیغمه مردابوین کاتی جارچی پیغمه جارچی بو دهرچوون بلاو کرده وه ، له گه ل پیغمه مردابوین دهر وه ، هه ردو کمان بریندار بووین و برینی براکم سهخت تر بوو هه رکاتی دوا بکه وتایه نه م کرد به کوله وه ، بهو شیویه فهرمودهی خوا تیکه لاوی خوینیان بوو له کوشتن و دیل کردن و نازار نه نه ترسان .

﴿ فَأَنْقَلِبُوا بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلِ لَمْ يَمَسَّ سَهُمْ سُوءٌ ﴾ دواپی موسولتمانان گه رانه وه به ساغی به هوی چاکه و گه وه یی خوا وه تووشی نه وان نه بوو هیچ خراپه و نازاری له برینداری و کوشتن .

﴿ وَأَتَّبِعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴾ وه پهیره وی ره زامه ندی خویان کرد به هوی نازایی و دهرچونیان بو ریگه گرتن له دوزمنانی خوا و ، خوا خواوه نی چاکه ی زور گه وه یه که ترسی خسته دلی بت په رستان و گه رانه وه و موسولتمانانی سه رخت .

﴿ إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَائَهُ ﴾ به راستی نه و پرو پاگنده یه بلاو کرایه وه بو ترسانندی نیوه که نه یان ووت : مه چنه دهر وه نه و شهیتانه بوو نه ترسیتی دوسته کانی خوی و کاریان تی نه کا نه چنه دهر وه ، به لام نیوه ی باوه ردار دوستی خوان و ترسانندی نه و کارناکاته سه ر نیوه .

نه وه بوو عبدالولای کوری توبه ی به چهن دین که سه وه گه رانه وه بو مه دینه له ترسانا .
﴿ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾ دواپی نیوه مه ترسن له دوستانی شهیتان و نه و که سانه ی پرو پاگنده بلاو نه که نه وه بو ترسانندی نیوه و ، نیوه له من بترسن و بی فهرمانی من مه که نه گه ر نیوه باوه ردارن ، چونکه باوه ردار ی داوای ترسان نه کا له خوا ، کومه لی له بی باوه ران موسولتمان بوون له پاشا له تاین وه ر گه ران له ترسی قوره ی شه کان ، به بو نه وه پیغمه ﴿ ﷺ ﴾ تووشی خهفت بوو ، خوی مه زن بوی روون کرده وه ، وه ر گه رانی نه وان زیان به تو ناگه یه نی و فهرموی :

وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِطًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمِلِّي لَهُمْ خَيْرٌ لَّا تُفْسِدُهُمْ إِنَّمَا نُمِلِّي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾

زانایان لههوی هاته خواره وهی نهو نایه تانه بیران جیاوازه ، هندیکیان لایان وایه
دهرباره ی دووړه کان و جوله که کان هاتوته خواره وه . هندیکیان نه لاین له باره ی
قوره یشی به کان هاتوته خواره وه ، له وانه یشه هاتیته خواره وه درباره ی هه موو بی باوهران ،
هه رچونئ بی مه به سته که ناگوری .

﴿ وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ﴾ وهتو خفه تبار نه کهن که سانیکی نه وتو په له
نه کهن بو نیو بی باوهری و خاوه نه کانیا ، وینه ی عه بدولای کوری توبه یی و تاقمه که ی
که نه یانه وی روناکی ناین بکوژینه وه ، له گه ل نه وانه یش خفه تبارت نه کهن و له ناین
وه نه گهرین یا باوهریان لاوازه .

﴿ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا ﴾ به راستی نهو که سانه هه رگیز زیان ناگه یه نن به ناین و
دوستانی خوا هیه شتی بهه وی بی باوهری خوین و کار و فرمانیان له ناووه چی و

شکۆیان نامیتئ ، به لّام ئەو ئاینه تو ئەی پهرستی شان و شکۆی پهره ئەسیتئ و وانەکانی
بەرز ئەیتەوه ، هەروایشبوو زۆری بئ نهچوو ئاینی ئیسلام گەشەیی سەند و ریشەیی داکوتا
لە رۆژەهلات و رۆژ ئاودا ، ناویان لەناودا ئەما ئەو کەسانەیی پەلەیان کرد بۆلای بئ
باوەری و دوژمنایەتی خوا .

﴿يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِظًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ﴿﴾ خوا ئەیهوئ نهگیرئ
بۆ ئەو کەسانە و نهیاندا تئ به شئ لەپاداشتی رۆژی دوايي و ، بۆ ئەو کەسانە هەیه سزایه کی
زۆر گهوره لەپاشه رۆژدا ، چونکه درێژه ئەدهن به بئ باوەری و پەشیمان نابنەوه هەتا
نەمرن .

پرسیار / دەرکەوتوی مانای ئەو ئایەتە نامازە بۆ ئەوه ئەکا خودا خراپەیی ئەوئ بۆ
ئادەمیزاد ، لەبەر ئەوهی سزای دۆزەخ خراپە ؟

وەلام / بەلئ خوا سزای ئەوانی ئەوئ ، بەلام دواي ئەوهی ئەو کەسانە شایستەیی
سزاین ، چونکه خوا فەرمانی داوه بەباوەرەهێنان ، خۆیانی ئازاد کردوو ، ئەوانیش بئ
باوەریان بۆ خۆیان هەلبژاردوو بەخۆشی خۆیان ، بۆیه خوا سزایان ئەدا .

﴿إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ﴿﴾ بەراستی
کەسانێکی ئەوتۆ بئ باوەری ئەکرن بەباوەرەهێنان بەخوایشتی خۆیان و پەشیمان نابنەوه
هەرگیز زیان بەئاینی خوا ناگەیهنن هیچ شتئ بههۆی ئەو ئال و گۆرپنەوه و ، بۆ ئەو
کەسانە هەیه سزایه کی ئا زاردەر .

پرسیار / خوای مەزن دووجار لەو دوو ئایەتەدا ناوی ﴿لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ﴾ بەردوو ،
هۆکەیی شتیکە ؟

وەلام / مەبەست لەئایەتی یەکەم بئ باوەرانی قورەیش و ئەو کەسانەیان لەشکریان
کردوو بۆ جەنگ کردن لەگەڵ پیغمهەر و ئەو دوو رۆوانەیش یاریدهی ئەوانیانداوه
لەدژی پیغمهەر ﴿﴾ . مەبەست لە ئایەتی دووهم هەموو ئەو کەسانەیه باوەریان

نه هیټاوه به خوا بهر له قورپه شپه کان و نه وانه یس له مه و پاش باوه رنه هین به خوا جهنگ
که رین یان نه ؟

له دواپی باسی نهو که سانه خوی مه زن پرونی نه کاته وه تمه من دریژی بی باوه ران سوود
نابه خشی به وان ، به مهر جی سهر بکیشی بو لای بی باوه ری خاوه نه که ی هه تا کورتای
ته مه نیان بویه خوا نه فهر موی:

﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا غَلَبُوهَا خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ ﴾ وه گومان نه بهن که سانیکی
نهو تو باوه رپان نه هیټاوه له جوله که و گاور و بت په رستان و دوو پروان که به راستی
موله تدانی نیمه بو نه وان چاک تر بی بو خویان که به و ته مه نه دریژی خویان پروا گنده بکه ن
بو نایینی خوا.

﴿ إِنَّمَا عَلَىٰ هُم لِيُذَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴾ به راستی نیمه موله تی نه وان نه دهین
بو نه وه ی نه وان گوناوه زورتر بکه ن به سهر به سستی خویان و به رده و امین له سهر نایینی پوچ ،
بو نه و که سانه هیه سزایه کی نابرو به رپان و بی نرخیان نه کا .

به راستی ته مه نی ناده میزاد وه ک سامانه که ی وایه ، نه گهر به جوریکې چاک ده ستکاری
بکا و دای بنی بو خوی و خیزان و بی نه وایانی بهنده ی خوا نه بیته هوی چاکه و پاداشتی
زور ، هه موو کاتی سامانی زور بوو به خشی له په رستنی خوادا به و بو نه وه پاداشتی دوو بات
نه بیته وه ، نه گهر سامانی خویان به خرابی ده ست کاری بکه ن و له گونا هدا دای بنین نه بی
به هوی خرابی زور بویان ، هه موو کاتی سامانیان گه شه بکا خرابی زورتر نه بی ،
هه ر وایش ته مه نی ناده میزاد نه و په ری مروث نه گه یه نی به به ختاری نه گهر کاری زوری پی
بکا بو چاکه ، نه بیته هوی خرابی بو ی نه گهر به کاری نه هیټی له چاکه دا .

له م جیگه یده ا تمه پر سیارانه و وه لاهه کانیان خویان نشان نه ده ن :

پر سیار / نه گهر هه ندی له بی باوه ران کرده وه ی چاک ی زوریان له ریگه ی چاکه دا نه بیان
به خشی ، هه تا ته مه نیان دریژتر بوايه به زانست و کوششی پاکی خویان سوودی زورتر بو

ئادهمیزاد هه‌بو، ئه‌وه‌یش دژی فەرموده‌ی خوایه بۆیه تهمەنیان درێژ ئه‌که‌ین هه‌تا خراپه‌ی زۆر بکه‌ن؟

وه‌لام / دارژاندنی ئه‌و ئایه‌ته‌ مه‌به‌سته‌که‌ی خۆی دیاری کردووه له‌گوناھدا که‌به‌تایه‌تی بریتین له‌ بێ باوه‌ری به‌ته‌نها ، له‌و باره‌وه هه‌تا تهمەنیان درێژی بێ باوه‌ریان زۆتر ئه‌بێ ئه‌ک له‌هه‌موو روێکه‌وه ، چونکه وانه‌بێ له‌هه‌ندێ کارباند چاکه‌که‌ربن .

پرسیار / ئایا پاداشتی بێ باوه‌ران ئه‌دریته‌وه کاتی به‌باشی سوود بگه‌یه‌نن به‌ئادهمیزاد ، یا ئه‌و کاره و نه‌کردنی یه‌کسان؟

وه‌لام / ئادهمیزاد به‌شیوه‌یه‌کی گشتی لهم چوار به‌شانه‌ی خواره‌وه به‌ده‌ر نین :

۱- ئادهمیزاد هه‌یانه‌ خاوه‌نی باوه‌ر به‌خوان و کرده‌وه‌ی چاکیان هه‌یه ، ئه‌و که‌سانه به‌گۆیره‌ی فەرموده‌ی خوا موژده پێدراون به‌به‌هه‌شت ، وه‌ک له‌ئایه‌تی ﴿ ۳۰ ﴾ له‌سوره‌تی ﴿ فعتلت ﴾ خوا روونی کردوته‌وه .

۲- هه‌یانه‌ خاوه‌نی باوه‌ر نین و کرده‌وه‌ی چاکیش ناکه‌ن ، ئه‌و که‌سانه به‌گۆیره‌ی فەرموده‌ی خوا شه‌یتان ده‌سه‌لاتی په‌یدا کردووه به‌سه‌ریان و خوا و ئایینی له‌بیردونه‌ته‌وه و بوون به‌دۆستی شه‌یتان هه‌تا ئه‌مرن ، ئاشکرایه ئه‌و که‌سانه تووشی سزای بێ کۆتایی ئه‌بن به‌به‌لگه‌ی ئایه‌تی ﴿ ۱۹ ﴾ ی سوره‌تی ﴿ المجادلة ﴾ .

۳- هه‌یانه‌ خاوه‌نی باوه‌رن ، به‌لام له‌تەمەنیان کردووه‌ی چاکیان نه‌کردووه ، خۆیان به‌تاوانبار ئه‌زانن ، ئه‌و که‌سانه هه‌واله‌ی میهره‌بانی خوا ئه‌کرین ، به‌گۆیره‌ی ویستی خۆی کاریان له‌گه‌ڵ ئه‌کا ، ئه‌گەر په‌شیمان ببنه‌وه خوا په‌شیمان بوونه‌وه‌یان لی وهرنه‌گرێ به‌لگه‌ی بۆ ئه‌و دوو مه‌به‌سته ئایه‌تی ﴿ ۱۰۳ ﴾ ی سوره‌تی ﴿ التوبه ﴾ و ئایه‌تی ﴿ ۴۸ ﴾ ی سوره‌تی ﴿ النساء ﴾ ه .

۴- ئادهمیزاد هه‌یانه‌ بێ باوه‌رن به‌خوا ، به‌لام کرده‌وه‌ی زۆری چاکیان هه‌یه بۆ سوودی گشتی ، برسیانی ئادهمیزاد تیر ئه‌که‌ن ، شه‌قام و خه‌سته‌خانه و خوێندنگا و

هه تیوخانه دروست نه کهن ، هه رینگه یه چاکبئی نهوان نهی گرنه بهر ، له سهمر بی باوه ری خوین بهرده وام نه بن هه تا مردن ، نهو که سانه کرده وهی چاک و نه کردیان یه که سانه به چاکه کانیاں پر بهزه وی زیر بی و بیبه خشن ، سزای خاوه ن نازاریان نه دری به گویره ی نایه تی ﴿﴾ ۹۱ ﴿﴾ ی سوره تی ﴿﴾ نالی عیمران ﴿﴾ .

به لām له نه وهی خوی مه زن خاوه نی داد پهروه ری یه چاکه ی بی باوه پرانیش له خزمه تی خوادا بی پاداشت ناروا ، وانه بی له جیهاندا وهی نگرئ به پله ی بهرز و تووشی نه خووشی و نازاریان ناکا ، وایش نه بی له پاشه پرژدا سزای دوزه خیان سوو کتر نه بی له بی باوه پرانی تر بهو جوړه ی پیوستی ئیمه لهو مه بهسته ناگهین ، وچاکه هه واله ی زانین و داد پهروه ری خوی بکهین .

خوای مه زنن نه ویستی خو ی باوه پر داران و دووړو وه کان له یه که جیا نه کاته وه که به بیانویه کی نارهوا خوینیاں له پرزی موسولمانان دهر کرد ، نهو بهو که باوه پر داران له جهنگی نوحودا تووشی نازار بوون بهه وی بی فهرمانی پیغه مهروه ﴿﴾ ، بو نه وه له رینگه دا پاک و پیسی له یه که جیا بکاته وه ، بو نهو هیش قورپه یشی یه کان ووتیان : موحه مه د نه لی : ههر که سی دزی من بی نه چیته د وزه خه وه و خوا لهو که سه به خه شمه ، ههر که سی له گه ل من بی نه چیته به هه شت و خوا خووشی نه وی ، نه گهر وایه بو موحه مه د هه والمان ناداتی هه تا بزاین چ که سی باوه پر دار و چ که سی بی باوه ره خوی مه زن فهرموی :

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

﴿ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يُمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ﴾ خوا واز له باوه پر داران ناهیتی له سهر شتی نیوهی باوه پر دار و بی باوه پر له سهرینی له تیکه لاوی باوه پر داره پاکه کان و دوورپوهه کان ههتا جیا نه کاتهوه پیس له پاک به سر وش له لایه ن خویهوه بولای پیغمه مر ﴿ ﷺ ﴾ به بونهی پهیدا بوونی جهنگ ، ههر که سی دوورپوه بی واز له جهنگ نه هیتی ، دوزمنه کانی پیغمه مر دوو تاقمن :- یانی بهی تاقیکردنه وه په کهم جار نافه رموی نهو که سه یا کهو نهو په یا پیسه .

۱- بت په رستان :- نهو که سانه ن به ناشکراو به نهیتی بی باوه پر ن ، له په کهم کاته وه بریاری جهنگیان داوه ، کورتایی به دوزمنایه تی خویان هیئا به کورکړدنه وهی چهند کومهل له دزی نیسلام ، ناماده یان کرد بو جهنگ نهو هی له توانایان هه بو ، دواپی نهوانه ناسراون و جیا نه بنه وه له موسولمانان .

۲- دوورپوهه کان :- نهو که سانه ن دوزمنی پیغمه مر و هاوړپکانی پیغمه مر ن له په نهانیدا و له دله وه ، به لام خوشه ویستی خویان و دوستایه تی ناشکرا نه که ن بویان ، هه موو کاره گرنگه کانیان تیک دانی ریزی موسولمانانه ، جارئ به به لاو کردنه وهی پرپواگه ندهی درو جارئ تر فریوی موسولمانان نه دهن به بی فهرمانی خوا و پیغمه مر ﴿ ﷺ ﴾ ، جارئ تر به ترساندنیان له بت په رستان ، له هندی جهنگدا دینه نیو موسولمانان و له نیوهی ریگه دا وازیان لی نه هیتن ، پیغمه مر و هاوړی پاکه کانی تووشی بازار نه بون له بت په رستانه وه ، بت په رستان جهنگیان نه کرد به ناشکرا و ، دوورپوهه کان له نهیتیدا فیلیان ساخته نه هیتا ، نهو کارانه رهوشتی دوورپوهانه له هه موو کات وجیگه یه کا بو نهو که سانه ی داوای چاکه بکه ن ، نایه تی ﴿ ۱۷۳ ﴾ ﴿ ۱۷۹ ﴾ ی نه م سوره ته و نایه تی ﴿ ۱۱۲ ﴾ ی سوره تی ﴿ نه لئه نعام ﴾ باسی نهوانه ی کردووه .. پیویست کرابو له سهر پغمه مر ههر که سی به دهم شایه تمان بهیتی وهك موسولتمان ته ماشای بکری ، خوتی خویان و داراییان پاریرراو نه بی ،

نه گران به هاو به شی تالان له جهنگدا ، له بهر نه وهی هیشتا ئیسلام تازه په یدابو ،
نه گهر بکوژرانا به یاده و هریان بگردنایه مروفانی ساویلکه نه یان ووت : موحه مه د
باوه پردار و بی باوه پر به لایه وه یه کسانه .

بی باوه ران و بت په رستان و دووړووان بیانویان بو خوش نه بو بلا و گردنه وه
پروپاگنده له دژی موسولتمانان و پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ . بهو بونه وه پیغمهر سرگردان بو به
چ جوړی له گهل نهو دووړووانه هه لسی و دلشی زور تنگ بو ، نه گهر و هریانگری
موسولتمانان تووشی گومان نه کهن نه گهر وازیان لی دینی یاریده رانی موسولتمانان کهم
بینه وه و نایی ئیسلام په رناسیتی بویه خوی مه زن فهرمووی : خوا واز له باوه پرداران
ناهیتی و باوه پرداران و دووړووه کان له یه ک جیا نه کاته وه ، چرای پوناکی ئیسلام چاک و
خراب نه ناسیتی به دانیشتون نهو نایه ته به دووړووان پائه گه یه نی به شایه قمان و نویژ به ته نه ها
تاقی ناکرینه وه ، چونکه نه وانه زور گران نین و تووشی نا زار نابن ، به لکو به وه باشت
تاقی نه کرینه وه جهنگ بکه ن و خویان بکه ن به فیداکاری ئیسلام .

﴿ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ ﴾ وه خوا ناگاداری هیچ که سی ناکا بو زانینی
شتی ونی و له دلدا بی . بلتی نهو که سه پاکه و نه و هیان پیسه ، به لکو ئیوه له سه تانه بیان
ناسن له کاتی ته نگانه و سه ختیدا ، بهو کاره ی له جهنگی نوحودا پرووی دا ، کاتی پیغمهر
هاوړی برینداره کانی بانگ کرد بچه دهر وه بو جاری دووهم بو بهرگری له دوژمنان
چونه دهر وه و کوتوپر ، خوا هه وال نادا به شتی له دلدا به و له باوه پر و له دووړووی ،
فهرمان نه دا به فیدا کاری و دانانی دارایی له پریگه ی خوا دا .

خوی مه زن هندی جار هندی له پیغمهران ناگدار نه کا له سر دووړووی مروفی و
باوه پرداری مروفی تر ، هه رنه ویش مه به سه له مانای فهرموده ی که نه فهرموی :

﴿ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ﴾ وه به لام خوا هه لسه بژیری له نیردراوه کانی
خوی که سی ناره زوی هه بی هه والی نه داتی به په یام و ناگاداری نه کا له سر هندی

کاری نهیخی خوی له بی باوهری هندی کس و باوهر دارایی هندی تر ، نهویش به تایه تی هه بر پیغه مهرا نهو شایانی که سی تر نی یه .

﴿فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ دوی ئیوه باوهر بهیئن به خوا که هه نهو شاراوه کان نه زانی به گشتی له باوهر و له دوور وویی و بی باوهری ، باوهر په نیر دراوه کانی خوا بهیئن که نه وانه هه لیر در اوی خوان و شاراوه کان نازان ، مه گهر خوا به په یام ناگاداریان بگگا له سه هندی له شاراوه کان .

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا أَوْ تَتَّبِعُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ وه نه گهر ئیوه باوهر بهیئن بهو جوهری باسکرا ، خوتان پارێژن له بی فرمانی خوا و پیغه مهرا ، دوا بی بو ئیوه هیه پاداشتیکی زور گه و ره .

پاش نهو هی خوی مه زن له مهو بهر هانی ئاده میزادی دا که خویان بکه نه به فیدا کار له ریگهی نایندا ، بو له مهو دوا ییش هانیان نه دا که دارایی خویان به خشن هه ره لهو ریگه یه دا و نه فرمانی :

وَلَا

يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا ءَاتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا

لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ

سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ

ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿ ١٨١ ﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ

وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿ ١٨٢ ﴾

﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَنْجَلُونَ بِمَا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ ﴾ وه گومان نه بهن که سانیکی نه و تو رږدو دهست و شکن به شتی خوا به خشویتی به وان له دارایی و گه وره یی خوی چاک بی بو نه و که سانه ، پیو یست کراوه بیبه خشن به هه زاران و نانیانده نی .

﴿ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا نَجَّلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ به لکو نه و دارایی به خراپه بو نه وان له مه و پاش نه گهری به گهر دانه ی ملیان شتی نه وان رږدیان پی کردووه و نه یان گه یاندوه به جیگه ی خوی و زه کاته که یان نه داوه و دایان نه ناوه له جیگه ی سود به خشدا له رږزی هه لسانه و هیان له گورپه کانیان ، گهر دانه ی ملیانه و رسوایان نه کا .

﴿ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ وه بو خوا به که له پوری دانیشتوانی ناسمانه کان و زهوی و گه نجینه ی نه وان ، دوا ی مردنیان له دارایی و جگه ی دارایی ، ناده میزاد وه ک چون خاوه نی هیچ شتی نه بوون یه که م جار که جیهان کزایی پی هات هیچ که سیان خاوه نی هیچ شتی نین . تیر بو نه یی رږدی بکه ن له و شته دا خوا به خشو یه به وان ، پروون و ناشکرایه نه وه ی هدیانه هه ر بو خوا به و نار هزوی هه بی لیان نه سیینه وه .

﴿ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾ وه خوا به و شتانه ی نیوه نه یکه ن ناگاداره و نه زانی ، چونی دانه نین ، نه زانی نیوه رږدن یان رږد نین ، یاداشتی کاری خو تان وه نه گرن به چاک یا به خراپ .

له نیو پرووناکي نه و نایه ته پیروژه نه مانه ی خواره وه مان بو دهر نه که وئ :

(١) زور ترین نایه ته کانی قورناتن بومان نه در کپتن که هه موو سامان و دارایی هه موو

بونه وهرانیش و نه وانه یش به دهستی ناده میزاده ون خاوه نی راسته قینه یان نین ،

بەلگە ھەمويان ھى خوان ، ئادەمىزاد كار پى سىپىراوى خوان بۆ بەكارھىتئانى
خۆيان و سامانيان بەگۆيرەى ئەو ياسايە بۆيان دىارى كراوہ و نابى لەدەستوور
دەرچن ، ھەروەك ئەو كەسەى لەم رۆژەدا كارىكى پى ئەسپىرى لەلايەن كەسەى
ترەوہ ، پىويستە چۆنى بۆ دىارى كراوہ جى بەجى بكا و لى لاندەدا .

٢) ئايەتەكانى قورئان و ھەمموودەكانى پىغەمەر ﴿ﷺ﴾ و امان پىشان ئەدەن ئادەمىزاد
خاوەنى ھىچ شى نىن لەسامان و دارايى ، خاوەنەكانيان ھەر خوان ، وەئەبى بزائىن
خاوەنىتى سامان لەم رۆژەدا سى جۆرن :

ا- خاوەنىتى تاكانەبى بەرەلايەتى بى سنوور و بى ژمارە كەبىرو بۆچوونى
سەرمايەدارەكانە ، دەست بەسەر دەرنامەتى وولاتان ئەگرن و جگەى خۆيان
كرىكارن .

ب- خاوەنىتى بەستراوہى دىارى كراو بۆ سامانيان كەبىرو باوہرى سۆشاليستەكانە .
ج- خاوەنىتى كۆمەلايەتى كەكەس خاوەنى ھىچ شى نىە و ھەموو شى سامانى
دەولەتە و ھەر ئەو خاوەنباوە .

ئەو سى جۆرە خاوەن دارايىيە ئىسلام برىارى بوونيان نادا و ھەمويان پووچن ،
بەلگە خواى مەزن خاوەنى راستقىنەيە بۆ ھەموو شى بەتەنھا ، برىارى داوہ ئادەمىزاد
كارپى سىپىردراون بۆ بەكارھىتئانى ئەو سامان و دارايىيەى لايانە بۆ سوودى خۆيان و
خىزانيان و ھەژاران بەجۆرىكى دىارى كراو بۆيان ، بەو مەرجەى ئەو سامانە بەرپىگەيەكى
رەوا پەيداي بكا ئەك بەجۆرىكى ناپەوا ، بەفیل و فېر دزى و بەرتیل پەيداي نەكا ،
بازرگانى مەى و قومار كردن بەكار نەھىتن بۆ پەيدا كردنى دارايى ، كەواتە
كۆكردنەوہى سامان و بەكارھىتان و بەخشىنى سنورىكى دياركراويان بۆ دانراوہ .

پرسىار / ھەندى لەئايەتەكانى قورئان بەلگەن لەسەر ئەمە كە ئادەمىزاد خاوەنى سامانى
خۆيان و پەندەى ئايەتى ﴿وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ﴾ وەئىوہ جەنگ بكەن بەدارايىيەكانى خۆتان .

وهلام / نهو خاوهنداريتي يه ويتهي نهويه بهميواني نهبيژري : نه م خانوو كهل و پهله خوت خاوهنياني ، ماناي وايه ميوان بوي ههيه لهويدا بنوي و بخوا ، ماناي واني يه خاوهني راپسته قينه يانه .

ثاني نيسلام دهستوري داوه بهئاده ميزاد دهستكاري نهو شتانه بكن لهژير دهستيانيه و خويانيان ماندوو كردووو بو پيدا كردنيان به خواردن و پوشين بو خويان و خيژانيان و ههژاران و شتي تر . لهجگهي نهو شتانه خويانيان ماندوو نه كردووو بو پيدا كردنيان لهدارايي جگهي خويان قهدهغهيه كه دهستكاري كردنيان بهي دهستوري خاوهنه كانيان .

زانايان نهلن : كاتي خوي مهزن نايهتي ﴿ مَنْ ذَا الَّذِي يقرضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ﴾ نارد ههژاره واني چ كهسي ههيه قهرز بدا بهخوا قهرزيكي شيرين ؟ جووله كه كان ووتيان خوا ههژاره و نيمه ساماندارين ، خوي مهزن نهو بيرو بوچروني نهواني پوچ كردهوه و فهرمووي :

﴿ لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ ﴾ بهراستي خوا بيستوي گفتوگوي كهسانيكي نهوتو ووتيان ، بهراستي خوا نه دارايه و نيمه ساماندار و بي ئيحتاجين ههچنده خوي مهزن ناوي نهو كهسانه نه بردووو خاوهني نهو گفتوگو ناره وايه بوون ، بهلام زانايان نهلن : برتين له جووله كه كان وهك له مهو بهر باسكرا و له وانش دوور ني يه . بهتايهتي سامانداره كانيان بيرو بوچروني ناله باري زوري لهو بابه تهيان ههيه .

بهراستي نهو كهسانه ره خنه لهخوا نه گرن به زمان يا بهدل ، گفتوگوي ناپه سهند ديت بهدهميانا ، بو نمونه بلن : خوا نهو شته بوناكا و نهميان بو نهكا ؟ يا خوا ههژاره ، نهوانه بي باوهرن و سزاي بهتنيان نهدرئ ، نهو ههموو گفتوگو ناشايستانه له سهريان نهوسري وهك خوي مهزن نهفهرموي :

﴿ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ﴾ دوايي نيمه نهينوسين شتي نهوان ووتويانه و لاي نيمه وون نابي ، نهبي بزنان نيمه نه دارا نين و نهوان ههژاران و پاشه پروزيان

زور ره شه و ، ئه یشنوو سین کوشتنی پیشوو کانیان پیغمه مران بهی مافی رهوا ، هه رچه نده
 نهو جوله کانه ی سهرده می پیغمه مهر ﴿﴾ پیغمه مرانیان نه کوشتوو ، به لام چونکه بهو
 کوشتنه رازین وک ئه مان کوشتیبتیانن وایه ، کوشتنی پیغمه مران بهه موو جوړی نار هوائیه
 به لام جووله که کان کوشتنی پیغمه مرانیان لا ره وایه .

﴿ وَقُولْ دُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴾
 وه ئیوه بهو که سانه ئه لین : ئیوه بچیژن له پاشه روژدا سزای ناگری دوزخ ، نهو سزایه
 بهوئی نهو شته وه بو ئیوه خوتان کردتان له بی باوهری و بی فرمانی خوا و به دهستی
 خوتان کردبوتان و ، بهوئی نهو هیشه وه به راستی خوا سته م له به نده کانی خوئی ناکا ،
 که واته له داده ره وهی خوایه سزای پیوا خرابان بدا و چاکه له گهل پیوا چاکان بکا ، خوا
 نه به که م و نه به زور سته م له که س ناکا .

هندی له زانیان و سه رو که کانی جوووله که کان هاتنه خزمهت پیغمه مهر ﴿﴾ ووتیان
 تولات وایه پیغمه مهری و نامهت بو هاتوو ، ئیمهش خاوه نی نامه نی و له ته وراتا به لیمان
 پی داوه باوهر به هیچ پیغمه مهری نه هینن ، ههتا نهو پیغمه مهره قوربانی به نه هیتی ناگری
 له ناسمانه وه بیت و نهو شته بخوا و له ناوی با و بیسویتی ، خوی مه زن بو نهو مه به سته
 فهرمووی :

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ

اللَّهُ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِينَا بَقُرْبَانٍ

تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ

وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

تهفسیری زمانکوی

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ

وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

﴿﴾ الذين قالوا إن الله عهدنا لينا أن لا تؤمن لرسول ﴿﴾ كهسانیکی نهوتو ئهيان ووت :
بهراستی خوا فرمانی داوه بهئیمه و ناموزگاری کردوین کهئیمه باوه بههیچ پیغمهری
نهئین .

﴿﴾ حتی یأتینا بقرآن تأکله النار ﴿﴾ ههتا نهئینی بو لای ئیمه قوربانی به ناگر نهو
قوربانی به بسوتینی . قوربانی بههموو شتی دانهتری که مروف کاری بکا و بیهوی بهو
کاره لهخوا نزیك بیتوه ، نهو کهسانهی نهو گفتوگو نارهوا و خراپهیان ووت بریتیبوون
لهو کهسانه ئهیان ووت : خوا ههزاره و ئیمه ساماندارین .

جووله کهکان ههتا کاتی هاتنی عیسا خوا فرمانی پیدا بوون نهگر قوربانیتان کرد نابی
بیخون . پیوسته لهسهرتان لهجینگهیه دایینین و چاوهروان بکهن نهگر ناگری لهئاسمانهوه
هاتوو نهو قوربانی بهی سووتان نهوه نهوه نهگهیهنی که خوا نهو قوربانی بهی وهگر توه ،
نهگر ناگری نههاتایه مانای وا بوو خوا وهری نهگر توه .

نهو کهسانهی لهسهر کاری پوچ و نارهوان گومانیان وایه ههر خویان شایستهی ههموو
شتیکن ، کاره خراپهکانی خویان بهدرۆ و بهدهلهسه و پرو پاگهنده بهرگی بریقهدار نهکهن
بهبهریان ، بهتایبهتی به زوری نهو کهسانه بازارگانی به جدهگهوه نهکهن و ناگری بو خوش
نهکهن لهم لاو لهولا ، بهتهنها لهبهر سوودی خرابی خویان زور جارایش بو نهو مهدهسته
ژن ومنال و دانیشتوانی بی تاوان نهکوژن ، لههموو شتی سهر تر نهمهیه : نهئین : بهو
کارانه ئاسایش نهپارترین . کهواته کاریکی تازه نی به جووله کهکان بوختان و درۆ
ههلبهستن بهدهم خواوه و بلین : ئیمه باوه بهموحهده ناکهین ، چونکه فرمانغان پی
دراوه ههتا قوربانی نهئینی و ناگر ههلی نهلوشی .

﴿ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَالْبَالِذِي قُلْتُمْ ﴾ تۆ بلتی : به‌راستی هات بۆ لای ئیوه چه‌ندین نیردرای خوا له‌پیش منه‌وه ، وینه‌ی زه‌که‌ریا و یه‌حیا و عیسا به‌چه‌ندین نیشانه و کاری په‌کخهر و پروون و ناشکرا ، هاتبوون به‌شتی ئەوتۆ ئیوه ووتان و داواتان کرد که قوربانیان دانه‌نا له‌سەر راستی خو‌یان و ناگری ئەهات و ئەیسوتان و باوه‌پریشان بێ نه‌هینان .

﴿ فَلَمَّ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾ دوایی له‌بەر چ شتی ئیوه ئەو پیغه‌مه‌رانه‌تان کوشت ، یانی رابوردووه‌کانتان کوشتیان ئیوه‌یش به‌و کوشته‌راژین ، ئە‌گەر ئیوه راست ئە‌که‌ن له‌داواکاری خو‌تان و په‌یره‌وی پیغه‌مه‌ره‌کانتان ئە‌که‌ن له‌ده‌ستووری قوربانی کردندا .

﴿ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاؤَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزَّبْرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴾ دوایی ئە‌گەر جووله‌که‌کان تۆیان به‌درۆ‌خسته‌وه و باوه‌پسانی پێ نه‌هیناوی ، خه‌فته مه‌خۆ ، دوایی ئە‌وان به‌درۆ خراونه‌ته‌وه به‌چه‌ندین نیردرای له‌پیش تۆ ، وینه‌ی نوح و هود و صالح و ئیبراهیم و جگه‌ی ئە‌وان هاتبوون بۆ لای گه‌له‌کانیان به‌چه‌ندین به‌لگه‌ی ناشکرا له‌سەر پیغه‌مه‌رایه‌تی خو‌یان هاتبوون بۆ لایان به‌چه‌ندین نووسراو و نامه‌ی روناکی دهر بۆیان و نامۆزگاری که‌ریان ، مه‌به‌ست له‌زه‌بور ئە‌و نامه‌یه‌نیه‌هاتووه بۆ لای داوود . پاش ئە‌و گفتوگۆ ناپه‌سه‌ندانه‌ی جووله‌که‌کان کردیان له‌خزمه‌ت پیغه‌مه‌ردا ﴿ ٱلْأَنبِيَاءِ ﴾ ، خوای مه‌زن بۆمانی پروون ئە‌کاته‌وه هه‌موومان چاره‌پوانی مردن ئە‌که‌ین ، خوا تۆ له‌جووله‌که‌کان ئە‌سپێنی که‌تۆ به‌درۆ ئە‌خه‌نه‌وه ئە‌فه‌رموی :

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ
وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَمَنْ زُحِرَ
عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

إِلَّا مَتَّعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ
وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيراً
وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

﴿كُلْ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ هه موو كه سئ نه جه ژئ مردن ، مردن پیا له یه كه
نه سورپته وه به سهر هه موو ناده میزادا ، پیغه مهر بن یا پیاو خراب ، پاشا بن یا هه ژار ،
هه رگیز را کردن له مردن نی یه .

گه وره ترین کارئ پزیشك و پروفیسوره كان بیریان لی کرده وه نه وه بوو هه ول و
کوششی زوریان دا كه بو ماوه یه ته مه نی ناده میزاد دریژ بکه ن و هه رگیز بیریان له نه وه
نه کرده وه ریگه له مردن بگرن . گه وره ترین کوششیان بو نهو مه به سته نه وه بوو هه لسان
به دهر هیئانی دلی پیاویکی نه خوش و پرواندنی له جیگه ی دلی پیاویکی تردا ، نه نجامی
کوششیان به بی سوود دهر چوو سه رنه كه وتن ، له دواییدا كه وتنه بگه ره و به رده له نیو
خویانا . برپاریاندا كه دهر هیئانی دل و چاندنی له جیگه ی دلی تردا گه وره ترین تاوانه ،
چونكه نازانری نهو مروفه نه ژئ یان نازئ هه تا دروستی دلی دهر بهیئری ، زور نریكه نهو
مروفه بی هوش بی و پاش ماوه یه بکه ویتنه جوولته و بو ماوه یه تر بژی ، زور جاریش
وابوو ، نه بی بزانی كه دهر هیئانی تاكه گورچیله یه کی مروفیکی ساغ و پرواندنی
له جیگه ی گورچیله ی پیاوی ترا ویتنه ی دهر هیئانی دل نی یه ، چونكه دل نامیری سوراندنی
خوینه .

﴿ وَإِنَّمَا تُوَفُّونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ وه بهر پراستی ئیوه وه نه گرن پاداشتی کاری خو تان له پاشه رۆژدا به بئ کهم و کوری . پستهی ﴿ توفون ﴾ له گه ل ووشه ی ﴿ یوم القیامه ﴾ وامان پیشان نه دهن ناده میزاد بهر له پاشه رۆژ خوا به شی له پاداشتی کاره کانیانی داو نه تی ، له پاشه رۆژدا نهو به شه که ی تریان نه داتی به ته واوی .

﴿ فَمَنْ أُخْرِجَ مِنَ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ﴾ دوا یی هه رکه سی دوور خرایه وه له ناگری دۆزه خ و خرایه به هه شته وه بهر پراستی نهو که سه رزگاری بووه و سه رکه وتووه و به ناواتی خوی گه یشتووه .

﴿ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴾ وه ژیان و زینده گانی جیهان هیج شتی نی به رت بواردن و خو شیه کی فریوده ره بۆ ناده میزاد ، هه ر کاتی خوا به گه وره یی خوی سامانی به خشی به ناده میزاد نه بی خزمه تی نایین و مرو فایه تی بی بکات نه ک به کاری به ییتی بۆ زبانی خوی و ناده میزاد ، نه گه ر به کاری هینا له وانهدا نه بیته هوی به ختیار ی خوی ، به ییچه وانه وه نه بیته هوی فریودانی .

﴿ لَيَقْبَلُونَ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ﴾ سویند به خوا ئیوه تا قی نه کر نه وه له باره ی دارایی خو تانه وه و کاتی لیتان سه نرایه وه ئایا ئیوه ناسو پاسی نه که ن یان نه ، ئایا نهو داراییه نه به خشن له پر یگه ی خوا دا و ، تا قیتان نه کاته وه له باره ی خو تانه وه کاتی تروشی به لا و ناخو شی و کوشتن و برینداری و لیدان و دیل کردنتان ئایا ئیوه ئارام نه گرن یان نا ؟ خوا هه موو شتی نه زانی ، به لام نهو تا قی کردنه وه به بۆ نه وه یه دانیش توان به نیازی ئیوه بزانی .

پیغه مه ر نوسراویکی بۆ فنه نحاسی کوری عازورا نووسی و به نه بو به کردا بو ی نارد داوای یارمه تی لی کرد بوو به دارایی ، نهویش ووتی خوا ی ئیوه هه ژاره هه تا داوای یارمه تی بکا . دوو باره که عی کوری نه شرف له جو له که کان له هۆنرا وه یه کدا جنیوی دابوو به پیغه مه ر و بت په رستانی هاندابوو له سه ر جهنگ کردن له گه ل موسو لمانان ، خوا ی مه زن فه رمووی :

﴿وَلْتَسْمَعْنَ مِنَ الَّذِينَ آتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيراً﴾
 وه بهراستی ئیوه بیست له که سانیکی نهو تو به خشراوه بهوان نامه ی خوا له پیش ئیوه وه ،
 نه میشی بیستی له که سانیکی نهو تو هاویه شیان دانه نا بو خوا نازاری زور بو ئیوه له جنیو
 دان به پیغمهر و تانه دان له ناین و هاندانی بت پهرستان له سهر جهنگ له گهل ئیوه و
 بوختان کردن بو خوا .

﴿وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ وه نه گهر ئیوه نارام بگرن و خو تان
 را گرن له سهر نهو نازارانه تووشتان نه بی و له سهر جهنگ کردن و ، خو تان یارین له بی
 فرمانی خوا ، دوا ی بهراستی نارام گرتن و خو پاراستن له کاره ناره واکان لهو کارانه یه
 پیوسته مروقی زیر نیازی بکا و جی به جیان بکا .

خوای مهزن هلهو یستی خاوه ن نامه کان دهر نه خا که در ی نهو په یمانانه داویانه به خوا
 و در ی نهو ناموز گاری یانه ن پیغمهره کانیا ن کردویانه ، بویه خوای مهزن نه فهرموی :

وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ
 وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ ثَمَنًا
 قَلِيلًا فَبُئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

﴿وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾ وه تو بیری نهو کاته بکهره خوا وه ری
 گرت په یمانی که سانیکی نهو تو به خشراوه بهوان نامه ی خوا، نهو خاوه ن نامه نه بریتین له
 زاناکانی جوله کهو گارو زاناکانی موسلمانان، نامه کانیش بریتین له تهورات و ئینجیل و
 قورنانی پیروز.

﴿لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ﴾ به راستی نهو په یمانه رو ن بکه نه وه بو ناده میزادو نه ی
 شارنه وه له وان. نهو په یمانه بریتیه له رو ن کردنه وه هه موو نهو شتانه ی لهو نامه نه دان. کار

بریقه دارو ناپه سهند بۆ به ده ست هیتانی ماشین و کۆشک و پاره ی زۆرو ئه و شتانه ی قه ده غه ن لای خوا، کرده ی ئه و زانایانه وا ده رته خه ن که باوه پریان به جگه ی سامانی ئه مرۆ نه یی و قورئانیان له تاقا داناوه و کاری پێ ناکه ن.

زاناکانی جوله خۆیان بای گیف نه کرده و له کاتی که دانیشتوان پێریان لی نه گرتن، له خۆیان بایی ئه بوون که به زانایان نه زانن، بۆ ئه و مه به سته و مه به ستی تر له کرده و خراپه کاریان خوی مه زن نه فهرموی:

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ
بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ
بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

﴿ لا تحسبن الذين يفرحون بما آتوا ويحبون أن يحمّدوا بما لم يفعلوا ﴾ موحه مه د تۆ گومان مه به به و که سانه ی ئه و تۆ شادمان و دلخۆش به شتی نه یکه ن له گۆرینی شیوه ی تۆ به پێیان خۆشه باسیان بکری به چاکه به شتی نه یان کردوه، به وان بپێزی باوه پریان و هه ژار دۆستن که چی ئه و شتانه له وانه وه دوورن.

﴿ فلا تحسبنهم بمفازة من العذاب ولهم عذاب عظيم ﴾ دوا ی تۆ گومان مه به به و که سانه رزگاریان نه یی له سزاو، بۆ ئه و که سانه هه به سزایه کی گه وری خاوه ن ئازار. شادمانی خۆی له خۆیا قه ده غه نه به گۆریه ی یاسای ئیسلام، چ که سی که شادمان نه یی له کاتی ده ست کهوتنی چاکه به وه وه والتیکی خۆشدا؟ یا رزگار بوونی له رووداویکی

خراب. بدهکو شادمانی مروث له بهر نهوهی جگه ی خو ی چاکه یه کی توشبوه بدهگه یه له سهر نیاز پاک ی نهو که سه و ناین پهروه ی نهو. نهوه بۆ پتغمه ر ﴿ پتغمه ر ﴾ شادمانی ده ربری له کاتی گه رانه وه ی جه عفد ری ناموزای له حه به شهو نیو چاوانی ماچ کرد فهرمووی: نازام من به هاتنه وه ی تو شادمان بم یا به گرتنی خه یه ر.

به لّام شادمانی خراب و بزارو نه مه یه: مروث شادمانی به دلپسی و له که دار کردنی خری و به فریودان و ده عیذلی، یا شادمانی به وه پیاوی سامانه که ی تالان کراوه یا کوژراوه یا شادمانی به خه له تاندنی پیاوانی ساویلکه و هه لسان له دزی نیسلام. یا به کاره یانی مه یی و تاره ق و داوین پیسی و کاری خراب، شادمانی بۆ نهو شتانه گونا ه ی گه ورن و له وانه یه مؤقی بی باوهر بی.

پرسیار / خوی گه وره لهو نایه ته مه زنه دا دوو چار رسته ی (ولا تحسبن) دوو یا کردوه هوی چیه؟

وه لّام / له بهر نه وه یه گوئ کران نه که ونه دوو دلی و گومانه وه به هوی دریزی رسته ی یه که م، بۆ نهویش ناوه رۆکی مانای یه که م به رسته ی دووه هم به هیزتری و چاکتر به چیه میشکه وه نمونه ی نهو جوړه باسانه زۆر به کار نه هیتری، به تاییه تی له نو سین و له په خشی راگه یاندن و رادویتیدا. وه که نه بیتری: گومان مه به ره بی باوهران هه ر شتی نه لّین، گومان مه به راست نه که ن.

پرسیار / وشه ی (عذاب) لهو نایه ته دا هوی چ شتی که دوو چار بیژراوه سودی چیه؟ وه لّام / جیاوازی له نیوان نهو دوو رسته یه دا هیه، چونکه رسته یه که م نهو ه مان پیشان نه دا نهو که سانه رزگاریان نابی له سزا به بی نه وه ی جوړی سزا که پوون نه بیته وه، رسته ی دووه م ناشکرای نه کا سزا که گرانه، وه که بیتری: من تو م خوش نه وی، وه خوشم نه وی زۆر.

زانایان بیری جوړاو جوړیان هیه له هوی هاتنه حواره وه نهو نایه جگه له وه ی له مه و بهر باسی کرا، هه ندیکیان نه لّین: مالومه کانی جوله که هوی هاتنه خواره وه نهو

نایه تهن، چونکه باسی پیغمه مریان له ته وراتا. شاردوه ته وه پیمان خوښوونو ناویان بیری به چاکه. هندی تریان نه لاین: هوئی هاتنه خواره وهی دوو ږوه کانه که وازیان له پیغمه مهران هینا له جهنگدا، له خزمهت پیغمه مردا به درو بیانیان نه هینایه وه، بهو بیانوه پیغمه مهران لیان خوښی، نه وانیس بهو لی بورده شادمان نه بوون به چاکه باسیان بکری.

هندي تر نه لاین: هاتوه خواره وه دهر باره ی نهو که سانه په یمانیان لی وهر گیر ابو که باسی پیغمه مهران نه شانده وه که چی نهو په یمانیان فرېدایه پستی خویان، شادمان بوون که نه شیان کردوه به چاکه باسیان بکری. هوئی هاتنه خواره وهی هدرشتی بی مېهسته که ناگورې. له وانه شیه بو هممویان هاتېته خواره وه، نهو که سانه به ههر شیوه یه بوون درې زیان به خراپه ی خویندایې رزگاریان نابی له سزای خوا.

﴿وَاللّٰهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ﴾ وه بو خوايه پاشایه تی و خواونداری ناسمانه کان و زهوی ههر خوا هلیان نه سورېتی، هه لسورېندری هممو نهو بونه وهرانه به له ناویانندان له فرېشته کان و ناده مزادو جنو کهو درهخت و گياو بهرد و خاک و زیرو زیوو نه لئاس و ناوو ناگرو هممو نه ستیره کان. هممو بونه وهران خوا دروستی کردوون و نه یان مرېتی و زیندوویان نه کاته وه وه پاداشت و توله یان نه داته وه به گوړه ی کرده وهی خویان و کهس توانای خوا نیمو هاوبه شی نیه، بویه خوا ی مېزن نه فېرموی:

﴿وَاللّٰهُ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ﴾ وه خوا توانای به سهر هممو شتیکا هیه له پاداشت دانه وهی پیاوچا کان و توله کردنه وه له گونهباران، به خپو کردنی هممو بونه وهران و هه لسوراندنیان، نیتر چون نه بی نهو که سانه دژی خواو یاسای نهوون، چون رزگاریان نه بی له تواناو دادپه روهی پاشا و په روه رده کهری خویان.

قوره شیه کان چونه لای جوله که کان ووتیان: موسا به چ کارنکی په ک خه زه وه هاتوره. ووتیان دار دهستیکی زور گرنګ و دهستی سې بریقه داری پندرابو بو په ک خستنی دوژمنانی ناین. چونه لای گاوزه کان ووتیان: عیسا چ شتیکی پندرابو، ووتیان که پرو لال

و کوپرو بهله کاوی چاك کرده و هو مردوی زیندو نه کرده وه. چونه خزمهت پیغمهرو ووتیان: نر کیوی سهقامان بو بکه به زیر، بو نهو مه بهسته خوا فهرموی:

إِنِّ فِي

خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ

لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا

وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾

رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْرَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِّنْ

أَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ

ءَامِنُوا بِرَبِّكُمْ فَءَامَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا

سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاثِنَا مَا وَعَدْتَنَا

عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَمِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ

ذَكَرٍ أَوْ أَنْتِ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ فَأَلَّزِينَ هَاجِرُوا وَأُخْرِجُوا
مِن دِيَارِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِي وَقَتَلُوا وَقَتِلُوا لَا كُفْرَنَ
عَنَّهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَا دُخْلَنَّهُمْ جَنَّتِ بَحْرِي مِنْ تَحْتِهَا
أَلَّا نَهَرُ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

﴿ إن في خلقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاختِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ﴾ به راستی ههیه له دروست کردنی ناسمانه کان و زهوی و نهو شتانهی له نیو نهواندان و له سهریانن له فریشتهو نه ستیره کان، له زینده وهران و گزوگیاو کانه کان و شتی ترو، ههیه له گۆرین و هاتو چۆی شه و پوژ، شه و نهروا و پوژ دیت، پوژ نهروا و شه و دیت، جاری واههیه کاتی شه و زورتره و کاتی واههیه کاتی پوژ زورتره.

﴿ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴾ چهندین نیشانهی ناشکرا له سهریه کیتی خوا بو نهو که سانه خوا هنی نهقلی تهواون و پاکن له خراپه و گومان و خرابی یی نه دوزنه وه. له نایه تی (۲۲-۱۶۴) ی سوره تی نه لیه قهره وینهی نه م نایه ته باسی کرا له گه ل باسی هندی له و به لگانه، له بهر نه وهی ناوه روکی نهو باسه زور گرنگه بو جاری سیته م له م سوره ته دا دوو پات کرایه وه.

له م سوره ته دا به شیوهیه کی کورت و به جوړی تر باسی هندی تر به لگه له سهریوون و توانای خوا ی مهزن نه کری.

گه وهره ترین ریکه بو ناسینی خوا ی مهزن که له و نایه تانه دا بو مان دهر نه خه ن مرو فی ژيرو خوا هن بیر نه گهر ته ماشای نه م بوونه وهرانه بکا به وردی بو ی دهر نه کهو ی نهو کرداره سه ر

سورپهینه‌رانه که دین و ئەرپۆن و ئه‌وه‌ستن و ئەرپۆتیرین و سه‌وز ئه‌بن به‌و رپک و پیکانه هه‌یانه بۆی ده‌ئه‌که‌وی که ئه‌و بونه‌وه‌رانه خۆیان بۆ خۆیان هه‌وال ئه‌ده‌ن به ئاده‌میزاد به‌و مه‌به‌سته‌ی بۆی هاتوون، هه‌موویان له جیگه‌ی شیاوی خۆیان دانه‌ران به‌ چاک‌ی و به‌ چالاکی و کاریگه‌ری هه‌لساون له رپک خستنداو هه‌لسوران‌دنی ژياندا. ئه‌وانه هه‌موویان له خۆیان‌ه‌وه نه‌هاتو‌نه‌ته بونه‌وه‌و به‌ دوو شت که ئه‌قل و هه‌سته به‌ بێ گومان ئاده‌میزاد رانه‌کێشن بۆلای دروست که‌ریکی تاک و ته‌نه‌ای خاوه‌ن زانست و تواناو هه‌میشه‌ زیندوو خاوه‌ن بیستن و ئاگادار له هه‌موو شت و به‌ توانا بۆ دانانی هه‌موو شتی له جیگه‌ی شیاوی خۆیا... له زۆرت‌رین که‌سه‌وه ئه‌بیس‌ری و بگ‌ره ئه‌وانه‌یش بر‌وایان به‌ بوونی خوا نیه هه‌موویان بر‌وایان وایه‌ یه‌ که‌مین هۆیه هه‌یه بۆ په‌یدا‌کردنی ئه‌م بونه‌وه‌رانه و دروست‌کردنیان. ئیمه‌ی موس‌لمان ناوی ئه‌و هۆیه ئه‌به‌ین به‌خوا، جگه‌ی موس‌لمانان ناوی ئه‌بن به‌ ماده‌و که‌ره‌سه‌ یا به‌ سروشت. ته‌نها هه‌ر به‌ناو جیاوازن. موس‌لمانان ئه‌لین: ئه‌و هۆیه به‌ ئه‌قل و به‌ به‌لگه ئه‌زان‌ری نه‌ک به‌ هه‌ست و به‌ چاو که ئه‌وه خاوه‌نی زینده‌گانی هه‌میشه‌یی و زانست و تواناو هه‌موو کارێ له جیگه‌ی شیاوی خۆیا دانه‌نی و دادپه‌روه‌ره. به‌لام جگه‌ی موس‌لمانان لایان وایه ئه‌و هۆیه ئه‌م بوونه‌وه‌رانه‌ی دروست کردووه به‌ چاو و هه‌ست ئه‌بیس‌ری و ئه‌زان‌ری که ماده‌یه یا سروشتی کو‌پ‌رو که‌رو لال و بێ جو‌له‌یه. که‌واته جیاوازی نیوان باوه‌رداران و بێ باوه‌ران و خوا نه‌ناسان به ئه‌ندازه‌ی دووری نیوان زه‌وی ئاسمان زۆرت‌ره.

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ﴾ که‌سانێکی ئه‌وتۆ ناوی خوا ئه‌بن و یادی ئه‌که‌ن به‌ هه‌موو شی‌وه‌ی و له هه‌موو کاتی‌کا به‌ تاییه‌تی له نو‌پ‌ژه‌کانیان، هه‌رگیز بێ یادی نا‌که‌ن به‌ وه‌ستانه‌وه له کاتی توانادا، به‌ دانیشتن و به‌ راکشان و له‌سه‌ر ته‌نیشتیان له کاتی بێ تواناییدا. یا یادی خوا ئه‌که‌ن له کاتی نو‌پ‌ژه‌ سو‌نه‌ته‌کان به‌ دانیشتن و به‌ راکشان، که‌واته ئه‌و که‌سانه‌ واز له یادی خوا نایه‌رن له هه‌موو کات و شی‌وه‌یه‌ کدا.

﴿ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ئەو كەسانە بیر ئەكەنەو بە ووردی لە دروست كردنی ئاسمانەكان و زەوی بە ئەستێرەو هەواو كیوو دەشت و ئاوو روبروو خۆرو مانگ و شتی ترپانەوو ئەیان كەن بە بەلگە لەسەر توانای خوای مەزن.

جوړه كانی بهندایتی بۆ خوا سێ بهشن: بپروا كردن به دل. بپاردان به زمان و كردهوه به ئەندامهكان. فهرموده‌ی خوا (يَذْكُرُونَ) ئاماژه بۆلای بهندایتی به زمان ئەكات. فهرموده‌ی خوا ﴿ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ ﴾ ئاماژه بۆلای بهندایتی به ئەندامهكان. فهرموده‌ی خوا ﴿ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ئاماژه به بۆلای بهندایتی خوا به دل و به بیر كردنه‌وو به گیان. ئاده‌میزاد لهو سێ شته به‌دهر نیه كه بهو سێ شته به‌ردهوامبون له‌سەر بهندایتی، مانای وایه به هه‌موو له‌شی له بهندایتیدایه.

پێشه‌وا شافیعی ئەفهرموی: ووشه‌ی (وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ) ئاماژه بۆ ئەوه مروّفی نه‌خۆش پێویسته له‌سه‌ریان له كاتی نوێژدا له‌سەر ته‌نیشته راکێشن. له باسی پزیشکیدا وا ده‌رئه‌كه‌وی بیر كردنه‌وی ئاده‌میزاد له‌سەر ته‌نیشته چاك‌تره له‌سەر ئەوه‌ی له‌سەر پشت راکێشی.

به راستی ئەو كەسانە بیر بکه‌نەو له دروست‌كردنی ئاسمانه‌كان و زه‌وی بپروای بێگومان په‌یدا ئەكەن به تاك و ته‌نهایی خواو زانسته و توانای بێ هاوتایی ئەلێن:

﴿ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا ﴾ ئەي په‌روه‌رده‌كه‌ری ئێمه تو ئەو دروست كراوانه له ئاسمانه‌كان و زه‌وی و هه‌موو بونه‌وه‌ران دروست نه‌كردون به‌بێ سود، بۆ كاریكی شیاوی له جێگه‌ی خۆیا دانرا‌ودا دروست كرددون، هه‌ریه‌كه‌یان بۆ كاری تاییه‌تی خۆیان دروست كراون. په‌روه‌ردگار به جوړێكی سه‌ر سوڤه‌ینه‌ر هه‌لیان ئەسوڤێتی و یاسای راستیانت بۆ داناون. ئەو بونه‌وه‌رانه به جوړی په‌یدا بوون له كاری خۆيانا به پرسپاران، چۆن هاتونه‌ته‌ بدنه‌وه ئەبێ به‌ره‌و نه‌مان بپۆن، پاداشت و تۆل‌ه‌ی خۆیان وه‌رگرن، كه‌واته ئێمه بیر ئەكه‌ینه‌وه له سزاو لێت ئەپارینه‌وه ئەلێن:

﴿سَبِّحْكَ فَقَدْ عَذَابُ النَّارِ﴾ پاك و دورى بۆ تۆيە كه تۆ به يى سوود بونه وهرانت دروست كرديى، هه موو كارىكت له جيگه ي شياوى خويا داناوه، دوايى ئيمه تۆ پياريزه له سزاي ئاگرى دۆزه خ.

﴿ رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تَدْخُلُ النَّارَ فَقَدْ أَخَذَيْتَهُ وَمَا لِيْلَظْمَالِيْنَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴾ ئەي پەرۋەردەگەری
ئېمە ھەرگەسنى تۆ ئەو كەسە بىخەيتە نېۋ ناگرى دۆزەخ ، دوايى بەراستى ئەو كەسەت پىسوا
كردوۋە ، نىيە بۆ ستەمكاران ھىچ كەسنى يارىدەيان بىدا و رىزگارىيان بىكا . ئېمەي
موسولمان ھەر خوا ئەپەرستىن بەئارەزوى خۆمان و كەس زۆرمان لى ئاكا و پەزىمەندى
خوامان ئەوى لەھۆكارنى پىسواكردنى دوورىن ، ھەر كەسنى يارمەتى كارى پوچ و
نارەۋاي دا ، ئەمىرۆ پاشەكشى بىكا لەياريىدەي راستى و واز لەستەمدانى ئادەمىزاد نەھىتى
لەپاشەپوژدا يارمەتى دەرى نىيە .

ههتا ئيره ئهو پارانهوانه‌ی پيشوو بو ئهو شتانه بوو به‌به‌لگه‌ی ئه‌قلی ئه‌دوژرانه‌وه كه
بیر کردنه‌وه بوو له‌دروست کردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی ، له‌مه‌و پاش پارانه‌وه‌ی ئهو شتانه
ئه‌کری په‌یوه‌ندیان به‌به‌لگه‌ی بیستازه‌وه هه‌یه و ئه‌فه‌رموی :

﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمَنُوا بِرُبِّكُمْ قَامِنَا﴾ ئەى پەرورده كەرى ئېمە: بەرپاستى بېستبومان جارچى يە بانگى ئادەمىزاد ئەكا بۆ باوەرپەيتان ، خواى مەزن ناوى ئەم بانگ كەرى نەهیناوە ئايا قورئانە يا پېغەمەر ، ھەركاميانى جىگەى خۆپەتى ، كە ئېمە باوەرپەيتىن بە پەرورده كەرى ئېو ، دواىى ئېمە باوەرمان ھېناوە بەخوا و بەپېغەمەر و ئاينى ئىسلام .

﴿رَبَّنَا فَاعْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ﴾ ئەي پەرۋەردەگەری ئىمە
دوايى تۆخۆش بىه لەگوناھە گەورەکانى ئىمەو دايۆشەو ببورە لەگوناھە بچوکەکانمان
و، تۆگيانى ئىمە بکيشە لەسەر باوەر و لەگەڵ ئەو کەسانەى دەستيان و گرتە
بەفەرمودەى قورئان و پىغەمەر ، لەپىغەمەران و پياو چاکان .

﴿رَبَّنَا وَأَتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رِسْلِكَ﴾ ئەى پەرورده كەرى ئىمه بیه خشه به ئىمه شتى تۆ به ئىنت داوه بمانده يتى له سەر زمان و فهرموده ی نیراوه كانى تۆ .

﴿وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾ وهتۆ ئىمه رسوا مه كه له پرۆژى هه لسانه وه مان له گۆره كانان ، به راستى تۆ پێچه وانەى به ئىندانى خۆت ناكەى ... لىره دا باسى ئەمانەى خواره وه ئەكهين :

۱- بىگومان يادى خوا ، باوه ڕهيتان به خوا ، به نديه تى خوا چاك و شيرين ، به لام چاكر له يادى خوا و شهو نوێژ و پرۆژووگرتن و كردنى كردوهى چاكه له بهر ناده ميزاد ، خۆ دانانه له پرێگه ی سوودى گشتى ، داواكردنى پرێدارى له خوا بى فيداكارى بى بهها و بى نرخه .

۲- هه رچه نده دروستكردنى هه موو شتى بى سوود نى يه ، ئەبى بزائرى هيج شتى له سەر خوا پيوست نى يه هه رشتى خوا بى كا ناشرين نى يه ، دروستكردنى هه موو شتى له لايەن خوا وه له بهر هيج هۆيه كى پيوست له سەر خوا نى يه بهو جوړه ی زانايانى ئەشاعيره روونيان كردۆته وه .

﴿فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ﴾ دوایى پەرورده كەرى ئەوان وه لامي ئەوانى دايه وه و فهرمووى : كه به راستى من له ناو نادهم پاداشتى هيج كارگوزارى له ئیوه له پياو و له ژن ، هه موو شتى په يوه ندى به كرده وه ی خۆتانه وه هه يه ، نهك به خۆتان و به ره گه زتانه وه . ئیوه هه مووتان يهك ره گهز و يهك ئاينتان هه يه و به يهك چاو سه ير ئەكرين .

بهو پرسته يه به گه وره ترين و به كورت ترين شپوه مافى ره وای ژنانان بۆ ئەچه سه پى شان به شانى پياوان به بى جياوازی و زمانى دوژمنانى ئىسلام ئەبرى ، ئەوه ی دوژمنان داواى ئەكه ن بۆ ژنان ئاينى ئىسلام بهر له (۱۴۲۱) سال مافى ژنانى داوه ، به لام وا دياره لای ئەوان مافى ژنان بریتيه له بى باوه رى و داوین پيسى و بهرلايى و تىكه لاوى پياوان و

گورانی و سووردۆان و راپیچ کردنیان بۆ ناو کارگاگان و ماندوو کردنیان له‌ئیش کردندا ، به‌پێچه‌وانه‌ی ئایینی ئیسلام ریزی ژنان بریتیه له‌وه له‌هموو روپکه‌وه چ نابووری یا رامیاری و کۆمه‌لایه‌تی خوێندن و خاوه‌نیتی سامان و هموو کاری ره‌وا وه‌ک پیاو بن به‌ی جیاوازی چونکه ،

﴿بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ﴾ هه‌ندێ له‌ئێوه له‌هه‌ندێ تر تانن ، ژن له‌پیاو په‌یدا بووه ، پیاو له‌ژن په‌یدا بووه وه‌ک پیاو باو کتانه ژنیش دایکتانه ، هه‌ردوو لاتان براو خوشک یا جوتیه یه‌کترین ، هه‌موتان له‌ ئاده‌من و ئاده‌میش له‌خاکه ، ئه‌و که‌سانه‌ی له‌نرخه‌ی ژن که‌م نه‌که‌نوه له‌نرخه‌ی خۆی که‌م نه‌کاته‌وه .

﴿فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَآخَرُوا مِنْ دِيَارِهِمْ﴾ دوا‌ی که‌سانێکی ئه‌وتۆ کۆچیان کردوه له‌نیشتمانی خۆیان و له‌بت په‌رستان هه‌له‌هاتوون ، خزمه‌تی پێغه‌مه‌ریان بۆ خۆیان هه‌لبژاردوه ، ده‌رکراون له‌ جێگه‌ و نیشتمانی خۆیان ، بێ باوه‌ران ده‌ریان په‌راندون ، ئه‌بێ له‌بیرمان نه‌چی پله‌ی کۆچ کراوان لای خوا گه‌وره‌تر له‌پله‌ی ده‌رکراوان ، چونکه‌ ئه‌وان به‌خوایشتی خۆیان پێغه‌مه‌ریان هه‌لبژاردوه ، ئه‌مان ده‌رکراون و ناچاریان کردوون .
﴿وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتِلُوا لَأَكْفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ﴾ وه‌نا زاردراوان له‌رێگه‌ی په‌رستی ئایینی مندا له‌وێنه‌ی بیلالی حه‌به‌شی و سه‌هه‌یلی رۆمی و هموو موسوڵمانانی تر به‌گشتی و ، جه‌نگیان کردوه و کوژراوان به‌راستی من دانه‌پۆشم و لانه‌بم له‌وان خراپه‌کانیان له‌گه‌وره‌ و بچوکیان .

﴿وَلَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ﴾ وه‌به‌ راستی من ئه‌و که‌سانه‌ ته‌خمه‌ چه‌ندین به‌هه‌شت ئه‌روا به‌ژێر دره‌خته‌کانیان و به‌م لاو‌لای کۆشکه‌کانیان چه‌ندین رووباری ناوی خۆش و به‌تام ، من پاداشتیان ئه‌ده‌مه‌وه به‌پاداشتی له‌لایه‌ن خواوه به‌گه‌وره‌یی و میهره‌بانی خۆی و ، له‌لای خوایه‌ پاداشتی شیرین له‌ سه‌ره‌به‌ستن به‌جۆری پاداشتی وا نه‌بیرایی .

پاش نهوهی زانرا ههموو پاداشتی په یوه سته به کړدوهی چاکه وه ، له ژانده بهی یا له پیاوړه وه ، خوی مه زن بزمانی پروون کړده وه نه و کړدارانه پاداشتیان دوویات نه کړیته وه بۆ خاوه نه کانیان هم کړدارانهی خواره وهن :

۱- کۆچ کړدن له جیگه یه نه توانی خوا په رستی تیدا بکړی به سهر بهستی بۆ جیگه یه تر بتوانی خوا په رستی تیدا بکړی ، بهو بۆ نه یه وه زانیان لایان وایه نه گهر موسولمانان نه یان توانی به نازادی دروشم و ده ستوری ناینی خویان جی به جی بکهن له وولاتی بی باوهران پیوسته له سهریان نه و جیگه یه به جی به پلتن له ههموو کاتیکا و کۆچ بکهن بۆ شوی تر که بتوان به ناسایش خوا په رستی خویانی تیدا بکهن ، نه و کۆچ کړدنه یس نه به ستر به توانای خویان ، نه گهر نه توانی کۆچ بکهن یا ههموو شوی و هک جیگه ی خویان وابو یا خراپتر له و کاته دا گونا هبارن له کۆچ نه کړدندا ، زور جیگه ی سهر سورمانه لم سهر دهمی نیمه دا که نیشتمانی بهو جوهری پیوستی یاسای خوا بخړیته کار ، کار به ده ستانی به ناو موسولمان بهی ویز دانا نه رتگیه ی پی نه کرن له هه ندی جیگه دا ، به پیچ ه وانه وه له هه ندی نیشتمانی بی باوهران به نه و پری سهر بهستی خوا په رستی تیدا نه کړی و باوهراران نه توان بیرو پای خویان بلاو بکهنه وه و نازاریان نادری .. به داخه وه لاوانی موسولمانان لم سهر دهمی نیمه دا له بهر نازاری کار به ده ستان یا له بهر شتی تر هه لدین بۆ هه ندی له نیشتمانی بیگانه ، پاره و پوولی زور له گه ل خویان نه بهن به فیروزی نه دن بهی سود له کاری خراپدا ، به لام هه رگیز بیر له وه نا که نه وه له جیاتی نه وهی نه چن بۆ نه وروپا به چونا به بۆ وولاتی نیسلام به ناسایش بژینایه و خراپه رستیان بکړدایه ، یا به لای که مه وه خویان به کړدوهی خراپه وه هه لته کیشن ، هه رچه ندنه نه و جیگایانه ش وانه بی باشر نین له نه وروپا .

۲- هه وروها له و نایه تانه ی پشوودا پروون نه بیته وه نه و که سانه ی دهر نه کړین له نیشتمانی خویان بهی تاوان خوی مه زن پاداشتی زوریان پی نه به خشی ، به وینه ی

موسولمانه دهر کراوه‌کانی سدردهمی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ بت پهرستان له‌نیشتمانی خو‌یان دهریان نه‌کردن ، جووله‌که‌کان فله‌ستینه‌کانیان دهر کرد ، به‌فرمانی پاشاکانی سه‌فه‌وی و هه‌وشاری و که‌مال نه‌تاتورکی ماسۆنی و ره‌زاخانی په‌له‌هوی به‌هه‌زاران کوردی موسولمان به‌بی تاوان ههر له‌بهر نه‌هوی کوردن له‌نیشتمانی خو‌یانیان دوور خسته‌هوه له‌سالانی (۱۹۷۷) هه‌تا سالی (۱۹۷۸) کاربه‌ده‌ستانی ههریمه‌کانی ده‌ورو به‌ری کوردستان هه‌زاران خانه‌واده‌ی کوردیان ئاواره و دهر به‌دهر کرد ، به‌ده‌یان شار و دێها ته‌کانیان به‌مزگوتیه‌وه رووخاند ، قورنانی پیروزیان سووتاند و په‌ره‌کانی نه‌چوو به‌ئاسماندا ، له‌کاتی فرمان‌په‌وایی به‌عسیه‌کاندا.

۳- نه‌و که‌سانه‌ی ئازاریان نه‌درین له‌پێگه‌ی بلاو کردنه‌هوی یاسای قورئاندا خوای مه‌زن پاداشتی زۆریان نه‌داتی . پروون و ئاشکرایه نه‌و که‌سانه‌ی په‌په‌ره‌وی یاسای قورئان نه‌که‌ن ئازاری زۆریان نه‌دری له‌لایه‌ن کاربه‌ده‌ستانی ستمکاره‌وه له‌کۆن و تازه‌دا به‌تایه‌تی لهم سدرده‌مه‌ی ئیمه‌ دا به‌کوشن و گرتن و به‌ندو ئازار به‌ئامۆژگاری بێگانه .

۴- نه‌و که‌سانه‌یش خو‌یان نه‌که‌ن به‌فیداکار بۆ فرموده‌ی خوا و پیغمهر ﴿ﷺ﴾ خو‌یان نه‌ده‌ن به‌کوشن خوای مه‌زن زۆرت‌ر له‌هه‌مویان پاداشتی گه‌وره‌یان نه‌داتی ، نه‌و چوار به‌شه‌ هه‌مویان خوا گونا‌هه‌کانیان له‌سه‌ر لائهبه‌ ، سه‌رباری نه‌وه‌یش پاداشتی گه‌وره‌یان بێ نه‌به‌خشێ .

نه‌وه‌ جێگه‌ی داخ و ده‌رده‌ بۆ باوه‌رداران لهم سدرده‌مه‌ی ئیمه‌دا شو‌پێنکمان ده‌ست ناکه‌وێ کۆچی بۆ بکه‌ین و به‌سه‌ربه‌ستی خوا په‌رستی تیدا بکه‌ن و زمانی خو‌مانی تیدا بکه‌ینه‌وه ، به‌یاسای قورئان کار بکه‌ین ، چونکه‌ کاربه‌ده‌ستانی موسولمانان به‌شناسنامه موسولمانن و بێ نوێژو به‌یاسای قورئان کار ناکه‌ن ، یاسای ده‌ست کرد بۆ خو‌یان دروست نه‌که‌ن و که‌میکیان نه‌بی دژی فرمودی خوان ، ههر بۆ نه‌هوی نه‌و پله‌ و پایه‌ی نه‌م‌پو‌یان له‌کیس نه‌چی ، قورئان نه‌خه‌نه‌ پشتیان‌ه‌وه نه‌و موسولمانانه‌ دژی بیروباوه‌ریان

کوژراون و بهند کراون لهناویراون . میژوو شایهته کهعبهیان داووته بهر تیشکی ساروخ و ناگریان تی بهردا بۆ کوشتنی دوزمن بهیروباوهریان .

ئهو دهولهتانهی دراوسیی کوردستانن ئهوهنده ره گهز په‌رسن لایان وایه خۆیان هه‌لبژاردهی گه‌لی خوان ، نایه‌لن به‌زمانی کوردی بنووسن و هه‌ندیکیان زمانه‌که‌یشیان لی قه‌ده‌غه‌کردوون ، هه‌موو کەس لای ئه‌وان مافی چاره‌نووسینی خۆی هه‌یه‌ جگه‌ی کوردان . ره‌گه‌ز په‌رستان له‌نیۆ خۆیاندا دژی ره‌گه‌زی یه‌که‌ترین که‌چی بۆ دژی کوردان هاوسویند و هاوبه‌شن و یارمه‌تی یه‌که‌تر ئه‌ده‌ن بۆ دژی کورد و ئاواره‌کردنیان .

بت په‌رستان به‌هۆی مامه‌له‌و بازرگانه‌وه‌ سامانی زۆریان په‌یدا کردبوو به‌خۆشی و تیر و ته‌سه‌لی ئه‌ژیان ، هه‌ندی له‌موسولمانان ووتیان ، دوزمنانی خوا له‌و گوزه‌رانه‌دا ئه‌ژین و ئیمه‌یش خه‌ریکین له‌برسانا به‌رین ، خوای مه‌زن رووی کرده‌ پیغه‌مه‌ر و دلخۆشی دایه‌وه‌ فه‌رمووی :

لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَّعٌ قَلِيلٌ
ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيَبْسُ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا
رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْآبَرَارِ ﴿١٩٨﴾

﴿ لا یغررک تقلب الذین کفروا فی البلاد ﴾ فریوی تۆ نه‌دا گه‌ران و رویشتی که‌سانیکی ئه‌وتۆ باوه‌ریان نه‌هیتاوه‌ بۆ بازرگانی و په‌یدا کردنی سامانی زۆر له‌شاره‌کاندا .

﴿ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴾ نهو گهړانه يان و پينکه وهناني دارايى و خوښى و سود و رابواردنيکى که مه و زوو له ناو نه چي ، له پاشا جيگه ي گهړانه وهى نه وان له پاشه پوژدا ناگرى دوزه خه ، خراب ژيره خهړيکه ناماده يان کردووه بو خويان .

خواى مه زن ناده ميزادمان به دووبه شه وه بو باس نه کا :

۱- نهو که سانه ن سامان و رابواردنى جيهان بو خويان هه لته بژيرن و واز له تايين و به زه يى و داد په روه رى نه هيتن ، دليان هر بو لای سوودى خويان نه که وپته خورپه ، جووله که کان و شاگرده چاو چنوکه کان يان له هه موو سهرده ميکا ، نهو به شه يان خوا به يى باوه رى داناون و جيگه يان دوزه خه ، لهو نايه ته دا پيشاني داي ن که نرخ بو راستى دانائين .

۲- نهو که سانه ي تايين و خوا په رستى و ترسان له خواى مه زن بو خويان دا نه نين و خاوه نى باوه رن و له خه شم و گونا ه ي بى فهرمانى خوا خويان نه پاريرن ، نه م به شه يان جيگه يان به هه شته و ميوان و خوښه ويستى خوان و به م شيوه يه بومان نه فهرموى :

﴿ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ﴾ به لām که سانيکى نه و تو له سزاي په روه رده که رى خويان ترساون و خويان له گونا ه پاراستوه ، کالاو والا ي دل فرين و رابوردنى نه مړو فرپوى نه داون له ريگه ي ناره وادا سامانى خويانيان دانه ناوه بو نهو که سانه هيه چه ندين به هه شتى وا نه روا به ژير دره خت و کوشکه نياندا چه ندين روبا ر و جوگه ي ناوى شيرين و بى خه وش و به تام به رده وامن له نيو نهو به هه شتانه دا و له خوښيدا نه زين و دلخوښن .

﴿ نَزَلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴾ شيوه ي نهو به هه شتانه به جوړيکه ناماده کراوه خواردن و خواردنه وه له واندا بو که ساني ته چنه ناويان و ميواندارى چاكيان بو نه کړى و پيش که شيان نه که ن ، به وان نه بيژرى دابه زن به و دابه زينه رپرگيراه له لايه ن خاوه شتى لای خوايه له رپرگزگرتن و خوارده مه نى به رده وام چاکره بو خاوه نى چاکه کان لهو شتانه ي خراپه کاران پال و پشتى تيدا نه که ن له بهر که مى و نه مانيان به گورجى .

ئەو کەسانە کار و کردەویان هەر بۆ جیهان و سامان زۆرکردنە ، هەموو کاتی
لەهەولدان بۆ پەیداکردنی دارایی و سلّ لەقەدەغە کراوەکان ناکەندەو ، زۆر ئاسانە سامانی
زۆریان بۆ کۆ بکریتهو ، ئەو کەسانە لەخوا ئەترسن و پەلاماری پێگەی ناپەاو نادن بۆ
پەرەپێدانی سامان و زۆرکردنی ، برسیتی هەلەبژێرن و قازانج و سوودی دانیشتوانیان
مەبەستە ئەو کەمەسانە بۆیان ناگونجی سامانی زۆر بۆ خۆیان دابین بکەن .

بەو ئایەتە پێشوو ئەو گومانە ناپەوانە دوژمنان سەرنگون ئەکا کە لەلای هەندێ
کەس و ئەزانن پێزانندی زۆر و هۆی رابواردن بەسەر بێ باوەراندان چاکترە بۆیان و
لەبەرئەو خاوەن پێژن لای خوا ، وایش ئەزانن داراییی کەم و گوزەرانی تەسک و
تروسک نیشانەیی خرابی و بێ نرخیه ، بەو بۆنەو خۆی مەزن بەو ئایەتە پێشوو ئەو
گومانە خرابەیی پوچ کردەو .

کاتی هەوالتی کۆچی دوايی نەجاشی پاشای حەبەشە گەیشته خزمەت پێغەمەر فەرەموی
بابچین نوێژی مردوی لەسەر بکەین ، دوورپووەکان ووتیان : زۆر سەیرە و جێگەیی
سەر سوڕمانە بۆ قەشەیه کی پیروکۆن نوێژ ئەکا و نایناسی . خۆی مەزن ئەو باسە پروون
ئەکا ئەو و ئەفەرەموی :

وَإِنْ مِنْ

أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا
أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِعَايَتِ اللَّهِ ثَمَنًا
قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ

سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اَصْبِرُوْا
وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا وَاَتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿١٧﴾

﴿﴾ وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ ﴿﴾ وەبەرستی لەخاوەن نامەکان
کەسێ بڕوا ئەهێتی بەشتی نیراوەتە خوارەووە بۆلای ئێوە ، نالتین عیسا و عوزیر کوری
خوان و خوا بەتەنھا ئەزانن و کورو هاوبەشی نیە .

﴿﴾ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خٰشِعِيْنَ لِلّٰهِ ﴿﴾ وەباوەر ئەهێتن بەشتی نیراوە بۆ لای خۆیان
لەتەورات و ئینجیل ئەترسن بەکۆزۆلیەووە بۆ خوا و مل کەچی فەرمودەى خوان زۆر
بەرێزەووە ، نیشانەى ترسانیان لەخوا و جوی بونەویان لەبێ باوەران ئەمەیدە .

﴿﴾ لَا يَشْتَرُوْنَ بآيٰتِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ﴿﴾ ئەو خاوەن نامانە ناکڕن بەئایەتەکانى نامەکانى خوا و
فەرمودەى خوا بەنرخێکى کەم ، ناو و نیشانەى پێغمەدر ناشارنەووە هەتا بەو بۆنەووە بەرتیل
و پارە و پۆل بەدەست بەهێتن ، شا گەردەکانیان لەم سەردەمەیشدا زۆرن . بەداخەووە
لەمەوبەر زاناکانى گاور و جوله کەکان و ابوون ، ئیستایش هەندى لەو کەسانە خۆیان بە
زانای موسولمانان دائەنن پەخشان و هۆنراوە لەبەردەم کاربەدەستاندا ئەخوێننەووە بۆ
بەدەست هێنانى دارایی و سامان .

﴿﴾ اَلَيْكَ لَهُمْ اَجْرٌهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿﴾ ئەو کەسانە بۆیان هەیدە
پاداشتەکانیان لەلای پەروەردەکەرى خۆیان و بۆیان نامادەکراوە ، بەرپاستى خوا لە
پرسیارکردندا زۆر بەگورجى جى بەجى ئەکا ، بەئاسانى پاداشتى باوەرداران و سزای بى
باوەردان ئەداتەووە لەماوەى کەمترین چرکەدا .

ناوەڕۆکى ئەو ئایەتەنەى پیشوو هەموو خاوەن نامەکان ئەگرێتەووە باوەر بەپێغمەدر بەهێتن
لەمەركاتىكا بى ، بەتایبەتى ئەو ئەمى سەردەمى پێغمەدر ﴿﴾ وەك ئەجاشى و عەبدولای

کورلای سهلام ، چونکه که خوی مهزن باوه ر لهبت په رستان و کهسانی تر که باوه پریان به هیچ نامه یه که نه بی و نه گری ، به چاکر له خاوه نامه کانی و نه گری به تابه تی نه وانه یان واز له تابه پوچه که ی خویان هیتابی .

﴿ یا ایها الذین آمنوا اصبروا ﴾ نه ی که سانیکی نه و تو ، باوه رتان هیتاوه تبه نارام بگرن و خوتان راگرن له سهر نازاری بیر کردنه و تان و خومان دو کردنتان بو دوزینه و هی به لکه له سهر ناسینی خواو ناردنی پیغه مهر و باوه ر هیتان به رژی دواپی . خوتان راگرن له سهر ماندوو بوتان بو به جی هیتانی فرمانه پیویست کراوه کانی خوا نه وانه یشیان پیویست نین و چاک وایه بکرین ، خوتان راگرن له سهر ناخوشی و خوپاراستنتان له و کارانه ی قهده غه کراون له لایه ن خوی مه زنه و خوتان راگرن له سهر نازاری هه زاری و نه خوشی و گرانی و جهنگ و ترس و شتی تر .

﴿ وصابرو ﴾ وه تبه نارام بگرن به رامبر به دوزمنانی خوا له جهنگدا و له نارام گرتندا و بی نارامز مه بن له وان ، خوتان راگرن له سهر نازاری خیرانه کانتان و دراوسی کانتان .
 ناده میزاد چه نده ره و شتی خراب و پهستیان تیدا بی له رق و خوبایی بوون و چاو چنژکی و دوو رووی پیویسته خویانی لی بیارین ، نه بی خوراگرین بو په یدا کردنی دژه کانیان ، نه گهر به و شیوه یه نه بن به و جوړه شایانی خوراگر نه بوون و له سه ر نازاری خویان و جگه ی خویان .

زانایان نه لئین : (الصبر والمصابرة) به مانا یه کن ، بیژراوه (الصبر) نارام گرتنه له سهر ناخوشیه له هیچ که سیکه وه تووشی مروف نه بی . (المصابرة) نارام گرتنه له سهر خراپه یه له جگه ی خویانه وه تووشیان بی وه ک برینداری .

﴿ ورابطوا ﴾ وه تبه به رده و امین له سهر جهنگ و خوتانی بو ناماده بکه ن به چه ک و تفاقی پیویست ، هه رگیز سه نگره کانتان چول مه کن ، نه وه که له نا کاودا دوزمن په لامارتان بده ن و هور ه تان نه میتی ، له هه موو کار و کرده و تانا پیویسته هه رله به ترسی خوابی هه تا پاداشتان زرتربیی و سه ربکه ون ، بویه خوا نه فهرموی :

ته فسیری زمانا کویی

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ وه‌ئیه له‌خوا بترسن و خۆتان راگرن بۆ ئه‌وه‌ی ئێسه
 رزگارتان بێ و سه‌رکه‌ون له‌هه‌ردوو جیهاندا و تووشی سزای خوا نه‌بن .

له‌قورئانی پیرۆزدا له‌زۆر جێگه‌دا خوا ئه‌فه‌رموی : سه‌رکه‌وتن و سه‌ربه‌ستی هه‌ر بۆ ئه‌و
 که‌سانه‌یه‌ له‌خوا ئه‌ترسن . بێگومان ئاده‌میزاد تووشی خۆشی و چاکه‌و پاداشتی لای خوا
 نابن به‌بێ خۆراگرتن و ئارام و ترسان له‌خوا ، نه‌گه‌ر به‌و جووره‌ نه‌بن تووشی ئی‌بوردن و
 به‌زه‌یی خوا نابن خۆراگرتن له‌سه‌ر ئازاری خۆی و ئازاری دوژمنانی ئاین و
 له‌سه‌نگه‌ره‌کان و چاودێری سنوور و پاسه‌وانانی بۆ ئه‌ویه‌ نه‌وه‌که‌ له‌ناکاو دوژمن په‌لاماری
 نیشتمان بدا ، ئه‌و خۆراگرتنه‌ ده‌ستوری هه‌موو ده‌وله‌تانه‌ و به‌رده‌وامه .

سوره‌تی نیساء هاته‌وته‌ خواره‌وه‌ له‌مه‌دینه ، دوا‌ی هاته‌ خواره‌وه‌ی سوره‌تی
 (ئهلومه‌حینه) ژماره‌ی ئایه‌ته‌کانی (١٧٦) ئایه‌تن .

ئه‌م سوره‌ته‌ به‌م جوړانه‌ی خواره‌وه‌ ناوه‌رۆکه‌ی باس ئه‌کړی .

١- له‌سه‌ره‌تای سوره‌ته‌که‌دا خوا فه‌رمان ئه‌دا به‌هه‌موو ئاده‌میزاد نه‌رم و له‌سه‌رخۆ و
 خاوه‌ن به‌زه‌یی بن له‌گه‌ڵ خێزانی خۆیان و ژنان و هه‌تیوان ، توڤه‌ به‌کارنه‌هێتن له‌
 گه‌لێانا ، چاودێریان بکه‌ن و مافی خۆیان بده‌نه‌ ده‌ستیان و دارایی و سامانیان بپاریزن .
 ٢- له‌کۆتایی سوره‌ته‌که‌دا خوای مه‌زن ، باسی ئه‌و که‌سانه‌مان بۆ ئه‌کا ئه‌مرن و باوک
 و دایک و منال و نه‌وه‌یان ئی‌به‌جی نامیستی ، ناوی ئه‌و که‌سانه‌ روون ئه‌کاته‌وه‌
 میراته‌که‌ی ئه‌یه‌ن .

٣- له‌ناوه‌راستی سوره‌ته‌که‌دا خوا فه‌رمان ئه‌دا به‌ئاده‌میزاد له‌گه‌ڵ بێ باوه‌ران و بت
 په‌رستاندا جه‌نگ بکه‌ن بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و کارانه‌ی له‌سه‌ر ئاده‌میزاد گران و ناخۆشن
 نه‌مێتی، خوای مه‌زن له‌سه‌ره‌تای سوره‌ته‌که‌دا باسی کاریکمان بۆ ئه‌کا که‌به‌هۆی ئه‌و
 کاره‌وه‌ نه‌بی ئاده‌میزاد ناتوانن ئه‌و کارو داوا‌یانه‌ جی‌به‌جی بکه‌ن ، ئه‌و هۆیه‌ش
 له‌په‌روه‌رده‌که‌ری خۆیان بترسن ، بۆیه‌ خوا ئه‌فه‌رموی :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ
بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾

﴿﴾ بسم الله الرحمن الرحيم ﴿﴾

به ناوی خوی به خشندهی میهره بان

﴿﴾ یا ایها الناس اتقوا ربکم ﴿﴾ نهی نادمیزاد ئیوه خۆتان پیاریژن له خه شم و سزای
پهروهرده کهری خۆتان و له خوا بترسن ، سه ریچی له فرمانه کانی مه کهن ، په لاماری
پیوست کراوه کانی بدهن و دووره په ریژ بن له قه دهغه کراوه کانیان .

خوای مهزن بهو نایه ته پروو نه کاته نهو که سانه لهو سه رده مه دا بوون و نهوانه ش
له مه و پاش دروست نه کرین له پیاوان و له ژنان ، نهوانه ناگریته وه بهر له هاتنی تایی نیسلام
دروست کراون ، به به لگهی نهوه ده ستوری نیسلام نایته ده ستور بو نهوان و کاتی نهوان
به سه رچه ، به گویره ی یاسای نهو کاته ی خویان په رستیان کردوه ، زۆر شتی وابوه بو
نهوان رهوا بووه و بو ئیمه قه دهغه یه ، به پیچه وانده شیه وه .

نهم سوره ته په یوه ندی زۆر پتهوی به سوره تی پیشه وه هدی ، چونکه سوره تی پیشو
کوژتایی پی هاتوو به پرسته ی ﴿﴾ واتقوا الله ﴿﴾ ، نهم سوره ته شیه دهستی پی کردوو به پرسته ی
﴿﴾ یا ایها الناس اتقوا ربکم ﴿﴾ به شیوه وه که سوره ت بن وایه ، هه ردوو لایان رو کردنی

ته فسیری زمنا کوژی

گشتیه بۆ ههموو ئادهمیزاد .. ئادهمیزاد چۆن ئه بێ له خوا نه ترسن که خوای مهزن به بێ نه ندازه خاوه نی توانا و میهره بانیه بۆیان ، ئه وه تا خوا ئه فهرموی :

﴿الذي خلقكم من نفس واحدة﴾ پهروه رده که ریکی ئه وتویه ئیهی دروست کردوه به توانا و میهره بانی خۆی له نه بونه وه به وه ههموو رهنگ و شیوه و زمانه جیاوازان وه هه تانه ، له یه که کسی ته نها که بریتیه له ئادهمی باپیره گه وره تان . مه به ست له وه که سه ئه وه ئاده مه یه به ته نها که بیر و پای زۆریه ی زانایانه و باوهریان وایه خوای مهزن یه که ئادهمی دروست کردوه که ئه ویش باوکی ههموو ئادهمیزاده .. هه ندیکی کهم له زانایانی پروا به وان نه کرا و گومانیان وایه که بهر له ئادهم که باپیره ی ئیمه یه به دهیان ئادهمی تری دروست کردوه ، به جۆری له وانه یه هه ندی له مانه ی ئیستا نه وه ی یه کی له وانه بن ، ئه و بیر نه په سه نده دژی ده ر که وتووی فهرموده ی خوا و پیغمه رن ، بگه ره هه ندی له زانایانی پروا بێ کراو لایان وایه ئه و که سه بیر وایی جگه ی یه که ئادهم ئادهمی تر دروست کراوه ئه و بیر نه بێ به وه ی بێ باوه ری .. به لام ئه وه ی راستی بێ خوای مهزن بهر له ئادهمی باپیره ی ئیمه زینده وهرانی زۆری دروست کردوه ، وه که فریشته کان و جنۆکه و گیانه وهرانی تر جگه له خوا که سه نایانزانی ، زۆریان بنه برپوون .

﴿وخلق منها زوجها﴾ وه پهروه رده که دروستی کردوه له وه که سه ته نه یه ژنه هاو جوته که ی خۆی که حه وای دایکه گه وره ی ههموو ئادهمیزاده .

زانایان هه ندیکیان ئه لێن : حه و دروست کراوه له په راسویه کی ئادهم ، هه ندی تریان لایان وایه ئادهم و حه و هه ردوکیان دروست کراون له یه که شت ئه ویش بریتیه له خاک ، هه ر چۆنی بێ خوا حه وای دروست کردوه بۆ هاوده می ئادهم و حه سانه و هیان به یه که وه و زاوژی بکه ن بۆ فراوانی ئادهمیزاد .

﴿وَبَثَّ مِنْهَا رجالاً كثيراً ونساء﴾ وه پهروه رده گار بلاوی کرده وه ته وه له وه که سه و له هاو جوته که ی چه ندین پیاو و چه ندین ژنی زۆر ، ئه وه نده زۆرپوون ههموو گوشه

وکهناری زهویان گرتوه تهو زاوزتیان کردوه چین به چین و جیگهی یه کترین گرتوه تهوه ، بهجوری ژمارهی ناده میزاد لهم سدرده مه دا له شمش ملیار زورتون ، تنها چین له ملیاری زورتوه .

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ وهئیوه خوتان بپاریژن له خواو بی فرمانی خوا مه کهن ، نهو خواجه له کاتی تنگانه دا ئیوه بهوی نهوه وه هه ندیکتان داوای یارمه تی له هه ندی ترتان نه کهن و نه لئین : له بهرخوا نهو شته مان بده نی ، نهو کاره مان بز بکهن . نازارمان مه ده ن و ، خوتان بپاریژن له مافی خزمه نازیزه کانتان ، واز له سهردانیان مه هین . نهو ها ئیوه نه لئین : له بهر خزمایه تی ناگاتان لیمان بی ، خو ئیمه خزمین ، سهرمان لی بده ن ، له سهرمان بیته وه لام و دوژمنانمان لی دورخه نهوه .

به کورتای خوای مه زن داوامان لی نه کا لهم نایه ته دا له خه شم و سزای بترسین ، چاکه له گه ل خزمه کاغان بکهین ، خومان له وان به گه وره تر نه زانین و خواوه نی هدرپله یه بین ، ستم له خزماغان نه کهین ، هه موومان له یه ک ریشوین و له یه ک که سین و نهویش له خاکه ، بویه له کورتایی فهرموده کهیدا نه فهرموی :

﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ به راستی خوا ناگاداره به سهرتانه وه ، پرسیار له ئیوه نه کا لهو شته ی فرمانی داوه پیتان له مافی خزمه کانتان ، به هه موو کاری نهی نی و ناشکرای ئیوه نه زانی ، بویه پیویسته بی فرمانی خوا نه کهن و ناگاتان له خزمانی خوتان بی ، نهو کهسه ی لای خو شه خوا دارایی زوری بداتی سهر له خزمانی بدا .

خوای مه زن دوا ی نهوه ی فرمانی دا به خوا په رستن و به جی هینانی خزمایه تی باسی جوری ترمان بو نه کا له په رستنی خوا که بریتی له هه ولدان بو فراوانی زورکردنی دارایی و سامانی هه تیوان ، ناموژگاری ناده میزاد نه کا به چ شیوه یه له گه ل هه تیوان په فشار بکهین ده رباره ی دارایی و سامانیان . نه فهرموی :

وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ
وَلَا تَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ
كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

﴿وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ﴾ وهئیوه بدهنهوه بههتیوه کان داراییه کانی خوځان ههر کاتی
بالغبون کهلهوه و بهر درابونه دهستی ئیوه بهشیویه کی کاتی.

پتویسته نهو کهسانه ی ههتیون و سامانیان ههیه ، کاربه دهستان یاپیاوانی نهو جینگه یه بۆ
پاراستنی ساماناکانیان مروفیکی ژبروده ست پاک و داوین پاک دابین بۆ چاودیری کردنی
نهو سامانه و پهروه رده کردنی ههتیوه کان ، بهجوری بن سوود و زیان بناسن بۆ نهو
سامانه.

نه گیرنهوه کارپن سپیروای ههتیوان کاری ناشایسته یان له گه ل نه کردن ، بۆغونه
مه ریکی لاوازی خرابی خوځانیان نه گورپه وه بهمه ریکی قه لهوی ههتیوان ، نه یان ووت: چ
خرابه یه کی تیدایه مه ر ههر مه ره ، بهه ره شه وه خوا نه فهرموی:

﴿وَلَا تَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ﴾ وه ئیوه مه گورنه وه نهو شته پیسه ی نهوتۆ خوا
قه ده غه ی کردووه له سه رتان له ذاریی هه تیوان بهوشته پاکه ی نهوتۆ خوا بۆئیوه ی ره وا
کردووه له ذاریی خو تان ، له ذاریی نهوان رابویرن و بیخون و واز له ذاریی خو تان بهین
، دارایی بی نرخی خو تان بگورنه وه به ذاریی چاکی نهوان به بیانوی پوچ و لاواز ، پتویسته
له سه رتان چاودیریان بکه ن.

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ﴾ وه ئیوه مه خون دارایی هه تیوان له گه ل دارایی
خو تان و تیکه لاوی به کیان بکه ن و چاک و خرابی خو تان و نهوان بخون ، پیسه ی ئیوه

ئەوھىيە لەپاراستى دارايى ئەوان دەرئەچن ، پتويستە مامەلەيان پتوھ بکەن بۆ فراوانى بونيان و پەرەپتەدانى دارايەکانيان .

﴿ إِنَّهُ كَانَ حَوْباً كَبِيراً ﴾ بەراستى خواردنى دارايى ھەتيوان و گۆرپنەوھ بەدارايى خراب گوناھيكي گەورەھىيە ، ھەر كاتى ئتوھ لەسنوور دەرچوون گوناھبار و تاوانبارن .

بەراستى ئادەمیزاد پال ئەدەن بەلایەكەوھ لەفەرمانەكانى خواى مەزن و بەجىگەى خويانيان ئەگەينن ، بەلام لایە تر بەرئەدەن و وازى لى ئەھيتن نوێژەکانيان بەتوندى ئەگرن ، بەلام مەى ئەخۆنەوھ ، ئەبى بزائرى مانەوھى ناييان پەرەناسيتى بەھەردوو لايان نەبى ، بەجى ھيتانى ھەموو ياساى قورئان پتويستە لەھەموو لایەكەوھ ، ھەتسوارپندنى پتويستەكانى ئاين بەبى جياوازى وینەى پتويستەكانى جیھانە ، ئەگەر خويندكارى لەخويندنگادا كۆشش لەرێژمان و ژمیرەدا بکا و زانیارى و دوو وانەى واز لى بەھيتى لەكۆتايى سالتدا بى بەش ئەبى لە لەبەلین نامەبى بەش ئەبى لەھەموو وانەكاندا و بەروبووى تەمەللى خۆى وەرئەگرئ ھەروھەا كاربەدەستان ئەگەر گوئ نەدەنە چاك كردنى رېنگەو بان و ئاوبارە ، پاشەرۆژى خويان و وولاتيان و رێژميان ئەروا و لەناو ئەچن ، ئەبە جىگەى نەفرەتى ميژوو ، ئيتز بە لەلاكاني ترەوھ سەرکەوتوو بن . پەپرەو پرۆگرامى كۆمەلایەتى قەوارەھەكى رېك و پىكە . بەبى جياوازى وینەى قەبارەى لەشى مروژە ، ئەنداميك لەئەندامەكانى توشى ئازارپى ھەموو ئەندامەكانى ترى ئەو ئازار ئەچيژئ لەئەنجامدا ھەموو ئەندامەكانى پەکیان ئەكەوئ و كارناكەن .

ئەو كەسانەيش لەكاتى ھەرپەشەى قورئاندا لەبەرتەرسى خوا دارايى ھەتيوان ناخۆن كە دراوئەتە دەستى ، بەلام خويان لەداوین پيسى و كوشتن و ستەم ناپاريژن ، ئەو كارەيان ئەوھ ئەگەينەن باوھريان بەھەندئ لەياسا بى و باوھريان بەھەندئ تری نەبى ، ئەو كەسانە بەبى گومان لەپريزى بى باوھرياندا دانانرين .

خوای مهزن چۆن خواردنی سامانی ههتیوانی قهدهغه کردوو، داوین پیسی و کوشت و ههموو کاری نارهوای قهدهغه کردوو، ههروهها قهدهغه به جۆریکی نااسایی و نارهو کچه ههتیوه کان ماره بپرن، نهو که سانهی کچانی ههتیوان لایه له بهر قۆزی و جوانی و سامان مارهیان نه پرن له خۆیان به مارهیه کی کهم، له دوا ییدا زۆر به ناپه سهندی له گه لیان نه جۆلینهوه، چونکه له کهس ناترسن نه یانزانی کهس گومان ناباته سهریان که پریگه بگری لهسته میان.

خوای مهزن له و بارهیهوه نه فهرموی:

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَمِينِ فَأَنْكِحُوا
مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِمَّنْ وَتِلْكَ وَرُبِعٌ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا
فَوَاحِدَةٌ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ﴿٣﴾ وَعَاتُوا
النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبَّنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ
هَنِيئًا مَّرِيًّا ﴿٤﴾

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَمِينِ﴾ وه نه گهر ئیوه نه ترسان که دادپهروهی ناکه
له ماره برینی ژنه ههتیوه کان، نه ترسان به دادپهروهانه کاریان له گه له نه کهن بهو جۆرهی
خۆیان ته نهان و هیچ کهسی بهرگری لهوان ناکا، به گویرهی یاسا مارهیه کاریان نادهنی
دوایی واز لهو ژنه ههتیوانه بهین و جگهی نهوان ماره بکهن و خوا گپراویه بو ئیوه
رزگارتان بپی لهو ههتیوانه و بهوه خوا چوار ژنی به رهوا داناهو بۆتان، وهك خوا
نه فهرموی:

﴿ فَانْكحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ﴾ دوايي ماره بکهن کهسیکی
 نهوتو پاک و په ایه بوئیوه له ژنان و دووان سیان و چوار ، خوتان نازادن بو هلبژاردنی
 همرکام لهو ژمارانه ، بهو مهرجهی له کاتی هیسانی زورتر له یهک ژن دادپهروهی
 له نیوانیان به کار بهین و سته میان لی نه کهن ، وهک خوا نه فهرموی :

﴿ فَإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لَا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً ﴾ دوايي نه گهر ئیوه ترسان که دادپهروه نه بن
 له نیوانیان له بهرگ و له جیگه دانیشتن و ناموشو کردیان ئیوه یهک ژن ماره بکهن به ته نه ا.
 ﴿ أَوْ مَمْلُوكَتٍ أَيْمَانُكُمْ ﴾ یا ئیوه هلبژیرن بوخوتان کاره کهریکی نهوتو به دهستی
 خوتان په داتان کردوه ، به خپو کردیان ناسانزه له ژنانی سهر به ست.

﴿ ذَلِكَ أَدْنَى الْأَعْدِلُوا ﴾ نهو تاکه ژن هیثانه و هلبژاردنی کاره کهر نریکتره که ئیوه
 ستم نه کهن له نیوان زورتر له یهک ژن و ، له راستی لانه دن.

نهو ئایه ته نهو ناگه یه نی زورتر له چوار ژن قه ده غه بی ، به لام فهرموده کانی پیغمهر و
 پیک هاتنی کورې موسولمانان به گشتی له یه کهم جاره وه هه تا ئیستا چین به چین
 برپاریانداوه که زورتر له ماره برپنی چوار ژن قه ده غه بی ، هه لسان به پیچ هوانه ی نهو برپاره بی
 باوه په .

عبداللای کورې عومهر نه گپړته وه : غه یلانی کورې سله ی سقه فی موسولمان بوو
 (۱۰) ژنی هبوو همویان له گه لیان موسولمان بوون . پیغمهر فهرمووی : چواریان
 بوخوت هلبژیره نهوانی تریان قه ده غه ، ههروه ها قه یسی کورې حاریس موسولمان بو
 (۸) ژنی هبو پیغمهر فهرمووی : چواریان هلبژیره نهوانی تریان قه ده غه ههروه ها چه ند
 پروودای تر لهو بابه ته روی داوه . به لام زورتر له چوار ژن بو پیغمهر ﴿ ﴾ پهوا
 بووه .

مه به ست له داد پهروهی هه لسانه له گه ل نهو ژنانه به یه کسان ی له بهرگ و خواردن و
 لaxe وتن و شوینی حه سانه وه و هه مو شتانه ی له توانای ئاده میزادان . نهک نهو شتانه ی

له توانا و دهسه لاتی نهواندا نهیی ، وهك خواست و ههستی خوشهویستی دل
كه له ژیره دهسه لاتی نهواندا نهیی بۆ یه كێ لهو ژنانه ، باسی ئهم خواستهی دل له تابهتی
(۱۲۸) ی ئهم سوره ته دا دیت لهویدا به درێژی باسی ده كهین.

بی باوه ران و دوژمنانی ئیسلام نهو كه سانهی به ناوی خرابی نهوان پهروه ده كراون ،
به رانه به یاسای ئیسلام بۆ ماره كردنی ههتا چوار ژن، نهو كه سانه پروپاگهندهی ناپه سهندهی
زۆریان بلاو كروه ته وه و نهیشتی كهن، به بی نهوهی له پیوستی و سوودی دانیهشتوان وورد
بینه وه كه توشی كاری ناهه موار نه بن ، نهو كه سانه نه یانه وئ ئاده میزاد وهك ئازهل و ابن و
بین و برۆن و بخۆن به بی پهروه ده و به بی ئاپرو ئاره زوی ژن و میردی خۆیان به بی سنور
و به بی یاسا دیاری كراو سارد بكه نه وه له هه ر كه سی بی ره وایی یا قه ده غه . به بی ده ستوری
رێك كه وتوو له گه ل سروشتی ئاده میزادا جیهان به سه ر به ن.

خوای گه وه خوی ئاده میزادی دروست كرده ، زۆر به باشی سروشتیان نه ناسی ،
هه رخوایش نه زانی چ یاسایه سوود به خشه بۆیان و له ره وشت ده رنا چیی و خوی ئازهل
ناگرن، بۆیه ئاینی ئیسلامی به یاساو په ی ره و پرۆگرام و ده ستور هه تاهه تایه ، چه سپاوی
په سه نده له گه ل ژیان و سروشتیان . ئاینی ئیسلام بێگومان ئاده میزاد به ره لاناكا به هه مو
شیوه یه ئاره زوی ئازهل خۆیان بچه سپتن ، هاتوه بۆ نه وهی سنورێکیان بۆ دیاری بكا .
وازیان لی نه هیتی هه موو كارو ره وشتی په سه ند بجه نه ژیر ده سه لاتی خرابی پیاوان ، چۆنیان
ویست ده ستکاری مافی خۆیان بكه ن . به تایه تی له به ره ی ژن و میردی و نه ریتی
كۆمه لایه تی ، بۆیه ئاینی ئیسلام بۆیانی دیاری كردوه بۆ سوودی پیاوان و ژنان و بۆ
پاراستنی ناموسیان ره وایه بۆیان ماره كردنی ژنان هه تا چوار ژن له به ر ئهم هۆیانه ی
خواره وه :

به راستی ئاینی ئیسلام په ی ره وی ئاسایی و سروشتی بی پۆخ له به بۆ ئاده میزاد له گه ل
به ره یه به ردنی پیوست و روداوی گۆرپاوی ژیانان رێك نه كه وی له هه موو جێگه و
له هه موو كاتیكا .

ئايىن پەيپەرەۋى پەيدا بوى بى خراپەيە ، ئەيەۋى ئادەمىزاد لەسروشى ئازەلى وئە و نەزائىن و پەستىيەۋە لايان بدا و بەرزىان بىكەتەۋە بۆ ۋەرگرتنى پەيپەرەۋىكى ۋا رەۋشى پاك و زائىن و رېز پەرە بىسېئى لەناۋيانا ، بەجۆرى سروشى بى گەردى خۆيانيان لەبىر نەچىتەۋە ، بەخواست و خوايشتى خۆيان ئەۋ رەۋشتە ھەلېژىرن .

ئايىنى ئىسلام لەسەر جىگەيەكى ھەلدىر و بۆش و چەپ و بەرەلەيى و بى رەۋشى و ئەفسانە بازى و جادوپەرستى و ئاۋاتى خەۋ و وئە نەۋەستاۋەكە لەكات و چركەيەكدا بروخى و بىكەۋى . يا بىچى بەگىزى رەۋشى سروشى ئادەمىزادا ، لەگەل ژيانى رۆژانەياندا بدەن لەيەكەزى ، ۋەك ھەموو بىرو باۋەرى راپوردو كەناۋى لەمىژۋودا نەمىئى ، ۋك ئەۋان گېبىسېئى و بىي بەدۈكەل و ھەۋا و بلاۋ بىتەۋە بەئاسماندا و نەمىئى .

ئايىنى ئىسلام دەستورىكە چاۋدىرى رەۋشى ئادەمىزاد و پاكى كۆمەل ئەكا ، رېگە نادا بەۋە كۆمەللىكى مايە پوچ و ھەۋەس و كەزەسە پەرست ، خوى بى رەۋشت ۋا پەيداىيى خواۋەنەكەي رەۋشى دابەزى و كۆمەل پىس بىكەن . ۋەك ئەم سەردەمەي ئىمە كار بەدەستان كۆر و كۆمەل بۆ خۆيان دروست ئەكەن بەزۆر و ھەرەشە كىچان و ژنانى قەشەنگ لەكۆلېچ و لەپەيمانگا و خويندنگاكان ئەرازىننەۋە ، پۆشاكى جوان ئەكەنە بەريان ، ئەيان بەنە دەرەۋە لەسەر شەقامە گىشپەكان دەستيان بى ئەكەن بەسوردان و گۆرانى ووتن و دەرەۋل و زورنا لىدان وئەي ئازەل سەريان ئەكەن ، بەشەۋىشدا ئەيان بەن و كۆريان پى ئەرازىننەۋە و پەرداخى مەيان بى ئەگىرن ، ئەۋ مايە پەرست و بى رەۋشتانە بەچەكوش ژيان و ناموس و ئايىيان لەسەردەزگاي ئاسن ئەكۈننەۋە لەئازەل پەست تر تەماشاي كىچ و كۆريان ئەكەن .

ئايىنى ئىسلام ئەيەۋى ھەموو كاتى ياساى قورئان دابەزىتى و يارىدەي ئادەمىزاد بدا بۆ پاراستنى رەۋشى بەرزى ئادەمىزاد ، كۆمەللىكى داۋىن پاك و خواۋەن كەردەۋە دروستىيى ، ھەريەكە لەۋان بەكەمىزىن ماندوۋوبون زۆرتىرن و گەۋرەترىن سوود بەكۆمەلگاي ئادەمىزاد بىبەخشن .

ئەگەر ئىمەى ئادەمىزاد لەگەل ئەو كارە پىويستانەدا بېرۆين كەپەپرەوى ئاينى پېرۆزمان
بۆى داناوين ، زۆر بەدادپەرورەانە و چاوى پونەو تەماشاي كارەساتى مېژوى ناھەموار
بەكەين كەئەبىتە ھۆى زۆربوونى ژمارەى ژنان و كەمبەنەھۆى پياون ئەمانەى بۆ پروون
ئەبىتەو .

بېگومان چەند كارەساتى وائەبى لەزۆر كۆمەلگاي تايەتيدا كەمېژووى رابوردو
ئىستائىش پىمان ئەناسىنى لەھەندى جىگەدا رېژەى ژمارەى ژنان زۆرتەر لەژمارەى پياون
بەھۆى ھەندى كارەساتى جەنگى نارەوا ، بگرە وائىش ئەبى رەواى ، ھەردو لائىشان
شياوى ژن و مېرد بن لەھەموو شتى گرنگر بەگوپرەى مېژووى كۆلنەھۆى پىپۆراني
ژمارەناس لاي ژووروى زۆرى رېژەى ژنان لەچوار ئەوھەندەى پياون تېپەر ناكە لەھىچ
كۆمەللىكا و ھەرگىز لەو سنورە درنەچووە ھەر لەو رېژەدا سوپاوانەتەو ، ھەر
لەبەرئەوھىشە خوا ھەتا چوار ژنى بەرەوا داناو و لەو زۆرتەر قەدەغىيە ، كەواتە لەو
كاتانەدا كەژنان زۆرتەربىن تيمارى ئەو برىنانە بەچ رېگەيە بەكەين ؟ كەزۆر جاران دووپات
ئەبىتەو ، كەسەش ناتوانى دژى ئەو راستىيە راوہستى ، لەلای ھەموو كەس پروون و
ئاشكرائە ئەو كارەساتە نالەبارانە تووشى پياون ئەبن بەزۆرى و تووشى ژنان نابن ،
بەتايەتەى جەنگ ئەبىتە ھۆى لەناو چوون كوشتن و ونبونى ژمارەيەكى زۆر لەپياوان ، بۆ
نەونە لەيەكەم كاتى دەست پى كردنى جەنگ لە نېوان عىراق و ئىراندا تاسالى (۱۹۹۰)
بەلای كەمەو (۳۰) ھەزار پياو لەعىراقدا و (۵۰) ھەزار لەئىراندا كۆژراون ، جگە
لەوانەيان بى سەرو شۆين كەژمارەيان ھەتا ئىستا نەزانراو ، لەو جەنگەدا بەدەگمەن ژنان
ژمارەيەكى كەمیان كۆژراون . لەو كاتانەدا ناگوئىچى بۆ رېژى ئادەمىزاد واز لەو كۆمەلە
ژنە بھىنرى كەخۆيان چۆنيان بۆھاتە پىشەو بەبى ياسا و دەستور بەبەرەلايى و دوور
لەناموسەو خۆيان بەگوپرەى ھەمەس تيمارى ئەو برىنە بەكەن كەئەوھىش ھىچ مەژۆنىكى
خاوەن دايك و باوك و بەناموس كەپىژى خۆيانيان لاگرنگى و ئادەمىزادىيان لا بەرېژ بى

بەو كارە رازى نين . پيويستە لەو كاتانەدا ياسا و دەستورئ ھەبئ بۆ چارەسەر كردنى ئەو نەخۆشى و ئەو روداوە ناھەموارە . ئيمە لەئاستى ئەو روداوانەدا پرووبەروى ئەم چوار شتانەى خوارەو ە ئەبين بمانەوئ و نەمانەوئ :

١- ھەريەكە لەپياوان تەنھا ژنئ بھيئن ، ژنەكانى تر تەمەنى خويان بھەنە سەر بەرۆژى رەش و سەختيانەو ە و ئاگرى بى ميۆدى بيان سوتيتئ ، ئەو كارەيش دژوار ە و دژى سروشت و تواناى ژنانە كەلەتەمەنى خويانا ميۆدى خويان نەناسن بەجۆريكى رەوا ، بەبىرو بۆچونى كەسانى ئەقل پوچ ئەو نەخۆشە چارەسەرناكرئ بەو ەى ژنان بەھوى كار كردنianeو ە لەكارگا و دەزگاكاندا ئەتوانن خويان بژيئن و پيويستيان بەميۆد نەبئ ئەو برينە بەو ە ەرمان ناكريئ ، چونكە ژنان بۆئەو شوناكەن بۆون و بژين ، ھەزاران كار كردن و سامانى زۆر ناتوانن ژنان لەسروشتى خويان بشۆرنەو ە ، تاكە پيويستى ژنان لەميۆد كردنiana كوژانەو ەى ھەو ەسى سروشتى خويانە . لەو كاتەدا كەپياوان بەگويەى ياساى لاواز تاقە ژنئ مارە بكەن ، لەوانەيە ژنەكانى تر لەژيەرەو ە دۆستئ بۆخويان پەيدا بكەن بۆ كوژانەو ەى ئاگرى سروشتيان ، يا پياوان ئەيان كەن بەيەدەك و لەگەلليان رائەبويۆن . بەو بۆلەو ە بەھەزاران منالئ مردوو فريئ ئەدەنە نيۆ زيەابەكانەو ە ، يا بەزيندويى لەكۆلان و لەشەقامەكاندا بەبئ بەزەبئ و بەبئ باوك بلاويان ئەكەنەو ە ، ئەبە ھوى بارگرانى بەسەر دانيشتوانەو ە ، لەپاشەرپۆژدا بەزەبيان بەكەسدا نايەتەو ە ، ھەموو كەس بەدوژمنى خويان ئەزانن و ئەبە درندە .

٢- ژن و پياو ەك ئازەل ييئن و برۆن و كەسيان ميۆد و ژنى خويان نەناسن و تيەكەلاوى يەك ببن ، ھيچ كەس باوكى خوى نەناسئ و كەس بۆ كەس خاوەنى بەزەبئ نەبئ بەو جۆرەى شاينى سروشتى ئادەميزادە ، ييگومان ئەو كەسەى خاوەنى ئەقل و ريتريئ بەو جۆرە كارانە رازى نابئ مەگەر بيئە ئازەل و بير لەكۆمەلايەتى و رەگەز و خزم و خوئش نەكاتەو ە .

ئایینی ئیسلام بەو دوو پرگانهی سەرەوه رازی نابێ ، هەرکەسێ خواوەنی ئەقل و ھۆشیی سەر بۆ ئیسلام شۆر ئەکا بۆ ئەو پرپارە و مەبەستە ھەبێتی ، یاسای ئیسلام ئەو دوو پرگانه بەدزی مەرفایەتی و روی پاکێ ئیسلام و داوین پاکێ دائەنێ ، خواوەنی ئەو دوو پرگانه لایان گرنگ نیە داوین پیسی پەرەبەستێ لەناو کۆمەڵدا بەمەر جێ بەھەووسی خراپی خۆیانێ . ئەو کەسانە دژی یاسای خوا راوەستان بەناپەرھایی و کەسیش دژیان رانەووستی ، بگرە کار بەدەستان و زۆربەیی لاوان و خواوەن سامان پرنگەیان بۆ خۆش ئەکەن و یارمەتیاں ئەدەن ھەرچەندە ھەلگرانی ئایینی پاک لەدژی ھەمویان ئەووستن و ھەتارادەبە توانیوانە کە بەبەر دەوامی یاسای ئیسلام پەرەبەستێ ، زۆریان لەو مەبەستەدا بەپەلە شەھادەت گەشتوون ، بەلام دۆژمنانی ئیسلام لەپروپاگاندەیی خۆیان ناوەستن .

۳- ئەبێ ھەموو ئادەمیزاد بزانی چارەسەر کردنی ئەو نەخۆشیە شێڕ پەنجەبە بەم جورە ئەبێ پیاوان بەگشتی یاهەندیکیان زۆرتر لەیەک ژن مارەبکەن ، ئەو بۆشایە بۆ ژنان پربکەنەو ، بەو جورە ژنان ھەمویان مێردی خۆیان ئەناسن . بەرواڵت دۆستی کەسی ناپاک و یەدەکی مەوۆی ناھەموار نابن ، لەتاریکیدا پاک و بەرپۆر و داوین پاک ئەبن . سەر بەرز و خواوەن بەرز و خواوەن بەزەبی و میھرەبان ئەبن بۆ گەل و مێرد و نەو و نیشتمانی خۆیان ... ئەو جورە چارەبە ئیسلام بۆخۆی ھەلبژاردووە و کردویتی بەیاسا و دەستوری کاری خۆی ، ھەركاتی زانرا رادەیی ژمارەیی ژنان بەرانبەر ژمارەیی پیاوانە قەدەغەبە لە سەریان مارە کردنی زۆرتر لەیەک ژن بەو مەرجەیی بەر لەمارە کردنی زۆرتر چاوەروانی بێدادی بکا . بێگومان ترسو چاوەروانی بێدادی ھەبە و ھەرئەبێ . بەو جورە باسکرا دژی پروپاگاندەیی ستەمکاران و داوین پیسان ئەووستن . یاسای ئیسلام ھەلبژێردراوە ھەتا لەگەڵ سوودی ئادەمیزاد بەبێ گیر و گرفت و بەبێ تەگەرە برۆا بە جوۆی شیاوی سروشت و ژیاویی لەگەڵ چاودێری رەوشتی بەرز و داوین پاکێ کۆمەڵدا ھەتا لە بێ ناموسی و بەرەلایی بیانپاریژی و بیانخاتە پۆیەیی پەسەند و سودبەخش بەجوۆیکی ئاسان و بێ شۆرەیی .

پاش ئهوانه ی باسکران ئه بیری له نیو کۆمه لێ ئاده میزادا ، له کۆن تازه دا ، له ئه مپۆ و دوینی و پاشه پۆژدا شتیکی وا هه یه که س ناتوانی دژی ئه و شته بوهستی یا خۆی لی گیل بکا ئه ویش ئه مه یه : بۆیه ره وایه پیاوان هه تا چوار ژن بخوازن ، چونکه له پیاوانا هیزی تۆوی زاوژی درێژه ئه کیشی هه تا ته مه نی هفتا سالی و بگره زۆرتیش . به لام له ژناندا له ته مه نی په نجا سالی دا هیزی زاوژی ئه وهستی بگره که مژیش . که واته له ماوه ی ئه و بیست سالتا له سالانی زاوژیدا بۆژیانی پیاوان ئه و ژنانه هه یانه به که لکی زاوژی نایه ن و گومانی تیدا نه ئامانجی راسته قینه ی هاوپیته ی ژنان و پیاوان په ره پیدانی ئاده میزاده ، په ره پیدانی ره گز یان جاری به ژن و جاری تر به پیاو هه ر بۆمه بهستی مانه وه ی ئاده میزاده ، هه ر منالیشه ئه بیته هۆی خوشه ویستی نیوان پیاوان و ژنان ، هه ر به په ره پیدانه ره گزی ئاده میزاد ئه توانی زه وی ئاوه دان بکه نه وه و بلاو بیته وه به سه ر زه ویدا ، که واته شایانی پله ی پیاوان نی یه له و ماوه یه دا که تاقه ژنه که ی له منالبوون که وتوووه پۆژ و شه و به نه سه ر که ئه وه ییش دژی سروشت و فراوانی ژما ره ی ئاده میزاده ، جا به و بۆنه وه پیوسته ده ستور و یاسایه هه بی رێک بکه وی له گه ل هه موو کاتی ته مه نی ئاده میزادا . نه پیاوان توشی زیان ببن و نه ژنانیش ، به تۆزی یاسایه کی ده ستکرد نه سه پیری به سه ر هه ردوو لایاندا ، ئه و یاسایه ش که بریتی یه له یاسای پاکی خاوه ن دادی ئیسلام و به ره وادانانی ماره کردنی زۆر تر له یه ک ژنه .

هه ندی روداو و کاری وا بۆ ئاده میزاد پهیدا ئه بی که په یوهندی بهوانه ی پیشه وه هه یه که باسکران و ئهوانه ییش ئه مانه ن : زۆر جار ان ژن و پیاو ئاره زوی ته وایان هه یه بۆ سارد کردنه وه ی پیشه ی ژن و میردی ، زۆر چاک و خوشه لایان ژیا نی ژن و میردی بیه نه سه ر و له یه ک جیا نه بنه وه ، به لام واته بی ته مه نی زۆری ژیا ن یا نه خوشی رێگه نه بهستی له وه که بتوانن میرد له خویان رازی بکه ن له و کاته دا ئه مانه ی خوا ره وه مان به ره نگار ئه بی :

۱- پیاوان سه رکوت بکه ی و پیشه ی ژن و میردی له وان قه ده غه بکه ی به هۆی یاسای ده ست کرده وه نه پیاو بتوانی ژن و میردی بکا له گه ل تاکه ژنی له به ر نه خوشی

و پىرى ، وەنەرېگە بدەين ژنى تر بخوازى ، لەو كاتەدا ئەبى پىاوان لەئاگرى ھەوھسى ژن و مېردىدا پال و پشت بىكەن ، ژنە ھەزارەكەيش بەچاويكى بى مېھربانى تەماشا بىكرى لەبەرئەوھى ناتوانى پىاوھەكەى خۆى تىر بىكا لەژن و مېردى و ژيان بەناخۆشى بېنە سەر لەگەل مېردەكەيانا .

۲- پىاوان ئەو ژنانە بەرەلا بىكەن دۆستى نەپنى بۆخۆيان بىگرن و بەدزىھوھ لەگەلئيانا بژين بەدژى سىروشتى رەواى ئادەمىزاد و لاى مەوۆنى ژىر و خاوەن ناموس . بەتايىبەتى لاى ياساى ئىسلام و رېژى خۆيانىيان لەكىس بچى و خۆيان لەئازەل بۆ جىيا نەكرىتەوھ .

۳- پىاوان بۆيان رەواى بەگۆرەى پىويست زۆرتەر لەيەك ژن بخوازن و خۆيان رزگار بىكەن لەبەرەلاكردى ژنە پىشەوھەكەى خۆى و زۆرىەپزەوھە خزمەتى بىكا و ستمەى دەربارە نەكا و خۆشەوېستى كۆنى لەبىر نەچىتەوھ بەخواستى ژنى تازەى خۆى خۆى نەكائە جىگەى خەشم و سزاى خواى مەزن ، بىگومان تەنھا چارەى كەبتوانى وەلاى پىويستى سىروشتى پاكى ئادەمىزاد بەداتەوھ و ھاوېىچ لەگەل بىر و بۆچونى خاوەن ئەقلاق و رېژى خۆى و پلەى ژنان و بەتايىبەتى ژنە كۆنەكەى تىدائى و بەرچاوبىكرى ھەر ئەو لەوكاتەدا ژن پىرن يا نەخۆش زۆرتەر لەيەك ژن بخوازى .

۴- ئەگەر رېگە بدەى بەپىاوان لەكاتى نەزۆكى و نەخۆشى و تەمەنى زۆرى ژناندا تەلاقىان بدەى و لەپاشا ژنى تر بھىنى ، جگە لەوھ ئەو پىاوانە كەمېھربانى و شايانى پىاوھتى خۆيانىيان پىشپىل كەردوھ ئەبنە ھۆى نەفرەتى خوا بۆيان لەلاى ھەموو دانىشتواندا بەسەر شۆرى تەماشا ئەكرىن ، بەزۆرى ئەبنە ھۆى دلىكرانى خزمانى ئەوژ نە بەرەلاكرائانە ، بەتايىبەتى دلىكرانى ئەو ژنە شوپى چەند سالىھى خۆى بەسەردا ئەروخى بەبى پاداشت ئەوانە لەلایەكەوھ و لەلایەكى ترەوھ زۆر ژنى نەزۆك و پىر و نەخۆش لەوكاتەدا ژنەيان بەسەر دى بەرەلا ناكرىن بەگۆرەى بەزەى سىروشتى خۆيان ئەوېرى مېھربانى خۆيان بەكار ئەھىن بۆ خزمەتى مىلانى ژنانى تازەى مېردەكەيان ،

بەو بۆنەو بەبێ سەتەم و ناخۆشی ژنەکان بەیەكەو لەگەڵ پیاوێكانیان ئەزین ، ئیتر بۆ ئەبێ زۆرتر لەیەك ژن قەدەغەبێ ، ئەبێ بزاین ئاینی ئیسلام بەناوەرۆکی ژمارە یەك و دووی پێشمەو پازی نین و بپاری لەسەر نادا .

لەمەوبەر باسمان کرد ئەگەر ئیو ترسان و نەتان توانی داد پەرەری دابەزین لەئێو زۆرتر لەیەك ژن پێویستە لەسەرتان یەك ژن بخوازن ، یا هەلبێژێر بۆخۆتانکارەكەریکی ئەوتۆ بەدەستی خۆتان پەیدااتان کردوو ، لەمەوپاشیش باسی ئەو ئەكەین هەلبێژاردنی کارەكەر بۆ ئەو مەبەستە چ کاتی دروستە و لەلایەن یاساو ئەبێ چۆن مامەلەیان لەگەڵ بکری ؟

کاتی دروستە هەلبێژاردنی کارەكەر نەتوانی کارەكەری جگە ی خۆیان بخوازن بەگۆڕە ی یاسای ئیسلام ، لەمەودوا باسی مەرجه کانی مارەکردنی کارەكەری جگە ی خۆ ئەکەین .

خواستنی کارەكەری جگە ی خۆتان و هەلبێژاردنی کارەكەری خۆتان بۆ ژن و میتردی ئەوپەری گەڕانەو ی پێژ و سەرەستیه بۆیان پاش کۆیلە کردیان ، بەو بۆنەو ئەبنە جیگە ی ئازاد بوونی پاشەرۆژیان ، ئیتر خواوەنەکانیان پێیان خۆش بێ یان نا ؟ چونکە ئەو کارەكەرانە لەیەكەم کاتی منالبونیا ئەو بەگۆڕە ی یاسای ئیسلام ئەبنە دایکی منالان و قەدەغەیه خواوەنەکانیان بیان فروشن ، پاش مردنی خواوەنەکانیان کوتوپر ئەبنە ئازاد و سەرەست ، منالەکانیان لەو بەر هەر سەرەست بوون ، کەواتە خواستی کارەكەری جگە ی خۆ و هەلبێژاردنی کارەكەری خۆتان هەردوو لایان بەو کارە ئەبنە جیگە ی پێژ و بەرەو پێازی ئازادی ئەپۆن کە ئیسلام زۆری بێ خۆشه و هەربۆ ئەو مەبەستە ئەوانە ی پەوا کردوو .

دوژمنانی ئیسلام دەربارە ی پێازی بەندایەتی و کۆیلە کردن دەم درێژی زۆریان کردوو بەنیازی خرابی خۆیان ئاینی ئیسلام پێزی ئادەمیزادی نەگرتوو ، ئەو نیازه خراپەیان بەمانە ی خوارەو پوچ نەکرێتەو :

تەفسیری زمانکۆبی

۱- رژی می به ندایه تی ئیسلام دای نه مه زران دووه ، به هزاران سال بهر له تانی ئیسلام کراوه به ده ستور ، تانی ئیسلام که خوا کردی به یاسا بۆ موسولمانان و ئاده میزادی سه ره زهویی یه کسه ر رژی می به ندایه تی قه ده غه نه کردووه ، چونکه له بهر زوری بهنده و بلا و بونه وهی له هه موو روی زهوی بۆ موسولمانان ئاسان نه بوو قه ده غه کردنی یه ک جار . به لام تانی ئیسلام ئاده میزاد هان ئه دا بۆ ئازاد کردنی کۆیله کان . له هه ندی روداو یانا پیوستی کردووه بهنده یه ک ئازاد بکه ن ، بۆ نمونه ئه و که سه ی پیاوئ بکوژی به هه ر بیانو یه بی ئه بی بهنده یه ئازاد بکا . هه ر که سه ی سویتدی خوارد و ویستی سویتده که ی بشکی تی ئه بی له هه ندی جارا بهنده یه ئازاد بکا ، هه ر که سه ی بهر زوو بی له مانگی ره مه زاندا و به چونه لای ژنه که ی رۆزووه که ی شکاند پیوسته له هه ندی جاردا بهنده یه ئازاد بکا ، هه ر که سه ی بهر نی خوی بلتی : تۆ وه ک پشتی دایکم وای یا وه ک دایکم و خوشکم وای پیوسته له سه ری بهنده یه ئازاد بکا ، هه ر که سه ی به شیکی زۆر له بهنده ی خوی ئازاد بکا ، هه موو بهنده که ی ئازاد نه بی . ئه وانه و تانی ئیسلام پاداشتی زۆری دیاری کردووه بۆ هه ر که سه ی بهنده یه ئازاد بکا .

۲- زۆر جاران موسولمانان توشی جهنگ ئه بن له گه ل بی ساوه راندا ، به ناچاری یا بۆ بهرگری له خویان ، یا بۆ په ره پێدانی تانی ئیسلام جهنگیان تووش ئه بی ، زۆر پروو و ئاشکرایه ئه نجامی هه موو جهنگی بمانه وی یا نه مانه وی دیلی زۆری تیدا نه گیرئ له و کاتانه دا ئه و دیلانه بۆ ماوه یه کی کم و تایه تی ئه کرین به بهنده به گویره ی سودی موسولمانان و له و کاتانه ی شدا به ناچاری بهش ئه کرین به سه ره جهنگاوه راندا به خپویان بکه ن به یه که وه بژین و به گویره ی یاسا و شایانی گهوره کانیان و خویان بکه ونه کار بۆ ژیان ، پیوسته له سه ره گهوره کانیان سته میان لی نه که ن و به گویره ی یاسا له گه لیان هه لسن ، ئه و ژنانه ی ش ئه کرین به دیل ئه بن به هاو جوتی پیاو ه دیله کان ، دوا ی ش ئه بی گهوره کانیان ژن و میردیان له گه ل نه که ن به و مه رجی یاسا بۆ داناون به و بۆنانه وه ئه و

به ندانه ریزی خویانیان بۆ نه گهریتسه وه رۆژی له رۆژان ئاینی ئیسلام به ندایه تی خوش نه ویستوه و خوشی ناوی .

۳- نهو کاره ناپه سه ندانه له هه ندی کاتا و له نیو هه ندی کار به دهستان و سامانداران که به ندوه کاره که ری زۆریان کۆ کردۆته وه به کرین و فروشتن ، راپیچیان کردوون بۆ کۆشکی بۆگه نی خویان ، به کاریان هیناون به جۆریکی ناره وا بۆ رابواردنی خویان و سارد کردنه وهی هه وه سی پیسی خویان ، شهویان پی کردوون به رۆژ به سه ما کردن و سوپردان و گۆرانی ووتن له کاتی سه رخۆشیدا ، ئیتر نه وانه راستن یا پر و پاگه ندیهی که له ناو موسولماناندا بووی وهک باسماں کرد ، نهو که سانه بهو جۆره شایانی پیه یه وه و یاسای ئیسلامیان پیشیل کردوه و لهو یاسایانه لایانداوه ، نهو که سانه شایسته نین دانرین به ئیسلام ، نهو کارانه لادانه له یاسای پیروزی ئیسلام .

بیگومان یاسای ئیسلام زۆر روون و ئاشکرایه و سه ره بخۆیه له هه موو خولیکا و ژێردهسته ی هیچ کهس نهی ، سه ردار و پیشه وا و فه رمانه وای هه مو ئاده میزاده ، ئیسلام شتی که و موسولمانانیش شتی ترن و زۆر له یه که وه دوورن ، موسولمانان ئیسلامیان دروست نه کردوه ، ئیسلام وهک ریشو وایه و موسولمانان لق ی نهون ، له ئیسلامه وه نه یی ته ماشای موسولمانان بکری ، نه گهر یاسای ئیسلامیان تیدا بینرا نهو کاته موسولمانی راسته قینه ن ، نابیی له موسولمانانه وه ته ماشای ئیسلام بکری ، نه گهر موسولمانان سه تمکار و ده ست برودا وین پیسون نهو که وسانه به ناو موسولمانان و له ناوه روکا موسولمان نین ، که واته لهو کاتانه دا ئیسلام له لایه که وه به ناو موسولمانان له لایه ترن و په یوه ندیان به یه که وه نهی .

له بیر مان نه چی له مه وه بهر باسماں کرد نه گهر پیاو بهر له ژن هینانی زۆر تر له یه ک ژن چاوه روانی نه کرد و نه تر سا توشی بی دادی ببی پیوسته یه ک ژن به ییتی بیگومان نهو تر سه یش هه یه ، زۆر جارارن دیومانه بنه ماله یه به وه ی هینانی ژنی زۆر تووشی روخانی بنه ماله ی بووه ، کورانی ژنه کان یه کتریان کوشتوه .

ته فسیری زما کۆبی

نه گهر پیاوئ ویستی کاره کهری جگهی بخوازی پیویسته هم مهر جانهی تیدا
 ره چاوبکری . پیاوانی نازاد قهده غهیه لهسه ریان ژنی کویله بخوازن مه گهر توانای نهوه یان
 نه بی ژنانی سه ربه ست و نازاد بخوازن ، وه بترسن توشی داوین پیسی بن . بهر لهه اتنی
 ئیسلام پیاوان کچی خویانیان بدایه به میزد خویان مارهییه کانیان وه نه گرت و نه یان خوارد
 . خوای مه زن نهو کارهی لهسه ر ناده میزد قهده غه کرد و فهرموی :

﴿ وأتوا النساء صدقاتهن نحلة ﴾ وه ئیوه بدن به ژنه کان مارهییه کان خویان و نابی بیان
 خۆن بده ستوری ژنه کان نه بی ، نهو مارهییه نه دیارییه که خوا ناوی بردوو ، نه بی بدری
 به ژنان ، نابی ئیوه وه ری بگرن .

﴿ فَإِنْ طَبِنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا ﴾ دواپی نه گهر نهو ژنانه پیان
 خۆشبوو شتی لهو مارهییه بدن به پیاوان له خویانه وه به بی له روودامان ، دواپی ئیوه ری
 پیاوان نهو شته بخۆن و وه ری بگرن ره وایه بۆتان و گوناھی تیدا نیه ، نۆشی گیانتابی و
 نازارتان بی ناگا .

له کۆتاییدا و اچاکه ئیمه بزاین ژن هینان زۆری یا کهم پیویست نه کراوه لهسه ر
 ناده میزد به تاییه تی زۆر تر له یه ک ژن ده ستوری که بۆ چهند رووداو ئیک باسیان کرا ، به لام
 دوژمنانی ئیسلام به گوێره ی ناره زوی خویان نه یکه نه به تاوانج به بی نهوه ی چاودیری
 مهرجه کان یکه نه . له کاتی که ئیسلام برپاری نه داوه به خواستی زۆرۆ له یه ک ژن مه گهر
 چاوه پروان بکا سته م و بی دادی پهیدا نه بی که چی هه ندی له ژنانی نهو روپا و نه مریکا هه ندی
 جار په یوه ندی نه که نه به پیاوانی تره وه زۆر جار ان به ناگاداری میزد کانیان له گه ل نه وه دا
 میزد که ی یه ک ژنی هه یه .

خوای مه زن له مه و بهر باسی نهو هه تیوانه ی بۆ کردین که پیویستبو سامانه کانیان
 بدریته وه به ده ست نهوانه یان ژیر و بالغ و هوشیارن ، ئیستایش باسی نهو هه تیوانه مان بۆ
 نه کا دروست نی به سامانه کانیان بدریته ده ست له بهر گیلی نهوان ، ئیتر نهو هه تیوانه نیرینه
 بن یا میینه ، نه فهرموی :

وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ
 قِيَمًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾ وَابْتَلُوا
 الَّذِينَ آمَنُوا حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا
 إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ
 غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا
 دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

﴿ وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ ﴾ وهنیه مهدهن بهو کهسانه گیلن و دهست بلاون و
 دارای خویان دا نانین له جیگه شیایوی خویا له منالان و ژنان داراییه کهی خویان که له ژیر
 چاودیری نیوه دان ، فرموده ی خوا روی خوی نه کاته نهو کهسانه سدرپهرشتیاری دارای
 نهوان ، نیز هر که سی بن .

﴿ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ قِيَمًا ﴾ داراییه کی نهوتو خوا گیراوتنی بههزی زیان و گه شه بی
 کردن و مانه وهی خوتان و خیزان و مناله کانتان ، نهو داراییانه نیوه سدرپهرشتی نه کهن و
 لاتانه ، بویه خوا نه فرموی ﴿ اَمْوَالَكُم ﴾ .

﴿ وَارْزُقُوهُمْ وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴾ وهنیه خوارده منی بدهن بهوان لهو
 داراییه ی خویان و ، نیوه نهوان پوشته بکه نهوه ، نیوه گفتوگو له گهل نهوان بکه
 به گفتوگوبه کی چاک و دلخوش کمر بویان به گویره ی یاسا و نه قل شایانی نهوانی ، نهو

خواردمهنی و پۆشاکه‌ی شیاوی نه‌وان و کات و جینگه‌ی بی ، به‌وان بلین ئیمه‌ی خۆمان ماندو نه‌که‌ین ، هه‌ر کاتی زانیان ئیش و کاری خۆتان به‌پیره‌ی به‌ن داراییه‌ی کانتان نه‌ده‌ینه‌وه به‌خۆتان .

خوای مه‌زن له‌و ئایه‌ته‌دا قه‌ده‌غه‌ی کردوه دارایی نه‌دریته‌ ده‌ست گیل و ده‌ست بلاو . له‌ناوه‌روکی ئه‌و ئایه‌ته‌وه بۆمان ده‌رئه‌که‌وی پێویسته‌ سامانی گه‌ل و دارایی وولات نه‌دریته‌ ده‌ست کاربه‌ده‌ستانی سته‌مکار و گیل و گاواره‌ی وا بۆ سودی خۆیان و سودی دوژمنان به‌کاری به‌یتن ، خاوه‌نی سامانی به‌رووبومی نیشتمان برسی و روتبی ، ژیر ده‌سته‌ی داگیر که‌رانن . وه‌ک ئه‌مانه‌ی سه‌رده‌می ئیمه‌ به‌ره‌می وولاتانی ئیسلام نه‌خۆن و ئه‌یده‌ن به‌زایۆنی و وولاتانی رۆژئاوا و ئه‌مه‌ریکا ، ئه‌بێ چ که‌سی گیل تر بێ له‌و که‌سانه‌ی سامانی برای خۆیان به‌ده‌ن به‌فیرۆ و بیه‌خشن به‌خوین مژی گه‌لان به‌تایه‌تی خوین مژی موسولمانان؟ بێگومان لای هه‌موو که‌س روون و ئاشکرایه‌ کاربه‌ده‌ستانی موسولمانان سامان و پاره‌ی خۆیان نه‌نێرن بۆ بانکه‌کانی رۆژئاوا ، ئه‌وانیش ئه‌یانخه‌نه‌ کار و به‌قازانجه‌که‌ی چه‌ک و فیرۆکه‌ و تۆپ و بۆنبای پێ دروست نه‌که‌ن و وولاتانی موسولمانی پێ خاپوور نه‌که‌ن ، به‌خۆیانان ئه‌فروشن و مه‌رجیان لی وه‌رئه‌گرن که‌ هه‌ر له‌دژی موسولمانانی برای خۆیان به‌کاری به‌یتن ، بۆ ئه‌بێ کاربه‌ده‌ستانی موسولمانان بیر نه‌که‌نه‌وه له‌و بێ شه‌رمیه‌ به‌کاری نه‌هێتن بۆ دژی برای خۆیان و سودی دوژمنان .

﴿وابتلوا الیتامی حتی إذا بلغوا النکاح﴾ وه‌ئیه‌ هه‌تیوه‌کان تا‌قی بکه‌نه‌وه یه‌ر له‌بالغ بو‌نیان و بزانی ئه‌ترانی و ئه‌زانی کاری خۆیان هه‌لسورپین به‌بی زیان ، ئیتر ژن بن یا پیاو هه‌ریه‌که‌یان به‌گۆیره‌ی کاری شایسته‌ی خۆیان له‌کاری هه‌ردوو جیهانیان به‌بی جیاوازی ، هه‌تا ئه‌و کاته‌ ئه‌گه‌نه‌ کاتی شایسته‌ی بن بدرین به‌مێرد و ژیان بۆ به‌یتن . لای شافعه‌ی کان کاتی بالغ بوونی کوران پانزه‌ ساله‌ یا شه‌یتانی بی ، بۆ ژنان پازده‌ ساله‌ یا خوینی حه‌یزی پێدا بێ ، لای حه‌نه‌فه‌یه‌کان به‌ته‌مه‌ن ئه‌بێ بکه‌نه‌ هه‌ژده‌ سالی .

ته‌فسیری زمانکۆبی

﴿ فَإِنْ أَنْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ﴾ دواپی نه گهر ئیوه بینیتان و زانیتان لهوانه وه شاره زایی له فرمانی همدوو جیهاندا و نه توان به ته نه کارای خوین هه تسورپین پاش بالغ بونیان دواپی ئیوه بدهن بهوان داراییه کانیان که له لای ئیوه نه به بی دواکه وتن هه تا خوین بیان خه نه کار . نهو رسته یه بۆمان ده رنه خا واز هینان له فرمانه کانی ناین وه کو نوئژ و رۆژوو زه کات و شاره زایی له مامه له کردندا وهک یهک وان به بی جیاوازی ، نه گهر نوئژ نهکا وهک نه شارهزا وایه و به گیل نه ژمی پین له لای رپیازی شافیه کان ، به لام له لای رپیازی پیشه واکانی تر و هه ندی له زانایانی شافیه کان شاره زایی بریتیه له شاره زایی به رپیره بردنی دارایی به ته نه .

﴿ وَلَا تَاْكُلُوْهَا اِسْرَافًا وَّيَذَرُوْا اَنْ يَّكْبُرُوْا ﴾ وه ئیوه دارایی نهوان مه خوڻ و له ناوی مه دهن به ده رچوون له سنور به ده ست کارای درایی و به کرده وهی ناپه سهند و مه یان خه له تین و ، داراییان مه خوڻ ، په له بکه نه که گه وره نه بن داراییه کان له ئیوه نه سیننه وه و سوودی دارایی نهوانتان له کیس نه چی ، نهو کارانه تاوان و گوناھن .

﴿ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ﴾ وه هه رکه سی له هه تسورپنه ری دارایی هه تیوان نه گهر سامانداره دواپی نهو که سه خوی قه دهغه بکا له خواردنی دارایی هه تیوان و خوی ته رخان بکا بۆ خزمه تیان له بهر پاداشتی پاشه رۆژ ، هه رچه نه بۆی هه یه به نه ندازه ی مزه ی خزی له دارایی نهوان هه لگرئ ، ئیژ نهو هه تسورپنه ره بابوک و باپیریش بیّت .

نه گهر هه تسورپنه ری دارایی هه تیوان نه ترسان له سه تمکاران سامانی هه تیوان داگیر بکه نه نه توان نه ندازه یه لهو سامانه بدهن بهو سه تمکارانه بۆ پاراستنی پاشماوه ی دارایی هه تیوه کان .

﴿ وَمَنْ كَانَ فَقِيْرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوْفِ ﴾ وه هه رکه سی هه ژاره و دارایی هه تیوه کان نه پاریزی دواپی نهو که سه به له دارایی هه تیوه کان بخوا به گویره ی یاساو ده ستور جیگه و کات . به نه ندازه ی پیوستی خوی له خواردن و بهرگ و له وینه ی مزه ی خوی ده رنه چی .

﴿ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴾ دوايي ئيسوه ههركاتي گه پراتنانهوه بو لاي ههتيوه كان داراييه كانيان و نهو مهرجانهي پيشوو هاتنهدي دوايي شايهتي بگرن لهسهر ههتيوه كان كه دارايي خويانيان و هرگرت ههتا له پاشه پروژدا توشي گيره و كيشه نهبن ، نهو فهرماندانه به شايهتي گرتن پيويسته لاي پيشه وايان شافيعي و ماليك ، له لاي پيشه واهنهفي پيويست نيه ، به لام و اچاكه شايت بگرن و خوا بهسه بو ناگاداري و پرسيار كردن له كارو كرده و هي هه موتان . به تاييه تي سه رپرشتي كه ري ساماني ههتيوان ، بويه پيويسته سه ريپچي له فهرمانه كاني خوا نه كهن ، ههري خوا بهسه بو پاداشت و سزاي هه موتان .

عه ره به كان بهر له هاتني ئاييني ئيسلام ميرانيان به ژنان و منالان نه نه دا ، لايان و ابو نه بي نهو كه سه ميرات و هرگري تواناي جهنگ كردنيان هه بي ، نهو ده ستوره به رده و امبوو ههتا نهوسي كوري سابيت مردو ژنيك و سئ كچ و دوو ناموزاي هه بوو ناموزاكاني هه موو ميراتيه كه ي نهوسييان برد ، ژن و كچه كانيان بي بهش كرد به گويره ي دام و دهزگاي كون . ژنه كه ي نهوس هاته خزمهت پيغه مهر ﴿﴾ و شكاتي كرد . پيغه مهر ﴿﴾ فهرمووي : بروره و بزانين خوا چ شتيكمان بو ره وانه نه كا ، بو روون كردنه و به شه كانيان له ميرات خوا فهرموي :

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينُ فَأَرْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

تهفسيري زمانكوي

﴿ ٨ ﴾ وَلِيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَفًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿ ٩ ﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿ ١٠ ﴾

﴿ للرجال نصيب مما ترك الوالدين والأقربون ﴾ بۆ پیاوان ههیه گه‌وره بن یان نه ، جه‌نگا‌وره بن یان نه به‌شی له‌شتی باوک و دایک و خزمه‌کان به‌جیان ه‌یشتوو له‌دارایی و سامان له‌دوای مردنیان به‌و جو‌ره‌ی یاسا دیاری کردوو . مه‌به‌ست له‌خزمان له‌و رسته‌یه‌دا و له‌رسته‌ی دواییدا نه‌و که‌سانه‌ن میرات له‌یه‌ک نه‌گرن و بی‌به‌ش نا‌کرن له‌میرات جگه‌ی باوک و دایک نی‌ر بن یان می ، گه‌وره بن بان منال ، هه‌ریه‌که‌یان به‌گو‌یره‌ی به‌شی دیاری کراو بۆیان .

﴿ وللنساء نصيب مما ترك الوالدان والأقربون ﴾ وه‌بۆ ژنان هه‌یه به‌شی به‌جیان ه‌یشتوو باوک و دایک و خزمه‌کانیان دوای مردنیان .

﴿ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴾ له‌شتی له‌وه‌ی به‌جیان ه‌یشتوو که‌مبی یا زۆر به‌و جو‌ره‌ی خوا بۆی دیاری کردوون به‌شیکی دیاری کراوی پ‌یویست کراوه و ناب‌ی سه‌ریچی لی بکری .

کاتی نه‌و ئایه‌ته‌ی پ‌یشوو ها‌ته‌ خواره‌وه پ‌یغه‌مه‌ر ﴿ ١١ ﴾ هه‌ردوو ئامۆزا‌که‌ی نه‌وسی کۆری ساییتی بانگ کرد و به‌م جو‌ره‌ی خواره‌وه میراته‌که‌ی لی به‌ش کردن : هه‌شت یه‌کی سامانه‌که‌ی دا به‌ژنه‌که‌ی . دووسی‌یه‌کی دا به‌کچه‌کانی . پاش ماوه‌که‌ی دابه‌هه‌ردوو

ناموزاکه ی . به گۆره ی یاسا بهم جوړه ی خواره وه به شه کانیان دیاری نه کهین و پرسیاره که شیتل نه کهین :

نهوسی کورې ساییت مرد : ژنیک و سې کچ و دوو ناموزای هه بوو .

ژنه که ی ۱ . کچه کانی ۲ نه بن ، نه وه ی نه مینیته وه نه درې به دوو ناموزاکه ی .

۸ = ۳ نه سلې پرسیاره که له ۲۴ = بیست و چوار .

بهم جوړه ی خواره وه به شه کانیان دیاری نه کړی .

له ۲۴ . ۳ بو ژن .

۱۶ بو سې کچ بهش ناکړی به سهریانا .

۵ بو دوو ناموزا بهش ناکړی به سهریانا .

ژماره ی کچه کان = ۳ × ۲ = ژماره ی ناموزاکان و = ۶ .

۶ × ۲۴ = ۱۴۴ ۳ × ۶ = ۱۸ بو ژن .

۶ × ۱۶ = ۹۶ بو سې کچ .

۵ × ۶ = ۳۰ بو دوو ناموزا .

خوا ی مه زن به و نایه ته ی پیشوو به هو ی کارکردنی پیغه مهر ﴿﴾ بو بهش کردنی میراتی نهوسی کورې ساییت به و جوړه ی رابوردو زوړبه ی خزمانی مردووی بی بهش کردوه له میرات بردن نه وه له لایه ، له لایه تره وه ناینی ئیسلام هاتوه بو بلا و کردنه وه ی چاکه و دادپهروهری و ریژ بو هه موو ناده میزاد به تاییه تی خزمان و هه تیوان و هه ژاران . سهره تای نه م سوره ته پروون ترین به لگه یه له سهر نه و م به سته ی دادپهروهریه ، هه تا ناده میزاد به گشتی و به دلخو شې به یه که وه بژین و به یه که وه نه ندامه کانی خوش گوزهرانبین ، چونکه هه مومان له ناده مین و له یه ک خو ینین و نه ندامی یه کترین .

بو نه وه نه و که سانه یش به شیان بو دیاری نه کراوه به و نایه ته خوا فهرمانی دا جگه ی

نه وانه ی به شیان بو دیاری کراوه به شیان بدری له میراتی مردوو ، بو نه وه ی هه موو لایه به خو شې بژین ، فهرموی :

ته فسیری زمانا کړی

﴿وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ﴾ وههركاتي خزمانی مردوو ههتيوان و ههزاران كه به شيان بو دياري نه كراوه نامادهی نهو بهش كردنه بون و لهوئ بوون ، دوايي ئيوه خوارده مهني بدن بهوان شتي لهو ميراته بهش كراوهی مردوو ، ههتا نهوانيش دلخوش بن و ههست بكن بهو چاكهيه له گهليان ، بروايان به خزميه تي و براياني خويان به تين بيئ ، له كاتيكا نهو شتهيان بدهني ميرات بهره كان گهوره و ژير بن ، كاتي منالبيون خوا بهرستهی دوايي ناموزگاري و شاره زاييمان نه كا و نه فهرموي:

﴿وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾ وهئيوهی سهر پهرشتي كهري منالان و بهش كردني ميرات بليين بهو كه سانهی نامادهی بهش كردنه كهن گفتوگويه كي په سهند و بيانوي بهش نه دانيان بو روون بكه نه وه : ئيمه ناتوانين بهشتان بدهين ، چونكه نهو ميرات بهرانه منال و نه زانن . ئيمه خويمان هيچ شتيكمان نييه و نهو سامانه هه مووی دارايي نهو منال و نه زاننه ن ، نه گينا بي بهشمان نه نه كردن و داواكارين دلگران نه بن .

زور بهی زانايان لايان وايه نهو فهراندا نه به به خشيینی شتي له دارايي مردوو بهو كه سانه نامادهی بهش كردنه كهن و بيانو هينانه وه بويان بهو وتهی په سهند ، نهو فهرانه بو پيوست نييه ، بهلكو واچاكه به شيان بدرئ لهو سامانه . به تايه تي نه گهر ميراتبه ره كان گهوره و ژير بوون ، نه گهر منال بوون بهو وتهی خوش و په سهند دلخوش بكرين نهو خزم و ههتيو و ههزارانه . پاش نهو هی خواي مهن باسي نهو كه سانهی كرد نامادهی بهش كردني ميراتي مردوو بوون بو جاري تر نه گهر پته وه بو لای باس كردني ههتيوان . بهه ره شه وه به سهر پهر ششتي كه رانيان نه فهرموي:

﴿وَلِيُخْشِ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَةً ضِرَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ﴾ وهه بابر سن كه سانيكي نهو تو سهر پهرشتي منالي ووردی جگه ی خويان نه كهن نه گهر به جئ بهيئن له دواي خويان و مردنيان چه ندين بيچولهی لاواز ترسيان هه بي له سهر يان كه نهوان ههزار و بي توانا بن كه له ناو بچن ، نه گهر بكه ونه ژير چاوديري كه سيكه وه دواي خويان ،

کهواته ئیستایش که نهوان منال و خیزانی جگهی خویانیان لایه بو چاودیری پیوسته له سهریان نهو منال و خیزانانه به باشی پهروه ده بکه و به خویان بکه و ، سامانه کانیا بجه نه گهر بوقازانج و نهی خوڤ . بیاخه نه قوتابخانه و فیری خویندیان بکه و نهوهی پیوسته له سهریان بویان بکه ههتا جگهی نهوانیش منالی لاوازی نهوان به باشی پهروه ده بکه .

﴿ فلیتقوا الله ولیقولوا قولاً سدیداً ﴾ دواپی با سه ره رشتی که رانی هه تیوان له خوا و سزای خوا بترسن له پهروه ده کردنی جگهی منالانی خویان و ، بانهوان بلین بهوان و ته به کی په سه ند و شایان ، وینهی نهو گفتوگویانهی که به منالانی خویان نه لین به بی جیاوازی و به نه رم و نیانی و میهره بانی و به زهی و پهروه ده کردن و نامۆزگاری .

له دوایدا خوی مه زن نهو که سانه نه ترسینی سه ره رشتی هه تیوان نه که و سته میان لی نه که و سامانیان نه خوڤ و به فیروی نه ده ن نه فه رموی :

﴿ ان الذین یاکلون اموال الیتامی ظلماً انما یاکلون فی بطونهم ناراً و س یصلون سعیراً ﴾ به راستی که سانیکی نهوتو نه خوڤ و له ناوی نه ده ن دارایی هه تیوان به سته م و نار په وایی و له ریگهی بی دادی به راستی نهو که سانه ناخوڤ و بیکه نه وورگیان مه گره ناگر و له مه وودا نهو که سانه نه که ن به ناگری گهرمی سوتینه ری دۆزه خ ، یانی خواردنی دارایی هه تیوان رایان نه کیشی بو نیو ناگری دۆزه خ . بۆیه پیغه مه ر ﴿ ﴾ نه فه رموی : کۆمه لئ کس له گۆر کانیا نه وه له پاشه پۆژدا ناگر له ده میانه وه گر نه سینئ و دینه ده ری ، نه یفه رموو : نهو که سانه نهوانه ن سامانی هه تیوان نه خوڤ .

به ره له هاتی نایی ئیسلام هۆکانی میرات بردن بریتی بوون له خزمایه تی و په یمان دان به یه کتری ، خزمایش جگه له وپیوانه جهنگ که ره بوون که سی تر به شیان له میرات نه نه دان . هه ندئ جار دوو کس له نیوان خویانا به لینیان نه دا به یه کتری ، هه ریبه کئ له نیمه مرد نهوی ترمان میراته که ی بیا ، هه ندئ که شیش کوری جگهی خوئی نه کرد به کوری خوئی و پاش مردنی نهو کوره میراته که ی نه برد ، کاتی نایی ئیسلام خوی مه زن کردی

به ياسا بۆ ئادەمىزاد ئەو ھۆيانەى پېشوروى ھەموويان پوچ كردهوہ . فەرمانى دا بەوہ
 كەھەموو خزمان لەژن و پياو لەگەورە و منال ، جەنگاوەر بن يان نا ھەمويان ميرات ئەبەن
 بەگوێرەى نامۆزگارى خوا . جەنگ كردن و بەلەين دان و بەكوپ كردنى جگەى خو نابە
 ھۆى ميرات بردن . خواى مەزن ھۆكانى ميرات بردنى روون كردهوہ بەچوار ھۆى
 سەرەكى : خزمایەتى تايەتى . ژن و ميړدى . گەورەبى و بەندەبى . موسولمانەتى .
 ھەريەكەيان بەگوێرەى ياساى ديارى كراو بۆيان . بەم ئايەتانەى خواروہ بەشيوەيەكى
 روون و دريژ باسى ئەو كەسانەمان بۆ ئەكا خاوەنى بەشن لەميراتا .

يُوصِيكُمُ اللَّهُ

فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً

فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا

النِّصْفُ وَلَا بَوَىٰهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُّ مِمَّا تَرَكَ إِنْ

كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ

إِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ الشُّدُّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّتِ يُوَصِّي

بِهَا أَوْ دَيْنٌ أَوْ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ

نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

﴿﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ
 لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا
 تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيَنَّ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
 وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ
 فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ
 مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ
 رَجُلٌ يُوْرَتْ كَلَلَةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ
 وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ
 فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيَنَّ بِهَا
 أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

خورای مہزن فرمان نهدا له بارہی میراتہوہ کاتی مردنی خواہن میرات ، پیوستہ بہش
 کردنی میرات بہم جورہی خوارہوہ بن ، بہ لام پاش دانہوہی قہرزہ کہی و بہ جی ہینانی

تہفسیری زمانکوی

سپارده كەيشى كەبەر لەمردنى كردووەتى ، بەمەرجى لەسىيەكى سامانەكەى زۆر تر نەبى ، ئەو بەشكردنە خوا پێويستى كردوووە لەسەرمان بەوجۆرەى خوارەووە فەرمانى داووە باوكان و كورپان بەگوێرەى پروون كردنەووەى ياسا ميرات وەرئەگرن بەيەكسانى ، بەش كردنى ميرات بەو جۆرە لەم ئايەتەى خوارەووەدا پروون كراونەتەووە و بەش ئەكرى ، بەمەرجى هەندى شت پەيدا نەبى ئەبنە هۆى ميرات نەبردن وەك كوشتنى خاوەن ميرات لەلایەن ميرات گروە و جياوازی ئايين و بەندايتى ، وەك خوا ئەفەرموى :

﴿ يوصيكم الله في أولادكم للذكر مثل حظ الأنثيين ﴾ خوا ئامۆژگارى ئێوە ئەكا و فەرمان بەئێوە ئەدا لەبارەى ميراتى منالەكەتان بۆ نێريان هەيە وێنە بەشى دوو مێنە ، ئەگەر كەسى مردوو جگەى كور و كچ ميراتبەرى تەرى نەبوو سامانەكەى ئەدرى بەوان و كورپك دوو ئەوەندەى كچ ئەبا لەو سامانە ، ژمارەيان چەندەبى هەريەكەيان بەشى خويان وەرئەگرن . ئەگەر مردوو كە هەريەك كورپى هەبوو ميراتەكە بەتەواوى وەرئەگرى ، بۆنۆنە كەسى مردو كورپك و كچىكى هەبوو بەم جۆرە ميراتەكەى بەش ئەكرى لەنيوانيانا لەژمارەى سێدا پروون ئەبێتەووە .

۳

۲ بۆ كور

۱ بۆ كچ .

ئەگەر دوو كور و يەك كچى هەبوو لەژمارە پێنج دا بەشەكانيان پروون ئەكرێتەووە :

۵

۴ بۆ دوو كور

۱ بۆ يەك كچ .

ئەگەر كورپك و دوو كچى هەبوو لە ژمارە چواردا بەشەكەيان ئاشكرا ئەبى :

۴

۲ بۆ يەك كور

۲ بۆ دوو كچ .

نه گهر كه سئى مرد و جگه له منال میرات بهرى ترى هه بوو هه ریه كه یان به گویره
خوڤان له میراته كه وهر نه گرن و نه وهى ماوه ته وه نه درى به مناله كانى له كور و له كچ ، كچ
نیوهى كور نه با .

بۆ نمونه پیاوی نه مری ژنیک و كورپك و كچیکى هه بوو له ژماره بیست و چواردا
به شه كانیان روون نه بیته وه : یه كه م جار له ژماره (۸):

۸

۱ بۆ ژن

۷ بۆ كور و كچ بهش ناکری به سه ریا نا .

ژماره ی كور و كچ كه كور به دوو كچ دائه نری :

$$24 = 8 \times 3$$

۳ بۆ ژن .

۱۴ بۆ كور .

۷ بۆ كچ .

ژنی نه مری میردیک و كورپك و كچیکى هه به له ژماره ی چواردا به شه كانیان روون
نه بیته وه :

۴

۱ بۆ میرد

۲ بۆ كور

۱ بۆ كچ .

نه گهر كه سئى مرد و باوك و كورپك و كچیکى هه بوو له ژماره ی هه ژده دا به شه كانیان
ناشکرا نه بی :

۶

۱ بۆ باوك

۵ بۆ كور و كچ .

ژمارەى كور و كچ $3 \times 6 = 18$.

۳ بۆ باوك .

۱۰ بۆ كور

۵ بۆ كچ .

ئەگەر لە جياتى باوك دايكى ھەبوو ھەروەك پېشەو ھەش ئەكرى .

ئەگەر كەسى مرد و باوك و دايك و كورپك و كچىكى ھەبوو لە ژمارە ھەژدەدا بەشە كانيان روون ئەبېتەو ە :

۶

۱ بۆ باوك

۱ بۆ دايك

۴ بۆ كور و كچ .

ژمارەى كور و كچ $3 \times 6 = 18$.

۳ بۆ باوك .

۳ بۆ دايك .

۸ بۆ كور .

۴ بۆ كچ .

ھەموو پېشەوايانى ئايىنى پىك ھاتوون لەسەر ئەمەى ئەگەر كەسى مرد و كور و كورەزاي لى بەجى ما ، لەم كاتەدا كورەزا بەشى نادرى و ھەموو سامانەكەى ئەدرى بە كورەكەى ، كورەزاكەى نىرى يان مى بى .

ئەگەر كەسى مرد و كورى لى بەجى ئەما و كچى ھەبوو ، لەو كاتەدا ئەگەر يەك كچى ھەبوو نيوەى سامانەكەى ئەبا ، ئەگەر دوو كچى يا زۆرتى ھەبوو دوو سى يەكى سامانى مردوو كە ئەبەن ئەوەى ماوەتەو لەپاش مىراتى ئەو كچانە ئەدرى بەجگەى ئەوان

له میراتبهرانی بهو جوړه ی یاسا دیاری کردووه ، بهلام لای شیعه کان هموو میراته که ی
نهدری به کچه کانی و بهشی که سی تر نادری ، لهم رستانه ی خواره ودا نهو مه بهسته روون
نه بیته وه . نه فدرموی :

﴿ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثَلَاثَا مَا تَرَ ﴾ دواپی نه گهر مناله کان هموو یان ژن
بوون و کورپی مردوه که یان له گهل نه بوو له سهره وه ی دوو کچ بوون ، یا دوو کچ بوون
به لای زوړبه ی زوړی موسولمانان ، دواپی بو نهو کچانه هدی دوو سی به کی نهو سامانه ی
مردوه که به جپی هیشتووه هرجی له وان مایه وه نه دری به جگه ی نهو کچانه
له میراتبهره کان به جوړی یاسا دیاری کردووه .

﴿ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ﴾ وه نه گهر منالی مردوه که یه کچ بوو به ته نه ها و
کور و کچی تری نه بوو ، دواپی بو نهو کچه هدی نه وه ی سامانی نهو مردوه ، پاش
ماوه که ی نه دری به میراتبهرانی تر بهو جوړه ی یاسا دیاری کردووه .

نه گهر که سی مردوو جگه له منالی مینه میراتبهری تری نه بوو ، لهو کاته دا نه گهر یه
کچی هه بوو نیوه ی سامانی مردوه که ی ، نه گهر دوو کچی هه بوو یان زوړتر سی به کی
سامانه که ی وهر نه گرن ، نه وه ی له وان مایه وه نه دری ته وه به وان ، به گوړه ی ژماره ی خو یان ،
نه گهر میراتبهری تریان له گهل بوو کچه کان بهشی خو یان وهر نه گرن و نهو که سه ش
له گهل یانه بهشی خوی وهر نه گری ، دواپی پاش ماوه که ی بهش نه کری به سهر کچه کان و
نهو میراتبهری له گهل یانه به مهر جی جگه ی ژن و میړد بن ، بو غونه که سی نه مری دوو
کچ و دایکی هدی ، دوو کچه که ی دوو سی به کی سامانه که وهر نه گرن و ، دایک شش
یه که وهر نه گری ، نه وه ی له وان ماوه ته وه نه دری ته وه به وان به گوړه ی ریژه ی بهشی
کچه کان و دایک ، له ژماره شه شدا به شه کان یان روون نه بیته وه :

٦

٤ بو دوو کچه کان

١ بو دایک

١ ماوه ته وه

رېژه ی بهشی دایک له گهڼ بی بهشی کچه کان به پیښج په که

که واته $۳۰ = ۶ \times ۵$

۲۰ بۆ دوو کچ

۵ بۆ دایک

۵ ماوه ته وه به گوړه ی رېژه ی به شه کانیان نه درئ به و دوو کچه و به دایک $۴ + ۲۰ =$

۲۴ بۆ دوو کچ

نه و جوړه بهش کردنه پتی نه بیژرئ (الرد) $۱ + ۵ = ۶$ بۆ دایک .

﴿ ولأبویه لكل واحد منهما السدس مما اترك إن كان له ولد ﴾ وههیه بۆ ههیه که له باوک و له دایکی مردوو شمش یه که له شتی مردوو که به جیتی هیشتوو ، ئیتر باوک و دایک ههردو کیان بن یا ههیه کیکیان بنی نه گهر بۆ نه و مردوه ههیه منال ، ئیتر نیرینه بن یا مینه . زور بن یان کهم ، تنهها بن یا تیکه لاو له نیر و منی ، یا کورهزا بن ، له دواى بهشی باوک و دایک نه وه ی ماوه ته وه منالی مردوو که نه ییبن .

﴿ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ ﴾ دواى نه گهر مردوو که منالی نه بوو له نیرینه و له مینه نه زور و نه کهم ، دایک و باوکى مردوو که میراتیان و هرگرت ، بۆ دایکی مردوه که ههیه سی یه کی سامانی مردوو که ، نه وه ی مایه وه هموی نه درئ به باوکى مردوه که .

﴿ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ ﴾ دواى نه گهر بۆ مردوه که هه بو چند برایه که یا چند خوشکی له یه که به ره و زور ، ئیتر دایک و باوکى بن یا باوکى ، یا دایکی ، کړبونده له گهڼ دایکی مردوو ، له و کاته دا دایکی مردوو که شمش یه کی سامانی مردوو که نه با ، له و کاته دا نه گهر باوکى مردوو که زیندو بوو نه وه ی ماوه ته وه له بهشی دایک نه درئ به باوکى مردوو که و براکانی هېچ شتی نابن ، نه گهر باوکى نه بوو نه وه ی ماوه ته وه نه درئ به براکانی و خوشکه کانی ، برای باوکى له گهڼ برای باوک و دایکی

به‌شی نادری ، به‌جۆریکی پوون و دریژتر باسی کۆبوونه‌وه‌ی برا و خوشکان کراوه له‌نامه یاساییه‌کاندا له‌گه‌ڵ چۆنیتی به‌ش بردنیان له‌میراتی مردوو ، هه‌ر یه‌که‌یان به‌گۆیره‌ی به‌شی دیاری کراوی خۆیان .

﴿مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ﴾ ئەو به‌شانه‌کاتی ئەدری به‌و میراته‌رانه باسکران له‌دوای جی‌به‌جی کردنی سپاردە‌ی مردوه‌که و له‌دوای دانه‌وه‌ی ئەو قه‌رزە‌ی له‌لایه‌تی . هه‌رکاتی مردوو دارایی به‌جی‌هیشته‌ی ، یه‌که‌م جار پێش هه‌موو شتی ئەوه‌ی پێویست بێ له‌کفن و شۆردن و بردنی بۆ گۆرستان ئەدری به‌جی‌گه‌کانی خۆیان ، دوایی قه‌رزە‌کانی ئەدریته‌وه‌ به‌زه‌کات و به‌حه‌جه‌وه‌ ، دواتر له‌سپاردە‌کانی له‌سێ‌یه‌کی میراته‌که‌ی دهرته‌کری ، دوای ئەوانه هه‌موو ئەوه‌ی ماوه‌ته‌وه ئەدری به‌میراته‌ره‌کان به‌و جۆره‌ی به‌شیان بۆ دیاری کراوه .

پرسیار / ئەگه‌ر دانه‌وه‌ی قه‌رز پێویسته به‌ر له‌سپاردە بێ بۆچی له‌ورسته‌یه‌دا له‌دوای سپاردە‌وه‌ بێژراوه‌؟

وه‌لام / وشه‌ی (أو) بۆ ته‌رتیب نی‌یه و داوای دواکه‌وتن یا پێش که‌وتنی شتی له‌دوای خۆیه‌تی نایکا .

﴿آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا﴾ باوکه‌کانی ئێوه و کورانی ئێوه ، ئێوه نازانن کام لایان نزیک‌تر بۆ ئێوه له‌لایه‌ن سووده‌وه ، زۆر جارن ئێوه گومان‌تان وایه یه‌کی له‌باوک یا کور له‌پاشه‌پۆژدا خاوه‌نی سودن بۆتان له‌به‌ر ئەوه ئێوه به‌شی زۆرتر ئەده‌ن به‌و یه‌که‌که‌چی دژی گومانی ئێوه دهرته‌چن ، که‌واته هه‌ر خوا ئەزانێ کام لایان سوود به‌خشن بۆیه نابێ له‌نامۆژگاری خوا دهرچن به‌هه‌ر جۆری خوا به‌شی بۆ دیاری کردوون میراتیان به‌ده‌نی ئەگه‌ر ئەو شتانه‌ بداته ده‌ستی ئێوه سه‌رگه‌ردان نه‌بن و نازانن به‌کامیان زۆر به‌ده‌ن .

﴿فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ خوا به‌و جۆره‌ی باسکران به‌ش بدری به‌میراته‌ره‌ن پێویستی کردووه به‌پێویست کردن و نابێ لابدری لیان به‌هیچ جۆری ،

بهراستی خوا بهسوودی ئیوه نهزانی ، ههموو شتی لهجیگهی شیاوی خویا دانهنی ، بهتاییهتی دیاری کردنی بهشی میراتبهران .

﴿ وَلَكُمْ نَصْفَ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ ﴾ وهبۆ ئیوه ههیه نیوهی شتی ژنه کانتان بهجی ئههیلن لهسامان نهگهر نهبی بۆ ژنه کانتان منال زۆر بن یان کهم لهکور و کوری کور لهههر میردیکی بی ، لهدوای جی بهجی کردنی سپارده و دانهوهی قهرز .

﴿ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرِّبْعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيْنَ بِهَا أَوْ دِينَ ﴾ دوایی نهگهر ههبوو بۆ ژنه کانتان منال لهکور و کورهزا و کچ ، دوایی بۆ ئیوهی میرد ههیه چوارهیهکی شتی ژنه کانتان بهجیان هیشتوو لهسامان لهدوای جیهجی کردنی سپاردهیه رایان سپاردوو لهدوای دانهوهی قهرزی لهلایهتی .

﴿ وَلَهُنَّ الرِّبْعُ مِمَّا تَرَكْنَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ ﴾ وهبۆ ژنان چوارهیهکی شتی ئیوه بهجیان هیشتوو لهسامان نهگهر بۆ ئیوه ههیه منال لهکور و کورهزا و کچ لهههر ژنیکیان بی و زۆرین یان کهم .

﴿ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثَّمَنُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصَوْنَ بِهَا أَوْ دِينَ ﴾ دوایی نهگهر بۆ ئیوه ههبوو منال بهو جۆرهی لهپیشهوه باسکرا ، دوایی بۆ ژنه کانتان ههیه ههشت یهکی شتی ئیوه بهجیان هیشتوو لهسامان لهدوای جی بهجی کردنی سپاردهیه ئیوه راتان سپاردوو و لهدوای دانهوهی قهرزی لهلاتانه .

﴿ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَانَهُ أَوْ امْرَأَةٌ ﴾ نهگهر پیاوی مرد و میراتی لی نهگیرا بهخزمایهتی جگهی باوک و منال لهبراو خوشکی دایکی ، مهبهست لهووشهی (کلاله) میراتبهریکه جگهی باوک و منال نهو کهسانهی بههوی نهوانهوه نهبن بهخزمی مردوه که لهبرای باوک و دایکی و مام و نامۆزا .

﴿ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ ﴾ وهههه بۆ نهو مردوو بهرا یا خوشکی دایکی ، دوایی ههیه بۆ ههموو یهکی لهو براو خوشکه شهش یهکی سامانی مردوو که .

﴿ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ غَيْرِ مُضَارٍ ﴾ دواپی نه گهر نهو براو خوشكه دايكيانه زۆر تر بوون له يهك كهس ، دواپی نهوانه بهمه مويانهوه هاوبهشن له سې يه كي ساماني مردووه كه ، نيتر هه مويان براي دايكي بن يا خوشك يا ههردوولايان بن . له دواي جيه جي كردني راسپارده يه راي سپاردووه و دواي دانه ووي قهرزه كه ي ، نهو راسپارده يه جوړي نه بي زيان بدا له ميراتبهران و زۆر تر نه بي له سې يه كي سامان و مهبهستي نهو نه بي به تهنها زيان بدا له ميراتبهران و راسپارده بو قهرزي نه بي كه له لاي نه بي .

﴿ وَصِيَّةُ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴾ نهو ناموزگاري به خوا نه يكا ناموزگاري كردنه له لاي خواوه دروست ني به گوړاني و ، خوا نه زاني به چا كه ي بنده كاني خو ي و به زيانان له فهراندا نيدا ، خوا خواوه ني موله ته و په له ناك له سزاداني گونا بهاران .
 نهو زانايانه ي ماناي قورثاني پيروزيان كردووه نه لين : مهبهست له خوشك و برا لهو نايه ته دا بريتي به له خوشك و براي دايكي ، هه ندي له زانايان خويندويانه ته وه ﴿ وَلَهُ آخٍ أَوْ أُخْتٌ مِنَ الْأُمِّ ﴾ . به لام ميراتي براي دايك و باوكي يا باوكي له كوڅايي نه م سوره ته دا باسي نه كړي ، ههروه ها زانايان پيك هاتون كه تاكه كه سې له برا و خوشكي دايكي شمش يه كي ميراث نه بدن ، زۆر تر له يهك سې يهك نه بدن نيتر بن يان مي .

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
 يَدْخُلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
 خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾
 وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يَدْخُلْهُ
 نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

﴿ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ﴾ نهاندهی باسکران ، لهږوون کړدنه‌وې فرمانی دارای ه‌تیاوان و ژن و میړدی و باسی میراثی مردوان سنوره دیاری کراوه‌کانی خوان و نابې لییان دهرچن و نه‌بې جې‌به‌جې بکړین .

﴿ وَمَنْ يَطْعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ وهه ركه سې فerman بهردارى خوا و فروستادهى خوابي خوا ئه پخته نيو چهندين بهمه شتي نه روا به ژير دره خته كانى و هم لا ولاى كو شكه كانيا چه ندين رو بارى ناوى روون و شیرين ، نو كه سانه بهرده و امن له نيو نو بهمه شانده دا ، چونه نيوى نو بهمه شتانه رزگار بو نيكي گوره يه .

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾
 وہمہر کہ سہی بی فہرمانی خواو نیذر راوی خوا بکا و تپہری لہ سنورہ کانی خودا و
 فہرمانہ کانی بہ جی نہ ہیتی بہ تاییہ تی لہ بہش کردنی میرا تا خوا ئہو کہ سہ نہ خاتہ ئاگری
 دوزہ خہوہ و بہردہ وامہ لہ نیویدا ، بو ئہو کہ سہ ہدیہ سزایہ کی نابروہر بوئی .

بەش کردنی میرات گرنگی زۆری پێدراوه لەلایەن ئاینی ئیسلامەوە ، لەگەورەترین بەشەکانی زانیاریدا دانراوە لەلایەن پلەو پایەو ، بەرێزترین توێشوو بۆ کۆمەڵایەتی لەنێو ئادەمیزادا ، بەرزترین زانیارییە لەبارەی باسەکانیەوە ، پایەیهکی گەورەی بۆ دانراوە لەنێو ھەموو یاساکانی ئیسلامدا ، لەقێکە لەلقە ھەرە بەرزەکانی ئیسلام ، بۆیە ھاورپێکانی پێغەمەر (ﷺ) زۆریان نرخاندوو و فێربوونی یاسای میرات بەشکردن لەیەكەم کاتی ئیسلامەو بەر لەھەموو زانیارییەکانی تردا و ھەموو کون و قوژبەیی یاساکانی بەش کردنی میراتیان ڕوون کردووەتەوە ، ھەموو یاساکانیان بەگۆڕەی یاسا دەستیشان کردوو ، بەسە بۆ بەرزێ پلەیی بەش کردنی میرات خوای مەزن خۆی بۆخۆی بەشکردنی میراتی دیاری کردوو بەجۆریکی کورت ھەموو باسەکانی میراتی لەقورئانی پێرۆزدا بەتێکڕایی لەجێگەی خۆیان ڕوون کردووەتەوە و دایناوە . بەچەند ئایەتیکی کەم لەپێنج ژمارە

تیناپهړئ که به هه زاران نامه زانایان نهو باسه یان به ته و او ی بۆ نه کراوه ، هه موو باسه کانیان له مانای نهو نایه تانه دهرناچی .

په مەر ﴿﴾ نامۆزگاری موسولمانانی کردووه و هانی داوون بۆ فیر بوونی بهش کردنی میرات نه فرموی : بهش کردنی میرات فیر بن و جگهی خوشستان فیر بکهن و منتان بۆ نامینی ، له کوتایی فرموده یه ترد ائه فرموی : بهش کردنی میرات هه لسه گیرئ و نزیکه که دوو کس دهمه قاته یان بیئ له بهش کردنی میراتا و کهسیان دهست ناکه وی و هه لامیان بداتهوه ، نهوانه و چهن دین فرموده ی تر .

میراتبهران له پیاواندا (۱۵) کهسن : کور و کوری کور هه تا به ره و خوار بپروا ، باوک و باوکی باوک هه تا به ره و ژورور نه پروا ، برای باوکی و دایکی ، برای باوکی ، برای دایکی ، کوری برای باک و دایکی ، کوری برای باوکی ، مامی باوک و دایکی ، مامی باوکی ، کوری مامی باوک و دایکی ، کوری مامی باوکی ، میرد ، پیاوی بهنده ی خوی نازاد کردی .

میراتبهر له ژناندا (۱۰) کهسن : کچ و کچی کوری هه تا به ره و خوار نه پروا ، دایک و دایکی دایک ، دایکی باوک هه تا به ره و ژورور نه پروا نهو نه نکانه ، خوشکی باوک و دایکی ، خوشکی باوکی ، خوشکی دایکی ، ژنی میرد مردوو ، ژنی بهنده ی خوی نازاد کردی . نهو شتانه ی نه بنه هوی میرات گرتن چوار شتن : خزمایه تی به گویره ی دیاریکراوی یاسا ، ژن و میردی ، سهرو کایه تی به هوی نازاد کردنی بهنده وه ، موسولمانان .

شهش کس هه ن هه رگیز بی بهش ناکرین له میراتبهراندا : باوک ، دایک ، کور ، کچ ، ژن ، میرد .

نهو به شانه ی دیاریکراون بۆ هه ندی له میراتبهران شهش بهشن :

۱- نیوهه یی (۲۱) ، بهشی میرده بهمه رجی کور و کورزای میراتبهری نه بی ، بهشی تاقه کچیک و تاقه کچی کوره ، بهشی یهک خوشکی باوک و دایک و یهک خوشکی باوکی بهمه رجی برای خویانیان له گه ل نه بی .

۲- چواریهك ($\frac{1}{4}$) بۆ مېردە بەمەر جى ئۆنە مردووه كه منالى مىراتبەرى ھەبى لەھەر مېردىكى تر ، بۆ ئۆنە مىراتبەرى نەبى لەھىچ مېردىكى .

۳- ھەشت يەك ($\frac{1}{8}$) تەنھا بۆ ئۆنە بەمەر جى مېردە كەى منالى مىراتبەرى ھەبى لە ھەر ئۆنەكى بى .

۴- دووسى يەك ($\frac{2}{3}$) بۆ دوو كىچ يا دوو كىچى كۆر و زۆرتەر ، بۆ دوو خوشكى باوك و دايكى و زۆرتەر ، بۆ دوو خوشكى باوكى و زۆرتەر ، بەمەر جى برايان لە گەل نەبى .

۵- سى يەك ($\frac{1}{3}$) بەشى دايكى مردووه بەمەر جى مردووه كه منالى مىراتبەرى نەبى ، يازۆرتەر لە دوو براو خوشكى نەبى ، ئۆتەر ئەو براو خوشكانە باوك و دايكى ياباوكى يا دايكى بن . بۆ نەنكە ھەندى جار كە زۆرتەر لە براى مردويان لە گەل بى .

۶- شەش يەك ($\frac{1}{6}$) بەشى باوك و باپىرە بەمەر جى مردووه كه منالى مىراتبەرى ھەبى ، بۆ دايكى مردوو ئەگەر مردووه كه منالى مىراتبەرى ھەبى يا زۆرتەر لە يەك برا و لە يەك خوشك بۆ مردوو ھەبى ، بۆ نەنكە بەمەر جى نەگائە مردووه كه بەپياوئى لەنىوان دوو ئۇندا ، ۋەك دايكى باوكى دايك ، بۆ كىچى كۆر يا زۆرتەر بەمەر جى لە گەل كىچ بى يا لە گەل كىچى كۆر كە زۆرتەر بن لە يەك ، بۆ خوشكى باوكى يا زۆرتەر بەمەر جى لە گەل خوشكى باوكى و دايكى دابن ، بۆ تەنھا خوشكى دايكى .

باسى كۆبۇنە ۋەى مىراتبەران لە گەل يەك تى و مىراتبەردى ھەندىكىان بەبۇنەى كۆبۇنە ۋەى يان لە گەل يەك تى :

باوك و دايك و مېرد و ئۆن و كۆر و كىچ ھەمو كاتى مىرات ئەبەن و ھىچ كەس رېگەيان بى ناگرى . لە كاتى كۆبۇنە ۋەى كۆر و كۆر كۆر دا كۆر كۆر مىرات نابا ، بەبۇنى كۆر كۆر نىكت كۆر كۆر مىرات نابا ، باوكى باوك بەباوك يا بەباوكى باوكى نىكت بى بەش ئەبى لەمىرات ، براى مردوو لەھەموو لايەكە ۋە بەباوك و كۆر و كۆر كۆر بى بەش ئەبى لەمىرات . براى باوكى بەباوك و بەكۆر و كۆر كۆر

به برای باوك و دایکی بی بهش نه بی له میرات . برای دایکی به باوك و به پایر به منالی میراتبهری مردوو بی بهش نه بن له میرات ، کوری برای باوك و دایکی به باوك و به پایر و به کور و به کوری کور و به برای دایک و باوکی و به برای باوکی بی بهش نه بن . کوری برای باوکی به باوك و به پایر و به کور و به کور و به کوری کور و به برای باوك و دایکی و به برای باوکی و کوری برای باوك و دایکی بی بهش نه بن له میرات ، مامی باوك و دایکی به باوك و به پایر و به کور و به کوری کور و به برای دایک و باوکی و برای باوکی و به کوری برای باوك و دایکی و به کوری برای باوکی بی بهش نه بن له میرات . مامی باوکی به وانهی راپوردن و به مامی باوك و دایکی بی بهش نه بن له میرات . کوری مامی باوك و دایکی به وانهی پیشهوه و به مامی باوکی بی بهش نه بی له میرات ، کوری مامی باوکی به وانهی راپوردن و به کوری مامی باوك و دایکی بی بهش نه بن له میرات .

کچانی کور به کور و به زورتر له یه کچ بی بهش نه بن له میرات ، به مهرجی کچانی کور به تنها بن و برای خویانیان له گه نه بی ، نه گهر له گه لیان بوون بی بهش نابن له میرات ، به لکو کچان دووسی به کی میرات نه بن و کچی کور نه بی به هاو بهشی براکی یا ناموزاکی له وهی ماوه تهوه له میرات له بهشی کچان ، دایکی دایک به دایک بی بهش نه بی له میرات ، دایکی باوك به باوك و به دایکی مردوو بی بهش نه بی له میرات . نه نکی مردوو به نه نکی نزیکت بی بهش نه بی له میرات له هردوو لای باوك دایکه وه ، نه نکی دور له لایه ن باوکه وه به نه نکی نزیکتی له لایه ن دایکه وه بی بهش نه بی له میرات ، به لام نه نکی دوری لایه ن دایک به نه نکی نزیکتی لایه ن باوك بی بهش نابن له میرات .

خوشك وهك برا وایه له ههموو رویه که وه ، که واته خوشکی باوك و دایکی به باوك و به کور به کوری کور بی بهش نه بن له میرات . خوشکی باوکی به وانهی پیشوو به برای دایک و باوکی بی بهش نه بی ، خوشکی دایکی به باوك و به پایر و به منالی میراتبهر بی بهش نه بن له میرات . خوشکی باوك و دایکی یا باوکی بی بهش ناکرین له میرات له گه نه م

ميراتبهرانهى بهشى ديارى كراويان ههيه وهك ميژد و دايك و دوو خوشكى دايكى و خوشكيكى باوكى ، بهلام برا له گهليانا بى بهش ئه بى ، بو ئه و مهبهسته تهماشاي نامهكان بكن . خوشكاني باوكى بهدوو خوشكى باوك و دايكى يا زۆرتتر بى بهش ئه بن له ميراث ، ئه و ميراتبهرانهى بهشى ديار كراويان نيه ههموو ميراثى مردووه كه يا ئه وهى ئه ميپتهوه له ميراتبهرانى بهشدار ئه يهين .

باسى كۆبونوهى منالانى مردوو له گهڤ يه كترى و چۆنيتى ميراتبهرانيان :

كورى مردووه كه ههموو سامانى مردوو يا ئه و شتهى ئه ميپتهوه له ميراتبهرانى تر ئه يهين . تنها كچى نيهى سامان ئه با ، زۆرتتر له كچى دووسى يه كى سامانى مردوو ئه بن وهك باسمان كرد . كور و كچ كۆبونوه له گهڤ يه كترى كورپك بهئهندازهى دووئه وهندهى بهشى كچ ئه با ، منالى كور وهك منالى مردووه كه وان ، منالى كور له گهڤ كور يا له گهڤ كور و كچ دا بهش له ميراث نابا ، منالى كور له گهڤ كچدا ئه و شتهى مايه وه له نيهى ميراث يا دووسى يهك ئه يهين ، كورى كور ئه و كچى له پلهى خۆيدا له خوشكى خۆى يا كچى مامى ئه يكا به هاوبهشى خۆى له ميراث بردندا ، ههروهها كچى سه ره وهى خۆى وهك كچى مامى و كچى مامى باوكى ئه يكا به هاوبهشى له ميراث بردندا ، بهلام كچى كور ئه گهر شەش يه كى برد و كورى كورى كور ئه و كچى كور ناكا به هاوبهشى خۆى له ميراث بردندا ، ئه وهى مايه وه كورى كورى كور ئه يبا . بو غونه كهس ئه مرئ و كچ و كچى كور و كورى كورى كورى ههيه له ژماره (٦) دابه شه كان رپوون ئه يته وه : $\frac{1}{3} = \frac{1}{3}$ بو كچ $\frac{1}{4} = \frac{1}{4}$ بو كچى كور پاش ماوه كهى $\frac{1}{2} = \frac{1}{2}$ بو كورى كورى كور . كهواته منالى كور ئه گهر ميپته بوون يهك بن يان زۆرتتر له گهڤ كچى پشتيدا شەش يهك ئه با ، له گهڤ زۆرتتر له كچى ههچ شتى نابا و بى بهش ئه بى . ههر به و جورى باسكرا ههموو چيى له منالى كورى مردوو نزيك و دووريان ويتهى منالى پشتين .

باسى ميراث بردنى باوك و باپير و ميراث بردنى دايك له هه ندى كاتا :

باوك میرات ئهبا به قهرز له گه‌ل منالێ نیری میرات بهر . به ته عسیب بهش ئهبا له گه‌ل نه‌بونی منالێ میراته‌ری نیری نه‌ی مردو ، به قهرز و به ته عسیب میرات ئهبا له گه‌ل منالێ مینه‌ی میراته‌ر ... دایک له گه‌ل باوك و یه‌کێ له‌ژن و می‌رد سی‌یه‌کی نه‌وه‌ی ماوه‌ته‌وه ئه‌یا . باپیر وه‌ك باوك وایه به‌لام دایک ناگێرته‌وه بۆ سی‌یه‌کی نه‌وه‌ی ماوه‌ته‌وه . باپیر برای دایک و باوکی و برای باوکی بی بهش ناکا له‌میرات به‌ردن و دایکی باوکیش بی بهش ناکا .

پی‌سته بزانی مه‌به‌ست له (العصبه) نه‌و میراته‌رانه‌ن به‌شی دیاری کراویان نه‌ه . عه‌سه به‌سی جۆرن ، عه‌سه خۆی بۆ خۆی ، وه‌ك کور و برا و مام ، عه‌سه به‌هۆی جگه‌ی خۆی ، وه‌ك کچ له‌گه‌ل کور و خوشک له‌گه‌ل برا ، عه‌سه له‌گه‌ل جگه‌ی خۆی ، وه‌ك خوشکی باوك و دایکی له‌گه‌ل کچ یا کچی کور .

باسی میراتی جگه‌ی باوك و باپیر و منال ، وه‌ك برا و برازا و مام و نامۆزا : برا و خوشکی باوك و دایکی وینه‌ی منالێ مردو وان له‌میرات به‌ردندا . برای باوکی وه‌ك برای باوك و دایکی وان له‌میرات به‌ردندا له‌جگه‌ی مه‌سه‌له‌ی موشته‌ره‌که که بریتین له‌مه‌ ژنی ته‌مری ته‌مانه‌ میراتی لی ته‌به‌ن : می‌رد و دایک و برا یا خوشکی دایکی و برای باوك و دایکی هه‌یه ، له‌و کاته‌دا برای باوك و دایکی نه‌بی به‌هاوبه‌شی برا و خوشکه دایکی به‌کاندا له‌میرات به‌ردندا ، نه‌گه‌ر له‌جیاتی برای باوك و دایکی برای هه‌بو بی بهش نه‌کرێ له‌میرات به‌ردندا .

کۆبونه‌وه‌ی برای باوك و دایکی و برای دایکی و برای باوکی وه‌ك کۆبونه‌وه‌ی کور و کورێ کور وان ، نه‌گه‌ر برای باوك و دایکی به‌ته‌نها له‌گه‌ل خوشکیدا بو برای باوکی بی بهش نه‌که‌ن له‌میرات به‌ردندا . هه‌مو کاتێ کۆبونه‌وه‌ی برای باوك و دایکی وه‌ك کۆبونه‌وه‌ی کور و کورێ کورن . به‌لام خوشک جگه‌ی برای خۆی نایکا به‌عه‌سه . خوشکی باوك و دایکی یا خوشکی باوکی له‌گه‌ل کچی مردودا کچی کور عه‌سه‌به‌ن

کهواته خوشکی باوک و دایکی له گهډل کچدا برای باوکی بی بهش نه کهن له میرات بردندا. کورې برای باوک و دایکی و کورې برای باوکی وهک باوکی خوړیان وان بهیه کهوه بن یا تنها بن ههمو میراته که نه بن ، نه گهر کږونه وه بهیه کهوه کورې برای باوکی به کورې برای باوک و دایکی بی بهش نه بی له میرات بردندا . ههمو کاتې کورې برای باوک و دایکی و کورې برای باوکی وهک باوکی خوړیان به لّام نه مان دایک له سی به کهوه ناگړې نه وه بولای شش یهک بردن و میرات نابن له گهډل باپردا و جگه ی خوشکی خوړیان ناگړې نه وه به عسه به و له مه سه له ی موشته ره کیشدا بی بهش نه کړین له میرات بردندا . مام به وینه ی براوان به تنها بن یا مامی باوک و دایکی کږبیته وه له گهډل مامی باوکی ، ههروها عسه به کانی تریش وهک نه وان وان وهک ناموزا و ناموزا .

باسی میرات بردن به هو ی نازاد کردنی به نده وه :

نه گهر که سی مرد و میراتبه ری پشی نه بو ، ههمو میراته که ی یا نه وه ی نه میینه وه نه درې به نازاد که ری مرد وه که نه گهر به نده بو ، دوا ی نه وه نه درې به عسه به ی به خو بو به عسه به له پشستا به وینه ی کور و برا ، دووره کانیان به نزیک ترینیان بی بهش نه بن له وه رگرتنی میرات . کورې کورې نازاد که به کورې نازاد که به بی بهش نه کړی له بردنی میرات . به لّام برای نازاد که و کورې برای نازاد که به پیش نه خرین له میرات بردندا له سه ر باپری ، نه گهر نازاد که ری نه بو میراته که ی نه درې به نازاد که ری نازاد که ری دوا یی نه درې به عسه به کانیان به وینه ی عسه به ی پشی . نه گهر هیچ که سی نه بو میراتی نه و مردوه نه درې به موسولمانان ، زن میرات نابا به هو ی نازاد کردنه وه مه گهر نازاد کراوی خو ی یا نه و که سه ی نازاد کراوه که ی پالی پیوه نه دن له پشستا و له نازاد کردندا .

باسی میرات بردنی باپیر و برای مردو له کاتی کږونه وه یاندا :

بو باپیر هیه له گهډل برای باوکی و دایکی و خوشکی باوکی و له گهډل برای باوکی و خوشکی باوکی زورتر له سی یه کی میراتی مردو بهش کردنی میرات وهک برا

بهمه رجی خاوهن بهشی دیاری کراویان له گهډ نهی ، بۆ باپیر ههیه له گهډ برای باوك و دایکی و خوشکی باوكی له گهډ برای باوكی و خوشکی باوكی له شهش یهك و سێ یهکی نهوهی نه میینهوه له دواى بهش بردنی میرات بهران و بهش کردنی میرات وهك برا بهمه رجی میراتهبری بهش بۆ دیاری کراویان له گهډ بی . دواىی نه گهر له شهش یهك نه مایه وه باپیر نهی ههر شهش یهك وهریگری با به عه و لیش بی و له و کاته دا براکان و خوشکان بی بهش نه بن له میرات چونکه هیچ شتی له میرات نامینهوه ههتا بییهن ، ههروهها بۆ باپیر ههیه زۆرتر له سێ یهکی دارایی مردوو بهش کردنی میرات وهك برا نه گهر خاوهن بهشی دیاری کراویان له گهډ بی ، زۆرتر له شهش یهك و نهوهی نه میینهوه و بهش کردنی وهك برا له گهډ برای باوك و دایکی و برای باوكی و خوشکی باوك و دایکی و خوشکی باوكی ، له و کاته دا برای باوك و دایکی برای باوكی و خوشکی باوكی نه کا به هاوړی بۆ خۆی له سهر زیانی باپیر له بهشکردندا، دواىی نه گهر برای باوك و دایکی یا براو خوشك یا خوشك له گهډ كچ یا كچی كور هه بون نه و کاته برا و خوشکی باوكی بی بهش نه کرین له میرات . نه گهر برای باوك و دایکی نه بو ، دواىی یهك خوشکی باوك و دایکی ههتا نیوهی دارایی نه با ، زۆرتر له یهك خوشکی باوك و دایکی ههتا دوو سێ یهکی دارایی نه بن ، زۆر جار له دوو سێ یهك هیچ نامینهوه ، كه م جار له نیوهی دارایی شتی نه میینهوه نه درى به برا و خوشکی باوكی . بۆ باشتر زانینی ئهم باسه ته ماشای نامه كان بکه .

بهش دانانری بۆ خوشکی باوك و دایکی یا خوشکی باوكی له گهډ باپیردا له جگه ی (نه كده ریه دا) تهویش نه مایه ژنی نه مرئى میرد و دایك و خوشکی دایك و باوكی و باپیری ههیه ، له و کاته دا به شه كانیان به عه و له وه نه چیه ژماره (۲۷) . یه كه م له شه شه و عه ولی تیدا نه کری بۆ لای نو ، دواىی $۲۷ = ۹ \times ۳$ ۶ بۆ دایك ۹ بۆ میرد ۸ بۆ باپیر ۴ بۆ خوشك .

باسی ئەو شتانهی ئەبنه هۆی وەر نه گرتنی میرات .

بئ باوه ران میرات له یه کتری ئەبنه با ناینه کانیاں جیاواز بن ، به لام بئ باوه ری جهنگ
 کهر و بئ باوه ری هاو په یمان له گه ل موسولمانان میرات له یه کتری ناگرن ، بئ باوه ر و
 موسولمان میرات له یه کتری ناگرن . دوو کس که میرات له یه کتری ئەگرن ئەگهر
 به یه که وه خنکان و نه ئەزانرا کامیاں له پيشه وه مردووه میرات له یه کتری ناگرن ،
 ئەو که سه ی له ناین وەر گه ری میرات له کس وەر ناگری و میراتیشی لی وەر ناگری ،
 به وینه ی که سی هیچ ناینی نه په رستی ، پساوی که سی بکوژی ئەو که سه میرات
 له کوژراوه که وەر ناگری بازمانی خوینه کیشی نه بی .

ئەگهر که سی ونبو هه والی نه ئەزانرا ، دهست له دارایی ئەو که سه نادری هه تا دوو
 شایه ت شایه تی ئەدهن له سه ر مردنی یا دادوهر فه رمانی بۆ مردنی ئەدا به رپوشتنی ماوه یه
 به گوێره ی کات زۆر تر له و ماوه یه نه زی ، دوا یی میراته که ی ئەدری به میراته به رانی خو ی .
 ئەو باسه زۆری ماوه باس بکری ، چاک وایه ته ماشای نامه کان بکری بۆ فیرونیان . باسی
 چۆنیته ی بهش کردنی میرات و بنچینه ی ژماره ی بهشکردن و باسی ئەو ژمارانه عه ولیان
 تیدا ئەکری .

ئەگهر میراته به ران هه مویان بهشی دیاری کراویان نه بوو ئەو کاته میراته که بهش ئەکه ن
 له نیوان خویانا وه ک سی برا که خوشکیکیان له گه ل نه بی . ئەگهر برا و خوشک به یه که وه
 کو بوو نه وه برایه به دوو خوشک دانه نری ژماره ی بهشکردنیاں به ئەندازه ی ژماره ی خویانه .
 ئەگهر خاوه نی بهشی دیاری کراویان له گه ل بوو وه ک نیوه ی یا دوو میراته به ر بهش دیاری
 کراویان له گه ل بوو ژماره کانیاں وه ک یه ک وابوو ، به وینه ی دوو نیوه یی وه ک که سی به ری
 و میرد و خوشکی هه بی ژماره ی بهشکردنی میراته که یان له (۲) : ۱ بۆ میرده که ی و ۱
 بۆ خوشکه که ی . ئەو ژمارانه ژماره ی ده چوونی بهشکردنیاں لی ده ربه ترئ ئەمانه ن :

$$\frac{1}{4} \text{ ژماره که ی} = \text{به (۲)} . \frac{1}{3} \text{ ژماره کانیاں} = \text{به (۳)} . \frac{1}{4} \text{ ژماره که ی} =$$

$$\text{(۴)} . \frac{1}{6} \text{ ژماره که ی} = \text{(۶)} . \frac{1}{8} \text{ ژماره که ی} = \text{به (۸)} .$$

تهفسیری زمانکۆبی

ئەگەر ژمارەى بەشى مېراتبەران جىاواز بوون و ژمارە زۆرەكەيان بەژمارە كەمەكەيان كۆتايى پىن ئەھات لەو كاتەدا ژمارەى بەشكردنەكەيان ژمارە زۆرەكەيانە .

بۆنمونه : شەش يەك و سىي يەك لەمانەدا كە مېراتبەران : كەسى ئەمرى دايك و دووبراى دايكى و برايهكى باوكى يا باوك و دايكى ھەيە لەژمارەى (٦) دا بەشەكانيان ديارى ئەكرى ، $\frac{1}{٦}$ بۆ دايك . $\frac{1}{٣}$ بۆ برا يا بۆ خوشكە دايكى يەكان ، ماوەكەى = ٣ بۆ برا باوكى يەكان يا بۆ برا باوك و دايكى يەكان .

ئەگەر ژمارەى بەشى مېراتبەران ھاوبەش بوون لەكەرتىكا و بەژمارەيەكى سىيەم كۆتايان پىن ھات ، ژمارەيە بەشى مېراتبەران ديارى بكا برىتيە لەكەرتى يەكئ لەو ژمارانە لەتەواوى ئەوى تريان . بۆنمونه : پياوئ ئەمرى دايك و ژن و كورى ھەيە ، ئەسلى ئەو مەسەلەيە ژمارەى (٢٤) ٥ ، دايك $\frac{1}{٦}$ ئەبا ، ژن $\frac{1}{٨}$ ئەبا ، ژمارەى ٣ يا ٤ × لەوى تريان = ٢٤ . ٤ بۆ دايك ، ٣ بۆ ژن ، ١٧ بۆ كور .

بۆ زانين كاتى پيژرا ژمارەى كەرتى ھاوبەش ، مەبەست لەكەرت ئەمانەن : $\frac{1}{٦}$ و $\frac{1}{٣}$ و $\frac{1}{٤}$ و $\frac{1}{٥}$ و $\frac{1}{٦}$ و $\frac{1}{٧}$ و $\frac{1}{٨}$ و $\frac{1}{٩}$ و $\frac{1}{١٠}$.

ئەگەر ژمارەى بەشى مېراتبەران دژى يەكزى بوون بەجۆرى بەژمارەى كەم كۆتايى بەژمارە زۆرەكە ئەھات و كەرتى ھاوبەشيان نەبوو ، ئەسلى مەسەلەكە برىتىيە لە × يەكئ لەو ژمارانە لەوى تريان . بۆنمونه : پياوئ ئەمرى دايك و ژن و براى دايك و باوكى يا براى باوكى ھەيە ، دايك $\frac{1}{٣}$ ئەبا ، ژن $\frac{1}{٤}$. ٣ يا ٤ × لەوى تريان ئەكا = ١٢ . ٤ بۆ دايك . ٣ بۆ ژن . ٥ بۆ برا .

دوايى ئەيى بزانرى ئەسلى ھەموو مەسەلەكانى ميرات يانى ئەو ژمارانە بەشى مېراتبەرانى تيدا روون ئەيىتەوھ برىتين لەم ژمارانە : ٢ - ٣ - ٤ - ٦ - ٨ - ١٢ - ٢٤ . سىي ژمارە لەو ژمارانە ھەولييان تيدا ئەكرى ، ژمارەى شەش ھەولى تيدا ئەكرى بەتاك و بەجوت بۆ لاى ژمارەى (١٠) ، ٦ بۆ لاى ٧ بۆ لاى ٨ بۆ لاى ٩ بۆ لاى (١٠) كەواتە چوار ھەولى تيدا ئەكرى .

۱- ژنی ئه مری میړد و خوشکی دایک و باوکی یا باوکی ههیه ، مهسهله کهیان له ژماره ی ۶ دا عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره ی ۷ ، ۳ بو میړد ، ۴ بو خوشکه کان ، له بهشی ههویان جهوت یه کئی کم نه کریتهوه .

۲- ژنی ئه مری میړد و دوو خوشک و دایکی ههیه ، مهسهله کهیان له ژماره ۶ - عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره ۸ ، ۳ بو میړد ۴ بو خوشکه کان ، ۱ بو دایک ، ئهم مهسهله یه پیئ ئهوترئ (المباهله) تهماشای شهرحی مهنه هج بکه بو زانیاری ئهوانه .

۳- ژنی ئه مری میړد و دوو خوشکی باوک دایکی یا بابوکی و برای دایکی ههیه ، مهسهله که له ژماره ی ۶ عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره ۹ ، ۳ بو میړد ، ۴ بو خوشکانی باوک و دایکی یا باوکی ، ۱ بو دایک ، ۱ بو برای دایک .

۴- ژنی ئه مری میړد و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی و دایک و دوو خوشکی ههیه ، مهسهله که له ژماره ی ۶ عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره (۱۰) ، ۳ بو میړد ، ۴ بو خوشکه کانی ، باوک و دایکی یا باوکی ۱ بو دایک ۲ بو دوو خوشکی دایکی . ژماره ی (۱۲) عهولی تیدا نه کری سی جار بهتاک ، بو لای ژماره (۱۳) ، بو لای ژماره (۱۵) ، بو لای ژماره (۱۷) .

۱- پیاوی ئه مری ژن و دایک و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی ههیه ، ئهسلئ مهسهله که له ژماره ی (۱۲) ، ۵ ، ۳ بو ژن ، ۲ بو دایک ، ۸ بو خوشکه کان ، عهولی تیدا کراوه بو لای ژماره (۱۳) .

۲- پیاوی ئه مری ژن و دایک و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی و برایه کی دایکی ههیه ، عهولی تیدا نه کری له ژماره (۱۲) ۵ بو لای ژماره (۱۵) ، ۳ بو ژن ، ۲ بو دایک ، ۸ بو خوشکه کان ، ۲ بو برای دایکی .

۳- پیاوی ئه مری ژن و دایک و دوو خوشکی دایک و باوکی یا باوکی و دوو برای دایکی ههیه . مهسهله که له (۱۲) ۵ عهولی تیدا نه کری بو لای ژماره (۱۷) ، ۳ بو ژن ، ۲ بو دایک ۸ بو دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی ، ۴ بو برا دایکیه کان .

ژماره (۲۴) عهولی تیدا نه کړی بۆ لای ژماره (۲۷) یهك جار بهتاك : پیاوئ نه مری دوو کچ و دایک و باوک و ژنی هیه. نه سلئ مهسهله که له ژماره ی (۲۴) عهولی تیدا نه کړی بۆ لای ژماره (۲۷) ، (۱۶) بۆ دوو کچه کان ، (۸) بۆ باوک و دایک (۳) بۆ ژن . بۆ زانین : جیاوازی نیوان (الرد والعول) رهد بریتیه له زور کردنی و بهشی میراتبهر و کهم کردنه وهی ژماره ی میراتبهران ، عهول بریتیه له کهم کردنه وهی بهشه کان و زور کردنی ژماره ی میراتبهره کان .

باسی شی کردنه وهی مهسهله کان و ناسینی بهشی هه موو میراتبهرئ لهو ژماره یه ی بۆ دانراوه نه گهر یه شه کانی میراتبهران لهو ژماره یه ی بۆ دیاری کراوه بهش نه کرا به سه ریانا به بی کهرت ، نه وه ناشکرایه و ماندو بونی ناوی ، بۆ نمونه ژنی نه مری میږد و سی کوری هیه ، مهسهله که یان له ژماره ی (۴) ، $\frac{1}{4}$ بۆ میږد ، $\frac{3}{4}$ بۆ سی کور ، به شه کانیان به بی کهرت بهش نه کړی به سه ریانا .

نه گهر ژماره ی مهسهله که به بی کهرت بهش نه نه کرا به سه ر تا قمی له میراتبهران ، دوا یی به شه کانیان دژئ ژماره ی میراتبهران بوو یانی هاو بهش نه بوون له کهرتیکا ، ژماره ی میرات بهران \times له ته واوی ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردنیان ، بۆ نمونه: ژنی نه مری میږد و دوو برای هیه ژماره بهش کردن بویان = به (۲) $\frac{1}{4}$ بۆ میږد ، نه وه ماو ته وه = به ۱ - بهش نا کړی به سه ر دوو برادا . ژماره وی براکان = $2 \times 2 = 4$ ، دوو بهش بۆ میږد ، دوو به شه که ی تری بۆ براکان . نهو مهسهله یه عهولی تیدا نیه ، وائ بهی مهسهله یه عهولی تیدا هیه ، وهك نه مه ی ژنی نه مری میږد و پینج خوشکی باوک و دایکی یا باوکی هیه ، مهسهله که یان = به ۶ ، نیوه ی بۆ میږد ، $\frac{2}{3}$ ی بۆ خوشکه کان عولی تیدا نه کړی بۆ لای ژماره (۷) ، ۳ بۆ میږد ، چواری بۆ خوشکه کان بهش نا کړی به سه ر ژماره یاندا که پینج ژماره ن $7 \times 5 = 35$ ، (۱۵) بۆ میږد ، ۲۰ بۆ خوشکه کان هه ری که یان چوار بهش نه بهن .

نه گهر ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن هاوبه شبون له گهڵ ژماره ی میراتبهران له کهرتیکا ، نهو کهرته \times له ژماره ی بهشی دیاری کراو بۆیان ، دوابی بههر ژماره ی گهشت نهو ژماره ی ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن ، بۆ نمونه : کهسێ ئه مرئ دایک و چوار مامی باوک و دایکی یا باوکی ههیه ، مهسهله کهیان بهبێ عهول = به ژماره ی ۳ ، $\frac{1}{3}$ بۆ دایک نهو ی ماوه تهوه = ۲ ، بهش ناکرئ بههر چوار مامدا ، کهرتی هاوبهش = $2 \times 3 = 6$ ، ۲ ژماره ی بۆ دایک ، ۴ بهشیان بۆ چوار مام .

ژنئ ئه مرئ میرد و باوک و دایک و شمش کچی ههیه ، مهسهله کهیان له (۱۲) ، $\frac{1}{4}$ بۆ میرد $\frac{2}{4}$ بۆ باوک و دایک ، $\frac{2}{3}$ بۆ کچه کان ، بهعهولهوه نه چته (۱۵) ، ۳ بۆ میرد ، (۴) بۆ باوک و دایک ، (۸) بۆ شمش کچ ، کهرتی هاوبهش = $3 \times 4 = 12$ ، ۴-۹ بۆ میرد ، ۱۲ ی بۆ باوک و دایک ، ۲۴ بۆ کچه کان .

نهوانه ی سهروهه بۆ ژماره یه بو که بهبێ کهرت بهش نه کرئ بههر میراتبهراندا ، ئیستایش باسی ژماره یه نه کهین که بهبێ کهرت بهش نه کرئ بههر دوو تاقم له میراتبهران . نه گهر ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن بههر میراتبهراندا بهش نه کرا بههر ژماره ی زۆرتر له یهک تاقم ، لهم کاته دا چوار جوړه بهش کردن له ماندا ره چاو نه کرئ .

۱- نهو میراتبهرانه نه گهر بهشه کانیان هاوبه شبون له گهڵ کهرتی له ژماره کانیان ، ههیه که له ژماره ی میراتبهران نه گیریتوه بۆلای کهرتی هاوبهش ، دوابی نه گهر ژماره ی تاقمه کان وهک یهک وابون ژماره ی یه کئ لهو میراتبهرانه \times له تهواوی ژماره ی بهش کراو بۆیان . بههر ژماره یه گهشت نهبێ به ژماره ی بهشکردن .

۲- نه گهر ژماره ی میراتبهران یه کیکیان کو تایی به نهوی تریان نه هینا جارئ یازۆر ، ژماره زۆره کهیان \times له ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردن . بههر ژماره یه گهشت نهبێ به ژماره ی راستی بۆ بهشکردنی میراتی میراتبهران .

۳- نه گهر ژماره ی تاقمه کانی میراتبهران هاوبهش بوون له کهرتیکا ، کهرتی یه کیکیان \times نهوی تریان تهواوه کهی \times ژماره ی دیاری کراو بۆ بهش کردنیان ، بههر ژماره یه گهشت نهبێ به ژماره ی تهواوی بهشکردنی میراتبهران .

تهفسیری زمانکۆبی

٤- ئەگەر ژمارەى تاقمەکانى میراتبەران دژى يەكترى بوون ، يانى ئەوەك يەك وابوون ، يەکیکیانیش زۆرتر نەبوو لەوى تریان ، کەرتى هاوبەشیشیان نەبوو ، تەواوى ژمارەى يەکی لەمەیراتبەران \times ئەوى تریان ، تەواوەکەى \times ژمارەى دیارى کراو بۆ بەش کردنى میراتى میراتبەران.

نۆنەیه بۆ ئەوچوار خالانەى پێشوو:

١- کەسێ ئەمرئ دایک و شەش براى دایکى و دوازدە خوشکى باوک و دایکى و یابخوشکى باوکى هەیه . مەسەلە کەیان لەژمارەى (٦) بەعەولەو ئەچیچتە (٧) ، $\frac{1}{6}$ بۆ دایک ، $\frac{1}{3}$ بۆ برادایکى کەکان ، $\frac{2}{3}$ بۆ خوشکە باوک و دایکى یا باوکى یەکان. ژمارەى براکان و خوشکەکان دواى گەڕانەوێان بۆ کەرتى هاوبەش بۆیان $7 \times 3 = 21$ ، ٣ بۆ دایک ، ٦ بۆ براکان ، ١٢ بۆ خوشکەکان .

٢- کەسێ ئەمرئ سێ کچ و سێ براى باوک و دایکى یا باوکى هەیه ، مەسەلە کەیان = يە (٣) ، (٢) بۆ سێ کچ . (١) بۆ سێ برا ، ژمارەکانیان وەك يەك وایە $3 \times 3 = 9$ ، ٦ بۆ کچەکان ، ٣ بۆ براکان .

٣- کەسێ ئەمرئ شەش کچ و سێ براى باوک و دایکى یا باوکى هەیه ، مەسەلە کەیان لە (٣) دواى گەڕانەوێ ژمارەى کچەکان بۆ لای کەرتى هاوبەش = (٣) لەگەڵ ژمارەى براکان وەك يەك وان ، يەکیکیان $3 \times 3 = 9$ ، ٦ بۆ کچەکان ، ٣ بۆ براکان .

٤- کەسێ ئەمرئ سێ ژن و چوار براى هەیه ، مەسەلە کەیان لە (٤) ه ، (١) بۆ سێ ژن ، (٣) بۆ چوار برا ، ژمارەى ژنەکان و براکان دژى يەكترى و کەرتى هاوبەشیشیان نەبوو ، ژمارەى ژنەکان \times ژمارەى براکان $= 3 \times 12 = 36$ ، ١٢ بۆ سێ ژن ، ٢٤ بۆ چوار کور .

هەر وەك ئەوێ باسکرا کەژمارەى دیارى کراو بۆ بەشکردنى میرات بەش نەکرى بەسەر يەك تاقمدا یا بەسەر دوو تاقمدا ، ئەو کردەوێه بۆ ئەوان کرا بۆ ژمارەیه کە بەش نەکرى يەسەر سێ تاقمدا یا چوار تاقمدا ، وێنەى ئەو کردەوێهش لەگەڵ ئەمانیشدا ئەکرى .

تەفسیری زمانکۆبى

ئەگەر ویستت بزانی بەشی ھەریەکە لەتاقمی میراتبەر چەندە لەتەواوی ئەو ژمارە یە دیاری کراوە بۆ بەش کردنی میرات ، ھەر ژمارە یە \times لەمەسەلە کە یا \times بکە لەیە کە یە کە بەشی میراتبەر ان ، ئەو کاتە بەشی ھەمویان روون ئەبێتەو .

بۆ زانی : لەمەوپاش باسی مونسەخات ئەکەین ، مونسەخات کۆی نەسخە ، نەسخ : لێرەدا ئەمە یە یە کۆی لەمیرات بەر بمرۆ بەر لەبەش کردنی میرات .

ئەگەر کەسێ مرد و چەند میراتبەریکی ھەبوو ، دوایی بەر لەوہی میراتە کە بەش بکری یە کۆی لەو میراتبەرانە مرد ، ئەگەر جگە ی ئەوانە ی ماونەتەوہ میراتگری تری نەبوو ، میراتە کە ی نەگۆرابو وا دائەنری ھەر نەبوو ، وە ک ئەوہی کەسێ بمرۆ و چوار برای ھەبێ بەر لەوہ میراتە کە بەش بکری یە کیکیان ئەمرۆ و ھەر ئەو سێ برایە ی لی بەجی ئەمینی .

ئەگەر یە کۆی لەمیراتبەران مرد بەر لەوہی میراتە کە بەش بکری ، جگە ی ئەوانە ی ماوہتەوہ میراتبەری تر بوو بەھاوبەش لەو میراتە ی ئەو میراتبەرانە ماونەتەوہ میراتیان ئەگرت ، بەلام میراتە کە یان وە ک میراتی پێش مردنی ئەو کەسە نەبوو ، دوایی ھەردوو مەسەلە کە بە گۆری ی یاسا دروست ئەکەین و بەشی میراتبەران لەھەردوو مەسەلە کە دیاری ئەکەین ، دوایی ئەگەر بەشی میراتبەری مردوو لەمەسەلە ی یە کەمدا بەش ئەکرا بەسەر میراتبەرە کانیدا لەمەسەلە کە ی خۆی ، ئەو کاتە زۆر چاکە ، بۆ نمونە : ژنێ ئەمرۆ میرد و دوو خوشکی باوک و دایکی یا باوکی ھە یە ، بەر لەبەش کردنی میراتە کە ی یە کۆی لەو برایانە ئەمرۆ و ئەو برای ترە ی ھە یە لە گە ل کچیکا ، مەسەلە ی یە کەم لە ژمارە ی شەشە ، بەعەولەوہ ئەچیتە ھەوت ، مەسەلە ی دووھەم لەژمارە ی دوو دا تەواو ئەبێ ، بەشی مردووە کە لەمەسەلە ی یە کەمدا = بە (۲) ، $\frac{1}{4}$ بەشی کچە کە یە ، ئەوہی ماوہتەوہ = بە (۱) ئەدرۆ بەخوشکە کە و بەبێ کەرت بەسەریانا بەش ئەکری .

ئەگەر کەسێ مرد و میراتە کە ی بەش نەئەکرا بەسەر میراتبەراندا ، ئەگەر بەشی مردوی دووھەم لەمەسەلە ی یە کەمدا بەش نەئەکرا بەسەر میراتبەرانیدا ، ئەو کاتە ئەگەر بەشی

مردوی دووهم له گڼل مه سله ی دووهمدا کهرتی هاو به شیان بو ، نهو کهرته له مه سله ی دووهمدا \times نه کړئ له مه سله ی یه کهمدا . بۆ نمونه : که سی ئه مرئ و دوو نهک و خوشکیکی باوک و دایکی و خوشکیکی باوکی و خوشکیکی دایکی هیه ، بهر له بهش کردنی میراته که خوشکه دایکیه که نه مرئ و خوشکیکی دایکی که خوشکه دایک و باوکیه که له مه سله ی یه کهمدا و دوو خوشکی باوک و دایک و نهکی لی به جی ئه مینئ که یه کیکه لهو دوو نهکی مه سله ی یه کهم ، دواپی مه سله ی یه کهم له ژماره ی (۶) و له ژماره ی (۱۲) به ته وای به یئ کهرت بهش نه کړئ . مه سله ی دووهم له (۶) بهشی مردوی دووهم له مه سله ی یه کهمدا = (۲) له گڼل مه سله ی دووهمدا له کهرتی نیو هیدا هاو به شن ، نیو ی مه سله ی دووهم = $۱۲ \times ۳ = (۳۶)$ ، هه موو یه کئ له نه که کان (۳) به شیان هیه = به (۶) یه کئ له نه که کان له مه سله ی دووهمدا بهشی تری هیه هه موو = به (۴) دوو خوشکه باوک و دایکیه کان له مه سله ی یه کهمدا (۱۸) به شیان هیه و له مه سله ی دووهمدا (۱) بهشی هیه ، هه موو = (۱۹) ، خوشکی باوکی له مه سله ی یه کهمدا (۶) بهشی هیه دوو خوشکه باوکیه کان له مه سله ی دووهمدا (۴) به شیان هیه ، هه موو = به (۳۶) . نه گهر بهشی مردوی دووهم له مه سله ی یه کهمدا له گڼل مه سله ی دووهمدا هاو بهش نه بون له کهرتیکا هه موو مه سله ی دووهم \times له مه سله ی یه کهم ، نهو کاته به هر ژماره یه بگا به یئ کهرت میراته که بهش نه کړئ به هر میراته راندا له هر دوو مه سله که دا . بۆ نمونه : پیاوئ ئه مرئ ژنیک و سی کور و کچیک هیه بهر له و ی میراته که بهش بکړئ کچه که نه مرئ ، دایک و سی برا پیشوه کانی هیه که کوره کائن له مه سله ی یه کهمدا ، مه سله ی یه کهم له ژماره ی (۸) ته وای نه یئ ، کوره کان هه مویان شمش بهش نه بدن ، ژنه که یهک بهش نه با ، کچه که یهک بهش نه با . مه سله ی دووهم له ژماره ی (۱۸) ته وای نه یئ ، بهشی کچه مردووه که له مه سله ی یه کهمدا = به (۱) له گڼل مه سله ی دووهمدا دژایه تیان هیه له هاو بهشی کهرتا ، که واته (۱۸) \times (۸) = (۱۴۴) ژنه که له مه سله ی یه کهمدا (۱۸)

بهشی هدی و لهمهسهلهی دووههدا (۳) بهشی هدی ههموی = (۲۱) کورهکان
 هدریهکیان لهمهسهلهی یهکههدا (۳۶) بهشیان هدی و لهمهسهلهی دووههدا هدریهکیان
 (۵) بهشیان هدی = به (۴۱) ، ههموویان = (۱۴۴) ، نهو مهسهلهیه هردوو مهسهلهکی
 تیدا بهش نهکری و هک مهسهله وایه ، دواپی کهسی تری سیهم یا چوارهم مرد بهو جزری
 رابورد میراتهکانیان بهش نهکری .

خوای مهزن کاتی لهنایهتهکانی پیشوودا باسی فرماندانی پیداین کهچاکه بکهین لهگهل
 ژنان و رابواردن لهگهلان بهچاکی ، باسی نهمهیشمان بژئکا که توند و تیژ بین له
 لهگهلان لهو کاتهدا دهستیان دایه داوین پیسی ، چونکه لهراستیدا نهو توند و تیژهش
 چاکهیه لهگهلان ، نهو هک و بزانی فرماندان بهچاکه لهگهلان نهیته هوئی نهو هی
 سنوری خویان بهسهردا نهسهپن ، ههتا بکهونه نیو چهندين خراپه و گوناپی زورهوه
 بهبونهی نهو فرمانانهوه ، بژ نهویش بزانی چون تولهی خراپه کردیان لی بسیتری ،
 فرمانی خوا خزمایهتی و دوستایهتی تیدا نییه ، رهروهی نهو دهستوره لهسهر داد
 بهروهی و خو پاراسته لهریگهی خوار و خپج ، بویه نهفهرموی :

وَالَّتِي يَأْتِيكَ الْفَجِشَةُ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا
 عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِّنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي
 الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا
 ١٥ وَالَّذَانِ يَأْتِيَنِهَا مِنْكُمْ فَأَازُوهُمَا فَإِنْ تَابَا
 وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا

﴿ وَاللّٰهِي يَاتَيْنِ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ ﴾ دوايي كه سانكي ئهوتو له ژنه كاني ئيوه كار يكي بيز لي كراو و خراپان كرد له داوین پيسي ، دوايي ئيوه كار به دهست و دادوهر داوای چوار پیاو له خوځيان بكن شايه تي بدن له سهر ئه و كار ه خراپه ي ژنه كانتان كر دويانه ، ئيز ئه و ژنانه ژني خوځان بن يان نه ؟ به چاوي خوځيان بپيښن كه خه نجر له كيلا نا بوه .

ئهو كار ه بيز لي كراوانه دهر ناكه وي به دوو مهرج نه ي :

۱- ئه و ژنانه يا ئه و پياوانه ئه و كار ه خراپه يان كر دوو خوځيان به ده مي خوځيان بليښ : ئه و كار ه خراپه مان كر دوو .

۲- چوار پياوي موسولمان و دادپهروهر و بي گونا ه شايه تي بدن كه ئه و پياوه و ئه و ژنه ئه و كار ه خراپه يان كر دوو نه ندامي . پياوه كه مان بيني له ئيو نه ندامي ژنه كه دا ، نه گهر شايه ته كان له چوار پياو كه متر بوون ، يا شايه تي دانه كه يان دزي يه كتر ي بوون و له يه كه جو ي بوون هه مو يه كي له و شايه تانه ئه بي هه شتا داريان لي بدر ي ، ئه و كه سه ش بوختان به كه سيكا بكا و چوار شايه ت نه هيتي هه شتا داري لي بدر ي .

ئهو باسه بۆمان دهر ئه خا كه ئاده ميزاد به ريزه و نابي ناموسي بروشي ، چونكه دهر خستتي خراپه سهر نه كيشتي بۆ لاي خراپه ي كۆمه لگا و له ناو چووني بنه ماله ، به نار هوا ناي ريزيان پيشيل بكر ي .

﴿ فَإِنْ شَهِدُوا فَمُسْكُوهُمْ فِي الْبُيُوتِ ﴾ دوايي نه گهر شايه ته كان شايه تيان دا و داوین پيسيه كه دهر كهوت ، ئيوه ئه و ژنانه به ند بكن له ئيو خانوه كاندا وه نه چنه دهر وه ، نه وه كه جاري تر توشي كاري خراپ بين و ته مي خوار بين ، بهنديان بكن .

﴿ حَتَّى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴾ ههتا مردن گيانه كانيان وه ره نه گري ، يا ههتا فريشته گيانيان وه ره نه گرن له كاتي ديار ي كراو بۆ مردونيان ، يا ههتا خوا ريگه يه بۆ ئه و ژنانه ساز نه كا و ستوريان بۆ ديار ي نه كا و رز گاريان ته بي له بهنديخانه .

ئهو ئايه ته ئامازه بۆ ئه وه نه كا كه خوا ئه و به ند كرد نه ي نه گير اوه به ياساي به رده وام به لكو گير اويتي به ده ستور بۆ ماوه يه كي ديار ي كراو و كاتي ، له پاشا ده ستوريكي به رده وام

ته فسيري زمانكۆبي

پیدا نه کا ، ههروایشوو چونکه نهو یاسایه گۆردا ، بهردهباران کرا بهسزا بۆ کهسانی ژیان هینایی و شویان کردیی ، بۆ کهسانی ژیان نههینایی یا شویان نه کردیی سزا کهیان لیدانی سهه داره لهوان ، لهسوره تی (نور) دا بهدریژی باسی نه کری ، خوا یاریدهریی .

﴿ واللذان یأتیانها منکم فاذوهما ﴾ وههوه دوو کهسانه ی نهوتۆ نهو کاره خراپه نه کهن لهئیه ، دوا یی ئیه نازاری نهو دوو کهسانه بدهن ، بهوان بلین : ئیه بۆ شهرمتان نه کرد؟ بۆ لهخوا نه ترسان ؟ نهو کاره بیژ لی کراوه تان کرد .

زانایان له مه بهست لهو دوو کهسانه بیران جیاوازه ، زۆرتریان له سهه نهوه مه بهست لهو دوو کهسانه نهو پیاو و ژنه داوین پیسیان کردوه ، بهلام تییینی نه کری له سهه نهو بۆچونه بهجۆریکی ناشکرا ، چونکه وشه ی (اللدان) بۆ دوو ئیرینه بهزاراوه ی عهره یی و یاسای نازاردانی ژن له پیشدا باسی کراوه و هۆی دوو پات کردنه وه ی نه ، نه وه ی راستی بی مه بهست لهو دوو کهسه دوو پیاوه که نهو کاره بیژ لیکراوه له گه ل یه کتری بکهن ، دوو باره وشه ی (منکم) که نهویش بۆ پیاوانه به لگه یه له سهه نهو بیرو بۆچونه ، سزای لیوا ته که نازاردانه به سهه رهنشت کردیان گۆراوه ههروهك سزای داوین پیسی ژن و پیاو گۆراوه ، سزای نهو دوو پیاوه نهو کاره بیژ لی کراوه له گه ل یه کتری نه کهن : سهه رینه یا سوتاندنیانه به ناگر ، یا له کیۆکی بهرز فری بدرینه خواره وه ، یا دیواری به سهه ریانا بروخیترئ ، چونکه نهوتوانه زۆر خراپه وه و مرو فایه تی و پیاوه تی ناهیلئ .

﴿ فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرَضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّاباً رَحِيماً ﴾ دوا یی نه گه ر نهو دوو کهسانه دوا ی نهو کاره خراپه په شیمان بونه وه و خزیانیان چاك کرد به کرده وه ی چاك به راستی ئیه وازیان لی بهین و نازاریان مه دهن و کرده وه کانیان له بیر به رنه وه . به راستی خوا نه بورئ له گونا ه ی نهوان ، خاوه نه بهزیی و میهره بانیه بۆیان .

خوا ی مه زن لهو نه ایه ته دا فهرموی : به راستی خوا له گونا ه ی خراپه کاران نه بورئ و میهره بانه بۆیان ، بۆشیمان پروون نه کاته وه مه رجه کانی په شیمان بوونه وه چ شتیکن و نه فهرموی :

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ
اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ
قَالَ إِنِّي تَبْتُ الْكَفَرَ وَلَا الَّذِينَ يَمْوَتُونَ وَهُمْ كَفَّارٌ
أُولَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧٨﴾

﴿ إِنَّمَا التوبة على الله للذين يعملون السوء بجهالة ﴾ بهراستی وهر گز تنی پهشیمان
بوونهوه لهسهر خوا و لیبور دن له گوناوه بو کهسانیکی نهوتویه خرابه بکهن بهنهزان و
نهفامی بهواز هینان لهراغوی بو لای گومرای .

﴿ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ﴾ لهپاشا نهو کهسانه پهشیمان نهبنهوه
لهکاتیکی نریکا و بهر لهمردنیان و ژیانى نه مرویان ههرچهنده دوور بی ههر نریکه ، دواى
نهو کهسانه خوا پهشیمان بو نهوهیان لی وهر نه رگری و لهوان نهبورى ، بهمه رجى لهراستیدا
بگهړینهوه بو لای خوا .

پرسپار / به گویوهی دهر کهوتووی مانای نهو نایهته پیوسته لهسهر خوا پهشیمان بو نهوه
وهر بگری لهوانه پهشیمان نهبنهوه ، هیچ شتی لهسهر خوا پیوست نییه ؟

وهلام / مدهست نهوه نی به هیچ که سی شتی پیوست بکا له سهر خوا ، به لکو مدهست
 نه مهیه : خوا به گوره یی و به خشنده یی خو ی و هر گرتنی په شیمان بوونه وه ی له سهر خو ی
 پیوست کردووه و به لینی داوه له وان ببوری ، پیچه وان ه ی به لینی خوا ناچیته نه قلّه وه .
 ﴿ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيماً حَلِيماً ﴾ وه خوا نه زانی به په شیمان بوونه وه ی راستی و په شیمان
 بوونه وه ی پوچ ، هه موو شتی له جیگه ی شیای خو یا دانه نی به تایبه تی و هر گرتنی په شیمان
 بوونه وه ی گونا ه باران .

﴿ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ ﴾ وه په شیمان
 بوونه وه بۆ که سانیکی نهو تو نی به چه ندین خراپه نه کهن به به رده و امی هه تا نه گا به یه کی له وان
 مردن و له سهر مەر گدان و گیانیان نزیکه بکیشن .

﴿ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ ﴾ نهو یه که نه لئ : به راستی ئیستا من په شیمان نه به وه
 له گونا هه کام . نهو په شیمان بوونه وه یه و هر ناگیری له و کاته دا ، چونکه دهستی له هه موو
 لایه پراوه و جاری نه ماوه .

﴿ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كَفَارَ أُولَئِكَ اعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً ﴾ وه په شیمان بوونه وه بۆ
 که سانیکی نهو تو نیه بمرن و نه وان بی باوهر بن و به رده و امین له سهر یی باوهر ی هه تا کاتی
 نه مرن . نهو که سانه ئیمه ناماده مان کردووه بۆ یان سزایه کی خاوه ن نازار له پرژی دوا ییدا .
 بهر له هاتنی ئاینی ئیسلام نه گهر که سی بمردایه و ژنی ببوا یه نهو ژنه به میرات دانه نرا ،
 دوا یی کوری نهو مردووه له ژنی تری ، یا خزمی نهو پیاوه کراسی خو یانیان نه خسته سهر
 ژنه که ی . له پاشا نه گهر بیان ویستایه نهو ژنه ماره بکه ن بۆ خو یان نه یان کرد ، یا نهو ژنه یان
 نه دا به که سی تر و ماره ییه که یان نه خوارد ، نهو کاره نار ه وایه هه رو که خو ی مایه وه هه تا
 نه بولقه یسی کوری نه لئه سلته مرد ، کوره که ی کراسه که ی خو ی خسته سهر
 باوهر نه که ی که چی وازی لی هیئا و به خوی نه نه کرد ، بۆ یه نهو ژنه چه خزمه ت پیغه مه ر
 ﴿ ۞ ﴾ نهو رودا وه ی گیرایه وه بۆ پیغه مه ر ﴿ ۞ ﴾ ، خوا په یامی نارد ه سهر پیغه مه ر و
 فره مووی :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

ءَامَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ

لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا ءَاتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ

مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ

أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَاتٍ زَوْجٍ وَءَاتَيْتُمْ

إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ

بِهَتْنًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ

بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذَتْ مِنْكُمْ مِيثَاقًا

غَلِيظًا ﴿٢١﴾

﴿يا ايها الذين آمنوا لا يحل لكم ان ترثوا النساء كرها﴾ نهی که سائیکی نهوتو
 باوهرتان هیناوه رهوانی به بوئیوه زنانی مردوه کانتان بکهن بهمیرات بهوتیهی دارایی تر
 بهزور و بهبی بی خوشبونی نهوان ، ههرچهنده لایان خوشبی ههر دروست نی به کردنیان
 بهمیرات .

هندئ له زانايان مانای ئه و پرسته يه يان بهم جوړه كړدووه : په وانی یه بۆ ئیوه بکهن به میرات دارایی ژنان بۆخوتان به ژور ، ئه و مانایه له ووه هاتووه ژنان خاون دارایی بوون ، براکانیان یا میراتبهرانی تر نه یان نه هیلا شوبکهن و به تهمای دارایی ئه و ان نه بون ، به لایانه ووه و ابو نه گهر شوبکهن داراییه کانیان ئه یی به میراتی میړد و مناله کانیان ، بویه نیسلام فرمانی دا به سهر بهستی ژنان بۆ شوو كړدنې خوږیان . ههركام له و دوو مانایه بی یا ههردوکیان بی خراپه یان تیدا نی یه ، دژی ناوهر وکی ههردوو مانا که قه دهغه و ناره وایه .

﴿ وَلَا تَعْضَلُوهُمْ لَنْذَهَبُوا بِه بَعْضُ مَا أَتَيْمُوهُمْ ﴾ و هئیه تهنگ ههلمه چن له ژنان و نازاریان بدهن بۆ ئه و ی ماره یه کانیان به خشن به ئیوه یا به نیازی ئه و ی ته لاقیان بدهن له سهر پاره یه و ئیوه وهری بگرن له و ان ، یا بۆ ئه و ی ئیوه وهر بگرن له و ان ههندئ له و شته ی ئیوه داوتانه به و ان . ئه وانه ی باسگران قه دهغه و ژنان خوږیان سهر به ستن له ده ستکاری كړدنې سامانی خوږیان .

﴿ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مَّبْتُئَةٍ ﴾ مه گهر ئه و ژنانه به پروونی و به ناشكرا كاریکی بیژ لیکراو بکهن ، جوړی ئه و كاره خراپه یه پروون نه كراو ته ووه ، زانا یان ههندیکیان نه لئین ئه و كاره بریتیه له ووه ئه و ژنانه بی فرمانی میړده کانیان بکهن و په وشتیان چاك نه یی و نازاری میړده کانیان بدهن ، ههندئ تریان نه لئین : له دواړین پیسی ، ههندئ تریان لایان وایه بریتیه له هه موو كاری به گویره ی یاسا ناره وایه له و كاتانه دا میړده کانیان بۆیان هدی نه كانه ناچار بکهن هه تا هه موو ئه و شتانه ی میړده کانیان داویانه به و ان وهری بگرنه ووه . به لام بیرو بۆچوونی ههندئ له زانا یان وایه میړده کانیان بۆیان نه به جگه ی داوین پیسی ژنه كان ناچار بکهن نه گهر وانه یی په پیره و ی ژیان تیک نه چتی .

ئه و ی شایانی باسی دادوهر بۆی دروست نی یه فرمان بدا به لا بردنی ماره یی ژنی دهركه وتبی داوین پیسی كړدووه ، چونكه ئه و كاره په پوهندی به میړده ووه هدی به ته نها .

ههندئ له پیاو ان به جوړی یاسا بۆی دیاری كړدوون له گه ل ژنه كانیا نا رانابویرن ، خرا فرمانووی :

﴿ وَعَاشِرُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ وەئيوه رابوئرن و بژين لە گەل ژناندا بە جۆرى ناسراوه و
 ديارى كراوه لە لايەن ياساوه ، دادپەر وەرەبن لە خەوتنى شەوانە لە گەلتيان و بە خێو كردنيان
 و گفتوگۆى شيرين لە گەلتيان ، ژنان چۆن لە گەل ئيوه ئيوهش لە گەل ئەوان و ابن .
 ﴿ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ ﴾ دوايى ئە گەر ئيوه ژنە كاتتان خوۆش نەئەويست و هاوڕيەتى
 ئاوانتان پێ چاك نەبوو ئەتات و يست لەوان جيا ببنەوه لەبەر هەر هۆيه يى ، بۆئيوه و چاكە
 ئارام بگرن

﴿ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴾ دوايى شايانە و لەوانەيه كەئيوه
 شتيكتان پى ناخۆشه ، و ك تيكة لاوى هاوړيەتى ژنى ، خوا ئە گيرى لەو شتەدا چاكەى
 زۆر ، نزيكه لەوژنە منالتيكى زانا و بەسوود بۆئيوه و بۆ گەل و نيشتمان لەو ژنە پەيدا
 ببيى ، بەو بۆنەوه خۆشهويستى لەئيوانتانا زيا دببيى و خواى مەزن پاداشتى ئارام گرته كەتاتان
 ئەداتەوه .

مرۆڤ نابى پەله بكا لە كارى رۆژانەى خۆى و خواى مەزن فەرمانى داوه بەئارام
 گرتن ، ئەبى بزارى زۆر جاران پياو ژنى خۆى تەلاق ئەدا و ئارام ناگرى ، لەپاشە رۆژ بىر
 ناكاتەوه ئەو ژنەيش بى تاوانە جگە لەوه ئەو پياوه لەبەرچەند هۆيهكى نەگونجا و ئەو كارە
 ئەكا و ئەچى ژنى تر ئەخوازى كەچى ئەم ژنە لەوهى پيشوو زۆر خراپترە و كارى نارەواى
 زۆرتر ئەكا ، لەداوييدا پەشيمان ئەييتەوه بەلام لەدواى چى .

زۆر جاران ديومانە زۆر كەس خاوەنى خواردەمەنى رۆژى نيه ، ئەبى بەبار بەسەر جگەى
 خۆيهوه ، كاريكى بۆ پەيدا ئەبى خۆى بژيني و رزگارى ببى لەبۆلەى جگەى خۆى ،
 دوايى واز لەو كارە ئەهيتى بەبيانوى ئەوه ئەو كارە شايسەى ئەونيه و ئەيهوى كار و
 پەلهى بەرزترى دەست كەوى ، خوا گيرۆدهى كاريكى خراپترى ئەكا بۆ تەمى دانانى ،
 سزاي خۆ بەبەرز دانانى ئەدا و توشى خەفەت ئەبى كەئەو كارەى نەكردوه .

هەروەها ديومانە هەلگري بەلتي نامەى بەرز رازى ئەبى بەكارى بۆى ئەلوى بەئاسانى
 بەنوسەرى يا كەمتر ، چاوەروانى هەلى ئەكا و پشت بەخوا ئەبەستى ، زۆرى پى ناچى
 وورده وورده بەرز ئەييتەوه بۆ لای بلند ترين پەله و پايه .

دوای نهو هی خوا هانی پیاوانی دا که کرده و هیان چاکیی له گه ل ژنان . هه ندی کهس پیدای بوبون نهیان ویست ژنی تر بخوازن ، دهستیان کرد به بوختان کردن به ژنه کانیا نا یۆ نهو هی نهو ژنه ستهم لی کراوه ناچار بیی نهو سامان و مارهیی دی دراوه بهو پیداتهو به میژده که ی و نهویش دهستی لی هه لگرئ . خوی مهزن بۆ قه دهغه کردنی نهو کاره فهرمووی :

﴿وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَهِنَّ كَاسِيَتُهُنَّ وَيَسْتَنَّاهُنَّ بِهَهُنَّ خُوشْ نهو یستنی ژنه کانتانه وه ، بی نهو هی نهو ژنانه داوین پیسی و شتی خراپیان لی بیئرئ دابینن ژنی تر له جینگه ی نهو ژنانه ی هه تانه و ته لاقیان بدهن بۆ نهو هی ژنی تری تازه بخوازن .
﴿وَأْتِيَتْهُمْ إِحْدَاهُنَّ قَنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُونَهُ مِنْهُ شَيْئًا﴾ وه ئیوه به خشییوتان بهیه کی لهو ژنانه نه تانه وئ ته لاقیان بدهن دارایی و مارهیی زۆر گهوره ، دوایی ئیوه وهرمه گر نه وه لهو مارهیه زۆره هیچ شتی ، زانایان بۆ دیاری کردنی مانای (قنطار) بیریان بۆ (۱۰) مانا کردۆته وه .

﴿وَأَتَاخُذُونَهُ بِهَتَانًا وَإِنَّمَا مَبْنِيًّا﴾ ئایا ئیوه وهرنه گرن نهو شته به زۆرو به درۆ و بوختان و ستهم کردن و به گونا هیکی ناشکرا و روون . به راستی نابیی نهو کاره ناره وایه بکهن .
زانایان لایان وایه نه و ئایه ته به لگه یه له سه ر نهو وه دروسته دانانی مارهیی زۆر و گهوره بۆ ژنان ، جارئ عومهری کوری خهتاب ویستی نه ندازه ی مارهیی ژنان دیاری بکا ژنی له عومهر راپه ری و ووتی : نهو کاره به دهستی تو نییه و خوا دیاری کردوه و په یوه ندی به ژنانه وه ههیه .

﴿وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ﴾ وه ئیوه به چ به لگه یه وهرنه گرن نهو شته و ، به راستی ئیوه هه ندی کتان گه یشتونه ته لای هه ندی تر تان و ژن و میزدتان له گه ل یه کزی کردوه ، به دهیان گفتوگزی جوړا و جوړ له نیوانتانا روی داوه ، چاکه ی زۆرتان له گه ل یه کزی کردوه ، جینگه ی سه رسورمانه نهو کاره نه کهن و نابیی بیکه ن .

﴿ وَأَخَذَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴾ و نه و ژنانه و هریان گرتووه له ئیوه پهیمانیکى زور به هیز و توند که مافی هاورپیه تی و تیکه لاویه و له لاتانین به گویره ی یاسای قورئان و خراپه یان له گهل نه کهن ، ژن و میردایه تی گوړپنه وه ی گیان به گیان و به ستنی خوشه ویستی و به زییه له نیوان ژن و میردا ، لهش و دارایی ژنان سامانی خوړانه په یوه ندیان به پیاوړه وه نی یه .

پاش نه وه ی خواى مدزن باسی چوئیتی ژیان و گوزهران و هه لسانی له گهل ژنان کرد ئیستایش ده ست نه کړئ بهروون کردنه وه ی نه و ژنانه قه ده غیه ماره کردنیان و نه وانه ی ره وایه ماره کردنیان و نه فهرموی:

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِّنَ
النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَمَقْتًا
وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ
وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ
الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأَخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ
وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضْعَةِ وَأُمَّهُتُ نِسَائِكُمْ
وَرَبِّبَاتُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ
الَّتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ

ته فسیری زمانکوی

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَّيْلُ أَنْبَاءِكُمْ الَّذِينَ
 مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ
 إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾

﴿ولا تنكحوا ما نكح آباؤكم من النساء إلا ما قد سلف﴾ و نه یوه ماره مه که ن
 که سنی ماره ی کردووه باوکه کانتان له ژنان ، چونکه نهو ژنانه وهک دایکی ئیوه ن مه گهر
 ژنی رابوردی و ئیوه ماره تان کردون بو نهوانه چاوپوشتان لی نه کری و سزاتان نادری .
 ﴿إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقَامًا وَسَا سِبِيلًا﴾ بهراستی ماره کردنی ژنی باوکتان کاریکی
 بیژلی کراوه یوه نار هوایه ، له هیچ ثابینیکا ره وانه بووه ، نه بیته جیگه ی خه شمی خوا و ، خراب
 ریگه یه که نهو کاره . نهو نایه ته قه دهغه ی کردووه ماره کردنی ماره براوی ژنی باوک ئیتر
 چوبیته لای یان نه ، به لایم لای حه نه فییه کان پیاوئ داوین پیسی کردبی له گهل ژنیکا
 قه دهغه یه کوری نهو پیاره نهو ژنه ماره بکا .

﴿حرمت علیکم أمهاتکم وبناتکم وأخواتکم﴾ قه دهغه کراوه له سه ر ئیوه ماره کردنی
 دایکانی خو تان ، دایکی دایک و دایکی باوک وهک دایکی خو تان وان له قه دهغه کردندا و ،
 قه دهغه کراوه ماره کردنی کچانی خو تان ، کچی کور و کچی کچ وینه ی کچی پشتی
 خو تان وانه له قه دهغه کردندا و ، قه دهغه یه ماره کردنی خوشکانی خو تان ، خوشکی باوک و
 دایکی بن یا باوکی یا دایکی .

﴿وعماتکم وخالاتکم﴾ وه قه دهغه کراوه خوشکانی باوکتان ، خوشکی باوک
 وهک خوشکی باوک وان له قه دهغه کردندا و ، قه دهغه کراوه خوشکانی دایک ، خوشکی
 دایکی دایک وهک خوشکی دایک وان .

﴿وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ﴾ وهغه کراوه ماره کردنی کچانی برای دایک و باوکی و برای باوکی و برای دایکی ، کچی کچی براکان وینهی کچانی بران و ، قهدهغه کراوه ماره کردنی کچانی خوشکی باوک و دایکی و خوشکی باوکی و خوشکی دایکی ، کچی کچی خوشک و کچی کوری خوشک قهدهغه ن بهوینهی کچی خوشک .

﴿وَأُمّهَاتُکُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُکُم مِّنَ الرِّضَاعَةِ﴾ وهغه کراوه لهئیوه ماره کردنی دایکه کانتان نهوانهی نهوتو شیریان داوه پیتان ، ههرژنی بهوئی پشتهوه قهدهغه کرابی بهوئی شیریشهوه قهدهغه کراوه و ، قهدهغه کراوه خوشکه کانی ئیوه له لایهن شیرهوه ، نهکی شیری و خوشکهزای شیری بهوینهی دایکه کانیان قهدهغه ن .

بو قهدهغه کردنی ژنان پیوسته نه م دوو مهرانه بینهدی : لای شافعیه کان و حنهبلیه کان پیوسته نهو شیردانه له پینج جار که مژ نه بی ، لای حنهفیه کان و مالیکه کان شیردان که مبی یا زور نه بیته هوئی قهدهغه کردنی ، مهران تر نه میده نهو مناله تهمه نی نه گه یشتیته دوو سالان .

﴿وَأُمّهَاتُ نِسَائِکُمْ﴾ وهغه کراوه دایکانی ژنه کانتان ، نهکی ژنه کانتان وهک دایکی ژنه کانتان قهدهغیه ماره کردنیان . به ماره برینی ژنه کانتان دایکی ژنه کانتان قهدهغیه ئیز ژن و میردیتان له گه ل کردن یان نه ؟

﴿وَرَبَابَتُکُمُ اللَّائِي فِي حَجْرِکُمْ مِّنَ نِّسَائِکُمُ اللَّائِي دَخَلْتُمُ بَهنَ﴾ وهغه کراون کچانی ژنه کانتان له میردی تریان نهو کچانهی نهوتو له ژیر چاودیری و بهخیوه کردنی ئیوه دان لهو ژانهی نهوتوی ئیوه ژن و میردیتان له گه ل کردن .

قهدهغه کردنی نهو کچانه مهران نه ههر بهخیو کراوه کانی ئیوه بن ، بهلکونه واندهش ئیوه بهخیوتان نه کردن هره قهدهغه ن ، بهلام بهزوری ئیوه بهخیویان نه کهن بویه ههرباسی نهوان کراوه .

﴿فَإِن لَّمْ تَکُونَا دَخَلْتُمُ بَهنَ فَلَا جَنَاحَ عَلَیکُمْ﴾ دواپی نه گهر ئیوه بهو جوړه نه چوبونه لای دایکی ژنه کانتان و ژن و میردیتان له گه ل نه کردبون دواپی ماره ی برینیان ، دواپی

هیچ گوناھئ لهسەر ئیوه نیه بۆ ماره برینی ئەو کچانه بهمهرجی دایکه کانیاں بهیه کجاری تهلاق بدرین یا بمرن بهر لهوهی ئیوه بچنه لایان ، لای شافعیه کان و حهنبهلییه کان بهدهست لیدان و ماچ کردنی ژنه کانتان قهدهغه نابن ، بهلام لای حهنبهلییه کان و مالیکه کان ئەوانه ئەگەر یهئارهزوی ژن و میژدی بئ کچه کانیاں قهدهغه ئەکهن بهوینیهی چوونه لایان .

﴿وحلائل أبنائکم الذین من أصلابکم﴾ وهقهدهغه کراون ژنانی کورانی ئیوه ئەو کورانهی ئەوتۆ لهپشتی ئیوه پهیدا بوون ، ئەک ئەوانه ی جگه ی کور ی خۆتان و بیان کهن به کور ی خۆتان ، ژنی کور ی شیر ی وهک ژنی کور ی پشتی قهدهغه یه .

﴿وان تجمعوا بین الأختین إلا ماقد سلف﴾ وهقهدهغه کراوه که ئیوه دوو خوشک بهیه کهوه کۆبکه نهوه لهژنییدا لهیهک کاتا ، بهلام ئەگەر یه کیکیانان تهلاق دا بهیه کجاری یا مرد ئیوه بۆتان رهوا یه خوشکه کانیاں ماره بکهن .

شافعیه کان لایان وایه ژنی تهلاق درا به تهلاقی رهجعی بۆ ئەو کهسه دروست نییه خوشکی ئەو ژنه بهیئێ ههتا عیده که ی تهواو نهی ، ئەگەر بهبائینه تهلاقی دا دروسته خوشکی ئەو ژنه ماره بکا له کاتی عیده دا چونکه تهلاقی بائیه کۆتایی بهژن و میژدی نههین . بهلام لای مهزه به کانی تر نهی کۆتایی به عیده بهین بهی جیاوازی له نیوان تهلاقی رهجعی و بائیه .

بۆ زانیان : هه موو زانیانی ئیسلام پێک هاتوون لهسەر ئەوهی چوونه لای ژنی به گومانی ئەوه که ژنی رهوا ی خۆیه بهوینیهی ماره کردنی راستی دانهری ، کهواته دایک و کچ و ئەو ژنانه ی تر قهدهغه کرابون له ماره کردنی راستیدا قهدهغه ئەکرین .

﴿إن الله کان غفوراً رحیماً﴾ به راستی خوا لیبوردن و بهزیی زۆره .

کۆتایی به نووسینی جزمی چوارهم هات به ۱۱ / ۱۰ / ۱۹۹۸ ی زانی

به رانبهر به سالی (۱۴۱۹) ی کۆچی .

تهفسیری زمانکۆیی

به ناوی خوی به خشندهی میهره بان

سو پاسی بی پایان بو خوی هه موو بونه وهران .

درودی بی ژماره له سهه پیغمهه و یار و یاوه رانی

خوای مهزن قه دهغه کردنی ماره برینی نهو ژنانه خاوهنی میردن بهر له ته لاقدانیان و
کو تایی عیده کانیان رون کرده وه . به لام نهو ژنانه ی له جهنگی بی باوه راندا به دیل نه گیرین ،
نه وانه پیشیان خاوهنی میردن به دیل کردنیان نیکاحی میرده بی باوه ره کانیان پوچ نه بیته وه ،
دوایی به کاره کهر کردنیان و کرپنیان دوی شور دنی یه که حه یز دروسته ژن و میردیان
له گه ل بکری ، بو روون کردنه وه ی نهو مه بهسته خوا نه فهر موی :

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
كُتِبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا
بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ
مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا تَرَضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكَحَ
الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنَ
فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَيْمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ

ته فسر ی زمانا کوی

بَعْضٌ فَأَنْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ
أَخْدَانٍ فَإِذَا أَحْصَيْتُمْ فَإِنْ أَتَيْتُمْ بِفَحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ
مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ
الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصِيرُوا خِيراً لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

﴿والحصنات من النساء﴾ وهغه دهغه کراون ماره کردنی نهو ژنانه سهر بهستن و خاوانی
میردن و پاریزراون له داوین پیسی بهووی میرده کانیانه وه ، ههروهک نهوهی میرده کانیان
پاریزراون له له داوین پیسی بهووی ژنه کانیانه وه .

﴿إلا ماملکت ایمانکم﴾ مه گهر ژنی به دیل گیرایی و کرایي به تالانی و میردی ههین
میرده که ی باوه ری نه هی نایی و بکری به دارایی بو ئیوه ، نهو ژنه ماره کردنی قه ده غه نیه
بامیرده کانیان مابن ، چونکه نهو ژنه به دیل کردنه که ی په یوه ندی ژن و میردی له نیوان
خوی و میرده که ی هه لته گیرئ ، به لام نه بی ژن و میردی له گه ل نه کری هه تا حه یزی
نه شوری ، نه گهر سکی هه بوو نایی بچینه لای هه تا مناله که ی نه بی ، نه گهر نهو ژنه دیل
کراوه هه رگیز حه یزی پیدا نه هاتبوو یا له حه یز وه ستابوو پیویسته مانگی سهر جه م
چاوه پروان بکری ئه نجا بچنه لای ، حه نه فیه کان لایان وایه ژن و میرد به یه که وه دیل کران
په یوه ندیان له یه ک ناپچری و به رده وامه نایی خاوه نه کانیان بچنه لایان به لام لای شافیه کان
و مالیکه کان ژن و میردیان نه پچری .

موسولمان نهی خواونی ژن به دوو هو ، یانی ژنانی سهر به ست نه بن :

۱- کاتی جهنگی نایینی پهیدا بی له نیوان موسولمانان و بی باوهراندا و موسولمانان سهر که وتن نهو کاته بی باوهران به ژنیان و منال و داراییان نه بن به تالانی بو موسولمانان ، ژنی بی باوهران به دلیل کردن له میړده کانیان جیا نه بنه وه به لای هه موو زانایانه وه .. نهو فهرانه جی به جی کراوه له جهنگه کانی پیشوی نیسلامدا ، له بهر گهرانه وه له بی باوهری و هاندانیان بو نیسلام بوون . به لام نهو هی شایانی هه له بهر په رسته وه ، خوا خو ی نه زانی به سودی نهو کاره .

۲- موسولمان نهی به خواونی ژن به کړینی کاره کړی ، دواپی ماره ی بکا له که سی . دوا ی ماره کردنی بفروشری به که سی تر به لای نی نومه سعوده وه به وفروشته له میړده کی جیا نه بیته وه و هماره کردنه که پوچ نه بیته وه نهو که سی نهی کړی بو ی هیه به چینه لای نهو کاره کړه پاش یه که هین

﴿ کتاب الله علیکم ﴾ قه ده غه کردنی نهو ژنانه سهر به ستن و خاونی میړدن و قه ده غه کردنی نهو تا قمه ژنانه ش له نایه تی (۲۲) و (۲۳) سوره تی نیساء دا له کوتایی جزمی چوارده مدا خوا پیوستی کردو وه به پیوست کردن .

﴿ واحل لکم ما وراء ذلکم ﴾ و هره وا کراوه بو نیوه ژنی جگه ی نهو ژنانه باسکران که قه ده غه ماره کردنیان ، بهو مخرجی ماره بهرین به گویره ی یاسای دیاری کراو ، ماره یه که یان بدریتی بهرانه بهر بهو ماره کردنه نه که به کړی له سهر داوین پیسی وه که خوا نه فهرانه موئ :

﴿ ان تبغوا باموالکم محصین غیر مُسَافِحین ﴾ که نیوه داویان بکه ن و ماره یان بکه ن به گویره ی یاسا و به دارایی خوتان و بیکه ن به ماره یی بو یان به جوړی ماره یان بکه ن به داوین پاک یی جگه ی داوین پیستان ، نیتر نهو ژنانه سهر به ستن یا به نده بن و خاون میړد نه بن ، نه گهر خوا ون میړد بوون نایچ به چنه لایان به ده ستوری میړده کانیان و به خوشی نهوان به گویره ی نه ریتی بهر له نیسلام هه تا مناله که ی ره سه نیچ .

ته فسیری ز مناکوی

بۆ زانین : ژنی سى بهسى تهلاق درابى قهدهغهیه نهو میړدهی ماره ی بکاتهوه ههتا میړدی تر نهکا پاش تهواو بوونی عیده میړده تهلاق دهرهکهی ، دوا یی میړدهکهی تهلاقی بدا و عیده کوتای یی یی ئینجا میړدی پیشووی ماره ی بکاتهوه . نهو ژنانهیش قهدهغه نه ماره بکړین .

- ۱- ژنی لهعیده ی پیاوړکا یی قهدهغهیه ماره کردنی ههتا عیدهکهی کوتای یی نهیه .
- ۲- نهگهر یهک ی لهو ژنانه ی قهدهغه نه ماره بکړین تیکه لاو بهژمارهیه کی دیاری کراو لهژنانی تر بوو ، بۆ غونه : کچی پیاوی تیکه لاوی بیست ژن بوو قهدهغهیه ماره کردنی ههموو نهو ژنانه ههتا پروون نهپیتهوه نهو کچه کامیانه .
- ۳- نهو ژنانه ماره نهکړین به (نکاح الشفاو) قهدهغه نه و ماره برینهکیان پووجه ، وهک نهوه ی پیاوی بلتی بهمرؤقی تر : من مارهم کرد لهتۆ کچهکهی خۆم لهسهر نهوه ی تۆیش کچهکهی خۆم لی ماره بکه ی و کچیتی ههریهکیان مارهی نهوی تریان یی .
- ۴- ژنی لهناینی نیسلام وهرگهری قهدهغهیه ماره کردنی ههتا نهگهریتهوه بۆ لای ناینی نیسلام .

- ۵- نهو ژنانهیش بۆ ماوهیه ماره بکړین قهدهغه نه ، وهک بیژری نهو کچه ی خۆم لی ماره کردی بۆ ماوه ی سالتی یا مانگی .
- ۶- نهو ژنانه نهو پیاوانه ئیحرامیان بهحج بهستی لهو کاتهدا ماره کردن و ژن هینان قهدهغه نه و پوچه .
- ۷- نهو ژنانه گومانیان لی پهیدا بکری ئایا سکیان هیه یان نه ؟ قهدهغهیه ماره کردنیان ههتا راستی دهرتهکهوی .
- ۸- ژنانی یی باوهران لهجگهی خاوهن نامهکان قهدهغهیه ماره کردنیان بهوینه ی نهو ژنانه ی بت پهستن .

﴿فما أستمعتم به منهن فاتوهن أجورهن فريضة﴾ دوا یی ژنی ئیوه راتانباردوو لهگهلی دوا ی ماره برینی لهو ژنانه ی رهوایه ماره کردنیان ، دوا ی بیبهخشن بهو ژنانه

که ماره ییه کانیان ، مافیکه پیویست کراوه له لایه ن خواوه نهك نیوه وایزان چاکه یان له گهل
نه که ن و پیویست نی یه .

﴿ ولا جناحَ عَلَیْکُمْ فِیْمَا تَرْضَیْتُمْ بِه مِنْ بَعْدِ الْفَرِیضَةِ ﴾ وه هیچ گونا هئی له سه ر
نیوه نی یه له شتی کا نیوه له نیو خو تانا رازی نه بن بهو شته له دوای پیویست کردنی ماره ییه که
و له دوای ماره برینی ژنه کان ، یانی هر کاتی ماره برینی ژن له سه ر ماره ییه کی دیاری کراو
بوو له کاتی ماره برینه که دا نهو ماره ییه مافیکی پیویست کراوه بو نهو ژنه و نه توانی ده ست
کاری بکا له وهو دوا به هر جوړی خو ی بیهو ی ، به لام دوایی قه ده غه نی یه ژن و می رد
له نیو خو یانا پتک بین له سه ر واز هی تانی هه موو ماره ییه که یا هه ندی کی یا زورتری بکه ن
له نه ندازه ی دیار کراو ، هه روهك قه ده غه نی یه رازی بن له سه ر جوړی خو ارده مه نی و
به خپو کردن و نه ندازه ی یاری تک بکه ون له سه ر ته لاقدان .

﴿ اِنَّ اللّٰهَ کَانَ عَلِیْمًا حَکِیْمًا ﴾ به راستی خوا نه زانی به هه موو شتی بهر له دروست
کردنیان ، هه موو شتی له جی که ی شی او ی خو یا دانه نی که پیویستی کرده ماره برین بو
پاراستنی بنه ماه .

بو زانین : شیعه نیمامیه کان نهو نایه ته ی پیشویان کرده به به لگه له سه ر دروست بوونی
موتعه (زواج المتعه) ، بویه پیویسته بزانین (زواج المتعه) چونه . به لگه له سه ر دروست
نه بوونی چ شتی که ، به لگه ی نیمامیه کان چ شتی که بو دروست بوونی ؟

(زواج المتعه) نه مه یه : پیاو ی ژنی ماره نه کا بهم رستانه و بهو ژنه نه لئی : من رائه بویرم
له گهل تو بو ماوه ی (۱۰) روژ یا مانگی یا سالتی ، یا به ماوه ی دانیشتم له م شاره ،
ژنه که نه لئی : قبولم کرد . دوا ی کو تایی پنه اتنی نهو ماوه یه یا نه مانی پیاوه که لهو شاره دا ،
می رده که له ژنه که جیا نه بیته وه و ژن و می ردی له نیوانیانا کو تایی پی دی ، وایش نه بی نهو
ماوه یه دیاری نا کرئ .

موسولمانان بیروپایان جیاوازه له باره ی ماره کردنی موتعه : زوربه ی هاوړیکانی پیغه مه ر
و زانایانی یاسازانی موسولمانان نه لئین : نیکاحی موتعه پوچه و هیچ فره مانئ

له فەرمانه کانی ژن و میردی پهیدانایې له سهری و قهده غهیه ، چونکه بوخاری و موسلیم ووتویانه : پیغمبر ﴿ﷺ﴾ نیکاحی موعه و خواردنی گوشتی گوی درېژی خومالی قهده غه کردوه له پوژی گرتنی مه که یا جهنگی نه وتاس یا جهنگی خهیه ، له بهر نه وهی مه بهست له نیکاحی موعه جی به جی کردنی نارووی دهرونی و راباره دنی کاتی به ، نه ویش دزی مه بهستی ماره کردنی یاسای ئیسلامه که بهرده وای نیوان ژن و میرده و ژیانان بهیه که وه و پهیدا کردنی بنه مالهی خیزانی و به خپو کردنی منالانه ، پرسیار کرا له عهبدولای کوری عومر له بارهی موعه وه ، فهرموی : موعه داوین پیسی و زینایه .

بهراستی گیراوه ته وه قهده غه کردنی نیکاحی موعه له پیشه وایان نه بی جه عفر موحمهده نلباقیر و نه بی عهبدولا جه عفری سادیق که دوو پیشه وای ئیمامیه کانن ، به سامی سهره فی پرسیاری کرد له نه با عهبدولا له بارهی موعه وه بوی باس کرد ، فهرموی : نه وه زینایه .

له نامه ی نه لکافیدا هاتوه له حه سه نی کوری یه حیای کوری زهید زانا و یاسا زانی عیراقی نه لئې : بهراستی خانه واده ی پیغمبر ﴿ﷺ﴾ پیک هاتون له سهر بی ناخوش بوونی موعه و قهده غه یان کردوه ، نه وانش دوای پیشه وای راغوبی عه لی کوری نه بو تالیب که تون فهرموی : ناهیرته لای من نه و ژن و پساوه ی موعه یان کردبی مه گهر من بهرده بارانیا نه کم ، وه فهرموی به ئینو عه باس کاتی به و گه یشته فه توای داوه به دروست بوونی موعه : تو پساویکی سهر گردانی بهراستی پیغمبر ﴿ﷺ﴾ نیکاحی موعه ی پوچ کرده ته وه .

بهراستی گیراویده تی یوه بهیه قی له ئینوشه هابی زهریه : که بهراستی ئینو عه باس کوچی دوا یی نه کردوه هدا گه پراوه ته وه له و فتوا یی داویتی له بارهی رها بوونی موعه . نه وانه ی رابوردن بیرو بوجوونی زوربه ی زوری هاوړیکانی پیغمبر ﴿ﷺ﴾ و زانایانی یاسا زانی موسولمانانه جگه ی ئیمامیه کان.

به لّام شيعه ئيماميه كان ئهلّين : نيكاحی موعه راسته و رهوايه ، ناوی ئه بهن به نيكاحی کاتی ، چونکه قورئان ئه فهرموی : ﴿فما استمتعتم به منهن فاتوهنّ أجورهنّ فريضة﴾ زوربهی زانایان ئه به لگه یه ی ئه وانیان پوچ کردۆ تهوه به مه ی ئه و ئایه ته هاتو ته خواره وه بو روون کردنه وه ی نیکاح ، باسی موعه ی هه رگیز تیدا نه کراوه ، چونکه بهر له وه باسی ئه و ژنانه ی کردوه ماره کردنیان قه ده غه یه له پاشا ئه فهرموی : ﴿وأحلّ لكم ما وراء ذلكم أن تبتغوا بأموالکم محصنين غير مسافحين فما استمتعتم به منهن فاتوهنّ أجورهنّ﴾ له پاشا له دوا ی ئه وه ئه فهرموی : ﴿ومن لم يستطع مِنْكُمْ أن ينكح المحصنات المؤمنات فَمَا ملکت ایمانکم من فتيانکم المؤمنات﴾

ههروه ها شيعه كان ئهلّين : به لگه له سه ر رهوا یی موعه پیکهاتی کۆمه لی موسولمانانه به گشتی ، جگه ی ئه ویش پێویستی به موعه له ئیسلامدا هه یه له سه ر بونی و کاریشی پی کراوه ، ئه وانیش لایان وایه رهوا بونی نیکاحی موعه پوچ کراوه ته وه قه ده غه کراوه له پاشا رهوا بونی به لگه کانیا ن جیاوازن و هه ریه کیکیا ن به جوړی باسی ئه کهن ، ئه وهیش نایته به لگه ی بێگومان . ئه و په ری ئه وه یه ئه کری به به لگه له سه ر میرات نه گرتن و ته لاق نه دان و به ته واو بونی ماوه که پێویست به ته لاق نی یه .

بێگومان ئه و به لگه یه پوچ کراوه ته وه چونکه داواکه یان بو پیک هاتی موسولمانان به گشتی له سه ر رهوا بونی موعه دا نه به ستر وه ، چونکه ئه و که سانه ی پاش پێغه مه ر ﴿ﷺ﴾ فهرمویانه به گشتی نیکاحی موعه قه ده غه یه ، جگه ی ئیبنو عباس ئه ویش په شیمان بو ته وه له فتوا ی خۆی له بهر ئه وه ی پێویستی نه ماوه له ئیسلامدا .

بو زانین : شيعه كان زوربه یان نیکاحی موعه کاری پی نا کهن ، زانای به ناو بانگ (جواد مفتحیه) ئهلّی : شيعه کانی لوبنان و سوریا و عیراق نیکاحی موعه به کار ناهین هه رچه نه ده بروایان به رهوا بوونی هه یه ، دادگای لوبنان ده ستوریا ن نه داوه به کردنی موعه له کاتی پیکهتیا نیا ن هه تا ئه مرۆ ، به لای یاسای مافه کانی خێزانی لوبنانی له ژماره ی (۵۵) دا برپاری داوه له سه ر ئه وه ی نیکاحی موعه پوچه و قه ده غه یه .

ته فسیری زمان کۆلی

ژن هيتان بهر له نايى نيسلام به چوار جور بووه بهم شيوانه ي خواره وه :

۱- پياو خوازيښتى ژنى نه كړد له خرم و كس و كارى و ماريه ي بؤ ديارى نه كړا و ماره نه كړا به گوږه ي ياساى نه و كاته ، ياساى نيسلام هم جورى په سهند كړدووه و بؤ خوى هلبژاردووه .

۲- پياو بهر له نايى نيسلام به ژنى خوى نه ووت به خوشيه وه هدر كاتى له حيز پاك بوږته وه به چوره لاي فلان پياو و داواى لى بكه پشه لات ، پاش نه و كار ه ميړده كه نه نه چووه لاي ژنه كه ي هه تا ناوسى ژنه كه ي بؤ دهر نه كهوت ، دوايى نه گهر نار ه زوى هه بوايه نه چووه لاي ژنه كه ي . نه و كار ه ناپه سنده يان بؤ په نه كړد هه تا منالتيكي په سهند و جوان و قوزى ببوايه .

۳- وايش نه بوو كه متر له (۱۰) پياو نه چونه لاي ژنى ، نه گهر نه و ژنه ناوس ببوايه و منالتيكي ببوايه پاش تپهر بوونى چهند روژى به سهر منال بويا پياوه كاني بانگ نه كړد بؤ لاي خوى و مناله كه ي نه چه سپاند به سهر يه كنى له و پياوانه دا ، پياوه كه يش به يى وورته و چهندو چوون مناله كه ي وهر نه گرت و به خپوى نه كړد بؤ خوى .

۴- وايش نه بو ژنى جيگه يه كى بؤ خوى ديارى نه كړد بؤ داوښن پيسى و به يداخيكي هه لته كړد ، به يى ژماره پياوان نه چونه لاي ، كاتى منالتي به و كار ه نار ه ايه بؤ پيدا ببوايه نيشانى پياويكي شيواز ناسى نه دا ، به گوږه ي بيو بؤ چوونى نه و پياوه نه و مناله شيوه ي له هدر كه سى له و پياوانه به چوايه مناله كه يان نه دا به سهر يا ، نه و كه سه يش مناله كه ي نه بريد بؤ خوى و نه بوو به منالتي نه و كه سه .

نايى پاكي نيسلام به شى يه كه مى هلبژاردووه بؤ موسولمانان ، چونكه له داوښن پيسى دووره ، نه و سى به شه كاني ترى قه ده غه كړدووه و خراوه ته زبلدانه وه .

هه تا ئيستا باسى ژن هيتانى سهر به ستمان كړد ، ئيستايش باسى ماره كړدى ژنى به نده نه كه ين ، نه گهر تواناى ماره كړدى ژنى سهر به ستى نه بو ، مهرجه كاني ماره كړدى ژنى به نده نه مانه ي خواره وه ن :

۱- نه تواني ماري ڙني سدر بهست پيدا بکا له بهر نه وهی ماري نه وان زور گراني ، ماري بنده کان سوو کتر و کمتر ي و پيوسته خزمه تي گوره کيشي بکا .

۲- ترسي داوین پيسي هبي ، هم مهر جانه بيروپاي هلبژيردراوی کومه ليکه له هاورپکاني پيغمهر ﴿ ﷺ ﴾ ، وه بيروپاي شافعي و نه هديشه ، به لام لای نه بو حنيفه مهر جي يه کم لای پيوست ني يه و مروفي سدر بهست و خاوه ن سامان نه تواني ڙني بنده بخوازي نه گهر ڙني سدر بهستي نه يي ، لای نه بو حنيفه مهر ج ني يه نه بو بنده يه باوه پرداري ، به لکو نه تواني بنده ي خاوه ن نامه بخوازي .

نه مهر جانه بويه پيوسته بو ماره کردني ڙني بنده له بهر نه ويه همر منالي له و ڙنه بنده يه پيدا بيي نه بي به بنده ي خاوه ني دايکه که ي ، خواي مه زن بو روون کردنه وه ي نه مه بهسته فهر مويه تي :

﴿ و من لم يستطع منكم طولاً أن ينكح المحصنات المؤمنات ﴾ وه مهر که سي له ئيوه تواناي سامانيکي وای نه بو ماره بکا ڙناني سدر بهستي باوه پردار .

﴿ فمن ما ملكت أيمانكم من فتياتكم المؤمنات ﴾ دوايي ماره بکا ڙني له و ڙانه دارايي و کاره که ري براي باوه پرداري هاو ثاني خوتانن له ڙنه لاهه باوه پردار و کاره که ره کاني خويان .

﴿ والله أعلم بايمانكم بعضكم من بعض ﴾ وه خوا زاناره له هه موو که سي به ثاين و باورپه ثاني ئيوه و کام لاتان له ئيوه ي سدر بهست و له بنده کان باوه رتان به هيرتره ، زور جارن ڙنيکي بنده باوه ري به هيرتره له باوه ري ڙنيکي سدر بهست ، ڙني و ايش هيه باوه ري به هيرتره له پياو ، که واته نابي بيژ بکنه وه له ماره کردني ڙناني بنده هندی له ئيوه له هندی تران . دروست بوون به يي جياوازي له نيوان سدر بهست و بنده ، هه موتان له يه که ره گه زن و له ناده منو ناده ميس له خا که .

﴿ فانكحوهن بإذن ألهن ﴾ دوايي ئيوه ماره بکن نه و کاره که رانه بده ستوري خاوه نه کانيان به مهر جي له يه که کاره که ر زور تر ماره نه که ن و ترسي داوین پيسيتان هبي و

باوه داربی وهك لهمهو بهر باسکرا ، بهمه رجی ئه و پیاوهش یا ههرژنی نهبی یا ژنی ههبی و
بو ژن و میردی دهست نه دا .

﴿وَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرِ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَحَدِّاتٍ أَخْدَانٍ﴾ وهئیه
بههخشن به خاوهنی کاره که ره کان ماره یسه کانیا ، داوین پاک بن و داوین پیس نه بن
به ناشکرای له جیگه دیاری کراودا ، وهله نه نهیدا دوستیان بو خویان وهرنه گرتی کار
خرایان له گهل بکن ، ئه و کاره خراپانه بهر له ئیسلام ره وشتیان بووه و قهدهغه کراون .
﴿فَإِذَا أَحْصَنَ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ﴾ دواپی
کاتی ئه و کاره که رانه پارێزران له داوین پیسی بههوی شو کردنیانه وه ، دواپی ئه و ژنه بهنده
کاره که ره کاری بێ لیکراو و داوین پیسیان کرد ، دواپی له سه ریا نه نیوهی شتی له سه ر
ژنانی سه ره بهسته له سزا به و جو ره یاسا دیاری کردوه که بریتیه له په نجا دار نهك بهرده باران
چونکه نیوهی بهرده باران ناگونجی ، بهنده کوپین یان کچ میردیان کردی یان نه ، هه
په نجا داریان لی ئه دری .

﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ النَّعْتَ مِنْكُمْ﴾ ئه و ماره کردنی کاره که ره کان له کاتی بی داری
پیاواندا بو که سیکه برسی له داوین پیسی له لایه ن ئیه و ئاره زوی ژن و میردی تهنگی
بی هه لچینی .

﴿وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ وهئارام گرتی ئیه و ماره نه کردنی
کاره که ره کان چاکره بو ئیه له بهر نه وهی ئه گه ر منالیکان له و کاره که رانه بو پهیدا بی
ئه گه رین به بنده و خاوهنی دایکه کانیا هه لیان ئه سورپین له کاری خویانا له دهروه و
له ناوه وه ، بههه رجونی بی چاک وایه کاره که ره ماره نه کن . خوا خاوهنی لی خوشبوونه بو
که سی ئارام نه گری ، میهره بانه بو که سانی دهستوری پندراوه کاره که ره بخوازی .

پاش ئه وهی خوی مه زن روونی کرده وه ئه و ژنانهی قهدهغن ماره کردنیان و نه وانهی
ره وان رویشی ئه کاته وه که نه وانه هه میوان بو سودی ئاده میزاد و بهرژه وهندیانه و
ئه فهر موی :

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٦﴾
وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ
عَنْكُمْ وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا ﴿٦٨﴾

﴿﴾ یرید الله لیبین لكم ویهدیکم سنن الذین من قبلکم ﴿﴾ خوا نهیهوی رونی بکاتهوه بۆ ئیوه ئهه شتانهی رهوان و نهوانه قهدهغه و نهو شتانهی پنهان له ئیوه نهوانه خواوهنی سودن بۆتان له کردهوه بهرزه کانتان و ، خوا نهیهوی رانوی ئیوه بکا و شارهزای پروگرام و دهستوری کهسانیکی نهوتۆتان بکا لهپیش ئیوهوه بوون لهخواهن شارهزاکان ههتا ئیوه رینگه کانیا بگرن بۆ ئهه شتانه رهوان و نهوانه قهدهغه ههه لهکاتی ئیسماعیلهوه ههتا سهردهمی ئادهه .

﴿﴾ ویتوب علیکم والله علیم حکیم ﴿﴾ خوا نهیهوی یاریدهی ئیوه بدا لهسهه پهشیمان بوونهوتان و لهگوناهاه کانتان خوش بین و هانتان بدا لهسهه پهشیمان بوونهوه ، لابدا لهسههرتان ناکۆکی نیوانتان و ، خوا نهزانن بهه شتانهی سوودی ئیوهی تیدایه ، هههههه کارئ لهجیگهی شیای خویا دانهئ .

﴿﴾ والله یرید أن يتوب عليكم ويريد الذين يتبعون الشهوات أن يميلوا ميلاً عظيماً ﴿﴾ وهخوا نهیهوی یاریدهی ئیوه بدا لهسهه پهشیمان بوونهوه ، نهیهوی کهسانیکی نهوتۆ دواي نارهزوی نابهسهندهکانی خویان کههوتوون کهئیهه لابدهن لهراستی و قهدهغه کراوهکان

بهره‌وا دابنن ، به‌لادانيکی زۆر گه‌وره و بتان خه‌نه هه‌له‌وه که‌ماره‌کردنی خوشکی باوکی دروسته .

پرسيار / خوای مه‌زن له‌دوو ئايه‌تا يه‌ك له‌دوای يه‌ك رسته‌ی (يتوبوا) ی دووباره کردۆته‌وه سوودی چ شتيكه ؟

وه‌لام / يه‌كه‌ميان بۆ پروون کردنه‌وه‌ی ئه‌و ژنانه‌يه ره‌وان ماره‌کردنيان و قه‌ده‌غه‌ن بي ئه‌وه‌ی خوا فه‌رمان بدا به‌په‌شيمان بوونه‌وه‌و بيه‌وئ ، دووه‌ميان بۆ ئه‌وه‌يه خوا فه‌رمان به‌ په‌شيمان بوئه‌وه ئه‌دا و ئه‌يه‌وئ به‌وازه‌يتان له‌قه‌ده‌غه‌کراوه‌کان .

ئه‌و که‌سانه‌ی ئه‌وتۆ په‌پرهي ئاره‌زوو هه‌وه‌سی خراپي خويان ئه‌که‌ون که‌ نازاد بن له زنجيره‌ی ياسای تاین و ره‌وشي به‌رز ، به‌ره‌لا بن و پرۆن له‌گه‌ل ئاره‌زوی ده‌رونی ، بۆ هه‌رلايه‌ رویان بي‌بکا ئه‌وانه له‌هه‌مو کاتيکا هه‌ن هه‌ر له‌کۆنه‌وه هه‌تا ئيستا . هه‌رچه‌نده جوړی ئاره‌زوو کانيان جياوازين به‌گوێره‌ی کات و جيگه .

لهم سهرده‌مه‌ی خولی بيسته‌مدا به‌ناوی سه‌ربه‌ستی و گۆزانکاری و پيش که‌وته‌وه له‌سنوري تاینی و مروّقيه‌تی ده‌رچوون به‌ هورو رۆژانی ئاره‌زوو هه‌وه‌س له‌پريگه‌ی فليهم و چيروکی ده‌ست کرد و به‌رووت بوئه‌وه‌ی ئه‌ندام و جم و جول و سوردان ، بي‌گومان ئه‌وه‌يه لادانی گه‌وره له‌راستی و کاری په‌سه‌ند .

﴿ يريده‌ الله‌ أن‌ يخفف‌ عنكم‌ ﴾ خوا ئه‌يه‌وئ که‌ سوک بکا له‌سه‌ر ئيه‌وه فه‌رماندانه‌کانی خۆی له‌ره‌وا کردنی هه‌ندى له‌ژنان بۆ ئيه‌وه و بگه‌ره له‌هه‌موو کاریکا له‌کاتی ناچاریدا .

به‌کورتی ئه‌و که‌سانه‌ی دوای ئاره‌زوو هه‌وه‌سی خويان ئه‌که‌ون ئه‌مانه‌ی خواره‌وه‌ن :

١- تاقمیک هه‌ن له‌نيۆ ئيسلامدا ئه‌وانه بریتين له‌مانه : داوین پيسان ، قومار که‌ران ، مه‌ی خۆران ، به‌رتيل ده‌ران ، به‌رتيل وه‌رگران ، دۆسته بي‌شه‌رمه‌کانی رۆژئاوا که ئه‌وروپاييه‌کان ئه‌يان که‌ن به‌دارده‌ستی خويان و ئه‌يان که‌ن به‌هۆی تالان کردنی ده‌رامه‌ت و پیتی وولاتی ئيسلام ، ئه‌يان که‌ن به‌به‌نده‌ی خويان بۆ چه‌وسانه‌وه‌ی موسولمانان و مژینی خوينيان .

۲- تاقمی تریان هه‌ن له‌ده‌ره‌وه‌ی وولاتی ئیسلامان له‌دانیشتوانی ئه‌وروپا ، ئه‌وانه به‌چاوچنۆکی خۆیان په‌لاماری وولاتانی ئیسلام ئه‌ده‌ن به‌هۆی به‌کریگیراوه به‌ناو موسولمانه‌کانه‌وه‌و دانیشتوانی وولاتی ئیسلام داگیر ئه‌که‌ن و ئابووری و سامانیان ئه‌خۆن به‌تاییه‌تی زێری په‌شیان ، به‌نه‌یتی ده‌رامه‌تی موسولمانان ئه‌دزن و ئه‌ی خۆن ، ئه‌وانه بۆ سودی خۆیان و ریان ئه‌گرن ، که‌چی دانیشتوانی وولاتی ئیسلام هه‌موو ئاواتیان بریتیه له‌مانه : به‌رگ و پۆشاکێ نایاب ، خواردن و خواردنه‌وه ، رابواردنیان له‌گه‌ل ژنانی رۆژئاوا و رۆژه‌لات ، خۆیان له‌موسولمانان جیا ئه‌که‌نه‌وه و تیکه‌لاوی جوله‌که‌کان ئه‌که‌ن و واز له‌برای خۆیان ئه‌هێنن فیزیان به‌سه‌ردا ئه‌که‌ن و خۆیان به‌گه‌وره تر ئه‌زانن و ئه‌لێن : ئیمه رۆشنیر و پیشکه‌وتوین .

هه‌رمه‌کانی ئیسلام ئه‌وانه‌یان ئیمه ئه‌یان ناسین و ئه‌یان بیستین ، به‌تاییه‌تی عێراق و سوریا و تورکیا و لوبنان و میسر و مه‌راکش ، کاره‌به‌ده‌سته‌کانیان و به‌تاییه‌تی کاره‌به‌ده‌ستانی سعودی و میرنشینه‌کانی که‌نداو به‌حه‌رین و که‌ویت ، خوێنده‌وار و سامانداره‌کانیشیان و هه‌ندێ تریان به‌هیچ شتی خو‌شی و ئاره‌زوویان ناجولتی و ته‌واو نابێ مه‌گه‌ر به‌خواردن و خواردنه‌وه و به‌رگ و رابواردن و دانیشتنیان له‌سه‌ر میز و چیشخانه و گازینۆ و ئوتیلی ئه‌وروپا نه‌بێ ، به‌مه‌ی و قوما‌رکردن جی‌گه‌کانیان ئه‌رازینه‌وه و لاسایی ئه‌وروپایه‌کان ئه‌که‌نه‌وه له‌هه‌موو کارو فرمانیانا به‌تاییه‌تی داوین پیسی کردن له‌گه‌ل کوران و ژنانیانا .

ئو کاره ناپه‌سه‌ندانه ئیمه ئه‌یان بینین و ئه‌یان بیستین ئه‌گه‌ر باوک و باپه‌ره‌کاڤمان و پیشه‌وه‌کاڤمان بیاندیایه شیت ئه‌بوون و خه‌فه‌ت دای ئه‌گرتن و له‌داخانا ئه‌مردن . ئه‌وروپایه‌کان و گا‌ورو جوله‌که‌کان و له‌ئاین وه‌رگه‌راوه‌کان دینه ولاتانی ئیسلام به‌پروتی و به‌هه‌ژاری و به‌بێ سامان که‌چی زۆری بێ ناچێ ئه‌بنه‌ خاوه‌نی کۆشک و سامانی زۆر ، ئه‌بێ ئه‌وانه‌یان چۆن په‌یدا کردبێ ؟ په‌یدایان کردوه به‌په‌رداخێ پر له‌ناوی ژه‌هراوی

که ده رخواری دانیشتوانی و ولاتانی ئیسلامیان نه ده ن و سه رخویشیان نه که ن و پاره ی زوریان لی نه سین له مه ی خانه کان و قومار خانه کان و میزیان بو نه پازینه وه و بی هوشیان نه که ن و قومار ه کانیا ن پی نه دۆرپن و باخه لی خوئیانیان لی پر نه که ن ، زور کاری تری ناره وای تریان پی نه که ن .

﴿وخلق الإنسان ضعیفاً﴾ و نه ده میزاد دروست کراون به لاوازی و بی توانا ، خوړاگر نین و تووشی نازاری زور نه بن ، خویان راناگر ن له سه ر په رستی خوا ، به تاییه تی به رانه ر به ژنان و هه ژاری و پرووداوو کاره ساتی ناکاو و نه خوشی و زور شتی تر .

نه ده میزاد هه رچه نه ده بی توانان له کار و په رستی ئایینیدا له شیر نازاترن بو کاری جیهانی به زه وی رازی نابن و نه فرن بومانگ و نه ستیره کانی تر و رامیان نه که ن بو سوودی خویان .

خوای مه زن له مه و بهر بۆمانی پروون کرده وه نه و ژنانه ی ماره کردنیان قه ده غه ن ، ئیستایش باسی نه و دارایی و سامانانه مان بو نه کا قه ده غه ن له هه ندی رپگه وه ، داوامان لی نه کا جوړی کاری کو مه لایه تیمان بو پروون بکاته به هوی پروون کردنه وه ی هه ندی له مامه له دا .

يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ

ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّا اَنْ

تَكُوْنَ بَحْرَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ

اِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدُوْنَا

وْظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيْهِ نَارًا وَّكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ

يَسِيْرًا ﴿٣٠﴾

﴿يا أيها الذين آمنوا لا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل﴾ ئەي کەسانیکى ئەوتۆ ئیوه باوەرتان هیتاوه ئیوه مەخۆن داراییه کانی خۆتان لەنیوان خۆتان بەجۆریکی پوچ و ناپههوا و بەگوێهێ یاسا نهیئ ، وهك سود و قومار و دزی و بهسوێندی درۆ و بهرتیل و درۆ بهکارهێنان لەدادگا کاندای و بهمامهلهی پوچ و مهرجه کانی نههاتیته دی .

﴿إلا أن تكون تجارة عن تراض منكم﴾ مهگهر ئەو داراییانه بهبازرگانیه بێ بهدهستوور و پهزایهتی نیوان خۆتان بێ ، بهمهرجی ئەو بازرگانیه لهسنور دهرنهجی بهگوێهێ یاسا و نهبیته هۆی تێك چونی پهوپهرو و بهرژهوهندی دانیشتوان بههۆی بهرتیلدان به کاربهدهستان ، مهرج نیه نرخى کالای ههردوولایان وهك یهك و ابن ، چونکه لهوانهیه نرخى کالای یهکیکیان زۆرتربى لهو کاتهدا ئەو لایهنه بۆی ههیه ئەو زۆرهیش بیا بهمهرجی مامهله که بهپهزایهتی ههردوولای و درۆی تێدا نهکری .

پرسیار / نهگهر بازرگان پروپاگهنده بکا بۆ پارچه و کالای خۆی بۆ پههواج پهیدا کردن ئایا ئەو کاره خواردنی دارایی دانیشتوانه بهجۆریکی ناپههوا؟

وهلام / ئەو کاره قهدهغه نیه بهمهرجی ئەو پروپاگهندهیه بهو جۆره بێ کردویتی ، نهگهر بهو جۆره نهبوو بۆ کپیار ههیه مامهلهکه پوچ بکاتهوه و فرۆشراوه که بداتهوه بهخاوهنه کهى و نرخه کهى وهربگریتهوه .

﴿ولا تقتلوا أنفسكم﴾ وهئیه خۆتان مهکوژن بهناپههوا و ستهم ، ههندیکتان ههندی تهرتان مهکوژن ، ئەو رستهیه نامازهیه بۆ ئەوه ئادهمیزاد بهوێنه یهك کەس وان کوشتی یهکن لهوان وهك خۆی کوشتی وایه ، ئەو خۆکوشتنه وهك ئەوهی مرۆف خۆی بخاته خوارهوه لهسهر کێوی یا خۆی بسوتینی ، بهتایهتی جهنگی بیته هۆی کوژرانی زۆر لهنیوانتان ، وهك جهنگی نیوان عێراق و ئێران کهزۆرت لهیهك ملیۆن ئێرانی و نیو ملیۆن عێراقی تێدا کوژرا .

﴿إن الله كان بكم رحيماً﴾ بهراستی خوا میهرهبان و خاوهن بهزهیه بۆ ئیوه ، فهрман بههرشتی بدا و ههرشتی قهدهغه بکا بۆ سودی ئیویه کهچی ئیوه خۆتان بهزهیتان بهخۆتانایهتهوه یهکتری نهکوژن و دارایی خۆتان نهدهن بهدوژمنی خۆتان .

تهفسیری زمانکۆبی

قەدەغە کرایە گوناھی گەورەن بەلام گوناھ نابێ بەگەورە لەگەڵ داوای لی بوردندا ، گوناھ لەگەڵ بەردەوامیدا بەچوک دانانری . چاکترین بیرو بۆچوون ئەوێه گوناھ لەخۆیا هەمویان گەورەن ، بەلام هەندێ گوناھ لەهەندێ تریان بچوکتزن ، بۆ نمونە : تەماشاکردنی ژنی بیگانه بەگومانەوێه گەورەیه لەخۆیا ، بچوکه بەرانبەر بەماچ کردن ، ماچ کردن بچوکتزە بەرانبەر بەداوین پیسی ، خواردن لەسەر میزی مەهی خواردنەوێه بچوکتزە لەخواردنەوێه مەهی ، هەروەها .

هەندێ لەگوناھە گەورەکان ئەمانەن ، لەهەموو گوناھی گەورەتر هاریش دانانە بۆ خدا ، داوایی بێ ئومیدی لەبەزەیی خوا ، ئەمین بوئەوێه لەسزادانی خوا ، نازاردانی باوک و دایک ، کوشتنی ئادەمیزاد بەناڕەوا ، بوختان کردن بەداوین پاکاندا ، خواردنی دارایی هەتیوان پشت کردنە جەنگی بێ باوەران ، خواردنی سود ، جادوکردن ، داوین پیسی ، سویندی درۆ ، خواردنەوێه مەهی ، نوێژنەکردن بەدەستی ئەنقەست ، بچرانندی خزمایەتی ، زەکات نەدان ، شایەتی درۆ ، رۆژو نەگرتن ، گۆشتی بەراز خواردن ، حەج نەکردن ، دارایی خواردنی خەڵکی بەستەم ، ئەوانە و هەندێ تر و لەوانەیه بگەنە حەوت سەد .

نوێنەرانی ژنان چوونە خزمەت پێغەمەر ﴿ﷺ﴾ ووتیان بەپێغەمەر : ئایا خوا خوای ژنان و پیاوان نیە ؟ تۆیش پێغەمەری هەمویان نیت ؟ بۆچی خوا هەرنای پیاوان ئەبا ؟ ئیمە ئەترسین چاکمان تێدا نەبێ و خوا پێوستی بەئیمە ژنان نیە ، ئوموسەله ووتی : ئەی فروستادەیی خوا پیاوان لەرێگەیی خوادا جەنگ نەکەن ، ئیمە جەنگ ناکەین ، خۆزگایە ئیمەش وەک پیاوان بوینایە . بۆ دلخۆش کردنی ژنان خوا فرموی :

وَلَا تَحْمِلُوا مَآفَظَ اللَّهِ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ
نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ

تەفسیری زمانکۆیی

وَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ
 عَلِيمًا ﴿٣٢﴾ وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
 وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَنُكُمْ فَآتَوْهُمْ
 نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

خوای مدزن کاتی قدهغه ی کرد له نایه ته کانی پیشوودا خوار دنی دارایی هاو نیشتمانان
 به نار هوایی و کوشتی خویان ، خوا فرمانانان یی نه دا لهم نایه ته ی دوا ییدا به شتی تری
 ناسان و رهوا هتا واز بهتین لهو شتانه ی قدهغه کراون نهویش نهو یه هموو که سی
 رازی یی بهو شته ی خوا پی به خشیوه له دارایی و پله و پایه و به ته های سامانی خه لکی
 نه بی ، هتا بهو یو نهوه دارایی یه کتری نه خو ن و یه که نه کوژن ، بویه خوا نه فهرموی :

﴿ولا تتمنوا ما فضل الله به بعضکم علی بعض﴾ وهیوه ناوات مه خوازن بو شتی خوا
 ریژی هندی له هیوه داوه به سر هندی تر تانا به هیو نهو شته وه که دارایی زور و پله و
 پایهی بهرزی پیداون ، لاتان خوشی نهو شتانه ی نهوان بو هیو بی ، نهوانه به دهستی هیو نهان
 و خوا پی به خشیون وه که پیغمه مرایه تی و زانیاری و جوانی و سامان .

بو زانین : ناوات خواستن بو دارایی دوو جوړه :

۱- (الغبطه) یانی داوا کردنی وینه ی شتی خوا به خشیویتی به که سی که خوا بهویشی
 به خشی و نهو شته خوا لهو که سی تری نه ستیته وه ، نهو جوړه ناواته رهوایه و
 قدهغه نیه .

۲- (الحسد) یانی داوا کردنی شتی خوا به خشیویتی به که سی و خوا لهو که سی
 بسینته وه و پیدا بهم به تنیا ، نهو جوړه یان قدهغه یه و مه بهسته له فرماندانی خوا
 به ورسته یه .

تهفسیری زمانا کوی

به گویای فرموده‌ی خوا جوّری یه کم ره‌ایه که نه فرموی : ﴿ ربنا اتنا فی الدنیا حسنة
وفي الآخرة حسنة ﴾ نه‌ی پوره‌ردگاری ئیمه تو به‌خشه به‌ئیمه له جیهاندا چاکه و
له‌دواروژ و چاکه‌ی گهوره.

﴿ للرجال نصيب مما اكتسبوا وللنساء نصيب مما اكتسبن ﴾ بو پیاوان هه‌یه به‌شیك و
پاداشتی له‌شتی پیاوان خو‌یان کردویانه ، بو ژنان هه‌یه به‌شیك و پاداشتی له‌شتی خو‌یان
کردویانه ، بو ههموو ئاده‌میزادی هه‌یه پاداشتی کرده‌وی خو‌یان ، دروست نیه ده‌رونی
خو‌یان خهریک بکه‌ن به‌ئاواتی خراب و دلپسی .

﴿ واسألوا الله من فضله إن الله كان بكل شيء عليم ﴾ وه‌ئیه داوا بکه‌ن له‌خوا و نه‌ی
شتی خوا به‌خشیویتی به‌جگه‌ی خو‌تان و داوای نه‌مانی شتی مه‌که‌ن خوا به‌خشیویتی به‌وان ،
گه‌نجینه‌ی خوا کو‌تایی بی‌نه‌هاتوو ، به‌ته‌مای دارایی جگه‌ی خو‌تان مه‌بن ، به‌راستی خوا
به‌ههموو شتی نه‌زانی جیگه‌ی شایسته‌یه نه‌وی نه‌یدا به‌که‌سی ، ناگای له‌وانی تر هه‌یه .

پرسیار : فرمندان به‌داوا کردن له‌خوا وای ده‌رئه‌خا نه‌و داوایه وهر بگیری که‌چی
ئاده‌میزاد ههمویان یا زور به‌یان به‌په‌رۆشه‌وه نه‌پارینه‌وه له‌خوا و ، خوا وه‌لامی داوا که‌یان
ناداته‌وه ؟

وه‌لام : زور راسته‌خوا فرمانی داوه به‌پارانه‌وه ، به‌لام له‌همان کاتدا فرمانی داوه
به‌کۆش و کار کردن و نابی مرۆف به‌ته‌مه‌لی دانیشی و ههر شتی به‌دلایا هات خوا
بیداتی ، نه‌گهر به‌و جوّره‌خوا وه‌لامی مرۆف بداته‌وه گه‌ردون کاول نه‌بی ، چونکه وائه‌بی
دوو که‌س له‌یه‌ک کاتا داوای دوو شتی دژ به‌یه‌کتری بکه‌ن ههر که‌سی داوای شتی بکا و
به‌ته‌مه‌لی دانیشی نه‌بی به‌خه‌فه‌ته‌وه بمری .

﴿ ولكل جعلنا موالی مما ترك الوالدان والأقربون ﴾ وه‌بو ههموو که‌سی له‌پیاوان و ژنان
ئیمه بو ئیه‌همان گه‌پراوه و بۆمان دیاری کردوو چه‌ندین میراتبهر له‌شتی به‌جی هه‌لاوه
باوک و دایک و خزمه‌کانتان له‌منال و برا و مام و که‌سانی تر .

ووشەى (مولى) بەشەش مانا ھاتووہ :

- (۱) ئازاد كەرى بەندە كە مىراتى ئازاد كراوہ كەى خۆى ئەبا .
- (۲) بەندە ئازاد كراو چونكە پەيوەندى بەسەر دارابى خۆپەوہ ھەيە .
- (۳) ئامۇزايان ، چونكە ئەوان سەردارى پاراستنى ھەموو كارەساتىكى خزمانى خۆيانن .
- (۴) ھاوسوئند ئەبىتە بەرپۆەبەرى كارى ھاوسوئندە كەى بەھۆى دابەستنى سوئندەوہ يارىدەى يە كۆرى ئەدەن لەھەموو روداوپكا .
- (۵) دۆستانى خوا چونكە خوا يارىدەريانە .
- (۶) مىراتبەران ، مەبەست لەم ووشەيە لەم ئايەتەدا مىراتبەرانە .

﴿ والذين عقدت إيمانكم فاتهم نصيبهم ﴾ وە كەسانىكى ئەوتۆ بووبن بەھاوسوئندى يە كۆرى بۆ ئەوہى مىرات لەيە كۆرى بگرن ، دوايى ئۆوہ يىبەخشن بەوان بەشەكانيان بەگۆرەى گرى بەندەكەتان ، بەر لەھاتنى ئاينى ئيسلام ھاوسوئند مىراتيان لەيە كۆرى ئەگرت ، بەلام بەئايەتى ﴿ وأولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض ﴾ وەخواوہن خزمەكانتان ھەندىيان چاكترن لەھەندى تريان بۆ ئۆوہ و نزيكترن لەئۆوہ مانكەى گۆراوہ .

لاى ئەبو حەنەفە ئەگەر پياوئ موسولمان بو لەسەر دەستى پياوئ تر و پەيمانيان بەست كە مىرات لەيە كۆرى بگرن ئەو كارە دروستە .

بۆ زانين : پەيمان بەستن ئەمانەيش ئەگرىتەوہ : گرى بەندى نيوان ژن و مېردى ، گرى بەندى سەردارى نيوان ئازاد كەر و ئازاد كراو ، گرى بەندى ئيسلامەتى كەسى بمىرى و مىراتبەرى نەبى موسولمانان مىراتەكەى ئەيەن .

﴿ إن الله كان على كل شيء شهيداً ﴾ بەراستى خوا بەسەر ھەموو شتەكا ئاگادارە و بەنھيتى و ئاشكرائى ھەموو شتە ئەزانى .

لەبەرئەوہى پەيمانى دۆستايەتى و خۆشەويستى بەستراوہ لەنيوان ژنان و پياواندا ، خوا پۆيىستى كەردوہ ئەو دۆستايەتى يە بتەوتوبى لەنيوانيانا بەگۆرەى سەروشت خوا پۆيىستى كەردوہ لەسەر پياوان سەتم لەژنان نەكەن و لەسەر دەرئەچن ، بۆ ئەو مەبەستە خوا ئەفەرمۆى :

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ
 عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَأَلْصَقَ لِحَتُ
 قَتِينَتٍ حَافِظَتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّي تَخَافُونَ
 نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَأَهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ
 وَأَضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا
 إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ
 بَيْنِهِمَا فَاْبْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ
 يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا

﴿الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض﴾ پیاوان دانراون به سهر
 ژنانی خوئیانهوه بو به خپو کردن و دهست گرتیان و یاریدانیان و جی به جی کردن
 کاره کانیان . پیاو و ژن بنچینهی سهره کین بو ژبانی ناده میزاد هیچ یه کی لهوان به بی نهوی
 تریان کار و فرمانیان ناروا به پړوه ، به لام جوړه جیاوازی به که هیه له گهل ژنان ، نه گهر
 وه که یه که وابن له ههمو لایه که وه پتو یستی به دروست کردن ههر دو کیان نه نه بو نه گونجا

تهفسیری زمانکوی

هه ره یه کیکیانی، نهو کاته بوون نهبونی نهوی تریان یه کسان نهبوو ، دواپی داواکردنی بولای یه کسانی نیوانیان دزی گفتوگوی ژبانی جیهانه ، پیاو ریژدارتره له ژنان بههوی چهند شتیکهوه . خوا ریژی هه ندی پیای داوه بهسهر هه ندی ژنانا ، خوا ریژی هه موو پیوانی نه داوه بهسهر هه موو ژناندا ، زور ژن هه ن به ریژتر و گه وره ترن له هه زاران پیاو هه ره له بهر نهوه خوا نهی فهرموه ﴿ بما فضلهم علیهن ﴾ که کورت تریشه .

زور کهس له ژنان و یاریده دهره کانیا ن نه لئین : مه به ستمان نهوه یه ژنان و پیوان یه کسان بن له هه ندی مافه کان و پیوستیه کانیا ن ، نه که یه کسان بن له گهل پیوان له هه موو شتیکا که له وان هه ن منالبوون و شیردان . له وه لامدا جیاوازی دروستبونی نه ندا مانی ژنان بیگومان داوای نه وه نه که ن جیاواز بن ژن و پیاو له هه ندی ماف و پیوستیدا ، بگره جیاوازن له ناره زوی ژن و میژیدا ، نهو که سه ی بلتی : یه کسان له هه موو لایه که وه له مافو پیوستیدا وه که نه مه وایه بلتی : نه بی جیاواز بن له هه موو شتیکا ، نهوه ی راستی بی ژن و پیاو هاوبه شن له زور مافدا ، گرنگتر له هه مووان یه کسان له بهر ده م خوادا و سه ره به ستن له ده ستکاری کردنی داراییداو له هه لئزاردنی هاوبه شی خوینا ، جیاوازن له هه ندی مافدا ، له نایه تی (۲۲۸) ی سوره تی نه له به قهره دا. یاسی (۱۰) جیاوازی نیوان ژن و پیوان کردوه له یاسای نیسلامدا ، مه بهستی نهو نایه ته ی ئیره شی نه مانه مان بووون نه کاته وه :

۱- پیاو سه رداره له سه ر ژنان : مه بهست له پیوان به تاییه تی میژده کانه ، له ژنان به تاییه تی ژنانی میژدارن ، مه بهست له سه ردار به سه ر ژنانه وه ده سه لاتداری پیوان نیه به به ره لایی به جوژی پیاو سه ردار یکی دیکتاتوری و ژن به جوکی پیابویی و هیچ توانایه کی به رانه ره پیاونیی ، به لکو مه بهست جوژه سه رداریه کی که مه ، یاسازانان بو پیوانی دیاری کردوه که ته لافدان دراوته ده ست پیوان ، پیوسته ژن پهیره ی پیاو بکا بو خهوتن ، له جیگی میژد دهر نه چی به بی ده ستوری پیاو ، ژن و پیاو له جگی نهو شتانه وه که یه کسان و یه کسان .

۲- خوا دوو هوئی داناوه بۆ سهررداری پیاوان ، ئاماژهی بهیه کمیان کردووه به ﴿﴾ بما فضل الله بعضهم علی بعض ﴿﴾ وه ئاماژهی کردووه بۆ هوئی دووهم که نه فهرموئ: ﴿﴾ وما أنفقوا من أموالهم ﴿﴾ وه پیاوان دانراون به سهر ژنانه وه سهررداریان به هوئی شتی پیاوان نهیه خشن به ژنان له مارهیی و به خێو کردیان .

خوای گهوره جوۆری پێژرداری پیاوانی پروون کردووه ته وه ، ههر ئه وه نه ده ئه فهرموئ ﴿﴾ بما فضل الله ﴿﴾ زانایان و نه وه که سانهی مانای قورئانیان کردووه ئه لێن : پیاو له ژن به هێتر له دروستبوونی ئه ندامه کانی ، زانایان درێژه یان داوه به دیاری کردنی پێژرداری پیاوان ، به وه جوۆری ئیمه ئه یبێن کاره گهوره و به سو ده کانی ئاینی و زانیاری و رامیاری زۆربهی ههره زۆریان له پیاوانه وه ئه یبیری و کهم جارێ له ژنانه وه ، زۆتر له هه موو شتی ژنان گرنگی بهرگ و پازانا وهی له شیان و هوروزانی ههستی ژنایه تی ئه ده ن ، وائه یی له مانگیکا ژن به هوئی چه یزه وه ناتوانی کاری رامیاری بکا .

ئه وهی شایانی ئاماژه یی بۆ لای فهرموده ی خوا ﴿﴾ وما أنفقوا من أموالهم ﴿﴾ ههر کاتی پیاو ژنی به خێو نه کرد سهررداری پیاو به سهر ژنانه وه نامی ئی ، له و کاته دا ژن بۆی ههیه لای دادوهر داوای ته لاقدان بکا به گۆڕه ی یاسا ته گهر پیاو سهر پێچی کرد دادوهر له جیاتی پیاو ته لاقی ئه دا .

به لای مالیک و شافعیه وه ، ژنان ته کرێن به دوو به شه وه :

۱- ﴿﴾ فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ الله ﴿﴾ دوا یی ژنانی کرده وه چاک نه وه ژنانه پهیرو ی فهرموده کانی خوا ته که ن و به وه جوۆره ی خوا بۆ دیاری کردوون پهیرو ی مێرده کانیان ته که ن ، پارێزه ی نه وه کارانه ته که ن له بهرچا و نین و ناموسی خو یان و دارایی مێرده کانیان ته پارێژن .

به هوئی پاراستنی خوا بۆ ژنان ، به وه بۆ نه وه خوا فهرمانی پێداون کاره نه ییه کان بهارێژن ، فهرمانی داوه به پیاوان ماره ییه کانیان به نه یی و ژنه کانیان به خێو بکه ن و له پروودای خراپ بیان پارێژن .

- بەراستى ژن و پياو يەكسانن وەك باسكرا ، بەلام لەمانەى خوارەوہ يەكسان نين :
- ۱- خوینى ژنان نيوەى خوینى پياوانە .
 - ۲- تەلاقدان و گەرانەوہى ژنان بۆ لای نیکاحی پياوان لەهەندى جۆرى تەلاقدا بەدەستى پياوانە نەك ژنان .
 - ۳- بۆ ژن قەدەغەيە نەچیتە لای مێردى خۆى بۆ خەوتن .
 - ۴- نوێژى ھەينى پێويست نى يە لەسەر ژنان .
 - ۵- نابى ژنان بکړين بەسەرۆكى بالای موسولمانان ، لای جگەى ئەبى حەنەفە نابى بکړين بەدادوهر . بەلام لەمافەکانى ئادەمیزادا نەك مافەکانى خوا .
 - ۶- بۆ ژنان دروست نیه بن بەپیشەوای نوێژى بەکۆمەلتى پياوان ، پياو دروستە بۆى بى بەپیشەوای پياوان و ژنان .
 - ۷- شایەتى ژنان لەجگەى دارايدا وەرناگیرى . بەلام شایەتى دانى ژنان بۆ منالبون و کچایەتى و بیوہژنى وەرئەگیرى و دوو ژن بەپیاوئ دائەنرئ لەشایەتى دانان .
 - ۸- ژنان نیوەى پياو ئەبەن لەمیرات وەرگرتندا .
 - ۹- پێويستە لەسەر ژنان ھەموو ئەندامانى خۆيان داپۆشن بەرانبەر بەپياوان جگەى دست و پومەتيان .
 - ۱۰- داوا لەژنان ناکرئ بچن بۆ جەنگ کردن لەگەڵ بى باوەرپان ، سەرانە لەژنانى بى باوەر ناسەنرئ و لەجەنگدا نابى بکۆژرين مەگەر جەنگاوەربى .
 - ۱۱- بۆيان نیه ژن مارە بکەن بۆ کورپى منالبان و بۆشيان نیه بکړين بەسەردارى دارايى منالان ، بۆ باوک دروستن .
 - ۱۲- غاردانى چارەوئ و تیربازى بۆ ژنان پەوانى يە .
 - ۱۳- خزمیکى ژنان بەھەلەو نەزاین پياوئ بکۆژئ ھاوبەشى خویندانه کەى نیه لەگەڵ پياواندا ، ئەو کارە پێى ئەوترئ (العاقله) .
 - ۱۴- ژنان پێويستە پياوان بەخۆيان بکەن و زۆر شتى تریش لەسەر پياوان پێويستە و لەسەر ژنان پێويست نى يە .

۲- بهشی دووهه می ژنان : ژنان هه یانه گونا بهارو چهقه چرو له پیوستی سه ر شانی خو یان لایاند او ده باره ی پیاوان ، ئەم بهشەیان لەرسته ی دوا ییدا خوا فه رمانی خو ی بو دیاری کردوون .

پیاوان و ژنان بۆیه کتری چاکترین چاکه ی خوان به مه رجی خوشه ویستی نیوانیان نه پچری ئە گهر خوشه ویستی پچرا ئەبنه شیر په نجه بو یه کتری نه خته نه خته یه کتری له ناو ئەبهن .

له هه ندی ئایندا هاتوه خوا له پاشه پرژدا سزای تاوانباران به ناگر و پاداشتی چاکه که ران به به ههشت ناداته وه ، به لکو تاوانباران ئەکا به میردی پیرژنیکی ناشیرینی ره وشت خراب بهو بۆنه وه ئازاری ئەدا ، پیاو چاک ئەکا به هاوسه ری ژنیکی جوانی ره وشت چاک و به پیچه وان هیشه وه .

﴿ واللاتي تخافون نشوزهن فغطوهن ﴾ وه ژنانیکی ئەوتۆ ئیوه ئەترسان له لادانیان له سنوورو هه لئه سان به مافی ژن و میردایه تی و له ئازاوه ی نیوانیان ، دوا یی ئیوه ئامۆژگاری ئەو ژنانه بکه ن به نهرم و نیانی و گفتوگزی خوش ، بلین ئیوه له خوا بترسن و واز له کاری خراب بهین ، مافی پیاوان لای خوا به سه رتانه وه زۆره ، خواش پاداشتان ئەداته وه .

﴿ واهجروهن في المضاجع ﴾ وه ئیوه واز له ژنه کان بهین و له گه لیان مه خه ون و ژن و میردیان له گه ل مه که ن ، ئە گهر به وان هه وازیان نه هینا .

﴿ وأضربوهن ﴾ وه ئیوه بده ن له ژنه کان ، به لام لیدانیکی سوک و برینداریان نه که ن و ئەندامه کانیان نه شکین و روومه تیان نه روشین .

ئهو فه رمانه پیوست نه کراون له سه ر پیاوان و هه رئه یی بکرین له گه ل ژنان ، زانیان به گشتی لایان وایه لی نه دانی ژنان چاکتر و گه وره تره لای خوا ، هه ره که پیک هاتوون ئە گهر ژنان به سوکترین شتی گه رانه وه بۆلای یاسا قه ده غه یه کاری سه خت تریان له گه ل بکری ، ئارام گرتی میرد له سه ر ئازاری ژنان لای خوا پاداشتی زۆر گه وره ی هه یه .

ئەو شتانی ئەبنە هۆی لێدانی ژنان چوار شت :

(١) خۆجوان نەکردنیانە بۆ مێرده کانیان .

(٢) وه لām نه دانه وهی مێرده کانیان بۆ خهوتن له گهلێان .

(٣) نوێژ نه کردن و لهش پیسی دهر نه کردن .

(٤) چونه دهر وه به بی ئاگادرای مێرده کانیان و به بی بیانوی رهوا .

﴿ فَإِنْ أَطَعْتُمْ فَلَ تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴾ دواي ئە گەر ژنه کان په پیرهوی ئیوهیان کرد به

یه کچی لهو سی فەرمانانه یا به ههمویان ، دواي ئیوه ریگهیه داوا مه کهن له سهر ئەو ژنانه بۆ نازاردانیان و برۆ بیانوی پوچیان بۆ دروست بکهن با خۆشیشتانەوین ، نابێ ئەبه زمان و ، نه به کردهوه ئیوه نازاری ژنان بدن ، ژن هاوړینگێ ژیا نی خۆشیتانه قهدهغهیه نازاردانیان .

﴿ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴾ به راستی خوا پایه ی بلنده و کهس ناتوانی پایه ی بۆ دیاری

بکا و ستهم کردن له ژنان خۆشنا بی و چاو پۆشیتان لی ناکا زۆر گهورهیه و پیوستی به کهس نیه .

خوا ی مهزن له ئایه تی پیشوودا باسی سه رچه وتی ژنانی کرد ، له م ئایه ته ی دوا ییدا باسی

سه رچه وتی ژنان و پیاوان ئەکا له یهك کاتا ، هیچ لایه کیان مافی ئەوی تریان جی به جی

نه کهن بۆ دیاری کردنی یاسای نه هیشتی ناکۆکی نیوانیان خوا ئەفرموی :

﴿ وَأَنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا ﴾ وه ئە گەر ئیوه ی

کار به دهستان ترسان له بهردهوامی نازاوه ی نیوان ژن و مێرد ، دواي ئیوه بنیڕن بۆ روون

کردنه وه ی سه رچه وتی ئەوان و هۆی نازاوه ی نیوانیان پیاوی له خزمان و دۆستی پیاو

شیاوی ئەو بی فەرمان بدا و بتوانی ناشتی ساخته بهیتی و ، پیاوی تر له خزمان و دۆستی

ژن که ئەویش شایسته دادوه ری بی ، ههتا بۆیان دهر بکهوی شاراوه ی دلی ژن و مێرد و

هۆی نازاوه ی نیوانیان و بتوان گیره و کیشه کهیان چاره سهر بکهن .

مه به ست له چاك کردنی نیوان ژن و مێرد پاراستنی بنه ماله و ترسی له ناوچونی

مناله کانه ، مهرج نی یه ئەو پیاوه ناوژی که ره خزمی چونکه مه به ست نه هیشتی نازاوه ی

نیوانیانه هرچنده خزم باشتر نهیئی دلّیان نه زانی و به به زهیی تره بویان و بو ناردنی راپورته بو دادوه .

﴿إن یرید إصلاحاً یوفق الله بینهما إن الله کان علیمّاً خبیراً﴾ نه گهر نهو دوو پیساوه ناوېژی کهرانه مهبهستیان چاک کردنی نیوان ژن و میړدې خوا یاریدهی ناشتبونه وی نیوان ژن و میړد نه دا ، بهراستی خوا نه زانی مهبهستی ناوېژی کهران و ناگای له ستمکار هدی .
خوای مه زن باسی لادانی ژنی له یاسا کرد و دوایش باسی لادانی ژن و میړدی کرد بهی کهوه . باسی لادانی میړدی نه کرد به تنها ، زانایان ناماژه یان بو کردوه ، ووتویانه :
هرکاتی میړد له سنور لای دا و هندی له مافی ژنی زهوت کرد ، ژنه که ناموژگاری میړده کی بکا ، بوی نیه له گهل میړده کی نه خوئی و لی بدا ، چونکه نه وانه پیوسته خوا ده ستوری پیدایی و نهیسی داوه . بهلام بوژن هدی داواکاری خوئی بیاته لای دادوه و دادوه به گوریهی یاسا ناژاو که یان نهیلتی به لیدانی میړد یا بهند کردنی یا ته لادانی ژنه کی .

زانایان له ناردنی ناوېژی کهران بیران جیاوازه : هندیکیان نه لّین : ناوېژی کهران بویان هدی له پاش سدرنه گرتنی کوّششیان ژن و میړد له یهک جیا بکه نهوه به ته لادان .
پیشهوا مالیک و قوتابی و هاورپیکانی هم بوچونه یان په سهند کردوه ، فرموده به کی پیشهوا شافعی له گهل نهو بوچونه یه ، کهواته ناوېژی کهران دهسه لاتی دادوه ریان دراوه تی . هندی تر له زانایان نه لّین : ناوېژی کهران وه کیلی ژن و میړدن بویان نیه جیا کردنه وی نیوان ژن و میړد به ته لادانی ژن ، کهواته میړد ناوېژی کهری خوئی بکا به وه کیل بوخوئی بو ته لادانی ژنه کی له سهرپاره ، ژنه کهیش ناوېژی کهری خوئی بکا بهوه کیل بو وهرگرتنی ته لاق له سهرپاره .

کاتی خوای مه زن فرمانی دا بهرپه وشتی چاک له گهل ژنان و هتویان و خیزان ، نیستا باسی نهو شتانه مان بو نه کا زور بهرپر و گه وره . بهر له هه مویان فرمان نه دا به بهرستی خوا و نه فرموی :

وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَنًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ
ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ
وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ
كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ﴾ وەئێوە خوا پەرستن ، پەرستنی خوا بەجەنگ کردن له گەڵ
بەباوەڕان و خو کردن بەقوربانی بۆ تاین لەهەموو پەرستنی گەورەترە لەبەر راستی و
سەر بەستی و مەروفاوەتی گەڕان بەشوێن زانیاری و خۆماندوکردن بۆ ژيان و گوزەرانی و
یارمەتی دانی پەیدا بوونی شتی چاکەیی تێدا بێ و ناشتەوایی پەیداکردنی نێوان دانێشتوان
گەورەترن لەنۆیژ و رۆژ وو که هەر سودی تایبەتیان تێدا یە .

﴿وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ وەئێوە هیچ شتی مەکەن بە هاوبەش بۆ خوا لەپەرستندا وەك
بت و جگەیی بت ، باوەڕ نەبوون بەبونی خوا بێ تاینیە و پێی ناوتری هاوبەشدانان ، بەلام
هاوبەش دانان بۆ خوا دوو جۆرە :

(١) هاوبەشدانان لەخواوەتیدا ، وەك ئەوەی كەسێ بپروای وابی دروست كەری
بونەوهران و رۆژدەهریان لەیەك كەس زۆرترن ، لەو جۆرەیانە بپروابوون بەمەیی خوا شالیار
و پراویژكار و هاوبەشی لەپەرستندا هەبە .

(٢) جۆریكە لەهاوبەشدانان خۆشەویستی دادوەر و كار بەدەستی تاوانبار و هەموو
كەسانی تر شایانی ئەوە نەبن فەرمان پەروای نادەمیزادین .

تەفسیری زمانکۆیی

﴿وبالوالدین احساناً﴾ وهئیوه چاکه بکهن له گهڵ باوک و دایکتانا ، خوای مهزن چاکه کردنی له گهڵ باوک و دایکا بهرانبهری کردووه له گهڵ په‌رستی خویا له‌زۆر نایه‌ته‌کانی قورئاندا ، نه‌وه‌یش نه‌وه ته‌گه‌یه‌نی باوک و دایک پله‌ی بالا‌یان هه‌یه لای خوا بۆ چاکه کردن له‌گه‌ڵیان .

﴿وبذي القربى والیتامى والمساکین﴾ وهئیوه چاکه بکهن له‌گه‌ڵ نه‌وه که‌سانه‌ی خاوه‌نی خزمایه‌تی نزیکن له‌براو مامه‌کانتان ، سه‌ریان لێ‌بدنه‌ن و هاتو‌چۆیان بکه‌ن و ، چاکه بکه‌ن له‌گه‌ڵ هه‌تیوان و یارمه‌تیان بدن و چاکه بکه‌ن له‌گه‌ڵ هه‌زاران و بی‌کاران و په‌ک که‌وتوان و ده‌ست گیرۆ‌ییان بکه‌ن ، به‌لام نه‌وه که‌سانه‌ی توانای کارکردنیان هه‌یه و به‌ته‌مه‌لی دانه‌یشن تا‌وانه یارمه‌تی دانیان و هانیان بدنه‌ن بۆ کارکردن .

﴿والجار ذي القربى والجار الجنب﴾ وهئیوه چاکه بکه‌ن له‌گه‌ڵ دراوسێ نزیکه‌کان ، ئیتر ها‌وئا‌یتان بن یان نه‌ ، چاکه بکه‌ن له‌گه‌ڵ دراوسێ دووره‌کانتان . زانا‌یان ته‌لێن چل خانوو له‌هه‌ر چوارلا‌وه به‌دراوسێ دانه‌نێن .

﴿والصاحب بالجنب وابن السبیل وما ملکت ایمانکم﴾ وهئیوه چاکه‌بکه‌ن له‌گه‌ڵ ها‌ورپێ و ها‌وکار‌تان له‌ها‌ورپێ خویند‌تان له‌کاروان و له‌جگه‌ی کارواندا ، چاکه بکه‌ن له‌گه‌ڵ که‌سانێ له‌کارواندان و ده‌ستیان نا‌گاته سامانی خویان ، یا هه‌ر سامانیان نیه به‌هۆی خویند‌نه‌وه و ، چاکه بکه‌ن له‌گه‌ڵ نه‌وانه‌ی کردو‌نتان به‌دارایی خۆتان له‌کۆ‌یله‌کان ئیتر بن یان مێ ، سو‌پاس بۆ خوا ئیستا بنده‌ و کۆ‌یله نه‌ما‌ون ، چاکه‌کردن له‌گه‌ڵ نه‌وانه‌ی پیش‌وو ته‌نها هه‌ر به‌دارایی نیه ، به‌لکو نه‌رم و نیانی له‌گه‌ڵیان و رێز گرتنیان و هه‌ول‌دان بۆ جێ‌به‌جێ کردنی کاریان و نامۆزگاری کردنیان و پرس‌پێ کردنیان و چاو داخست‌ن له‌ناستی ناموسیان و بلا‌و نه‌کردنه‌وه‌ی خراپه‌بان نه‌وانه هه‌م‌ویان ته‌گه‌رپته‌وه بۆ‌لای چاکه کردن .

﴿إن الله لا یحب من كان مختالاً فخوراً﴾ به‌راستی خوا خۆشی نا‌وی هه‌ر که‌سێ خۆی به‌گه‌وره بگه‌ڕێ به‌رانبه‌ر خزم و دراوسێ و چاو‌دیریان نه‌کا ، که‌سێ خۆی هه‌لکێشی و

پله و پایه ی خوئی بڑمیرئ و چاکه ی خوئی باس بکا ، چونکه نهو شتانه بی سوپاسی خوان.

خوای مه زن له نایه تی پیشوودا باسی فهراندانی به چاکه کردن کرد لهم نایه تی دوا پیدا باسی نهو که سانه نه کا نهو شتانه ی خوا پیوستی کردوه له سهریان نایگه یه نن به جیگه ی خویمان ونه فهرموی :

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ

النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ

مِنْ فَضْلِهِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِشَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ

بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ

قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَا ذَا عَلَيْهِمْ لَوْ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا

مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾

﴿الذين يبخلون ويأمرون الناس بالبخل﴾ نهو که سانه ی خو هه لئه کیشن که سانیکی نهو تزن رژدن و نابەخشن به دانیش توان نهو شتانه ی خوا پیوستی کردوه له سهریان لهزه کات و جگه ی زه کات و ، فهران نهدهن به ناده میزاد به رژدی و نه دانی پیوستیه کان وهک خویمان نایدهن به هه ژاران .

﴿﴾ ویکتمون ما آتاهم الله من فضله ﴿﴾ وهنه شاره وه شتی خوا به خشییوتی بهوان
له چاکه ی خوی ، وهك دارایی و زانایاری و دارایی خوین نادهن به ههزاران و دانیشنوان
فیری زانایاری راستیان ناکهن ، بیگومان شاردنه وهی دارایی و زانست قه ده غهن و نه بی
بلاو بکریته وه به نیو ناده میزادا .

﴿﴾ واعتدنا للکافرین عذاباً مهیناً ﴿﴾ وه نیمه ناماده مان کردو وه بو بی باوه ران سزایه کی
بی نرخ کهریان ، نهو که سانه ی باسکران و ینه یان نیستا زورن له نیو موسولتماناندا .
نهو که سانه ی هاوبه شی موسولتمانان ناکهن له کاتی جهنگدا و به جوړی سود بگه یه نن به
گهل و به کۆمه لئی نیسلام و پیتاک نادهن به کۆمه لگای چاکه ویستان و یارمه تیان نادهن بز
دروست کردنی مزگهوت و نه خوشخانه و په یانگا و کرینی پاپور و چهک و ینه یان زورن ،
بهوانه یشه وه ناوه ستن ، به لکو پرویا گهنده یش بلاو نه که نه وه له نیوان ناده میزاد له دژی
موسولتمانان ههتا یارمه تیان نه دری ، نهو که سانه ی سامان و زانایاری خوین نه شاره وه که
خوا به گه وره یی خوی بهوانی به خشیه به راستی شایسته ی سه رزه نشت و تاوان .

﴿﴾ والذین ینفقون اموالهم رثاء الناس ﴿﴾ وه که سانیکی نهوتوش نه یه خشن دارایی خوین
له بهر نه وهی ناده میزاد بیبین ، نهو شته ی نه یه خشن خوینانی پیوه هه لکیشن و مه بهستی
تریان نه ، نهو که سانه له م روزه دا و ینه یان زوره کاتی ویستیان شتی به خشن داوا نه که ن
ناویان له گوڤار و روزه نامه و رادیو و ته له فزیوندا بلاو بکریته وه . مزگهوت و نه خوشخانه
و خویندنگا و پردی دروست ناکهن ههتا ناویان له سه ر دهر گاکانیا نهنوسری بهو بونه وه
سامانی زور دانه نین که چی خزمه کانیا ن وه دراوسی و هه زاره کان رووت و برسین .

بگره خیزان و مناله کانیا ن نه و پیری پیو یستیان بهو سامانه هیه و نایان ده نی چونکه
کهس ناویان نابا و باسیان ناکری ، بویه خوی مذن نه فهرموی :

﴿﴾ ولا یؤمنون بالله ولا بالیوم الآخر ﴿﴾ وه باوه ریش به خوا ناهیننو بروایش به پاداشت و
سزای پاشه روزه ناهینن ، نه گهر نهو که سانه باوه ر به خوا و به پاشه روزه بهینن مه بهستیان هه ر

خوا ئەبو ، بەلام ئەوان مەبەستیان ئەوە بوو جگەیی خوا بیانیدیایە ئەوەیی ئەبەخشن و خۆیانێ پێوەهەڵئەکیشتن ، بێگومان ئەو کەسانە پڕوا بەخوا و پڕۆزی دواویی ناھێتن دۆست و ھاوڕێی شەیتانن .

﴿ ومن یکن الشیطان لہ قریباً فساء قریناً ﴾ وە ھەرکەسێ شەیتان ھاوڕێی ئەوێ دواویی ئەو ھاوڕێتییە شەیتانە خراپە بۆیان ڕێگەیی خراپەیان بۆ خۆش ئەکا .

ھەموو کەسێ ڕێگە و کردەوہی خراپ پرازیتتەوہ و ھانی دانیشتوان بدا بۆ لای خراپە و گومراویی تۆ بۆت ھەبە ناوی بێبەیی بەشەیتان ، لەبەرئەوہ زۆر کەس ھەن زۆر شت ئەکەن و ئەیلێن بە سروشی شەیتانەوہ ، وائەزانن خوا بۆیان ئەکا ، خراپترین کەسە ئەوہیە خۆی بەپێرۆز بزانی و خۆی نەناسی و بەرگی پیاوچاکان بکاتە بەری خۆی .

شەیتان تاقمی زۆرن و ھەریەکەیان کاریکی پێ سپاردووہ ھەیانە ھانیان ئەدا بۆ ڕژاندنی خۆینی ئادەمیزادانی بێ تاوان ، ھەیانە ھانیان ئەدا بۆ کردنی گوناھ و داوین پیسی ، ھەیانە ھانیان ئەدا بەرگی پیاو چاکان پێژن و مروۆفی ساویلکە بەوان ڕاو بکا . ئەگەر شەیتان پیاو چاکانی بۆ نەخەڵتەتا بەوہ ڕازی ئەبێ لەوان گفتوگۆیە بکەن لەسەر داوای شەیتان ، ئەگێرئەوہ شەیتان ووتی بەعیسا : تۆ بلتی ﴿ لا إله إلا الله ﴾ عیسا فەرموی : من ئەیلیم ئەک بەفەرمانی تۆ ، بەلام لەبەرئەوہی راستە ، شەیتان سەر شوێر بوو .

﴿ وماذا علیہم لو آمنوا باللہ والیوم الآخر وانفقوا مما رزقہم اللہ وکان اللہ بہم علیماً ﴾ وە چ شتیکی زیان بەخشە تووشی ئەوان ئەبێ و لەسەر بێ باوەڕان ئەکەوێ ئەگەر ئەوان باوەڕیان بەخوا و بەپڕۆزی دواویی بەینایە و ئەوان بیاندایە بەھەژاران لەشتی خوا بەخشیبوی بەوان .

خوای مەزن پەیوەستی کردووہ بەخشینی دارایی بەباوەڕ بەخوا و بەپڕۆزی دواویی ، چونکە لە ئایەتی پێشوودا فەرموی : مروۆفی ڕژد باوەڕی بەخوا و پڕۆزی دواویی نیە و بەخشین بەلگەیە لەسەر باوەڕ بەخوا و ، خوا ئەزانێ بەکاروکردەوہی ئەو کەسانەیی دارایی خۆیان بۆ بەرچاوی ئەبەخشن و پاداشتیان ئەداتەوہ بەسزای خۆی .

پاش نهوهی خوا فدرمانی دا بهپرستی خوی و بهچاکه کردن له گهل باوک و دایک و نهوانهی تر باسیان کرا ، باسی نهوانهی کرد خویان هلهته کیشن و بو بهرچاو دارایی نه بهخشن و باسی نهو کهسانهی کرد چاکهی خوا نهشارنهوه ، باسی نهمهیشمان بو نهکا پاداشتی ناده میزاد کهم بونهوهی تیدا ناکری و نهفهرموی:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يُّضْعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ

أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ

وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٦١﴾ يَوْمَ يَذِرُ الَّذِينَ

كَفَرُوا وَعَصَوُوا الرُّسُلَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ

اللَّهُ حَدِيثًا ﴿٦٢﴾

﴿ إن الله لا يظلم مثقال ذرة ﴾ بهراستی خوا ستم ناکا لهیچ کهسن کیشانه و قورسای نهو شتهی دهر نه کهوی له کاتی روناکیدا له کلاو روجهوه ، کیشانهی نهو شته بهتزازوی ناسای نیمه دهر ناکهوی . هندی لمرانا یان نهلین : ووشهی (ذرة) بهمانا میرولهی سوری زور بجوکه .

﴿ إن تك حسنة يضاعفها ﴾ نه گهر نه اندازهی کیشانهی نهو زهریه چاکه ههبن لهناو نامهی کرداردا ، خوا پاداشته کهی دوو پات نه کاتهوه بهچندلین نه اندازهی خوی .

﴿ ویؤت من لدنه أجراً عظیماً ﴾ وه خوا نه به خشنی به خاوهنی نهو چاکه یه پاداشتیکی گموره له لایه ن خویه وه که بریتیه له شتی هه ر خوا نه ندازه ی نه زانی . نهو نایه ته به لگه یه له سه ر نه وه ی نه به خشینی پاداشت و که م کرد نه وه ی قه ده غه یه ، به لگه یه له سه ر نه وه ی خوا توانای هه یه به سه ر سته م کردندا و نایکا ، بویه شایسته ی سوپاس کردنی زوره ، پاداشتی چاکه که ی خوا نه نه ا هه ر به هو ی چاکه کردنی خوا یه و له سه ری پیوست نی یه .

کاتی خوا ی مدزن رونی کرده وه بومان له رۆژی دوا ییدا سته م له که س نا کرئ و به بی گومان پاداشتی چاکه که ران نه داته وه به زۆر تر له به شی خویان ، له م نایه ته ی دوا ییدا بومان پروون نه کاته وه نهو به ره ره گموره و پاداشته دیت و نه روا و نه درئ به ناده میزا به هو ی شایه تی دانی پیغمه مرانه وه که به لگه ی خوان له سه ر بونه وه ران هه تا بهو بونه وه بی باوه ران زۆر تر توشی خه فته بن ، باوه ردارانی ش زۆر دلخۆش بن بویه بهو بونه یه وه خوا نه فهرموی :

﴿ فکیف إذا جئنا من کل أمة بشهید ﴾ دوا یی نه بی چۆنبی به سه رهاتی بی باوه ران و سته م کاران کاتی ئیمه به یتین له هه موو نه ته وه ی پیغمه ران شایه تی له پیغمه رانی خویان ، شایه تی بده ن له سه ر کار و کرده وه و گفتوگۆیان له باره ی باوه ری پوچی بی باوه ران .

﴿ وجئنا بك على هؤلاء شهیداً ﴾ وه ئیمه تو به یتین له سه ر نهو نه ته وانه شایه تی بده ی چ لایه کیان باوه ردارن و کامه یان بی باوه رن ، ده ری بخه ی بویان پیغمه ره کانیا ن راستن له به جی هینی گه یاندنی فه رمانه کانی خوا ، له باسی مانا کردنی نایه تی (۱۴۳) له سه ره تی نه له به قه رده ا باسی نه وه مان کرده که زانایانی ئیسلام شایه تی نه دهن که پیغمه ره فه رمانی خوا ی گه یاندووه ، پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ شایه تی نه دا زانایانی ئیسلام بهو جو ره پیوستی به یامی ئیسلامیان را گه یاندووه .

﴿ یومئذ یود الذین کفروا وعصوا الرسول ﴾ نهو رۆژه که رۆژی دوا ییه و پیغمه ران شایه تی تیدا نه دهن ناوات نه خوازن و داوا نه که ن که سانیکی نهو تو باوه ریان نه هینا وه به بی فه رمانی فره ستاده ی خویان کرده لهو شتانه ی فه رمانی داوه به وان .

﴿لو تسوى بهم الأرض ولا يكتمون الله حديثاً﴾ بخرانایہ نیو زہوی و تہخت بکرایہ بہوا زیندو نہ کرانایہوہ ترشی ئەم نہ گہتییہ نہ بونایہ و ئەوان ناشارنہوہ لەخوا هیچ روداوئ پەیدا بووہ لەخۆیان و لەتوانایان نیہ شاردنہوہی هیچ شتی لەخوا و ھەموو ئەندامەکانیان شاہیتیان لی ئەدەن جگہ لەشاہتیی دانی پیغممەرەن .

کاتی خوای مەزن لەئایەتە پیشووەکاندا فەرمانی دا بەپەرستنی خوا ، نیستا لەم ئایەتە دواییدا فەرمان ئەدا بەگەرەترین پەرستن کہ بریتییە لەنوێژ بەوجۆرە یاسی ئەکا ، بەرێکەوت عەبدولرەحمانی کورێ عەوف بانگی ھەندئ لەگەرە پساوانی ھاورێکانی پیغممەری کرد بۆ نان خواردن ، لەوکاتەدا مە ی خواردنہوہ قەدەغە نہ کرابوو ، خواردیان و خواردیانہوہ سەرخۆش یوون ، کاتی نوێژ ھات یەکیکیان بوو بە پیشەوای نوێژ ، ئەو کەسە بەسەرخۆشیہوہ ناگای لەخۆی نہبوو لەجیاتیی ئەوہی بلی : ﴿لأعبد ما تعبدون﴾ ووتی ﴿أعبد ما تعبدون﴾ ، بۆ قەدەغە کردنی ئەو جۆرە کارانہ خوا فەرمووی :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ
وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي
سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ
أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَايِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً
فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ
اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى ﴾ نهی که سانیکی نهوتو باوه رتان هیناوه ئیوه نزیکی نویژ کردن مه کهون و ، ئیوه لهو کاته دا سه رخوش بن به هوی هه ر شتی که وه بی .

﴿ حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ ﴾ هه تا ئیوه نه زانن به شتی ئیوه نه یلین له قورنان و له جگهی قورنان و نه زانن به مانا کانیان .

﴿ وَلَا جُنُوبًا إِلَّا عَابِرِ سَبِيلٍ ﴾ وه ئیوه نزیکی نویژ کردن مه کهون له کاتی لهش پیستانا له هه موو کاتی که مه گهر ئیوه کاروانی بن و به رینگه دا برۆن هه تا ئیوه خۆتان نه شورن به گوێره ی یاسای دیاری کراو .

هه ندی له زانایان مانای رسته ی ﴿ وَلَا جُنُوبًا إِلَّا عَابِرِ سَبِيلٍ ﴾ به م جزره کردوه : ئیوه نزیکی نویژ کردن مه کهون له کاتی که له شتان پیسی دانیشتوبن و له کاروانا نه بن . بۆ زانین : هه ندی له زانایان مانای ووشه ی (عابری سبیل) به جینگه ی نویژ کردوه یانی ئیوه نزیکی جینگه نویژ کردن مه کهون مه گهر تیپه ر بکه ن و نه وه ستن به گوێره ی فه رموده ی شافیعی . به لām لای نه بو حه نیفه رۆیشتن به مزگه وتا دروست نی یه بۆ که سانی لهش پیس بن مه گهر ئاو له نیو مزگه وتا بی یا رینگه ی هاتوچۆ به نیو مزگه وتا بی . خوای مه زن له م رستانه ی دواایدا باسی چوار هۆمان بۆ نه کا نه گهر ئاو مان ده ست نه که وت ئیمه ته یه موم بکه بن :

۱- ﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى ﴾ وه نه گهر ئیوه نه خوش بوون ، به به کاره ی تانی ئاو ئیوه نه مردن له کاتی توو شوبن تان به هه ندی نه خوشی وهك ئاوله یه برینه کانی گه وره بی ، یا توشی نازاری نه بون یا نه خوشیه که تان درێژه ی نه کیشا یا نه ترسان تووشی ناشیرینی بن به گوێره ی ئامۆژگاری پزیشکی تابه تی .

۲- ﴿ أَوْ عَلَى سَفَرٍ ﴾ یا ئیوه له سه ر رۆیشتن بوون له کارواندا بوون ، ئیتر ماوه ی کاروانی درێژ بی یا کورت و ئاوتان ده ست نه نه که وت .

۳- ﴿ أو جاء أحد منكم من الغائط ﴾ یا یاکئی له ئیوه هاته دهروه له نه ده بخانه و بی دهست نوێژ بوو بهو بهو هاتی دهروهی شتی له پاشه وه یا له پیشه وه مه بهست له ووشه ی (الغائط) جیگه یه کی نزمه ناماده بکری بۆ جی به جی کردنی پیوستی .

۴- ﴿ أو لامستم النساء ﴾ یا ئیوه به پوتی و به بی په رده له شتان کهوت له لهشی ژنانی بیگانه زانایان له مه بهستی مانای پرسته ی (لامستم) بیریان جیاوازه : هه ندیکیان نه لێن به مانای چونه لای ژنانه ، هه ندی تریان نه لێن به مانای له یه کدانی لهشی ژن و پیاوانی بیگانه یه ئیتر به چونه لای ژن بی یان نا ؟

﴿ فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيداً طيباً ﴾ دوا بی ئه و چواره و یانه ئیوه ئاوتان دهست نه کهوت و یا ئا و هه بو . به لام نه تان نه توانی و نه نه گونجا به کاری بهیتن له بهر نه خو شی پاپیوستان به و ئا و هه بو بۆ خواردنه وه ی خو تان و نه و گیان له بهر وه ی له گه لتانه ، دوا بی ئیوه ته یه موم بکه ن به خاکیککی پاک . یانی ئیوه نیازی خاکیککی پاک بکه ن و دستی لی بدن . ﴿ فامسحوا به وجوهکم وایدیکم ﴾ دوا بی ئیوه دهستی خو لاوی بهیتن به رومه تو به هه ردوو دهسته کانتان هه تا نه گاته هه ردو ئانیشتان .

﴿ إن الله كان عفواً غفوراً ﴾ به راستی خوا لیو ردنی زوره و ئاسان کهری کار و فرمانتانه ، خو ش ته بی له هه لته و ناته و اویتان .

نه گه ر که سی ره وه ند بوو نه خو ش نه بوو ، به لام ئاوی دهست نه نه کهوت نوێژه کانی بکا ئایا نه و که سه ته یه موم بکا بۆ کردنی نوێژه کانی ، یا له بهر هتا نوێژی له سه ر هه لته گیرئ ؟ هه موو پیشه وایان جگه له پیشه و هه نه فی لایان وایه ته یه موم بکا و نوێژه کانی بکا له بهر ریژی کاتی نوێژ ، له دوا ییدا ئاوی دهست کهوت نوێژه کانی بکاته وه ، به لام پیشه و هه نه فی لای وایه له بهر هتا نوێژی له سه ر هه لته گیرئ .

وهك باسما ن کرد هه ر شتی له پاشه وه و له پیشه وه بیته خواره وه دهست نوێژ نه شی جگه ی شاههت ، نه گه ر ئاوی دهست نه کهوت پیوسته ته یه موم بکا و نوێژه کانی بکا ،

بہ لآم شاوہت لہش پیس نہ کا و پیوستہ خوی بشوری و دہست نویژی ہدیہ بہ مہرجی بہشتی تر دست نویژی نہ شکائی .

لہشی ژن و پیاو لہیکہ کہوتن و بیگانہ بوون لہیکہ کری دہست نویژیان نہ شکئی ، نیز دہست لیدہری بی یا دہست لیدراو ، بہ لآم پیشہ وایان مالیک و نہ حمد لایان وایہ دہست لیدان بہ بی نازہزو دہست نویژ ناشکیتی . بہ لای پیشہ و احنہ فی یہوہ بہ لہیہ کدانی شہر مگہی ژن و پیاو نہ بی دہست نویژ ناشکئی ، بہ مہرجونی بی نہ گہر ناویان دہست نہ کہوت پیوستہ لہسہریان تہیموم بکہن بژی دہست نویژی و دہر کردنی لہش پیسی دوا بی نویژہ کانیان بکہن .

چونیہتی تہیموم کردن و مہرجہ کانی تہیموم پیچنج شتن :

(۱) پیدایا نہ بوونی ناو بہ ہوی کاروانہوہ یا نہ گونجی بہ کارہینانی ناو لہبہر نہ خوشی و پیوستی تر .

(۲) ہانتی کاتی نویژ .

(۳) داوا کردن و گہران بہ شوی بی ناودا لہ کاتی نویژدا .

(۴) نہ توانری ناو بہ کار بہتری لہبہر نہو ہویانہی باسکران .

(۵) خاکیکی پاک و خاوہن تۆز . نہک بہ گہچ و بہرد و شوشہ و زیو .

مالیکہ کان لایان وایہ بہ مہرشتی ہمرز بیتہوہ لہزہوی تہیمومی بی دروستہ ، وہک خاک و لم و بہرد ، نہک بہردی سوتا و زیو لہ کانگا کانیانا بن . لای حنہ فیہ کان ہہرشتی لہرہ گہزی زہوی بی تہیمومی بی دروستہ جگہی شوشہ لؤلؤ و گہچ و پوش درہخت و باوہ کو بہردیکی لوسی . لای حنہ فیہ کان نہ بی تہیموم بہ خاککی بکری تۆزہ کہی بلکن بہدہستہوہ .

پیوستہ کانی تہیموم چوار شتن :

(۱) نیازی تہیموم کردن بہو خاکہ و بہرہوا کردن نویژ .

(۲) ہاوردنی تۆوزی نہو خاکہ بہرہو مہتا بۆیہ کم جار بۆی ہلگری .

تہفسیری زماناکزی

(۳) دووهم جار توز ههتبرگرت و بیهیتی بههردوو دهستیا ههتاکوژتایی ههردوو ئانیشکی .
(۴) یهک له‌دوای یهک بهو جوژه باسکران ، یانی یه‌که‌م جار نیاز ، دووهم جار رومهت ،
سیههم جار ههردوو دهست به‌گوژره‌ی فهرموده‌ی شافیه‌کان و نه‌حه‌دی‌یه‌کان ، لای
جگه‌ی نهوان ته‌رتیب و ریز مهرج نیه .

به‌لای نه‌و‌که‌سانه‌وه ته‌رتیب لایان پتویسته نابیی بهر له‌ته‌واوی شوژدنی نه‌ندامی یا
ته‌یه‌موم کردنی بچی بۆلای نه‌ندامی تر ، یانی نه‌گهر جینگیه له‌روومهت بریندار بوو ،
نه‌وه‌ی ساغه بشوژی ، پاش وشک کردنه‌وه‌ی ته‌یه‌مومی بۆ بکری ، دوایی دهست بکری
به‌شوژدن و ته‌یه‌مومی نه‌ندامی تر .

نه‌و شتانه‌ی ته‌یه‌موم پوچ نه‌که‌نه‌وه سی شق :

(۱) نه‌و شتانه‌ی دهست نوژی پوچ نه‌که‌نه‌وه .

(۲) چاوپنکه‌وتنی ناو بهر له‌دهست کردن به‌نوژی .

(۳) له‌ئانی ئیسلام وه‌رگهران .

نه‌و‌که‌سه‌ی ته‌خته‌ی نابیه سهر نه‌ندامیکی ته‌یه‌موم له‌یه‌ر شکان وه‌ک رومهت و
دهسته‌کان نه‌وه‌ی ساغه بیشوژی و دهستی ته‌ر به‌سهر ته‌خته‌که‌دا بهینری نه‌گهر نه‌ئه‌گونجا
ته‌خته‌که لابری له‌به‌ر ترسی زیان و نازار ، پاش نه‌وانه ته‌یه‌موم بکا و نه‌ندامه‌کانی تری
بشوژی و نوژه‌کانی بکا و نه‌یان کاته‌وه ، نه‌گهر ته‌خته‌که له‌سهرپاکی دانرابو دوای دهست
نوژی ، نه‌گینا نه‌بی نوژه‌کانی بکاته‌وه .

ههرکاتی له‌به‌ر بی ناوی ته‌یه‌موم کراو کاروانی نه‌بو ، نه‌گهر به‌گوژره‌ی تاقی کردنه‌وه
به‌زوری ناو له‌و جینگیه پیدای نه‌ه‌بوو ، نوژه‌کانیان بکه‌ن و نه‌یان گێرنه‌وه ، نه‌گهر
به‌زوری ناوی تیدا دهست نه‌که‌وت به‌وینه‌ی ناو شار و ناو دێهات نوژه‌کانیان بگێرنه‌وه
به‌یه‌ک ته‌یه‌موم دوو نوژی فهرز ناکری ، که‌واته بۆ هه‌موو نوژی نه‌بی ته‌یه‌مومی بکری .

ئەو شتانهی ئەبنه هۆی لەش پیسی شمش شتن :

(۱) چونه ناو جینگەیی خەتەنەیی ژن و پیاو بو ناویە کتری .

(۲) هاتنه خوارەو هەیی شابات بەهەر جوژی بی .

(۳) مردن .

(۴) خوینی حەیز .

(۵) خوینی پاش منال .

(۶) منالبنی ژنان .

پێویستە کانی لەش پیسی دەرکردن سی شتن :

(۱) نیازی دەرکردنی لەش پیسی .

(۲) لاپردنی پیسی بەسەر لەشەوه ئەگەر هەبوو بەر لەنیاز .

(۳) گەشتی ئاو بەهەموو لەشدا بەگۆشت و موویشەوه .

قەدەغەیه لەسەر لەش پیسی چوار شت :

(۱) نوێژ کردن بو ژن و بوپیاو و روژو گرتن بو ژنانی خاوەن خوینی حەیز و پاش منال .

(۲) خویندنی قورئان و دەست لێدانی و هەلگرتنی .

(۳) گەڕان بەدەوری کەعبەدا .

(۴) وەستان لەمزگەوتا .

قەدەغەیه لەسەر بی دەست نوێژی سی شت :

(۱) نوێژ کردن .

(۲) گەڕان بەدەوری کەعبەدا .

(۳) دەست لێدانی قورئان و هەلگرتنی .

کاتی خوای مەزن باسی ئەو فەرمانانەی فەرموو پێویستە کردنیان ، پاشان هەپەشه لەو

کەسانە ئەکا بو دژی ئەو فەرمانانە بانگی دانیشتوان ئەکەن و ئەفەرموی :

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ

الْكِتَابِ يَشْتُرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ

سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَسْمَعُ غَيْرَ مُسْمِعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِالسِّنِّهِمْ

وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأَسْمَعُ وَانْظُرْنَا

لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ

إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا

مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا

عَلَىٰ أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ

اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ﴾ نایا تو هه والت بی ندر او و نه تروانیوه
بو لای که سانیکی نه وتو به خسراوه بهوان بهشی له زانیی نامه که یان له تهورات و فیرونی

ته فسیری زمانا کزی

ئەو شتەنە لەسەر پيغەمەرايەتی و وێنە و ڕەنگی تۆ .

﴿ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ ﴾ ئەو کەسانە گومرايی ئەکرن بەشارەزايی و تۆ بەدرۆ ئەخەنەو و بۆ خۆيانی هەلەبژێرن ، ئەو شتەي دەری ئەبرن لەژێرەو و لەدەر و نیاندا ئەو هیان مەبەست نیه ، بەلکو مەبەستیان جێئێ دان و گالته کردنە بەتۆ لای هاوڕێکانی خۆیان ، ئەیان ووت بۆچی ئێوە نازانن ئێمە جێئێ و گالته مان مەبەستە بەو ڕێستانە ئێمە ئەیلێن . خوای مەزن مەبەستە کانیاں بۆ پيغەمەر و دەرئەخا و ئاگاداری ئەکا :

﴿ وَيريدون أن تصلوا السبيل ﴾ وەئەیانەوئێ کە ئێوەی موسوڵمان لابەدن لەرێگەي راست بەو جۆرەي خۆیان لایانداه ، ئەو رێگەيە ئێوە ئەگەینێ بەراستی و رێگە نومايی .
﴿ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَائِكُمْ وَكُفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكُفٰى بِاللّٰهِ نَصِيرًا ﴾ وەخوا زانەرە لەئێوە بەدوژمنە کانتان و بۆتانی ڕوون کردۆتەو و هەوالی پێداون بۆ ئەوێ ئێوە خۆتانیاں لێ بپارێزن و ، بەسە خوا بۆ دۆستایەتی و سەرداری ئێوە و یەسە خوا یاریدەرتانێ و سەرتان بخا بەسەر دوژمنانی خۆتان و نرخ بۆی باوەران دامەنێن .

دوای ئەوانەي پێشوو خوا ڕوئی ئەکاتەو ڕەوشتە کانیاں و ئەفەر موی :

﴿ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ ﴾ هەندێ کۆمەڵ هەن لە کەسانێکی ئەوتۆ خواوێ ئایینی جولە کەکان ئەگۆرن فەرمووده کانی خواو لایان ئەبەن ئەوێ خۆیان بیاوەئێ ئەبجەنە جینگە کانیاں ، مانایان ئەکەن بە گۆڕەي ئارەزووی خۆیان .

﴿ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا ﴾ وە ئەو کەسانە ئەلێن : ئێمە گفتوگۆی تۆ ئەبیسین و ، ئێمە بێ فەرمانی تۆ ئەکەین و باوەرت بێ ناھێن .

﴿ وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لِيَّاْ بِالْاَسْتِثْمِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ ﴾ وەئەیان ووت : تۆ گفتوگۆی ئێمە بیسە ، بە جۆرێ و لامت نەدرێتەو بە چاکە و ، چاودێری ئێمە بکە ، ئەوانەیان ئەووت : لەبەر ئەوێ بە زمانی خرابی خۆیان راستی لابەدن بۆلای کاری پوچ و ، لەبەر ئەوێ تانەیدەن لە ئاین .

زانایان ئەلەین: جوله که کان مەبەستی نەهێیان لە رێستە (راعنا) جێبۆدانبوو پێغەمەر چونکە لە زمانی عێریدا بە مانا نەفام و نەجەقە. ئەو شتانەیان ئەووت لەبەر ئەوەی بە زمانی خۆیان ئەم لاوڵای پێ بکەن و راستی بشارنەوه، ئەوەی دەریان نەبێری کە گویا چاودێری کردیان مەبەستە لە دەرونیاندا ئەو نەبوو بەلکو مەبەستیان نەفامی، و ئەو شتانەیان ئەووت لەبەر ئەوەی تانە بدەن لە نایینی ئیسلام و سوکاییتی پێ بکەن.

بۆ زانین: خواوەنی تەفسیری ئەملەنار ئەفەرموی: زانایان دەریان خستوه گۆرپینی نامەکانی پەیمانی کۆن و پەیمانی تازه بە چەندین بەلگەی زۆر..... لە نامەی (إظهار الحق) دانراوی شیخ رەحمە تولای هیندی سەد بەلگەی لەسەر گۆرپینان هیناوه بە ووشەو بە مانایانەوه. شیخ جەوادێ بەلاغی نامەیه کی بە نرخێ لە بارە ی گۆرپینانەوه داناوه ناوی ناوه (الرحلة المدرسية).

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأَلْظَرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ﴾ وه ئەگەر جوله که کان بیان ووتایە ئێمە فەرموده تۆ ئەبێستن و پەیرەویت ئەکەین و، بیان ووتایە تۆ چاوه‌ڕووانی ئێمە بکە، لە باتی ئەوەی هەر ووشە (وَأَسْمَعُ) یان بووتایە بەی (غیر مُسْمَعٍ) بە راستی ئەمانە چاکتر بۆ ئەوان و راست و شایسته تر بۆیان لەوانە ی پێشویان.

﴿وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ﴾ وه بەلام لەبەر ئەوەی ئەوان هەر ئەو رێستانەیان ئەووت خۆیان مەبەستیان بوو، بەردەوامبون لەسەری خوا ئەوانی دورخستەوه لە بەزەیی و میهرەبانی خۆی بە هۆی پێ باوەری خۆیانەوه.

﴿فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ دوا ی ئەو کارانە ئەوان باوەر ناهێنن مەگەر کەمی ئەوان باوەر نەهێنن، وهك عەبدوللای کوری سەلام و هاوڕێکانی.

ئەو رێستەیه بۆمان دابین ئەکا جوله که کان کەمیکیان باوەر نەهێنن لەمەوبەر و لەمەو دووايش. بەلام جگە ی ئەوان لە کۆن و لە تازه‌دا هەموو نەتەوهو خواوەن نایینه‌کان پۆل پۆل ئەهاتن و ئەیشدێن باوەر نەهێنن، ئەوه‌یش هەوالێکی نەهێنی یە خوا هەوالێ پێداوه. بەداخه‌وه کار بەدەستان بەی جیاوازی دۆژمێ خۆیان نانا سن یا خۆیانی لێ گێل ئەکەن لە پاش ئەو

کرداره‌ی جوله که کان، خوا روئه کاته وه بۆلای خاوه‌ن نامه کان و هه‌ره‌شه‌یان لى ئه‌کاو ئه‌فه‌رموئ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْتُوا الْكِتَابَ آمَنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مَصْدَقًا لِمَا مَعَكُمْ﴾ ئه‌ی که‌سانىكى ئه‌وتو به‌خه‌راوه به ئیوه نامه‌ی خوا که ته‌وراته ئیوه باوه‌ر به‌یتن به‌شتى ئیمه ناردومانه بۆ سه‌ر موحه‌مه‌د که بریتیه له قورئان به راست گه‌یه له بۆشتى له‌گه‌ل ئیوه‌دايه که ته‌وراته، ناوه‌رۆکیان یه که له سه‌ر چاوه‌دا له چیرۆکه میژوه‌کاندا له هه‌ره‌شه‌کردن و موژده‌داندا به ئاده‌میزاد هه‌ردوکیان یه‌کیتی ته‌نه‌ایى خوا بلاو ئه‌که‌نه‌وه، داواى دادپه‌روه‌رى ئه‌که‌ن له‌نیو ئاده‌میزادا، له قه‌ده‌غه‌کردنى گونا‌هه‌کان. ئه‌گه‌ر جیاوازیان هه‌بێ له هه‌ندى یاسادا له‌به‌ر به‌رژه‌وه‌ندى سوودى ئاده‌میزاده‌به‌گوێه‌ی کات و جیگه، ئه‌وه‌یش به‌شیکه له میه‌ره‌بانى خوا بۆیان به‌لام له بیروباوه‌رى بنچینه‌کاندا جیاوازیان نیه.

قورئانى پیرۆز له سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه هه‌تا رۆژى دواى بانگى هه‌موو ئاده‌میزاد ئه‌کا به‌بێ جیاوازی به‌تایه‌تى خاوه‌ن نامه‌کان به باوه‌ر هه‌یان به‌ئاینى پاکی ئیسلام که راسته‌و له‌لایه‌ن خواوه‌هاتووه. به‌ده‌یان به‌لگه‌ی رۆن جار له دواى جار بۆیانى دوپات ئه‌کا‌ه‌وه، به‌لام بێ باوه‌ران له راستیه‌وه دوورن. ئه‌وان جگه له قازانجى تايه‌تى و کوژکردنه‌وى دارایی بروایان به‌هیچ شتى تر نیه، له ئاینى ئیسلامدا ئه‌و قازانجیه‌یان بۆ ده‌ست نادا، ئه‌و جوړه که‌سانه جگه له تالان و ده‌ست برین مه‌به‌ستى تریان نیه، له‌م سه‌رده‌مه‌دا به‌کری گه‌راوى زۆریان هه‌یه. ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی خاوه‌نى نامه‌ن ئیوه باوه‌ر به‌یتن به قورئان که راست گه‌یری نامه‌کانتانه.

﴿مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا﴾ له پێش ئه‌وه‌ی که ئیمه نه‌خه‌شه‌و نیشانه‌ی رومه‌ته‌کان بگۆرین و چاوه‌ده‌م و و بپوێ گۆیچکه و لوتیان نه‌یه‌لین، دواى ئیمه رومه‌ته‌کان بگه‌یه‌رین له‌سه‌ر وینه‌ی پشته‌وه‌یان، چۆن له پشته‌وه‌هیچ نابین، له پێشه‌وه‌یش هیچ شتى نابین. زانایان مانای جیاوازی زۆریان کردووه بۆ ئه‌و رسته‌نه له هه‌موویان به‌هه‌تره به‌م جوړه‌یه... یانێ ئیوه باوه‌ر به قورئان به‌یتن له پێش ئه‌وه‌ی ئیمه رینگه‌تان لى

وون بکهین به جوړئ نه توانن رو بکهن بولای نیازو مەبەستەکانی خوټان، به وینەى ئەو کەسانەى بەرەو پاش پرۆن هەموو کاتى بیانەوى بەرەو پیش پرۆن ئەکەون بەدەما.

﴿ أَوْ لَعَنَهُمْ كَمَا لَعْنَا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولاً ﴾ يا ئيمه ئەو خاوەن نامانە دور ئەخەينەو لە بەزەيى و مېهرەبانى خوټان، وەك دورمان خستەو یارانى رۆژى شەممە، یارانى رۆژى شەممە کەسانى بوون لە جولەكەكان نایینان گۆرى و لە سنوورى خوا دەرچوون خوا تۆلەى لى کردنەو لە جیهانداو کردنى بە مەيمون و بەراز، بەرگى بى نرخى ئەکەينە بەريان، گوێچکەيان کەر ئەکەين راستى نەبيسن، چاويان کوێر ئەکەين پێگە نادۆزنەو.

خواى مەزن بەو ئايەتە جولەكەكان ئەترسێتى ئەگەر واز نەينەن لە گومرايى و گومراکردن چۆن پيشووەکانيان کران بە مەيمون ئەمانيش وەك ئەوان بى هۆش و بى گۆش ئەکەين.

فەرمانى خوا بە سزادانیان کراوەو براوەتەووە کەس ناتوانى بەر هەلستى فەرمانى خوا بکا.

ئەگێر ئەو کە وەحشى و هاوڕێکانى هەمزەيان کوشت پەشيمان بوونەو لەسەر ئەو کوشتنە، لەو باوەرەو نامەيان بۆ پێغمەر نوسی و پەشيمان بوونەو یان دەربرى، ووتيان ئيمە بيسستمەنە لە جەنابتەو هەرکەسى پياو کوژيى و هاوبەشى بۆ خوا دانايى باوەرەينانى لى وەرناگيرى، بەو بۆنەيەو خوا فەرماي:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا
﴿٤٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْكُونَ أَنْفُسَهُمْ بِاللَّهِ يَزْكِي مَنْ يَشَاءُ

تەفسیری زمانکۆبی

وَلَا يَظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

وَكَفَى بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾

﴿ إِن الله لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ به راستى خوا خوشى نايى له كهسى هاوبه شى بۆ خوا دانايى له پرستنى نه گهر بمرى باوره نه پهرى و په شيمان نه بيته وه له هاوبه شدانان و ، خوا خوش ئه بى له جگهى هاوبه شدانان له گوناوه گه و ره كان و له گوناوه بچو كه كان ، به ميهره باني خوى په شيمان بونه وه و ره نه گرى . به لام نهك بۆ هممو كهس . بهلكو بۆ كهسى ئاره زوى هه بى به هوى پرستنى خوا وه ئو لىي خۆشبو نه وا ئه بى بهر له سزادانه وانه بى دواى سزادانى گوناوه كانه ، وايش ئه بى به هوى پارانه وهى دوستيكي خوا ئه بى ، وا ئه بى به هوى په شيمان بوونه وه ئه بى به ته نها ، وا ئه بى خوا خوش بى به مهر جى باوهرى راستى له بهنده وه پهيدا بى .

مه بهست له هاوبه شدانان لهو ئايه ته دا بريتيه له وه پرواى وابى چهند خوابى هه ن ، يا ههر پرواى به بوونى خوا نه بى .

﴿ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَتَرِ إِثْمًا عَظِيمًا ﴾ وه ههر كهسى هاوبه ش بۆ خوا دانى ، دواى به راستى ئه وه كهسه ههلى بهستووه گوناوه يكي گه و ره ، هممو درۆي بهرانه ر ئه و درۆيه بچوك و لاوازه ، چونكه ئه وه كهسه باوهرى بهشتى ههيه نه بووه و نايشى .

به هيز ترين بهلگه له سه ر به كيتى خوا ئه مه هيه : نه گهر له ئاسمان زه وى دا جگهى خوا خوا تر ببوايه ئاسمان و زه وى رانه وه هستان و خويان و ئه و شتانهى به سه ر يانه وه ن و ئه وهى له ناويانا پوچ ئه بوون و نه ئه مان و هيج كارى ساختهى نه ئه هات ، ئه و كار هه يش زۆر راسته ، چونكه نه گهر دوو خوا هه بى ئه بى هه ردوو كيان خاوه ن توانابن ، به گويره ي تواناى خويان به كى له و خوايانه ئه يه وى شتى بى دزى ئه و شته بى ئه وى تريان و يستويى يانى به كى كيان

بیهوئی شتی دروست بکا، نهوئی تریان بیهوئی دروستی نهکا، نهگهر هردوو ویسته که بیته دیی به یه که وه له یه ک کاتا بوون و نه بوون کو نه بنه وه به یه که وه، نهویش نابیی و ناگونجی، نهگهر خواستی یه کیکیان بیته دیی، نهیی نهوئی تریان بی توانای نهیی، بیگومان بی توانابی بو خوا نابیی، نهگهر ویستی هردوو کیان نه یه نه دیی نه بی هردوو کیان بی توانابن. نهوئی باسکرا پوخته ی فرموده ی (لَوْ كَانَ فِيهَا أَهْنَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَقَدْنَا).

پرسیار/ نهگهر بیژری: خوا یه که. به لام سی ئوقنومه: باوک. کور. روحو لوقودس. نایا نهو ووشانه چۆن مانا نه کرین؟ نایا لهو بابه ته یه بیژری خوا یه که یا لهو بابه ته یه ژماره ی خوا زۆربن؟

وه لام/ نهیی پرسیار له بوژه که ی بکرتی مه بهستی چ شتی که؟ نهگهر مه بهستی لهو ئوقنومانه چهن دین شیوه بن بوشتی. وینه ی (الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْغَفَّارُ) نهو لهو بابه ته یه بیژری خوا یه که، نهگهر مه بهستی سی که سی سه ره خو یاسی بنچینه نه مه یان لهو بابه ته یه بیژری هاویش دانانه بو خوا. به لام به کاره یانی کورو باوک نهو همان پیشان نه دا له یه ک جوئی بن... نهو له لایه وه له لاتی تره وه ئوقنوم به مانا نه سه له با به مانا که سی که، نهویش نهو نه گه یه نی خوا زۆربن، سه ره رای نه وانه هه لواسینی وینه ی مه ره مه له په رست کاناو چهن دین وینه ی ترو هه لگرتنی مه ره مه منالئی که ئاماژه بو عیسا نه کا نه ومان پیشان نه دا خوا زۆربن...

پاپای نه م سه رده مه ی سالی (۱۹۸۷) زاینی له گفتوئیکی سالانه یدا به بۆنه ی سه ری سالیانه وه ووتی: ئیمه و موسلمانان ئاینه که مان یه ک سه رچاوه یان هیه. به لام به داخه وه موسلمانان نالین: عیسا کوری خوا یه، نهو وته ی پاپایه نهو نه گه یه نی خوا لای نه وان زۆربن.

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ﴾ نایا تو هه والت پی نه دراوه و نه نراو نیوه بۆلای که سانیکی نهو تو خویان نه پالیون و خویان به چاک نه زانن و نه لین په رستن و خو پارێزیمان له خراپه زۆرن نهو داوا یه نه وان پروای پی نا کری، به لکو

خوڤاك ته ڪاو ته پالڻوئ ڪه سڀ ٿاره وڙي هه ٻي و شاياني ٿه وه ٻي پاڪي بڪا ته وه له
گونا ه. جوله ڪه ڪان خوڻيان پاڪ ته ڪرده وه له خراپه و ٿه يان ووت ٿيمه گهلي هه ٿه ٿراره و
خوڻيان و خوا هه ر خواي ٿيمه به ته نها، ٿاده ميزاد هه موڻيان به ندهي ٿيمه ن. ڇهه ڀڙوڙي
ٿه ڇينه ڌڙه خ. سه ره ڀاي ٿه وانه ٻي شهرمانه ٿه يان ووت: خوا هه ٿاره و ٿيمه خاوه ن
سامانين. خو به ڇاڪ زانين به و جوڙه ي باسڪرا وڙر خراپه. به لام ٿه گهر ڪه سڀ به نياز ي
پاڪه وه بلڻي: من باوه ڀدارم ٿه وه به خراپ دانانري، بگره هه و ٿدانه به و شته ي خوا به و ي
داوه، جوڙه سوڀاسيڪه بو خوا.

هڙي هاتنه خواره و ه ٿه و ٿا به ته ٿه وه بوو، هه ندي له پيا وه ڪاني جوله ڪه به
مناله ڪانيانه وه هاتنه خزمه ت پيغمهر ووتيان: ٿايا ٿم منالانه ڪونا هبارن پيغمهر فهرمو و ي:
گونا هبارن. ووتيان: به خوا سوڀند ٿه خوڻين ٿيمه وه ٿه و منالانه ٻي گونا هين، ٿه و
گونا هه ي به ڀڙوڙا ٿه يڪه ن له شه ودا خوا له سه رمان هه ٿده گري، ٿه و ه ي به شه و بيڪه ن له
ڀڙوڙا ليمن ٿه بور ي، خواي مه زن به و ٿا به ته وه لام ي درو ڪانياني دا به وه.

﴿وَلَا يَظْلُمُونَ فِتْيَانًا﴾ وه ٿه و ڪه سانه ي به نار ه و خوڻيان به ٻي گونا ه دائه نين سته ميان
لي ناڪري به ٿه نده و ه ٿه ده و له يه له ٿيو ڇا لائي ده نڪه خورما دا به، هه روه ها ٿه و
ڪه سانه يش خوا پاڪيان ٿه ڪا ته وه سته ميان لي ناڪري.

ٿه و ٿا به ته هه رڇه نده ده ربار ه ي جوله ڪه ڪان هاتوه ته خواره وه. به لام هه موو ڪه سڀ
ٿه گري ته وه خو ي به ٻي گونا ه دا به ٻي. باقي ڪرده وه بو مان ي ده ر خستوه هه ر ڪه سڀ ڇاڪه ي
خو ي بلڻي هڙي نه زانين و لي تيڪ ڇو و نيتي، يا خراپه يه ڪي تي دا به ٿه يه و ي به درو ٿه و
خراپه يه به شاري ته وه.

﴿اَنْظُرْ كَيْفَ يَقْتُرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْمًا﴾ تو ته ماشا بڪه ڇو ن ٿه و
جوله ڪانه درو و بوختان دروست ته ڪه ن و ٿه يده نه به سه ر خوا دا ٿه لڻن: ٿيمه لاي خوا
پاڪين و گهلي هه ٿه ٿراره و خوڻيان و ڪورو خو شه و يستي خوڻيان و، به سه ٿه و گومان و
به ختانه له لايه ن گونا ه وه هيچ گونا ه ي له و گونا هه گه و ره تر نه.

جوله که کان زور جاران دهستان نه کرد به خراپه ووتن دهرباره ی نایینی نیسلام که به گورجی پهری سهندبوو، به جوریکی ناپه سهند ریزی پت پهرستان نه دا به سهر پهرستی خوادو نهیشیان زانی درو نه کهن، بو نمونه که عی کوری نه شرف له گهل کومه لئ له جوله که کان چون بو مه که بو نه وهی بن به هاوسویندی قوره ی شیه کان له دزی پیغه مهر و هاوریکانی پیغه مهر ﴿ ۵۱ ﴾، له گهل یان جهنگ بکه له دزی موسلمانان، له کاتی سویند خوارندا قورپشیه کان ووتیان: ئیوه که خاوه نی نامن له موحه مه ده وه نریکترن، له فیلئ ئیوه ناسوده نین، بو نه وهی ئیمه برواتان پی بکه نی ئه بی کورنوش بو پته کان بیهن، جوله که کان کورنوشیان برده بهر بته کان یان که یه کئ لهو بته ناوی (جبت) بوه کاتی نه بو سوفیان ووتی: ئیمه تازه له کاغان سهر نه برین و گوشته کان یان دهر خواردی میوانی نه م خانه ی خوابه ی نه دهین و میوان رانه گرین و دهست گیروی هه ژاران نه کهن و سهر له خزماتان نه دهین، خانه ی خوا تازه نه کهنه وه به دهوریا نه سورینه وه، ئیمه خیزانی نه م خانه پیروزهین، موحه مه د وازی له نایینی باو باپیرانی خوی هیناوه، وازی له سهر دانی خزماتی خوی هیناوه، خانه ی خوی به جئ هیشتوه، نایینی ئیمه کونه نایینی موحه مه د تازه یه، که عی کوری نه شرف ووتی: به خوا سویند نه خوم رینگه ی ئیوه رانموی تره له وهی موحه مه د له سهریتی. خوا له وه لامی نه واندا فهرموی:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا

مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ

لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَتُولَاءُ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أَوْثُوا نُصِيًّا مِنَ الْكِتَابِ بُؤْمُونُ بِالْحَبِثِ﴾ تۆ هه والت بی نه دراوه نه تروانیوه بۆلای کهسانیکی ئهوتۆ به خشراره بهوان بهشی له نامه ی خوا که تهواراته باوهر ئههین به بته کان و به ههموو شتی بهرستری له جگه ی خواو باوهر ئههین بهو بتانه قورهیشه کان نهیان بهرستن.

﴿وَالطَّاعُونَ﴾ و باوهر ئههین به ههموو بهرستراویکی پوچ و بپروا ئههین به شهیتان. ئهو کهسانه ئهو بهریان گرتووه له بی فهرمانی خواداو یاریده ی قورهیشه کان ئهدهن له دژی ئاینی خوا، ئهبنه هاوکاریان له بهرستنی ئهو شته پوچانهو کورنوشیان بۆ ئهبن، ههر له بهر دلی بت بهرستان و ئهیشزانن پوچ و بی نرخن.

﴿وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا﴾ وه جوله که کان ئههین به کهسانی باوهریان نههتاوه له قوریشیه کان: ئهو بت بهرستانه ی قوریش دانیشتوی مه کهن شاره زاو رافمویی ترن بۆ راستی لهو کهسانه ی باوهریان هتاوه به موحه مه د له لاین دۆزینه وه ی رینگه ی راست.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ﴾ ئهو جوله کانه ی ئهوتۆ به دووړوی بپروایان هتا به بته کان ههر له بهر دوزمنایتی موسلمانان کهسانیکی ئهوتۆن خوا بی بهشی کردون له بهزه یی و میهره بانی و ریسوای کردوون.

﴿وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فْلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا﴾ وه ههر که سی خوا دووړی بخاته وه له بهزه یی خوی دوا یی دهستی ناکه وی بۆ خوی هیچ رینگه ی بۆ رزگار کردنی له سزای خوا.

خوای مهزن له ئایه تی (٤٤) دا باسی جوله که کانی به گومرایی و به گومرایی کردنی ناده میزاد کردووه، له ئایه تی (٤٥) دا باسی کردن به دوزمنایتی کردنی موسلمانان. له ئایه تی (٤٦) دا باسی کردن به گۆرینی نامه کان و پێچدانی زمانیان بهم لاوبه ولادا. له ئایه تی (٤٩) دا باسی کردن بهوه خویان پاک ئه کردووه له گوناوه. له ئایه تی په نه چادا باسی کردن به ههلبهستنی بوحنان. له ئایه تی (٥١) دا باسی کردن بهوه رپۆری بت بهرستیان ئه دا به سههر خوا بهرستی دا.

لهم نایه تی دوایدا باسیان نه کا بهوهی ته ماشای پیغمه رو هاوړیکانی پیغمه رو نه که نه
به دل پیسی و رقه وه ناو اتیان نه خواست نه و کاره چاکه ی دراوه به پیغمه رو بدرایه به وان،
نه یان ووت: نیمه شایسته ترین بو پیغمه رایه تی، بو به خورای مه زن وه لامیان نه داته وه و
نه فهرموی:

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمْ
يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا
آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾
فَمِنْهُمْ مَّنْ ءَامَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَّنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

﴿أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ﴾ نایا چو نه بهی بو نه و جوله کانه هه بی به شی له
پاشایه تی و سامان له جیهاندا. نه و فهرموده ی خورای له وه وه هاتوه جوله کان نه یان
ووت: نیمه شایسته ترین به پاشایتی و پیغمه رایتی، نیمه په یرو بی مو حمه د ناکه ین:
﴿فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا﴾ دوا بی نه گهر بو نه وان هه بی پاشایتی و سامان نه و کاته
نایده ن به هیچ که سی له ناده میزاد به نه ندازه ی قولای پشی ده نکې خورما که نه و جیگه یه
خورمای لی نه روی. نه و ناو اتیه یان به اتیه ته دی موسلمانان یان له ناو نه بردو نه یان نه هیشت
نایی نیسلام په ره بسیتی. کاریکی تری خورای جوله که کان نه مه یه که خوا نه فهرموی:
﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ به لکو جوله کان حه سادته نه بن
به ناده میزاد له سر شتی خوا به خشویه تی به وان له گه وره بی خو بی و به خشینی

پێغەمەرایتی بە موحمەدو پەرەسەندنی ئایینی راست و موصلمانان، ئەیان ووت: چۆن ئەبێ موحمەد نۆ ژنی هەبێ ئەگەر پێغەمەری فەرمانی خوا وازی پێ ئەهێنا لە ژنان و خەریك ئەئەبوو بەکاری ژنانەوه. خوای مەزن وەلامییان ئەداتەوهو ئەفەرموێ:

﴿ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالنَّبُوَّةَ ﴾ دوایی ئیمە بە راستی بەخشیومان بە منالەکانی ئیبراھیم نامەی خوا کە تەوراتە بو موساو زەبوورە بو داود، وە پیمان بەخشیون پێغەمەرایەتی.

﴿ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴾ وە ئیمە پیمان بەخشیون پاشایەتی و سامانی زۆر بە وێنەی داودو سولەیمان و یوسف، ئەوانە بەو دەسلەتە زۆرەوه لەکاری پێغەمەرایەتی ئەوانی کەم نەکردەوه. ئیتر بو ئەبێ ئیوه بە دووری بزانی پێغەمەرایتی و ژن هێنان دژی یەكتری بن.

پاش ئەوهی ولامی جولەكەکان و درایەوه بەوانە پێشوو، خوای گەورە باسی ئەمەپیشان بو ئەکا جولەكەکان و هەموو ئەتەوهی پێغەمەرەکان ئەبن بە دوو بەشەوه:

﴿ فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَبِيرًا ﴾ دوایی هەندێ لە جولەكەکان و لە پەپەرەوانی پێغەمەرەکانی تر باوەریان هێناوه بە موحمەدو بە پێغەمەرەکانی ترو، هەیانە وازیان هێناوه لە پێغەمەرەکانی تر و باوەریان پێ ناهێنن و، بەسە دۆزەخ بە ئاگرێکی سوتینەر و گردار کە سزای ئەوانە پێ بدرێ باوەر بە موحمەدو پێغەمەرانی تر نایەن.

بۆزانین: موصلمانان دەسلەتانیان پەیدا کرد. بەسەدان ساڵ درێژە پێشواو بلاو بووێوه بە پۆژەهلات و بە پۆژئاوادا. جولەكەکان هەندێ بوون لەژێر دەستە موصلمانان، لەو کاتەدا دادپەرەری بالتی کێشا بوو بەسەریان و ئەوپەری چاودێری ئەکران ئەوان و خاوەن نامەکانی تریش بە جوۆری زانیانی خاوەن وێژدان بە زەقی باسی ئەو مەبەستەیان کردوو (غوستاف لوبون) زاناو مامۆستای کۆمەلایەتی فەرەنسای ئەلێ: هیچ ئەتەوهیەکی سەرکەوتوم نەناسیوه میهرەبانتر و خاوەن بەزەیی تری ئەو موصلمانان بو ژێر دەستە خۆیان. جگەکی ئەو زانی زۆرتر هەن ئەو شایەتیە بەدەن.

تەفسیری زمانکۆیی

لهمه و بدر، باسی باوه و داران و بی باوه و پان کرا نیستایش موژده و هه ره شه کردن بو
باوه و داران و بی باوه و پان رون نه کرینه وه، یه کهم جار باسی بی باوه و پان و جوړی سزاکانیان
نه کاو نه فهرموی:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضْجَتْ
جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

﴿ إن الذين كفروا بآياتنا سوف نصليهم نارا ﴾ به راستی که سانیکی نه و تر باوه و پان
نه هی ناوه به نیشانه و به لکه کانی نیمه له سر یه کی تی نیمه و راستی قورنان و پیغمه ورو بوونی
فریشته کان و دوزه خ و به هشت و به پیویست بوونی نو یژو و ژو و زه کات و له سر
قه ده غه کردنی داوین پیسی و مهی خواردن و بی فرمانیه کانی تر نیمه نه یان خهینه نیو
ناگرو نه یان بژنین به و ناگرو، به لام چو ن ناگرو سزایه؟

﴿ کُلَّمَا نَضْجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ﴾ هه موو کاتی
پیسته کانیان سوتا و دارزاو توایه وه و ایان لی هات نیشانه یان نه ما نیمه نه گوړین بو نه و
که سانه چه ندین پیستی تر جگه ی پیسه سوتا وه کانیان و له شه کانیان هه ووه خویان
ماونه ته وه له بهر نه وه ی نه و که سانه به چیرن سزاو نازاری نه و ناگرو به سه ختی و به گرانی.

﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزاً حَكِيماً﴾ بهراستی خوا زۆر گهواره به دهسه لاته و کس ناتوانی
رینگه ی لیتی بگری بۆ سزادانی بی باوه ران هه موو شتی له جینگه ی شیاوی خویا دائه نی و
شیاوی سزادانن.

ئهو جوړه سزایانه لهو نایه ته دا باسکرا بۆ ئه و که سانه یه لایان وایه خوا هه رنیه و بۆ ئه و
که سانه یشه هاوبهش بۆ خوا دائه نی و ئاده میزاد له خراپه یان ئه ترسن، خاوه ن زانا کان
ئه لئین: ئه و که سانه ی ئه چنه دۆزه خ هه رگیز نایه نه ده ره وه شهش تاqmن:

۱- ئه و که سانه ی داوای خوائتی ئه که ن، وهك فیرعه ون و نه مرود.

۲- ئه و که سانه ی باوه ریان به بوونی خوا نیه.

۳- ئه و که سانه ی هاوبهش بۆ خوا دائه نی له په رستیدا.

۴- ئه و که سانه ی دوورپون.

۵- ئه و که سانه ی به نا ره وای بی تاوانان ئه کوژن و به قه ده غه ی نازانن (۶) ئه و
که سانه ی پروایان به و شتانه بی خوا پیوستی کردوون یا قه ده غه ی کردون وه کو نوێژو
داوین پیسی زۆر پروون ئاشکرایه ئه و کاسانه ی دوورپوون له هه موان خراپترن. هه روه ها
خراپتر له هه مووان ئه و که سانه ن که جهنگ ساز ئه که ن و دهستی دانیش توانی پیوه ئه که ن
به بیانوی خراپی خویان ئاسایش ئه پارێژن که چی له ناوړو کا مه به ستیان ئه وه یه گه لان بکه ن
به به نده ی خویان به ناوی پاراستنی سه ره به ستی و سامان و دارایی ئه خو ن به ناوی
بوژانه وه ی را ده ی ژبانیا ن به و ناوه داوین پیسی و بی ناموسی بلاو ئه که نه وه به گو مانی
ژهه راوی خویان پیش که وتن و گه شه کردن و شارستانیه ته.

خوا ی مه زن له پاش باسی بی باوه ران و ناگری دۆزه خ باسی باوه رداران و به هه شتمان
یۆ ئه کا ئه فهرموی:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ وه که سانیکی ئه وتۆ باوه ریان هیناوه به قورئان و
موحه مه د به لگه رونه کانی خوا، باوه ریان به و کارانه هیه به جگه ی پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ منا کرین

و باو هریان به هم مو پیغمه ران و نامه کانی خوا هیناوه وو کرده وه چاکه کانیان کردوه به
گویره ی نهو فرمانه ی پیمان سپرداوه.

﴿سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾ نیمه له مه وداو له
روژی دوایدا نه یان خهینه نیو چهن دین بههشت نه چی به ژیر دره خسته کانی و نه م لاو لای
کوشکه کانیدا چهن دین روو باری ناوی شیرین و رون به رده وامن له نیو بههشتانه دا هه تا
هه تایه و نایه نه دهره وه.

﴿لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ﴾ بو نهو باو هریان هه یه له نیو نهو بههشتانه دا چهن دین
هاوسه رو ژنانی پاکو کراو لهو شتانه ی بیریان لی نه کرته وه، له چلک و چه پهلای و خوتی
حه یزو پاش منال و بونی ناخوش و له کینه و دل پیسی و هه وئی سازی و شتی خرابی تر.
﴿وَلَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا﴾ وه نیمه نهو باو هریان نه خهینه نیو سیهریکی چری
به رده وام خور لاینا باو گهرما نازاریان نادا، باخانه کانی نهو بههشتانه پرن و لقه کانیان
چوون به ناویه کاو بوشاییان تیدانیه و فینک و خوش، نه سه رمایان نه یی و نه گهرما، جگه ی
سیهری بههشت هیچ سیهری تر بهو جوړه نین.

کاتی پیغمه رو هاوړیکانی شاری مه که یان گرت و چونه نیو حه وشی که عبه عوسمانی
کورپی ته لحه ی کورپی عه بدولا قایی که عبه ی لی پیوه دان و کلیلی که عبه ی هه لگرت،
پیغمه رو داوای کلیله که ی کردو نه یدایه ووتی: نه گهر بم زانیایه فروستاده ی خوای
کلیکه که م نه دایتی، عه لی کورپی نه یی تالب دهستی پیچ داو کلیله که ی لی سه ند.

پیغمه رو چوه نیو که عبه وه دوو رکات نوژی کرد، لهو کاته دا عه باسی مامی پیغمه رو
داوای له پیغمه رو کرد کلیله که ی بداتی و بیته کلیله وانی که عبه و ناو پیدانی حاجیه کان
و بیته لیسر سراوی هه رو وکیان. به لام له دوایدا خوای گه وره فرمانی دابه پیغمه رو
کلیله که بداته وه به عوسمانی کورپی ته لحه. پیغمه رو ﴿ﷺ﴾ فرمانی دابه عه لی بیداته وه به
عوسمان و بیانوشی بو بهیته وه، نهو رو وداوه بو به هوی باو هریان عوسمان، خوای

گهواره په پامی ناردده خواره وه که زیوان و کلبل بدهست و خزمهت کردنی که عه ههتا هدتایه بدهست عوسمان و نهته وه که یه وه بی، ههتا ئهه کاته ی سهرده می ئیمه هدر بدهست نهوانه وه یه، بویه خوا نه فهرموی:

إِنَّ

اللَّهُ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ

النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا

بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي

الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

﴿﴾ إن الله يأمرکم أن تؤدوا الأمانان إلى أهلها ﴿﴾ بهراستی خوا فهران نهدا به ئیوه که ئیوه بگپ نهوه بولای خاوه نه کانیاں نهو شته ی لاتان دانراوه و که لیله که بده نه وه به عوسمان.

بوزانین: مه بهست له (الأمانات) لهو نایه ته دا بریتی نیه لهو شتانه نه بئرین، وهك دارایی و نامه و کللی ده رگا. به لکو هه موو شتی نه گرپته وه پئویست کرابی له سهر ناده میزاد له سامان و نهو که سانه ی خراونه ته ژپر چاودیری کار بدهستان و له بهش کردنی دارایی گنجینه ی ئیسلام به سهر دانیشنواندا و له گه رانه وه ی نهوانه ی به سته م داگیر کراوه له

خه لکی، دادپهروه ری له فرماندانا، له نوږو رږزو زه کات و هموو په رسته کانی تر،
ته وانه هموو یان پټوښته جی به جی بکړن. زانین نه مانه ته لای زانایان، مافی دراوسی
نه مانه ته، میړدو ناموس نه مانه ته له لای ژن، ژن و خیران نه مانه ته له لای خیران، قوتابی
نه مانه ته له لای ماموستایان نه خوښه کان نه مانه تن لای پزیشکه کان.

خوای گه وړه فرمان نه دا که دادپهروه رین له فرمان دهر کردندا بډ نه هیشتنی
گیرگرتی نیوان ناده میزاد، بډ و لامدانه و هیان له هموو پرسیار کردنیان له هموو
رویه که وه، بډ نه و مه به ستانه هموو یان خوا نه فرموی:

﴿وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾ و هه کاتی نیوه فرمانتان دابوو له
نیوان ناده میزادا بډ نه هیشتنی کیښو ناژاوه یا و لامدانه و پرسیار پټوښته که نیوه فرمان
بدن به دادپهروه ری و یه کسان و لایه نی هیچ لایه نی نه گرن، نیتر نه و ناده میزادانه
باوهر داربن، یان بی باوهر، خزمین یان بیگانه.

پټوښت کردنی دادپهروه ری ته نها بډ دادوهران نی یه، به لکو کار به دهستان به گه وړه و
بچو کیانه و له سهره و بډ خواره و له هموو روپیکي ژیا نه و له تندرستی و روښن بیری
و گوزهران و سهرهستی بډ هموو گهل نه گریته و، بهر له هموو شتی پټوښته له سهر کار
به دهستان رینگه بگرن له چاوچنوکی سته مکاران بیگانه بن یا خومالی که رینگه بگرن بیته
هو ی ستم و دهست دریژی له دانیشتوان و گالته بکه نه به هست و نه ستیان.

بیگومان نه و کاره ساته ناله بارانه دیو مانه به خو مانه و به سهرمان هاتو و هموو یان
سهرچاوه کانیان له لایه ن کار به دهستانه و په یدا بو و. نه و هموو نه گه تی و شین و
هاواری به سهرمان سه پاوه که له لایه ن نه و کومه له کار به دهسته جهر دانه و توشمان بو و،
سهره تاو هیژی دهسه لاتیان به هو ی داگیر کردن و ستم و ناگروه بو و، به ناشایسته
چونه ته پړی دهسته لاته و خو یانیان کردو و به کار به دهست، وینه ی کار به دهستانی نه م
سهرده می نیمه ی به زوری.

بۆ زانين: دادپهروهري دادوهه كان به ماناي خواره وه ئه بئ: به دهك چاو ته ماشاي داواكاره كان بكا. هه موو مافي يدا ته وه به ده ست خاوه نه كان يانه وه، ته ماشاي نايين و برواو خزم و دۆست و دوژمن و گه و ره و بچوك نه كا...

ئه بئ ته وه يش بزايين به گو ئره ي تافيكردنه وو شاي تي داني بيگانه و ميژوو هيچ ياسايكي جيهان نه بينراوه كه دادوه تر بئ له و ده ستوره ئيسلام دايناوه، چونكه هه ره شه ي زوري كردوه له دادوهه كان ده رباره ي دادپهروهري و دانه به زيني دادپهروهري. چاو ديوري و پشكيني كاري دادوه ران يه كجار توندو سه خته.

﴿ إِنْ اللَّهُ نَعِمًا يُعْضُكُمُ ﴾ به راستي خوا چاك شتيكي ته وتويه ناموزگاري ئيه ته كا به و شته كه دانه وه ي ته و سپار دانه به ته بئ بيده نه وه به خاوه نه كانيان و، چاكه ته و فه رمانه ي خوا پيتاني ته دا به دادپهروهري فه رماندانتان به نه هيشتي ئازا وه، قه ده غه كردني ته و شتانه نار هوا و نا دروستن له سه رتان.

﴿ إِنْ اللَّهُ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴾ به راستي خوا هه موو گفتو گو به ته بيستي. به تاي به تي كه عوسماني كوري ته له و وتي: ته و كليله سپارده و ته مانه ت بي له لاتان، هه موو شتي ته بيني به تاي به تي گه رانه وه ي كليل بۆلای عوسماني كوري ته له.

كاتي خواي مه زن. فه رمانه ي دا به كار به ده ستان و هاني دان بۆ دانه وه ي سپارده و مافي ژير دهسته كانيان و يه كساني دانان له نيو دانيش توانا، فه رمانيش ته دا به گه ل و ژير دهسته كانيان و هانيان ته دا بۆ گو ئ گرتن و په يره وي كار به ده ستان و پيشه و اكانيان، هه رگيرو گره تي رووي تي كردن په نايين بۆلای كار به ده ستان بۆ چاره سه ر كردني.

به م تاي به ته ي دوايش بۆ مان رو ن ته كاته وه كه سه ر چاوه ي ياساو ده ستوري ئيسلام چوار شتن:

۱- نامه ي خوا (الكتاب) وهك خواي مه زن ته فه رموي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ ﴾ ته ي كه سانيكي ته وتو برو اتان هينا وه ئيه فه رمان، به رداري خوا بن، ياني ته و شتانه ي خوا پيوستي كردوه له نامه ي خويا له سه رتان به جيان به ينن، ته وانه يش خوا قه ده غه كر دوون له سه رتان خو تاني لتي دور بجه نه وه و مه يكه ن.

ته فسي ري زمنا كو ئي

۲- ﴿وَاطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ و فرمان برداری فروستادهی خوابن و هدر شتی فرمانی بیئ نهدا پیوسته نیوه به گویرهی فرموده کانی بهوانه ههلسن له هه موو رولیکه وه.

۳- کوپونه وهی موسلمانان و برپاردانیان له سهر شتی به هوی راپویره وه لهو که سانهی خاوهنی گری دان و کردنه وهی کاری موسلمانان که پیی نهوتری (الاجماع) وهك نه فرموی:

﴿وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ وه فهه فرمانبرداری کهسانی بن خاوهنی فرمان و کار به دهستن له نیوه وه له خوتان و موسلمانان، هدر شتیکنان بیئ نهلین نه بیئ نیوه جی به جی بکن، بهو مهرجهی له یاسای نیسلام دهر نه چی، راست گور دادپهروهو نایین و نیشتان پهروه بن ووشه (منکم) به لگهی ناشکرایه کار به دهستانی موسلمانان پیوسته موسلمانان و ههر گیز دروست نی به له جگهی موسلمانان بن.

۴- سهرچاوهی یاسای نیسلام بهراورد کردنی هوی کاریکه بو پهیدا بوونی نهو هوی له شتی تر دا که پیی نهوتری: (القیاس) وهك خوا نه فرموی:

﴿فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ دواپی نه گهر نیوه نازاوهتان بوو له شتیکا باسی هوی فرمان پیدانی نه کرابوو له نامهی خواداو له فرموده کانی پیغه مهردا (الكتاب والسنة) دواپی نیوه زانیی نهو شته بگپرنه وه بولای نامهی خواو فرموده ی پیغه مهر. یانی نه گهر پیغه مهر له ژياندا بوو بچن بولای بووون کردنه وهی نهو کاره، نه گهر کوچی دواپی کردبوو تهماشای نامه ی خوا بکن، دواپی تهماشای فرموده ی پیغه مهر بکن و بهراوردی بکن له گهل هوی فرموده کانیان بو شتی ترو بیکن به یاسا بو خوتان، به گویره ی بهراوردی خوتان.

﴿إِنْ كُنْتُمْ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ نه گهر نیوه برپا نههین به خواو به روژی دواپی. بیگومان باوهر هینان پیوستی نه کا له سهرتان ههر شتی نیوه نازاوهتان لهوا پهیدا کرد بیگپرنه وه بولای فرموده کانی خواو پیغه مهر ﴿﴾.

تهفسیری زمناکوی

﴿ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّ اَحْسَنُ تَاْوِيْلًا﴾ گه رانه وه بۆلای زانینی نهو شتانه، بۆلای فهرموده کانی خواو پیغمهر چاکتره بۆ ئیوهو شیرین و چاکتره نهجامه که ی و مانا که ی له وه ی نه ی گیر نه وه بۆلای خواو پیغمهر، شایسته تره بۆ ئیوهو توشی هه له نه بن.

بۆ زانین: ناوبردنی کار به دهستان له دوای فروستاده ی خوا نه مه مان پیشان نه دا پیوسته کار به دهستان دادپهروه رین و سته م کار نه بن، چونکه سته م کاران شایسته ی نه وه نین بینه سه روک و پیشه وای موسلمانان، نه گهر واین نهو سته مکارانه به زۆر خۆیانان سه پاندوهه بۆ سه روکایتی دانیشتوان به یی ره زامه ندی نهوان هاتوون، خۆنیان نه مژن و سامانیان فهرهوت نه که ن.

کابه دهستان دوای نه وه ی نه بی موسلمانن و سته م کار نه بن نه مانه هه موو نه گرته وه: سه ره ک کۆمار و پاشا و شالیار و جیگه داری نهوان له شارو له دیهات و له هه موو جیگه کاند، ههروه ها دادوه ران و زانایان و فهرمانده ی له شکرو گهوره پیاوانی ئاین و به رپوه به ران و هه لسه روپته ری کارو فهرمانی دانیشتوان نه گرته وه. نه گهر نهوانه به کۆمه ل بریاریکیان ده رکرد له ژیر روناکی یاسای ئیسلامدا پیوسته جی به جی بکری، به مه رجی شیای نه وه بن سپارده و نه مانه تیان بخرته سه رشان و درۆی فهرموده ی خواو پیغمهر هه لته سن و له فهرمانداندان سه ر به خۆن و کهس زۆریان لی نه کا، سه رباری نهوانه یش سته م کار نه بن.

بۆ زانین: کار به دهستان به ته نها بریتی نین له پیشه وایانی بی گونا ه، به و جوړه ی که رافزیه کان و تا قمی دووا زده پیشه واهه په رسته کان به گومانی خۆیان نه یلین له بهر سودی جیهانی خۆیان دروستیان کردوه، مه رج نی به بی گونا ه بن و نه بی بناسرین و خۆیان بۆ دانیشتوان ده رخن، له بهر نه مانه ی خواره وه:

۱- په پره ویی و فهرمان بهرداری نهوان کاتی پیوسته نهو پیشه وایانه بناسرین و بگونجی دانیشتوان بچه لایان و خۆیان نه شار نه وه، وه ک رافزیه کان ده رباره ی موحه مه دی کوری عه لی نه یلین: که خۆی په نه اندا وه له کیوی (رضویة) و، دووا زده ئیمامیه کان نه یلین

دەربارەى ئىمامەکانیان بە تايبەتى بۆ ئىمامى دوواز دەهەم، کە ھەرگىز کەس نەى دیو، چونکە ئەگەر نەناسرین ناتوانن داواى پېشەواىى بکەن و نازانرئى چ کەسى فەرمانیان بۆ دەر کاو دەنگیان بۆدا. ئەگەر بش ناسرین مەرج نیه ھەر ئەوان پېشەواىن کە خۆیان بۆ خۆیانیان دیارى کردوو، خواى مەزن لەو ئایەتەدا ئەو فەرمانبەردارىیەى نەبەستو بە چەند کەسىكى تايبەتەو بە بەرەلایى باسى کار بە دەستانى کردوو.

۲- کار بە دەستان لەو ئایەتەدا بە کۆمەل باسى کردوو نەک بۆ تاکە کەسى لە جىگەى پېغەمەر، کەچى لای رافزىەکان و دوواز دە ئىمامیەکان پېویستە ھەر یەک کەسى بە دژى فەرموودەى خوا.

۳- خواى مەزن لە کۆتایى ئایەتە کەدا ئەفەرموئى: ئەگەر ئازاوەتان لى پەیدا بوو لە کارىکا، زانینى ئەو کارە بگێر نەو بۆلای خواو فروستادەى خوا، لەو کاتەدا ئەگەر مەبەست لە خواو فەرمانەکان یەک کەس بواى بە تەنھا ئەبواىە بیژرایە:

بىگێر نەو ئەو شتە بۆلای خواو فروستادەى خواو خواو فەرمان کەواتە مەرج نیه ھەر تاکە کەسى بى و خۆى ئاشکرا نەکا...

پیاوی لە جوولە کەکان و پیاوئى تر لە دوو ڕوو کەکان کەوتنە ئازاوە لە نىوان خۆیان، لە دوایدا جوولە کە ووتى: ئەچىن بۆلای موحمەد، چونکە ئەیزانى پېغەمەر بەرتیل وەرناگرئى و ستەم ناکا لە فەرماندانیا، پیاو دوو ڕووە کە ووتى: ئەچىن بۆلای کەعبى کورى ئەشرەف کە جولە کە بوو، چونکە ئەیزانى بەرتیل ئەخوا، بۆیە خوا لەو ئایەتەدا باسى کار بە دەستانى کردوو فەرمانى داو بە دانىشتوان فەرمانبەردارىان، دواى ئەو بەسى دوو ڕووەکان ئەکاو ئەفەرموئى:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ

تەفسىرى زمانکۆرى

وَقَدْ أَمَرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ
 ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ
 اللَّهُ وَإِلَى الرِّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ
 صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا
 قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا
 إِحْسَنًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا
 فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي
 أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ نایا تو
 هوائت بین نه دراوه نه تروانیوه بولای که سانیکی نه تو گومان نه بدن که نه وان به راستی
 باوه ریان هیناوه به شتی نیراوه ته خواره وه بولای تو به وینهی قورئان، گومانیان وایه
 باوه ریان هیناوه به شتی نیراوه ته خواره وه له پیش توو بولای پیغمهرانی، وهک ته ورات و
 زبور و نبجیل، تو نازانی نهو که سانه چ شتی نه کهن.

﴿يُرِيدُونَ أَنْ يُتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ﴾ نهو که سانه نه یانه وی له گهل نه وه بشدا نه لئین:
 باوه رمان هیناوه که داواکاری خویان بین بولای یاخیه کان له خوا له کاتی نازاوه یانا به

تایبەتی بۆلای کەعبی کورپی ئەشەرەف. تاغوت بریتیه لە هەموو پەرسزاویکی پوچ لە بت و لە ئادەمیزاد بە تایبەتی کار بە دەستانی ستم کار.

﴿وَقَدْ أَمَرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ﴾ وە بە راستی ئەو کەسانە فەرمانیان پێ دراوە کە باوەڕ بە تاغوت نەبەرن و یەخەیان لێ هەلکێشن.

﴿وَيَرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ وە شەیتان ئەبەوێ ئەو کەسانە لابدا لە ڕێگەی راست وەریان گێڕێ بۆلای تاغوت بە گومراویکی دوورو بەردەوامیی هەتا کاتی مردنیان و نەگەرێتەو بۆلای راستی.

ئەو رووداوانە کە قورئانی پیرۆز بۆمانی ئەگێڕێتەو کە پروی داوێ لە نێوان جولە کەو دوو پرووێ کاندایانە کە زۆر گرنگمان فێرێتە کە: ئەو جولە کەبە برۆای بە پێغەمەر نەبوو کە ئەبیوت بۆ ئەمانی ئازاوە بچین بۆلای موحمەد، دوو پرووێ کەبەش برۆای بە کەعبی کورپی ئەشەرەف نەبوو کەبەشی ئەبیوت: بچین بۆلای کەعب. جا ئەو کارە گرنگە ئێمە لەو رووداوەدا ئێمە فێری بێن ئەمەیه: ئەو نەتێیه هەردوولایان پەنایان داوێ سوودی تایبەتی خۆیانە، خۆیان بە خۆیان بە درۆ ئەخەنەو، بۆیە پێویستە لەسەرمان هەر کەسێ بێهێوی سوودی تایبەتی خۆی بە هۆی ئاین و باباپیرانەو دەست بکەوێ جیگەی برۆاو متمانە نیە لە پرۆپاگاندەیی خۆیانانە بۆ خۆی و، نەبۆ ئاین و بیروباوەری هەتا نە یالتیوی و تاقی نەکرێتەو.

بە راستی زۆر کەس هەن و بە چاوی خۆمان ئەیان بینین بە دەیان کۆشک و بە هەزاران دینار و دۆلار ئەنێن بەیە کەو بە هۆی ئاین و بیروباوەرەو، دانیشتوان پێ هۆش ئەکەن و خۆیان بە بەختیاری لەم رۆژەدا ئەژین، ئەو شتانەیان دەست نەکەوتوو بە جگە ئەو نەبێت دانیشتوانی ساویلکە بە ئاین پەرورێ و بە پیاو چاکی و بە نیشتمان پەرورێان دابنێن. دانیشتوانی ژێرو ئاین پەرور ئەزانن، ئەو کەسە پارە و پوول و چەکی زۆر لە دۆژمان وەرئەگرن بۆ کپ کردنەوێ هۆشی موسلمانان، پارەکان بۆ خۆیان هەلئەگرن و بە

چەكەكان دانيشتوانيان پىن ئەكوژن بە ھۆى بە كرى گىراوانى خۇيانەو، بە بيانوى ئەو
گوايە ئەوان دزى كاربەدەستانن ھەركەسى لە دانيشتوان بگوژرى ئەندازەيە لەو پارەيە لە
كاربەدەستان وەرئەگرن ئەيدەن بەكەس و كارى كوژراوہكان. ئەو كەسانە زۆرن و ناويان
بە راوئژكارو ھەندىكيان ناوى خۇيانيان ناوہ بە پىراني تەريقەت، كۆشكى گران بەھاو
ماشىنىيە كجار بە نرخ بۆ خۇيان ساز ئەكەن، ھەموو كەس بە چاوى خۆى ئەبينى
كوپەكانيان پياو كوژو مەى خۆرو قومارچى و داوين پيسن و كچەكانيان روت و بەرەلاو
بە مودىلى رۆژانەو ھەريكن لە بەرگو خشل و بۆن و قزپىن و شتى تىرش.

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ ﴾ وەھەر كاتى بىژرى بەو كەسانە:
وہرن بۆلاى شتى خوا ناردىتەخوارەو ھەرمانى پىداوہ لە نامەى خۇياو، بۆلاى پىغەمەر
ئەو شتانەى راى ئەگەيەنى بە ئادەمىزاد.

﴿ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴾ تۆ ئەو دوورپوانە ئەبينى واز لە نۆ ئەھىتن و
رۆنەكەن بۆلاى جگەى تۆ لە دوژمنانى خوا بەوازيەتەى زۆر گەورە، ئەو كەسانە برۆيان
بە ھىچ شتى جگە لە سوودى خۇيان نىيە، بەھەر جۆرى بۆيان بلوى سەريان پىوہ نىيە.

﴿ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مِيعَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ﴾ دواى چۆن ئەبى ژيانىان و چ شتى
ئەكەن ئەو دوورپوانە. كاتى تووشى ئەوان بى سزاو، تالابى بە ھۆى شتىكەوہ خۇيان
پيشيان خستوہ وازيان ھىناوہ لە ياسا خواو چوون بۆلاى تاغوت و كارە پوچەكان بۆ
نەھىشتنى ئاژاوہكانيان.

گەورەترىن تالابو تووشى ئەو دوورپوانە ئەبى و ئابرويان بچى ئەو كارە خراپانە
دەرئەكەوى بۆ دانيشتوان، دزى و نادروستى و درۆو فيل و ترسنۆكى و بى تەبايان پروون
ئەيىتەوہ.

﴿ ثُمَّ جَاؤُوكَ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴾ لە پاشا دىن بۆلاى تۆ زمانى
بيانو ھىنانەوہ درۆژ ئەكەن و سەردائەخەن بە بۆنەى كارە نارەواكانيانەوہ سوپىد ئەخۆن

ئیمه هیچ شتی کمان مه بهست نه بووه له بردنی ئەو ئازاوهیه بۆلای جگه تۆ مه گهر چاکه کردن نهك خراپه کردن و، مه گهر پێك هاتنی ناشته وایمان و بهردهوامی خویشی نیوانمان. خواو پیغمهرو دانیشنوان ئەزانن ئەو دورانه درۆزن.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ﴾ ئەو ئاقمه دوو روانه که به درۆ سویند ئەخۆن و ئەلین: ئیمه چاکه کردنمان مه بهستو ئەمانهوی پێك بین، کهسانیکی ئەوتۆن خوا ئەزانێ به شتی له دلایان له دوو رووی له سویندنێ به درۆخواردن، کهواته روویان لێ وەرگیره و بیانویان لێ وهرمه گره نهوهك به کاری بهیتن له سودی خویناوا، تۆ ئامۆژگاری ئەوان بکهو سزایان مهده بۆ ئەوه واز له خراپه بهیتن و با له م روژهدا بژین.

﴿وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا﴾ وه تۆ بلی بهوان گفتوێکی زۆر رهوان، کار بکاته سهر دهرونیان و بیان ترسینه له سزای خواو لهوانهیه ئەوان لهسهر ئەو دوو روویه بکوژرین.

زانایان چه نندین مانایان بۆ (البلاغه) کردوه: هاتوه به مانای گه یاندنی، مانا به شیرینترین جوۆری ووشه. به مانای شیوهی گفتوگۆ له گهڵ راستی مانا کهیدا. به مانای کورتی ووشه بۆ گه یاندنی مانا بهی ئازارو ماندو کردنی گوێی گران. به چه نندین مانای تریش هاتوه.

پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ به جوۆری ئامۆژگاری ئەکردن شه رمه زار ئەبوون و خوێان ههستیان به درۆی خوێان ئەکرد، ئەوان ئەبوایه ههولیان بدایه دهرونی خوێانیان پاك بکردایه وهو پهشیمان بونایه تهوهو ئەو دوو روویه له دهرونیانا نهمایه. ئەو جوۆره سهرچاوهیه بۆ ئامۆژگاری کردن له پیغمه ره وه بینهراوه سهرچاوهی یاسای ئیسلامه به رانه ره هه موو تاوانباری و نابی کوتوپر سزایان بدری. به لکو هه موو رینگه یه به کار بهیتری بۆ چاک کردنیان.

دوای ئەوهی ئەو دوو روانه ئەو کارانه یان کرد خوای مه زن سه رزه نشتیان ئەکاو تانه یان لێ ئەدا له سهر ئەوهی فه رمانی خواو پیغمه ریان واز لێ هینا، روونی ئەکاته وه مه بهست له ناردنی پیغمه مه ران فه رمان به رداری و په ی ره وی کردنی ئەوانه و ئەفه رموی:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا

لِطَّاعٍ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ

جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ

لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ

حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِي مَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا

فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ أَخْرِجُوا مِنْ

دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ

بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَنِيَّتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا لَا تَأْتِنَهُمْ مِنْ

لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهْدَيْنَهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ

أُولَئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ

بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾ وه ئیمه رهوانه مان نه کردوه هیچ فروستاده له فرودستاده کان بۆلای بنده کانی ئیمه مه گهر بۆ ئه وه که پهیره یوی بکریڼ و فرمانبردارین به هوی، دهستورو فرمانی خواو فرمانی پی داوڼ، ئاده میزاد پهیره یوان بکدن و گزیان لی بگرن. بهو رسته یه بۆمان دهرته کوئی ئه وه که سهی به فرمانی خوا رازی نهیی با باوهریش بهیڼی ئه وه که سه ههر بی باوهره و شایسته ی کوشته، چونکه مه بهست له ناردنی پیغمه مان پهیره یوی کردنه به جوړی به فرمانی خوا رازی بن له هه موو روپکه وه. ﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ﴾ وه نه گهر به راستی ئه وه دووړوانه کاتی سته میان کرد له گیان و له شی خوځیان به دژایتی کردنی پیغمه مر ﴿﴾ چونیان بۆلای تاغوت و بی باوهران خوځیان کرد به نیشانه بۆ له ناوچوون به هوی گوناوه کردنیانه وه، دل و دهر و ڼ و ده میان وهك یهك نه بوون.

﴿ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ وَأَسْتَغْفِرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوْ جَدُّوا وَاللَّهُ تَوَابًا رَحِيمًا ﴾ هاتن بۆلای تۆ بۆ ئه وه ی له دووړوی خوځیان په شیمان بڼه وه وه به راستی باوهریان به تۆ هیڼا، دوا یی داوای لی خوشبوونیان کرد بو له خواو، فروستاده ی خوایش داوای له خوا کردبوو له وان خوش بی و بیانوی ئه وانی په سه ند کرد، ئیتر با تاوانه کانیان گه و ره بی به راستی خویان دهست ته که وئی به وهرگر تنی په شیمان بوونه و هیان، میهره بان و خاوه نی به زه ییه له گه لیان. خوا دهر گای په شیمان بوونه وه ی بۆ هه موو که س کردوه ته وه.

پرسیار/ نه گهر یه کی به دلایا بیت ئه وه رسته یه دژی بیرو باوهری نیسلامه که ئاده میزاد نه توانی به بی وابهسته و میانجی گهری په یوه ندی به خواوه بکا، ئیتر داوای لی خوشبوونی ناوی له لایه ن هیچ که سیکه وه.

وهلام / زور راسته میانجگه ری پیویسته. بهلام له شتی کابی پیوهندی به مافه کانی خواوه هبی و له سنوری نهو مافانه دهرچی. بهلام نهو مافانه پیوهندیان به ئادده میزادهوه بیی ئه بیی خویان له مافی خویان خوش ببن نهك جگهی خویان. بیگومان دووروه کان نازاری پیغمهریان داوهو دهست درێژیان کردووه ته سهر مافی پیغمههر، بویه ئه بیی دوا ی په شیمان بوونه و هیان داوای لیبوردنیش له پیغمههر بکهن و له مافی خوی خوش بیی.

زوبهیری پورزای پیغمههر ﴿ﷺ﴾ له گهل پایوکی یاریدهران کهوتنه ئاژاوه له سهر ئاودانی باخه کانیان، بو نهو مه بهسته چوونه خزمهت پیغمههر ﴿ﷺ﴾، پیغمههر فهرمووی: به زوبهیر، تو زهویه کهی خوت ئاودهو له پاشا ئاوه که بهرله بکه برپا بو باخی دراوسیکهت، پیاوه یاریدهر که ووتی به پیغمههر ﴿ﷺ﴾: من وات ئه بینم پورزاکهت خوش نهوی، پیغمههر رهنگی گزراو، ووتی به زوبهیر باخهت ئاودهو، دوا یی ئاوه که بگره ههتا نه گاته دیواری باخه کهت، بهو بو نهوه خوا فهرمو ی:

﴿فَلَا وَرَيْكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ الْحِكْمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ دوا یی نهو کاره بهو جو ره نییه ئهوان گومانیان بردووه، به پهرهردگاری تو سویند بیی نهو کهسانه به راستی باوهر ناهین ههتا تو نه کهن به دادوهر له شتی کا ئاژاوه ی پهیدا کردووه له نیوانیان و لیان تیک چووه.

﴿ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ له دوا ی فهرماندانی تو پهیدا نه کهن له دهرونی خویانا دل تهنگی و دل گرانی له شتی تو فهرمانت پی داوهو، خویان بدهن به دهستهوه بو نهو فهرماندانه ی تو به خوو دهستانیکی بی گومان و مل که چ بن بوی.

نهو ئایه ته بهلگه یه له سهر نهو کهسانه فهرمانی له فهرمانه کانی خواو پیغمههر وهر نه گرن و کاری پی نه کهن نهو کهسانه باوهردارین و له ئایینی ئیسلام وهر گهراون، ئیتر به گرمانه وه بی یا به وهر گهراون له ئایینی ئیسلام، پیویسته ئیسلام جهنگیان له گهل بکا به کوشتن و دیل کردنی خویان و خیرانیان.

ئەو کاربەدەستانەى ئیستا که یاسای دەست کرد دائەنن لەبەر سودی تايه‌تی خۆیان، کارو کردەووە نەه‌شتنی ئازاوەیان بە قورئان نەبێ پەيوەندیان بە ئیسلامەووە نامیتێ بە گوێرەى فەرموودەى ئەو ئایەتەى پ‌یشوو.

سابیتی کورپی قەیس کورپی شەماس لە گەل جوله‌ که‌یه‌ کدا خۆیانیان هەلئە ک‌یشا لە دووایدا جوله‌ که‌ ووتی: خوا پ‌یوستی کرد که ئیمە خۆمان بکوژین، لە وەلامدا ئیمە دەستمان کرد بە کوشتنی خۆمان و ژمارەى زۆرمان لەیه‌ک کوشت. سابیتی کورپی قەیس ووتی: ئەگەر خوا پ‌یوستیشی بکا لەسەر ئیمە، ئیمەیش خۆمان ئەکوژین، بەو بۆنەووە خوا ئەفەر موی:

﴿وَلَوْ أَرَدْنَا كِتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ أَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ وەئەگەر ئیمە پ‌یوستمان بکردایە لەسەر ئەو دووڕوانە ئیوہ خۆمان بکوژن، یانی بچن بۆ جەنگ کردن هەتا بکوژرین. وەک کورانی ئیسرائیل.

﴿أَوْ أُخْرُوا مِنْ يَارِكُمْ مَا فَعَلُوا إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ﴾ یا پ‌یوستمان بکردایە که ئیوہ بچنە دەرەوہ لە ن‌یشتمانی خۆتان بە رووتی، وەک پ‌یوستمان کرد لەسەر گوێرە که پەرس‌تەکان ئەوانەیان نەئە کرد، مەگەر که‌مێ لەوانەیان نیاز پاکن بە وێنەى سابیتی کورپی قەیس، چونکە ئەوانە دوو روون بەراستی ئایینی ئیسلام ئاسانەو چاکى ئەوێ، داواى شتی ناکا لە توانادا نەبێ و سوودی هەردوو جیهانی ت‌یدا نەبێ، ئەو شتانە خوا داواى لە کورانی ئیسرائیل کرد شایستە بو بۆ کوشتیان.

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ﴾ وەئەگەر بە راستی ئەو دوو ڕوانە بیان کردایە شتی نامۆژگاری ئەوانی پ‌ی کرابوو لە پەیرەوی کردنی فروستادەى خوا بەخوایشتی خۆمان، بە راستی کردنی ئەو شتە چاکترە بۆ ئەوان لە هەردوو جیهاندا.

﴿وَأَشَدُّ ثُبُتًا﴾ توندتر و نزیکتر بوو بۆ ڕاوەستانیان لەسەر بەردەوامی باوەرپان و دورتر ئەبوو لە خشانى باوەرپان. ئایا ئەگەر ڕاوەستانایە چ شتی بۆ ئەوان ئەبوو.

﴿وَإِذَا إِلَّا تَبْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا﴾ وه نهو کاته ئیمه نه مانبه خشی بهوان له لایهـن خو مانه وه پاداشتیکی گه وره و فراوان و بی کوتایی.

﴿وَلَهْدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا﴾ وه به راستی ئیمه راغویی نهو که سانه مان نه کرد بو ریگه یه کی راست که به ناواتی خو یانیانی نه گه یان.

خوای مه زن فدرمانی دا به پهیره و کردنی خوا و فروستاده ی خوا له مه و بهر، له دوایدا پوچی کرده وه ری رهوی نهو که سانه که تاغوت نه کهن به فرمان ره وایی خو یان، به نایه تی (۶۰-۶۱) پاش نهوانه پهیره و ی کردنی فروستاده ی خوا دووپات کرده وه به نایه تی (۶۴)، نهو پهیره و ی کردنه ی خوا و پیغمه ره ی به هیز تر کرد بهم نایه ته ی خواره وه:

نه گیر نه وه له کومه لی له زانایانه وه که سه وانی به نده ی نازاد کراوی پیغمه مهر ﴿ﷺ﴾ پیغمه ره ی زور خوش نه و یست، به بی بینینی پیغمه مهر نارامی نه بوو، جاری هات بولای پیغمه مهر ﴿ﷺ﴾ رهنگی تیک چوبوو، له شی لاوازو بی هیز، به جو ری خفه ت، له نیو چاوانیا دهر نه که وت پیغمه مهر ﴿ﷺ﴾ پرسیری لی کرد بوچی وات لی هاتوه؟ ووتی: که تو بینم نارامم لی نه بری و بری روژی دواپی نه که مه وه نه گهر من به هه شتی بم، پایه و پله ی من پله و پایه ی پیغمه مهر که مژه له وانه یه نه ت بینم، نه گهر نه چمه به هه شته وه نهوا هه رنات بینم به و بو نه وه خوا فدرمووی:

﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ وه ههر که سی پهیره و ی خواو نیروای خوا بکاو فدرمانه کانیان جی به جی بکا و مل که چی نهوانی له هه موو رو یکه وه دواپی نهو که سانه له به هه شتا له گهل که سانیکی نهوتون خوا چاکه ی خو ی رزاندوه به سه ریانا که گه وره ترینی دروست کراوانی خوان و پله یان زور گه وره یه.

﴿مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ﴾ له پیغمه مهران. پیغمه مهران نهو که سانه ن خاوه نی گه یشتن به هه موو چاکه یه به هزی ته وای زانین و رهوشتی چاکیانه وه نهو پهریان گرتووه له پله و پایه ی به رزدا بو بهختیاری و ناسوده ی ناده میزاد به گشتی و، له راست و یژان: راستو یژان نهو که سانه ن گیانی پاکیان گه شهی کردووه به جو ری راست و خراپ جو بی نه که نه وه ته نها یه که م جسا را بگه یه نرین به سه ریانا، بهر له هه موو که س باوه ریانا به

ته فسیری زمانا کزی

پیغمه‌مهران هیتاوه، دهرونیان به‌رزو ته‌وه بۆلای ئاین به گفتوگرو به‌کارو کرده‌وه یان به پاک‌ی و به راستی.

﴿وَالشَّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفْعًا﴾ وه له شه‌هیدان: شه‌هیدان ته‌وه که‌سانه‌ن له ریگه‌ی خوادا گیانی خۆیانیان به‌خت کردووه به نیازی پاکه‌وه، خوا ته‌وانی گه‌یاندووه به پله‌و پایه‌یه بوون به‌خواه‌ن دادپه‌روه‌ری و لای راستی ته‌گرن، شایه‌تی ته‌ده‌ن له‌سه‌ر گونا‌ه‌باران و، له پیاو‌چاکان: پیاو‌چاکان ته‌وه که‌سانه‌ن ته‌مه‌نی خۆیانیان کوتایی بی هیتاوه له په‌رستی خوادا، سامانی خۆیانیان داناوه بۆ ره‌زامه‌ندی خواو به‌رزی ئاین، بی‌روبا‌وه‌رو نیازیان پاکه‌و، شیرین و چاکه ته‌وانه له‌لایه‌ن هاو‌رپتی و تیکه‌لا‌وی کردنیانه‌وه.

﴿ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عِلْمًا﴾ ته‌وه هاو‌رپته‌ی پیغمه‌مهران و راست گۆیان و شه‌هیدان به‌خیاری و ریزیکه بۆیان له‌لایه‌ن خواوه ته‌دری به‌وان و، به‌سه‌خوا بزانی به‌مه‌به‌ست و نیازی ته‌وه که‌سانه و پاداشتی په‌رستیان بداته‌وه.

خوا‌ی مه‌زن پاش هاندانی ئاده‌میزاد بۆ فه‌رمانداری خواو پیغمه‌مه‌رو په‌رستی خوا دووباره فه‌رمان ته‌دا به‌دانانی گیانیان له‌ریگه‌ی خوادا که‌گرن‌گرتن په‌رست و گه‌وره‌ترین‌فرمانه بۆ پته‌و‌کردنی ئاین و بانگ کردن و تاقی کردنه‌وه‌ی هه‌موو ئاده‌میزاد، بۆ ته‌وه‌مه‌به‌سته خوا ته‌فه‌رموی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ
فَإِنْفِرُوا ثُبَاتٍ أَوْ اَنْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧٠﴾ وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَن لَّيْبِطَنَّ
فَإِنَّ أَصَابَكُمْ مُّصِيبَةٌ قَالَقَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ
شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَٰئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن

ته‌فسیری زمان‌گۆیی

لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَلَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ

فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾

﴿یا ایها الذین آمنوا خذوا حذرکم﴾ ئه‌ی که‌سانیکی ئه‌وتۆ باوه‌رتان هیناوه هوشیارو ناماده‌بن بۆ پاراستنی خۆتان له‌ دوژمنانتان، چه‌ك و تفاق‌ی جه‌نگ وه‌ر گرن و په‌لاماری بی باوه‌ران بده‌ن به‌ باوه‌ری ته‌واوی خۆتانه‌وه.

﴿فألفرو ثباتٍ أو ألقروا جميعاً﴾ دوایی ئیوه‌ بچه‌ ده‌روه بۆ جه‌نگ کردن تا‌قم له‌ دوایی تا‌قم و له‌ هه‌موو لایه‌ که‌وه به‌بی جیاوازی، یا ئیوه‌ برۆنه‌ ده‌روه هه‌مووتان له‌ گه‌ل پیغه‌مه‌ر به‌به‌ك باوه‌روه، پاشه‌ کی‌شی مه‌که‌ن و خۆتان مه‌شارنه‌وه نه‌وه‌ك سامتان نه‌می‌تی له‌و کاتانه‌دا پیغه‌مه‌ر ﴿ﷻ﴾ ئه‌چه‌پته‌ ده‌روه بۆ جه‌نگ کردن.

ئهو ئایه‌ته‌ هه‌رچه‌نده‌ هاتوه‌ته‌ خواره‌وه‌ ده‌رباره‌ی جه‌نگی بی باوه‌ران. به‌لام په‌لاماردان بۆ هه‌موو کاریکی چا‌که‌ ئه‌گرێته‌وه‌ به‌هه‌ر جو‌ری بگو‌نجی، هه‌ر ئهو ئایه‌ته‌ یه‌کی‌که‌ له‌و ئایه‌تانه‌ هانمان ئه‌دا بۆ جه‌نگی بی باوه‌ران، چه‌ندین ئایه‌تی تر له‌مه‌و به‌رو له‌مه‌و پاشیش هانی داوین و هانی‌شمان ئه‌ده‌ن بۆ ئهو مه‌به‌سته‌ پیرۆزه‌. به‌لام ئهو ئایه‌ته‌ جگه‌ی هاندانیش پی‌ویستی کردوه‌ ده‌رچون به‌ گشتی بۆ جه‌نگ کردن. به‌ کوردی (په‌ش بگ‌یر). ئه‌گه‌ر ئهو ئایه‌ته‌ به‌لگه‌یه‌بی له‌سه‌ر شتی به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر ئه‌مه‌و بۆمان رۆن ئه‌کاته‌وه‌ ئیسلام دوژمنی زۆره‌، به‌ده‌یان دوژمن خۆیان مه‌لاس داوه‌و دانراون بۆ ئه‌وه‌ موس‌لمانان لاده‌ن له‌ ئایینی خۆیان، هه‌تا ئیستاو ئه‌م رۆیش ئیسلام و موس‌لمانان دوژمنانی بی باوه‌ری زۆربوون. که‌واته‌ ئیمه‌ پی‌ویسته‌ ئاگامان له‌خۆمانیی، زۆر راست و سروشتیه‌ و به‌جییه‌ خ‌وای مه‌زن هه‌موو کاتی موس‌لمانان هان بدا بۆ خۆناماده‌کردن و چه‌ك هه‌لگرتن زۆر به‌ هوشیاریه‌وه‌، هانی‌شمان ئه‌دا بۆ ناسین و دیاری کردنی هیزی دوژمنان و ئه‌ندازه‌ی جو‌ری چه‌که‌کانیان هه‌تا له‌سه‌ر ئهو رۆش‌ناییه‌ چه‌کی زۆرترو به‌ توانا‌تر په‌یدا بکه‌ن.

بۆ ناگاداری: جهنگی له‌مه‌ویش به‌پیاوان و سه‌ربازو ره‌ش بگه‌ر بووه. به‌لام زانیاری نه‌مرو پهری سه‌ندوو له‌هه‌موو روینه‌که‌وه، به‌جوړی شمشیر و تیر و که‌هوان و نه‌سپ و جگه‌ی نه‌وانیش گۆرپاوان به‌ساروخی دوورهاوێژو فرۆکه‌ی بۆنا فێنده‌رو ژێر ده‌ریا و نۆتۆم و ده‌بابه‌و قه‌یاحی تیزپه‌و هه‌لگرانی فرۆکه و گازی ژه‌راوی، پۆزبه‌پۆز هه‌ینراوی تازه‌ی سه‌ر سوپه‌ینه‌رو دروست کردنی نامێر بۆ بشکینی ژێر ده‌ریا ناوی هه‌واو وشکایی سه‌ر زه‌وی و چون بۆ سه‌ر نه‌ستیره‌ دووره‌کان، چه‌ند چه‌کی تری له‌مه‌ودوا بۆ روخاندن و کاول کردنی شارستانیته‌، خوا نه‌زانی چ شتی تریش په‌یدا نه‌بی، ئیستا له‌م رۆژه‌دا زۆرتر له‌چل مانگی ده‌ست کرد به‌م لاوالای زه‌ویدا نه‌سوپینه‌وه، ته‌نها بۆ تا‌قی کردنه‌وی بۆشایی.

به‌ته‌نها نه‌مه‌ریکا (٣٠) که‌شتی هه‌وایی هه‌یه بۆ جاسوسی له‌گه‌ڵ دوو هه‌زار ئیزگه‌ی له‌سه‌ر زه‌وی هه‌ر بۆ نه‌و مه‌به‌سته، ئێ‌تر جگه‌ له‌روسیا و فه‌ره‌نسا و چین و وولاته‌کانی تر وینه‌ی نه‌لمانیا، بگه‌ره له‌وانه‌یش زۆرتر هه‌ن.

بازرگانانی جه‌نگ به‌وانه‌ی پێشه‌وه‌ ناوه‌ستن، نه‌یانه‌وێ به‌هه‌زاران میکروبی نا له‌بارو سه‌ر لی شێواوی بلاوبکه‌نه‌وه بۆ لادانی موسته‌لمانان له‌باوه‌ری خۆیان. به‌سه‌دان ترس و بیم نه‌خه‌نه‌ ده‌رونی باوه‌رپاران به‌پروپا‌که‌نده‌ی ژه‌راوی پاراو. به‌بوونه‌وه بی ره‌وشتی و داوین پیسی و شتی تری بی‌زلی کراو به‌نجیان نه‌کاو بیر له‌خۆیان نا‌که‌نه‌وه که‌چی بی باوه‌ران له‌تاین و نه‌فسانه‌ی پروپوچی خۆیان وازنايه‌نن که‌چی موسته‌لمانان واز له‌و ئایینه‌ پاک و به‌رپزهی خۆیا نه‌هین و نه‌ی فرۆشن به‌مه‌ی و قومار و داوین پیسی و به‌چوکی کردنی دوژمنانی خۆیان، نه‌و هه‌موو چه‌ک و پرو پا‌که‌نده‌یه بۆ نه‌وه‌یه گه‌لانی هه‌زار داگیر بکه‌ن و پیت و سامانیان بچۆن، به‌تایبه‌تی موسته‌لمانان.

نه‌وانه‌ی ناومان بردن له‌و چه‌کانه‌ی دوژمنانمان جه‌نگی پێ نه‌که‌ن له‌گه‌لمان، ئایا ئێمه‌ چ شتی‌که‌مان بۆ ناماده‌کردوون و به‌چ شتی به‌رانبه‌ریان بکه‌ین، ئایا به‌جێ‌دوان و به‌گریان و خه‌فته‌ خواردن و ده‌مه‌قاله‌ قه‌یه‌قێرو نا‌کۆکی نیوان خۆمان که‌ به‌وان چاکتر لاوازو بی هه‌تر نه‌بین؟

پیوسته بهر له هه موو شتی ئیمه دوژمنانی ناو خوۆ تابوری پینچه می دوژمنانی دهره وهی خوۆمان بناسین و بزاین توانایان هه تا چ ئەندازه یه که، بهو بۆنه وه کوێرانه ههنگاو نه نین و ریزی له کیس چوویی خوۆمان و نیشتمانی داگیر کراوی خوۆمان له چنگی پیسی به کری گراوان دهر بهتین، به هه موو سهر زهوی بناسیتین که کار به ده ستانمان له ئەلقه له گوئی دوژمنانی ئیسلامدا بوون، بۆیه ئیمه ئەو تالاهه مان چیشته وه. کهواته بهیه که لهش و یه که دهست په لاماری دوژمنان بدهین، هه وتی زانین و زانیاری و چه که دروست کردن بدهین، ئەبێ بشزانین چه کی خواناسین که وهره ترین و تیزترین و به هیترین چه کن بۆ:

دۆزینه وهی زانیاری تازه و پهیدا کردنی نامیاری ئیستا، ئەبێ بزاین بێ توانایی موسلمانانی ئیستا هۆی ناکۆکی و دووبه ره کی نیوان خوێانه، بۆیه پارچه پارچه بوون و رژی می زۆریان لی پهیدا بووه، به خوێانه وه و بۆ سوودی تایبه تی خوێان خه ریکن، دوژمنی خوێانیان له بیر چۆته وه، هه ریه که یان له گیای بانێ ئەله وه رین.

خوای مه زن روئه کاته له شکره که ی پیغه مه ر ﴿ﷻ﴾ به باوه ردارو دوور وه کان و راکه رانیاه و ئەفه رموی:

﴿وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيَبْغِضَنَّ﴾ وه به راستی هه ندیکه له ئیوه که سی به راستی ته مه لی ئەکا له چونه دهر وه بۆ جهنگ و خۆی دوا ئەخوا و سستی ئەکا و سویند ئەخوا که بیانوی هه بووه، ئەو که سانه ئەوانه بوون که کور په که ی ئوبه ی په شیمانی کردنه وه و که چوون بۆ جهنگی ئو خود له گه ل پیغه مه ر ﴿ﷻ﴾.

﴿فَأَنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيداً﴾ له دوا ییدا ئەگه ر توشی ئیوه ببوایه نازاری له کوشتن و روخان ئەلی ئەو که سه ی ته مه لی کردو نه چووه دهر وه به راستی خوا چاکه ی به سه رمندا رژاندا که نه چوومه دهر وه تووشی نازا بیم، چونکه من له گه ل ئەوانه نه بووم چو بوونه دهر وه.

پر سیار/ ئەو که سه که ئەلی: خوا چاکه ی به سه ردا ریشام ئەوه ئەگه یه نی بر وای به بوونی خوا هیه، بۆ ئەبێ له ریزی دوور واندان بژمیردری؟

تهفسیری زمانکۆبی

وه لأم/ نهو كهسه دووروه به دوروی باوه‌ری به نیسلام و به موحه‌مد ﴿ﷺ﴾ ده‌بری
بوو له دلیا بی باوه‌ری بووه، نه‌وه‌یش دژی نه‌وه نیه بر‌وای به‌خوا هه‌بی، وانه‌بی به‌زوری
كه‌سانی باوه‌ریان به‌خوا بی و باوه‌ریان به‌پیغمهر نه‌بی.

﴿وَلَنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لِيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ يَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ﴾ وه نه‌گه‌ر
تووشی ئیوه ببوایه چا‌که‌یه‌کی به‌ریز له تالان و سه‌ر‌که‌وتن له‌لایه‌ن خواوه نه‌وه كه‌سه‌ی
نه‌چووه بۆ جه‌نگ به‌خه‌فه‌ته‌وه نه‌لی وهك نه‌بو‌یی له نیوان ئیوه له نیوان نه‌وه كه‌سه‌دا
دوستان‌ی و ناسراوی، به‌جوری نه‌یلی نه‌ئیه نه‌وتان بین‌ی و وه نه‌وه ئیوه‌ی بین‌ی.

﴿يَا لَبَنِي كُنْتَ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ خۆز‌گایه من له‌گه‌ل مو‌سه‌لمان‌دا بوما‌یه له‌و
جه‌نگه‌دا و من‌یش به‌شدار بوما‌یه دوا‌یی پی‌روزی تالانی گه‌وره نه‌بوو به‌هشم و وه‌رم نه‌گرت
نه‌وه كه‌سه‌نه‌ی وینه‌ی نه‌وه دو‌رو‌وانه‌ن له کاتی ناخۆشی و ته‌نگانه‌دا له‌گه‌ل مو‌سه‌لمان‌دا
نه‌بن، له‌کاتی ئاسایش و خۆشیدا له‌گه‌لیا نابن، نه‌وه كه‌سه‌نه فر‌یان به‌نی‌سلامه‌وه نیه، نه‌گه‌ر
مو‌سه‌لمان بن وهك خۆیان نه‌یلین نه‌بوایه له هه‌موو کاتی‌کا له‌گه‌لیا نا بونا‌یه له ناخۆشی و له
خۆشیدا.

خوای مه‌زن له‌ ئایه‌تی پی‌شودا با‌سی نه‌وه تا‌قمانه‌ی کرد له‌ جه‌نگدا دو‌وا نه‌که‌ون و
پاران، هه‌شیان بوو نه‌یان نه‌ه‌یشت هه‌ندی که‌س بچه‌ ده‌ره‌وه، دلی مو‌سه‌لمان‌انی‌شی سارد
نه‌کرده‌وه به‌پروپا‌گه‌نده، به‌م ئایه‌ته‌ی دوا هانی مو‌سه‌لمانانی پاک نه‌دا بۆ جه‌نگ کردن
له‌گه‌ل بی باوه‌ر‌اند‌او نه‌فه‌رمو‌ی:

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ
يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَن يُقَاتِلْ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقَاتِلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

ته‌فسیری زمان‌کو‌یی

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ
نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ
الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

﴿ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ﴾ دواى پئويسه باوهرداران
جهنگ بکهن له ریگهی په رستنی خوادا له گهل کهسانیکى نه وتوی دوژمنانی نیسلام ژيانی
براوهی جیهان به بههاو پاداشتی نه براوهی پاشه پروژ نه کړن.

نه و رستانه ی پشوو گه وره ترین به لگهی بیگومانن له سهر نه وهی نیسلام جهنگ ناکا بو
داگیر کردنی زهوی، بو خوین مژینی دانیشتوان و چهوسانه وهیان. جهنگ ناکا بو پهیدا
کردنی که ره سهی خاو بو خسته گهړی کارخانه ی پیشه سازی، بو فراوان کردنی بازارو بو
زور کردنی دهست کهوت، یا بو نه وهی موسلمانان بینه سهرمایه دارو به کاره یانی
مایه کانیان بو داگیر کردنی هریمه کان و خواردنی سامانیان، یا بو داگیر کردنی هندی له
وولاتانی تر بو نیمچه داگیر کردنیان، وهك نیستا که ریژیمه گه وره بی باوه ره کان وولاتانی
نیسلامیان داگیر کردووه پیت و فهران نه خوڼ که چی کار به دهسته به گری گیراوه کانیان
بی شهرمانه بلاوی نه که نه وه که سهر به خوڼ، هر بو خه له تاندنی دانیشتوان.

به راستی موسلمانان جهنگ ناکه بۆ خوشی و رابواردنی تاکه کهسی یا خوشی خیزانی یا چینی یا کیشوهری یا نهتهویه. به لکو ئیسلام جهنگ نه کا له ریگهی پهرستی خودا به تنها، بۆ بهرز کردنهوی فهرمودهوی خوا له سهرانسهری جیهاندا، بۆ جیگه گرتنی بیروباوهری یاسای خوداو به کارهیتانی له گۆرانی رۆژانهی ئادهمیزاد، بۆ ئهوی بهی ترس مرۆقایهتی دابهزی و به خوشی بژین له ژیر ئالای بیروباوهرداو دادپهروهی له نیوان دانیشتوانی سهر زهوی به گشتی، بۆ ئهوی ههموو کهس سهر بهستی بتوانی بیروباوهری بۆ خویان ههلبژیرن، به نازادانه به ئارهزووی خویان بگهن و یاسای قورئان جیگهی خۆی دیاری بکا.

﴿وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلْ أَوْ يَغْلِبْ﴾ وهههر کهسی جهنگ بکا له ریگهی پهرستی خودا، دوابی بکوژی و به پلهی شه هادهت بگا، یا سهر کهوی به سهر دوژمناندا پیروزی وهرده گری.

﴿فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ دوابی ئیمه نه به خشین بهو کهسه پاداشتیکی زۆر گهورهی بچ نه دازه، مه گهر خوا بیزانی نه دازهی.

میژوو ناسانی سهر زهوی به گشتی ههر بیرو باوهرپکیان بوبی پیک هاتوون له سهر ئهوی که هوی بلاو بوونهوی ئایینی ئیسلام ئهوه بووه بیروباوهرپکی یه کجار پاکیان هه بووه، وایان برپارداو به خویان ههر جوژی بن خاوهنی قازانج و سوودن، نه گهر بکوژین پاشه پوژیان به رهو به ههشته، نه گهر بکوژن ووشه ی راستی و دادپهروهی له روی زهویدا بلاو نه بیتهوه، ههر لایکیان به بهشی ئاوات و مه بهستیان هاتوته دی، باوهرپشیانو ایه ته مهنی ئادهمیزاد کاتی دیاری کراوی له لایه خاوه بۆ دیاری کراوه، پاش و پشی نابی به چرکهی کات ژمی.

﴿وَمَالَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾ وه چ شتی که بۆ ئیوه موسلمانان و بیانوتان چیه ئیوه جهنگ نه کهن له گه دانیشتوانی مه که

له ږيگه‌ی پهرستنی خواداو پهره‌پيدانی ثابینی خواو، بۆ ږزگارکردنی بی چاره‌و بی هیژان
گیریان خواردوه به دهست بی باوه‌پانی مه‌کوه که باوه‌ریان هیئاوه کوچیان نه‌کردوه بۆ
مه‌دینه و ږيگه‌یان لی به‌ستراوه له پیاوان وه‌ک سمله‌ی کوری هیشام و وه‌لیدی کوری
وه‌لیدو عه‌باسی کوری نه‌بی ږه‌بیعه‌و نه‌بی جه‌نده‌و جگه‌ی نه‌وانیش و، له ژنان به‌ وینه‌ی
نوموشوره‌ک و جگه‌ نه‌ویش و، له منالان وه‌ک عه‌بدو‌لای کوری عه‌باسی ناموزای پیغه‌مهر
﴿ﷺ﴾.

پیغه‌مهر ﴿ﷺ﴾ له مه‌کوه کوچی کرد بۆ مه‌دینه له‌گه‌ل هه‌ندی موسلمانان که
خواه‌نی توانابوون، نه‌وانه‌یان توانایان نه‌بوو له پیاوان و ژنان و منالان له مه‌که مانه‌وه، پت
په‌رستان زوریان نازار نه‌دان و توانای به‌رگیران له‌ خو‌یان نه‌بوو، یاریده‌رو پیشتوانیان
نه‌بوو، کاتێ ده‌ستیان له هه‌موو شتێ برابوو، په‌نایان برد بۆلای خوا به‌ کرۆل‌بیه‌وه له‌ خوا
پارانه‌وه، خوای مه‌زن به‌م نایه‌ته وه‌لامی دانه‌وه نه‌فه‌رموئ:

﴿الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اٰهْلُهَا﴾ نه‌و هه‌ژارانه که‌سانیکي
نه‌وتون که به‌ زمانی پارانه نه‌لین: نه‌ی په‌روه‌رده‌که‌ری ئیمه‌ تو‌ئیمه‌ ده‌رکه‌و ږزگارمان بکه
له‌م گونده‌ دانیش‌توانه‌که‌ی سته‌مکاران که مه‌که‌یه، نازاری زوری ئیمه‌ نه‌ده‌ن، نه‌م پت
په‌رستانه‌ی دانیش‌تووی نه‌و جیگه‌یه‌ن.

﴿وَاَجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا﴾ وه‌تو بسازیته بۆ ئیمه‌ له‌لایه‌ن
خوته‌وه سه‌رداری سه‌ره‌پرشتیمان بکاو ږزگارمان بکا له‌ دوژمنان و، ساخته‌بیته‌ی بۆ ئیمه
یاریده‌ری یارمه‌تیمان بداو ږزگارمان بکا له‌م سته‌م و تالاه‌وه.

خوای مه‌زن پاش پارانه‌وه‌ی نه‌و بی چارانه وه‌لامی پارانه‌وه‌کانی دایه‌وه، ده‌رفه‌تی
کرده‌وه هه‌ندیکیان هو‌ی چونه‌ ده‌روه‌یان بۆ ږه‌خسا، نه‌وانه‌یان له مه‌که مانه‌وه‌خوای مه‌زن
سه‌رداریکی وه‌ک پیغه‌مه‌ری بۆ ناردن له‌ ږو‌زی گرتنی مه‌که‌دا، دلته‌هوا‌یی زوری کردن و
که‌سێ له‌ خو‌یانی هه‌ژاری بۆ کردن به‌ سه‌رو‌ک و پارێزه‌ریان که ناوی عه‌تابه‌ی کوری
نوسه‌ید بوو که پیغه‌مهر ﴿ﷺ﴾ کردی به‌ فه‌رمانداری مه‌که.

ته‌فسیری زما‌کو‌یی

خوای مەزن لە نایەتی (٧١) ی ئەم سورەتە فەرمانی دا بە تاقمێ بە دەرحوونیان بە تەنها یا بە دەرحونی هەموویان بۆ جەنگ کردن، لە نایەتی (٧٤) دا فەرمانی دا بە جەنگ کردن لە ڕێگەی نایینی خوادا، لە نایەتی (٧٥) دا فەرمانی بە هاندانی موسڵمانان بۆ ڕزگارکردنی بێ چارەو هەزاران لە مەکە، لەم نایەتی دوایدا نادمیزاد ئەکا بە دوو تاقم:

تاقمێکیان جەنگ ئەکەن لەبەر خواو دادپەروەری و راستی. تاقمێ تریان بێ باوەڕن و جەنگ ئەکەن بۆ تالان کردن و چەوساندن و دانێشتوان و ئەفەرموی:

﴿ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﴾ کەسانێکی ئەوتۆن باوەڕیان هێناوە بە خواو بە پێغمەر ﴿ ﷺ ﴾ جەنگ ئەکەن لە ڕێگەی نایین و پەرستی خواو بۆ دادپەروەری هەتا بگەن بە ڕەزامەندی خوا.

﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ ﴾ وە کەسانێکی ئەوتۆ باوەڕیان نەهێناوە جەنگ ئەکەن لە ڕێگەی پەڕەوی شەیتان و یاخی بووان لە خوا.

خوای مەزن فەرمان ئەدا بە باوەڕداران جەنگ بکەن لە گەڵ بێ باوەڕاندا، چونکە جەنگ کردن لە گەڵ بێ باوەڕان، ئەبێتە هۆی چاکەو خۆشی بۆ مەرۆفایەتی، دۆستایەتی بێ باوەڕان ئەبێتە هۆی خراپە بڵاوکردنەوەی خراپە. بە کورتی پێویستە موسڵمانان توندو تیژو خۆراگربن بەرانبەر بە نەهێشتنی سەمی بێ باوەڕان کە ئەیانەوێ دانێشتوان بچەوسێننەو، بۆیە خوا ئەفەرموی:

﴿ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفاً ﴾ دوازی ئێسە دۆستانی خوا پێویستە جەنگ بکەن لە گەڵ دۆستانی شەیتان، لە فیل و تەلە کە ی ئەوان مەترسن.

بەراستی فێلی شەیتان و پەیداکردنی دوودلی شەیتان لاوازو بێ هێزەو پراگەندە ئەبێ پێویستە فریبی بێ نەخۆن و پاشەرۆژی پوچە.

پرسیار / ئەو نایەتە و ئەگەینێ خاوەن راستیەکان و باوەڕداران هەموو کاتێ سەر ئەکەون کەچی زۆرجاران پێچەوانە کە ی ئەبیرێ، ئەبێ هۆی چ ستی بێ؟.

وہلام/ گومانى تيدانى يہ چرو جانہوہرى ژہراوى پيس نازى و پەرہ ناسينى بہى پيسايى و چلک و شياکہو شتى ترى بۆگەن. شەيتانىش جيگہ بۆ فيل و تەلە کەى خوى دەست ناکەوى و نايذۆزيتەوہ مەگەر لەلای ئەو کەسە خراپەو دوو دلى بلاوئە کەنەوہ، لەوانەوہ فيلەکانى چاو ئەتروکينى و گەشە ئەکەن، دوايى خراپى خوى لەوانەوہ پى ئەکا.

لەم سەردەمەى ئيمەدا دۆستان و تاقمى شەيتان زۆرن، خواەنى ھيژن. فيل و فريان بلاو بۆتەوہ، خوڤانيان چەقاندووە، نيچيرى خوڤانيان دۆزبەتەوہ، داوى خراپى خوڤانيان داناوہو راوى موسلمانانى پى ئەکەن، داوہ کەشيان داوہتە دەست کارەبەدەستانى بە ناو موسلمان، جگہ لە ھەندىکيان ئەوانيش جيگای مەترسين.

لەم سەردەمەدا دەبينن ھەژاران پشتيان شکاوہ بە دەست ستەمکارانەوہ، سامانداران سوپاسى خوا ناکەن و بى سوپاسان زۆرن، چاوبرسىيەکانيش بەرانبەر بە مافى پيوست کراوانى خوا لە ئەوپەرى چاوبرسيدان و بەشى ھەژاران نادەن. ھەر لە ئاين وەرگەرپاوەکان ئەبينين و گوڤچکەيان وەك پىروپى لە قورقوشم ھيچ چاکەيە ناييسن.

ھەندى لە باوہرداران بەر لەوہى کۆچ بکەن بۆ مەدينە سکالايان بردە خزمەت پيغەمەر ﴿ﷺ﴾ لە مەکە، ووتيان بە پيغەمەر: پت پەرستان بەى بيانو ئازارى زۆرمان ئەدەن، فەرمانغان پى بدە جەنگيان لە گەل بکەين، پيغەمەر ﴿ﷺ﴾ فەرموى: جارى من فەرمانم پى نەدراوہ لەلایەن خواوہ، واز بھيژن نوڤتە کانتان بکەن و زەکاتە کانتان بدەن، ئەو کەسانە داوايان لە پيغەمەر کرد، دواى کۆچ کرديان بۆ مەدينە کە فەرمانى جەنگ کردن ھاتە خواوہ ھەندىکيان چونە دەرەوہيان بۆ جەنگ کردن لاگرانبوو بۆ روون کردنەوہى ئەو مەبەستە خوا فەرمووى:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُنَبْ عَلَيْهِمُ الْفِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ

تەفسىرى زمانکۆيى

مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ
 كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَّعُ الدُّنْيَا
 قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾

﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الذِّينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا اَيْدِيَكُمْ ﴾ نایا تو هه والت پی نه دراوه و نه تروانیوه
 بولای که سانیکی نه وتو په لیدان نه کرد بو جهنگ کردن له مه که بیژا به وان: نیوه دهستی
 خوټان بگرن بو جهنگ کردن و خوټان راگرن هه تا خوا فەرمان نه دا به جهنگ کردن.
 ﴿ وَاقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾ وه نیوه نویژه کان پیاده بکه و رایان بگرن و، نیوه
 زه کاته کان بدهن به هه ژاران. خوټان خه ریک مه که نه به شتی که وه فەرمانتان پی نه دراوه.
 نیوه هه تا نیستا فەرمانتان به نویژ کردن و به زه کاتدان پی دراوه.

﴿ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ ﴾ دواپی کاتی پیویست کرا
 له سهریان جهنگ کردن له گهل پی باوه ران کوتوپر تاقمی لهو که سانه داوای جهنگ
 کردنیان کرد نه ترسن له جهنگ کردن له گهل پی باوه ران وابت په رستان نه ترسن له وهی
 بکوژرین، به لام نه که به جوړی گومان پهیدا بکه نه ثایندا، باسی ترسی گیانی خوټانیان
 هه بوو.

﴿ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ﴾ نه ترسان له بت په رستان به وینهی ترسان له خواو له
 سزای خوا به لکو ژوړترو سخت تر له ترسان بو خوا.

﴿ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ ﴾ وه نهو که سانه ووتیان: نهی په روه رده که ری
 نیمه بوچی تو پیویست کرد له سهر نیمه جهنگ کردن له کاته دا.

﴿ لَوْلَا أَخَّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ ﴾ بو تو نیمه دواوه خست بولای ماوه یکی نریک
 بولای نهو کاته دیاری کرابو بو مردغان، نهو که سانه بریتی بوو له دوو پوه کان و
 شایستهی باوه رداران نیه نهو دواوه بکه نه.

خوای مهزن وولامی دانهوه فهرمووی: هرچهنده ژيانی جيهان سودی زوره له ههندی
 لاوه بهلام زور کهمه بهرانهر به ژيانی پاشهپوژی دوايي. فهرمووی:
 ﴿قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَى وَلَا يُظْلَمُونَ قَتِيلًا﴾ ﴿﴾ تو بلئی ئەو کهسانه
 ئەترسن و دلتيان به جيهانهوه بهسزاهه سودو رابواردنی جيهان کهمهو زور ئەبرپتهوهو
 کوتايی بئ دئی و، پاداشت و خوشی پاشهپوژ چاکتره بۆ کهسی واز له بت پهستی بهیئي
 و له خوابترسی، به تاييهتی بۆ ئەو کهسانه جهنگ ئەکن له گهڵ بئ باوهران. کهواته ئەو
 کهسەي ژیربئ ئەو شته ههلهههژیرئ بۆخوی بهردامبئ و پاداشتی زور بئ بانهختئ
 درویشبئ، ئەو شتهي کوتايی بئ بئ نايکا بهبهشی خوی با ئیستایش وهري گری و، ئیوه
 سهقتان لی ناکری به ئەندازهي ئەو تاله تهنکهي راکشاهه بهسهر دهنکه خورمادا، هیچ له
 پاداشتی ئیوه کهم نایتهوه، به تاييهتی پاداشتی کوشتتان له جهنگي بئ باوهراندا.
 له دواي ئەو باسانهي پیشوو خوای مهزن هانی جهنگاوهران ئەدا بۆ جهنگ کردن
 له گهڵ بئ باوهران و ئەفهرموئ:

أَيْنَمَا
 تَكُونُوا يَدْرِكَكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ
 حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا
 هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ
 يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ
 سَيِّئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

۱- ئەیان ووت: پێغه‌مەر نه‌گه‌ته، بۆیه بارانمان بۆنا‌بارینی و گرانی یه‌خه‌مان پێ نه‌گرئ. به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ نه‌گه‌ر ئاسوده‌یی و خوشی توشیان ببوایه ئەیان ووت: نه‌و چاکه‌یه‌ خوا ئه‌ی نیرئ.

۲- نه‌و دوو روانه‌ هه‌ر به‌ ده‌ستیان قه‌س ئەیان ویست پێشه‌وا‌یی پێغه‌مهر (د.خ) بریندار بکه‌ن له‌و شتانه‌ی پێغه‌مهر فه‌رمانی پێ نه‌دان، به‌ تابه‌تی له‌ کاتی جه‌نگ کردندا له‌ بریتی نه‌وه‌ی بیان ووتایه: ئیمه‌ خو‌مان ترس‌نۆکین نه‌و گفتو‌گۆ خراپانه‌یان نه‌ووت که‌ باسکران.

۳- نه‌و دوو روانه‌ به‌و جو‌ره‌ پێویست بوایه‌ بیران له‌ فه‌رموده‌ی خواو پێغه‌مه‌رو کاری سروشتی نه‌نه‌ کرده‌وه، بیران له‌ پرو‌پا‌گه‌نده‌ی خرا‌پی خو‌یان نه‌ کرده‌وه، زۆر به‌ نا‌ره‌وا‌یی بیران له‌ به‌سه‌ره‌اتی ئاده‌میزاد و کاره‌ساتی سورشتیان نه‌نه‌ کرده‌وه.

﴿قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ﴾ تۆ بلئ: هه‌موو شتێ له‌لایه‌ن خوا‌وه‌ دی‌ی وه‌رگرتنه‌وه‌ی به‌روبووم و په‌ره‌پێدانی خوشی گه‌زه‌ران و هه‌رزانی و گرانی و بئ سامانی و کوشتن و ئاسایش و هه‌ژاری هه‌مویان خوا نه‌یکا.

﴿فَمَا لَهُمْ لَا يَأْتِيهِمْ أَهْلُ الْأَدْنَىٰ﴾ دوا‌یی چ شتی‌که‌و چ رو‌دا‌وی‌که‌ بۆ نه‌و تا‌قمه‌ی جو‌له‌که‌و دوو‌ره‌کان نزیک نه‌یه‌ له‌ هه‌یچ گفتو‌گۆ رو‌دا‌وی بگه‌ن و بیانزانن، چونکه‌ نه‌گه‌ر تی‌گه‌یش‌توبو‌نا‌یه‌ و له‌ مانای قورئان وردبو‌نا‌یه‌ وه‌ به‌ راستی ئه‌یانزانی هه‌موو شتێ له‌لایه‌ن خوا‌وه‌ په‌یدا نه‌بێ، بۆیان ده‌ر نه‌که‌وت که‌ گرانی و بومه‌له‌رزه‌و کانگاکان و هه‌موو رو‌دا‌وی سه‌ر زه‌وی له‌ نیشانه‌و پێویستی سروشتین، هه‌ر خوا‌یشه‌ سروشتی دروست کردووه‌و هه‌تا‌وتیه‌ بو‌ونه‌وه‌. گه‌واته‌ ئه‌بێ هه‌موو شتێ بده‌نه‌ پال خوا له‌ چاکه‌و له‌ خرا‌په‌ی سروشت، په‌ی‌وندیان به‌ یغه‌مه‌ره‌وه‌ نه‌یه‌، په‌ی‌وندیان به‌ که‌سی تریشه‌وه‌ نه‌یه‌و ده‌سه‌لاتیان به‌سه‌ر رو‌دا‌وی سروشته‌وه‌ نه‌یه‌. بۆ نه‌ونه‌: کاتی ئیبراهیمی کور‌ی پێغه‌مهر ﴿إِبْرَاهِيمَ﴾ کۆچی دوا‌یی کرد خو‌ر گیرا، فه‌رموی مانگ و خو‌ر نیشانه‌ی خوان دین ده‌رو‌ن به‌ فه‌رمانی خواو مل که‌چن، له‌به‌ر مردن و ژیا‌نی هه‌یچ که‌سی ناگیرین.

پرسیار / بۆچی خوا سروشتی بەبێ خرایە و ناخۆشی دروست نەکردوو، بە شیوەیە
 ھەر چاکەو خۆشی تەنھا بونایە، ئادەمیزاد بەبێ ھەردە سەری بھەسانایەو وە توشی ئەم
 ھەموو چەرمەسەریە نەبونایە؟.

وہ لām / ئەو پرسیارە زۆر جار ان لە زۆر کەسەوہ کراوہ، بە ھەزاران سالتە بوہ بە گری
 کوێرە ی زانیان، ھەریە کەیان بە جوړی ھەولیانداوہ ئەو گری کوێرە یە بکەنەوہ، لە
 ئەنجامدا زۆریان توشی ھەلەو ھەلخلیسکان بوون، بگرە ھەندیکیان توشی ئەوہ بوون
 ھاوبەشیان بۆ خوا داناوہ، وتوویانہ: خۆی چاکەو خۆی خرایە جیاوازن، ئەوہ ی راستی
 بێ و گومانی تێدا نەبێ بە مانە ی خواروہ و ولایمان ئەدریتەوہ:

خۆی مەزن ئەم بونەوہرانە ی دروست کردووہ، پێکی ھێناون لە چەندین زەگەزی
 دژی یە کتری، ھەریە کێکیش لەو بونەوہرانە زۆر شتی دژی یە کتریان لەنیوڤایە، بە گوێرە ی
 کارامە ی خوا شان بەشانی یە کتری ئەپۆن و دەست درێژی لە یە کتری ناکەن، ئەو
 پەگەزانە لە جم و جوتیکێ بەردەوامدان لە ھاوردن و بردن و پاکێشان و پال بە یە کەوہ
 نان، لە کارکردن لە گەل یە کتری، لەو کارانە یاندا چەندین روداوی سروشتی پەیدا ئەبن
 لە ھەورە گرمو پەشەباو باران و بەفرو تەرزو گەرماو سەرما، ئاسایش و ئازارو شتی تر
 لە چاک و لە خراپ بە گوێرە ی بیری ئادەمیزاد بۆیە بەلگە ی زانیانی سروشت ناس
 ئەلێن: ھەموو بەشێک لە بەشەکانی سروشت گەورە و بچوکیان ھێزیکێ پەیدا کەر (الموجبة)
 وە ھێزێ تری لەناوہەر (السالبة) لە ناویاندا یە، بەمانایە کی تر گەرم ساردیان تێدایە.

ئەو کەسانە ئەلێن: بۆچی خوا ئەم سروشتانە ی بەبێ خرایەو زیان دروست نەکردوہ؟
 لەو پێنە ی ئەوہ یە بلێن: بۆچی خوا ناگری بەبێ گەرمایی دروست نەکردووہ؟ بەفری
 بەبێ ساردی و ئەقلی بەبێ زانست و زیندەوہری بێ جم و جوت دروست نەکردون.
 کەواتە خۆی مەزن بونەوہرانی دروست کردوہ بە گوێرە ی چاکەو خرایەو ئازارو ئاسایش
 و شتی تریان تێدایە بەلām لە گەل ئەوانە ی شدا ئەقلیشی دروست کردوہ بەخشیویتی بە

ئادەمیزاد، بەهۆی ئەو ئەقلەوه سروشت ئەگۆرپ بە چاکە و خزمەتی مەروفاپیتی پێ ئەکەن، رێگەی دووری پێ نزیك ئەکەنەوه، گەرما ئەگۆرپ بۆلای فێنکی، سەرما ئەگۆرپ بۆلای گەرما، تاریکی ئەگۆرپ بۆلای روناکی، بنهوان و ئاو بارهه پردو دروست ئەکەن بۆ مانهوهی ئاوی باران، لەلایه ترهوه بۆ بهرگری له لافاو. بەلام هەندێ کارەساتی سروشتی هەن لە توانای ئادەمیزادانین، نەبۆ یونیان و نەبۆ بهرگری کردنیان، وهك بومەلەرزەو پەیدا بونی کێوی ناگرین و راکێشانی زهویهکان، ئەوانه له کاتی پەیدا بونیان بەزەییان بە هیچ کەسدا نایەتەوه له پیرو مندال و له لاهو، له موسلمان و له بی باوه‌ران، له پاك و له بیس. لهو بارهوه خوا هەر شتی بکا پرسیاری لی ناکرێ. کارو کرداری خوا بهرانهر به سودو ئاواتی ئادەمیزانیه.

به کورتی نەپێغه‌مه‌ران و نه کسی تر ده‌ستیان له هیچ شتیکی خراپه‌و چاکه‌دا نیه هیچ شیوهیه، له توانایان نیه بهرگری له زۆرتین روداوی سروشتیدا بکەن. ئەو بی باوه‌رو دوورپوانه له نه‌زانین و نه‌فامیدا وێنه‌ی ئازەله‌وان له هیچ شتی ناگەن بۆیه ئەلین:

﴿ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ﴾ هەر شتی تووشی تۆ بووه له‌لایه‌ن خواوه‌یه له ساماندارێ و له‌سه‌ر کهوتن به‌سه‌ر دوژمندا، هەر شتی تووشی تۆ بێ له خراپه له خۆته‌وه‌یه له کوشتن و شکانی هاو‌پێکانت ئەی موحەمه‌د.

هەندێ له زانیان مانای ئەو رێستانه‌ی پێشوویان به‌م جو‌ره‌ی خوا‌ره‌وه کردووه: هەر شتی تووشی تۆ بووه ئەی ئادەمیزاد له چاکه له خواوه‌یه به هۆی گه‌وره‌ی و میهره‌بانی خۆیه‌وه‌و، هەر شتی تووشی تۆ بێ، ئادەمیزاد له خراپه له خۆته‌وه‌یه له خراپه‌و له روداوی ناله‌بارو به هۆی گونا‌هی خۆتانه‌و توشتان ئەبێ، خوا بۆتانی دروست ئەکا. که‌واته مانای ئەو رێستانه به هەر جو‌ری پێ ناریک و دژنێن له‌گه‌ڵ مانای رێسته‌کانی پێشودا که خوا ئەفه‌رموی له‌ویدا (هه‌موو شتی له‌لایه‌ن خواوه‌یه). نابێ بیژری: به چ

جوړئ مانای نهو رستانه و مانای رسته کانی پېشه وه کوښه بهیه که وه؟ مه بهست له چاکه و له خراپه له نایه تی پېشودا چاکه و خراپه ی سروشتین زور به جیسه هردوولایان بدریته پال خوا، چونکه دروست کراوی خوان. بهلام مه بهست له چاکه و له خراپه یه که توشی ناده میزاد نه بن، سهرکه وتن توشبوونی چاکه یان له ژبانی رږژانه یاندا له کاری نایینی و جیهانیدا نه وانه به دهستی خوان، توشبوونی خراپه و ژیرکه وتنیان به هو ی خویان و گونا هیانه و هیه، نه وانه ناده میزاد به نار هزوی خویان کردویانه بویه شیای سزادان.

چاکه ی خوا به سهر ناده میزاده وه زورن و نامیژرین، هه ندیکیان بریتین له ناردنی تو نه ی موحه مه د بولایان که گه موره ترین میهره بانی خویانه بو راغوییی کردنی ناده میزاد، ناده میزادیش خراپه یان زوره له هه موویان خراپه دژایه تی کردنیانه له گه ل توو مل که چ نه کردنیانه بو فرمانی تو، بویه خوا نه فهرموی:

﴿وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾ وه نیمه تومان روانه کردوه بولای ناده میزاد به فروستاده و نیردراو به وانی رابگه یه نی فرمانه کانی نیمه، بویان دهرنجی چاکه و خراپه کانیان نه نها به دهست خویانه، بهسه خوا بو توو به ناگاداری که تو راست نه که ی و بهلگه ت داناوه بو نه وه ی پروات پی بکن.

له پاش باس کردنی نهو شته گرنگانه ی پېشوو خوا هانی ناده میزاد نه دا بو فرمان بهرداری کردنی پیغمهر و مل که چ کردن بو فرموده کانی، خوا نه فهرموی:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٥﴾ وَيَقُولُوا طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ

﴿فَإِذَا بَرَأُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ﴾ دووایی هەر کاتی ئەو دووڕوانه چونه دەر وه له‌لای تۆ ئاماده ئە‌که‌ن تا‌قمی له‌وان له شه‌واو دهری ئە‌خه‌ن جگه‌ی شتیکی ئە‌وتۆ تۆ ئە‌یلێ به‌وان.

﴿وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّنُونَ﴾ وه خوا ئە‌ینوسی له‌ نامه‌ی کرداریانا شتی ئە‌وان ئاماده‌یان کردوه له‌ په‌نه‌نایداو گۆڕپویانه و سزایان ئە‌دا له‌سه‌ر دوو‌پ‌وی بوختان کردیان.

﴿فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾ دوایی تۆ واز له‌وان به‌ینه‌و لزمه‌یان مه‌که به‌ بۆنه‌ی کرداره‌کانیانه‌وه که به‌ ر‌واله‌ت ئە‌وان ئە‌لین: باوه‌رمان ه‌یناوه، چونکه‌ فەرمانی ک‌وشتیان نه‌هات‌وه‌ته‌ خوار‌وه، تۆ پشت ب‌ه‌سته له‌سه‌ر خوا به‌ تایه‌تی د‌ه‌رباره‌ی کرد‌وه‌ی ئە‌وان، ئیشی خ‌وت ب‌که‌و گ‌و‌ی‌یان مه‌ده‌ری، کاری شی‌وی خوا پ‌ی‌وستی کرد‌وه له‌سه‌ر تۆ که خ‌راپه‌ی ئە‌وان ئاشک‌را نه‌که‌ی و ناویان نه‌به‌ی، به‌لام متم‌انی‌شیان پ‌ی نه‌که‌ی، وه‌ک متم‌انه به‌ موس‌لمانه‌ راسته‌کان ئە‌که‌ی ر‌ۆژانی د‌اه‌ات‌وو ه‌موو کار‌یک‌یان د‌ه‌رئه‌خا. له‌ با‌سی مانا‌کرد‌نی ئایه‌تی (٣٦)ی ئە‌م س‌وره‌ته‌دا بۆ ئە‌م مه‌به‌سته با‌سی ت‌ری‌ش ک‌راوه، به‌سه‌ خوا ی‌اری‌ده‌رو پ‌اریزه‌ر پ‌ی بۆتۆ، تۆ‌له‌ش له‌وان ئە‌س‌ینێ.

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ ئایا دوایی بۆ ئە‌وان ب‌یر ناکه‌نه‌وه له‌ مانای ق‌ورئان له‌وه‌کاره به‌ک‌س نه‌ک‌را‌وانه له‌ ن‌ی‌و ق‌ورئان‌دان؟ ه‌ه‌تا بۆیان ر‌ون ب‌ی‌ت‌ه‌وه که به‌ راستی ف‌ه‌رم‌وده‌ی خواپه‌و، ئە‌گ‌ه‌ر ئە‌و ق‌ورئانه له‌لایه‌ن جگه‌ی خواوه به‌ه‌تایه به‌ راستی ده‌ستیان ئە‌که‌وت له‌و ق‌ورئانه‌دا ج‌یا‌وازی زۆر له‌ ن‌ی‌وان مانا‌که‌یدا، ب‌ی‌گ‌ومان ج‌یا‌وازیان ده‌ست ناکه‌وێ که‌واته‌ ف‌ه‌رم‌وده‌ی خواپه‌ به‌ ته‌نها. له‌ س‌وره‌تی له‌ ئە‌لبه‌قه‌ره‌دا له‌ با‌سی مانای ئایه‌ته‌کانی (٢٣) و ئایه‌تی (٢٤) ئە‌و مه‌به‌سته و کاری په‌ک خ‌راوی ق‌ورئان با‌س ک‌راوه وه‌ک له‌لای ه‌موو که‌سێ ئاشک‌رایه زانایانی موس‌لمان له‌یه‌که‌م ک‌اتی ه‌اتنه‌ خ‌واره‌وه‌ی ق‌ورئانی پ‌ی‌رۆز ه‌ه‌تا ئە‌م سه‌رده‌مه‌ی ئ‌ی‌ستا نامه‌و په‌رت‌وکی زۆریان پ‌ر کرد‌ۆته‌وه له‌سه‌ر با‌سی کرد‌نی ئە‌و نه‌ه‌تیانه‌ی ق‌ورئان ر‌ونی کرد‌ونه‌ته‌وه، ه‌ه‌ریه‌که‌یان به‌

گویره زانیاری خوین و ریکهوتی کات نهو هی له توانایانا هه بوو و بوی چوبون نهیئی قورئانیان دهرخستوو، ههروه چاخ و رۆژگاری داهاتوو ره گهزو نیشانهی به کارن بۆ دهرخستنی مانای قورئان و نهییه کانی قورئان رۆژ له دوای رۆژ، بویه عهبدو لای کوری عهباس نه فهرموئ: له قورئاندا چه ندین مانا هه ن له مهو پاش کاته کان مانا کانی رۆن نه که نهو.

له دوای نزیکه ی سالی (۱۳۸۱) خوای مهزن به نایه تی (۵۳) نهم سوره ته له قورئاندا نهیئی به کی بۆ هه موو دانیشتوانی سه ر زهوی دهرخستوه که لهو نایه ته دا نه فهرموئ نه گه ر جوله که کان بینه خواوه نی دهسته لات و سامان له جیهاندا ناییه خشن به ناده میزاد به نه ندازه ی قۆپتکه ی سه ری ده نکێ له خورما. نهو نایه ته به لگه ی بېگومانه له سه ر پیغه مه رایه تی پیغه مهر ﴿﴾ له سه ر راستی ناردنی نهو بۆ رانومای کردنی ناده میزاد، چونکه له کاتیکه خوا نهو هی فهرموه به جوله که کان په رته وازه ی رۆی زهوی بوون و بی هیزو بی جینگه بوون، خوا بۆمانی دهرخستوو که جوله که کان دوژمنی مرۆفایه تین، به تاییه تی بۆ موسلمانان، نیشانه ی خراپه کارین له گه ل مرۆفایه تیدا، نهو تا ئیستا رژی می ناره واهو سته مکاریان ئیستا له خاکی پیروزی فه له ستینی موسلماناندا پهیدا بووه و گهوره ترین به لگه ی نهو مه به سته یه.

زانایان تیکرا پێک هاتوون که هه ندێ کهس له دانیشتوانی مه دینه هه وائی ئاسایش و ترسیان نه بیست که په یوه ندی به هیزی سه ربازی موسلمانانه وه هه بوو، نهو هه وائانه یان بلاوئه کرده وه، نهو که سانه یش له وانه بوون باوه ریان لاواز بوو به ئاین، به تاییه تی دووروه کان، هیچ شتی له وه خرابتر و خواهن زیان نیه هه وائ و باسی نهیئی سه ربازی و جهنگ بلاو بکریته وه دوژمنان بیزان: چونکه کار نه کاته سه ر ئاسایشی نهیئی ناوخواو دهره وه ی موسلمانان، دوژمنان به روه ی پی نه دهن و پرویا گهنده ی پیوه نه که ن و نه بیته هوی زبانی گهوره و دوودلی موسلمانان بۆ رۆن کردنه وه ی نهو مه به سته خوا نه فهرموئ:

خاوهن فه‌رمانه‌کانی هاوړپکاني پیغمه‌مر له خوږيان، نه‌گه‌ر بیان‌زانیایه‌ بلاو‌کردنه‌وی خاوه‌ن
سوده‌ فه‌رمانیان نه‌دا به‌ بلاو‌کردنه‌وی، نه‌گه‌ر بیان‌ زانیایه‌ زی‌ا به‌خشه‌ بلاو‌یان
نه‌نه‌کرده‌وه، هه‌رچونئ بی پیغمه‌مر ﴿ﷺ﴾ به‌ چاکی بی‌زانیایه‌ نه‌ی‌کردو موسلمانان توشی
ناخوشی نه‌نه‌بوون.

﴿لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ﴾ به‌ راستی نه‌و هه‌واله‌یان نه‌زانی چو‌ن باسی بکه‌ن
که‌سانیکي نه‌وتو دهری بخه‌ن نه‌و هه‌واله‌و نه‌نجامه‌که‌ی بو‌ پاشه‌رژژ، چونکه‌ نه‌و که‌سانه
خاوه‌ن زانست و زیره‌ک و کارامه‌ن و خاوه‌ن تا‌قی‌کردنه‌وه‌ن به‌ کاروباری سه‌ربازی
پیوستی جه‌نگ‌کردن.

چاکترین کار نه‌وه‌ بو‌و نه‌و که‌سانه‌ نه‌و شته‌ی نه‌یان بیست له‌ هه‌والی سه‌ربازی
بلاو‌یان نه‌کر‌دایه‌ته‌وه‌و خو‌یانیان بگرتایه‌و رایان گه‌یاند‌ا به‌سه‌ر پیغمه‌مر و پساوه‌ گه‌وره‌کانی
سه‌ربازی که‌ نه‌وان باش‌ر هه‌وال و پیوستی سه‌ربازیان نه‌ناسی.

﴿وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَا تَبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ وه‌نه‌گه‌ر مه‌زنی خوا
نه‌بوايه‌ به‌سه‌ر ئیوه‌وه‌ که‌ پیغمه‌مری بو‌ ناردون لی‌تان بسورو، به‌زه‌یی و میه‌ره‌بانی خوایش
نه‌بوايه‌ قورثانی بو‌ ناردون و فیری خوناسینی‌کردن به‌ راستی ئیوه‌ په‌په‌روی شه‌یتان‌ان
نه‌کردو گومرای نه‌کردن مه‌گه‌ر که‌مې دوا‌ی شه‌یتان نه‌که‌وتنایه‌، خوا پاراستنی له‌په‌ژادو
دوودلی شه‌یتان به‌ هو‌ی ژیری خو‌یانه‌وه‌، نه‌و که‌سانه‌یش وینه‌ی قه‌سی کورې ساعیده.
وه‌ره‌قه‌ی کورې نه‌وفل. زیدی کورې عه‌مر بو‌ حه‌یرای راهیب. سه‌یفی کورې زی‌سه‌زن.
که‌سانی تری وینه‌ی نه‌وان که‌ باوه‌ریان به‌ یه‌کیتی خواو ناردنی پیغمه‌مر هه‌بو‌و به‌ر له‌پروانه
کردنی بو‌ سه‌ر ناده‌میزاد.

پاش جه‌نگی ئو‌حود نه‌بو سوفیان به‌ پیغمه‌مری ووت: واده‌مان کاتی جه‌نگی به‌دربنی له‌
سالی داهاتوودا جه‌نگی تر نه‌که‌ینه‌وه‌. که‌ سال‌ کو‌تایی پی‌ هات و واده‌ که‌هات و
که‌وته‌ی مانگی زیلقه‌ عیده پیغمه‌مر ﴿ﷺ﴾ دانیش‌توانی بانک‌کرد بو‌ چونه‌ دهره‌وه‌و
جه‌نگ‌کردن، هه‌ندی له‌ دانیش‌توان نه‌و جه‌نگه‌یان لا‌گران‌بو‌و. پیغمه‌مر ﴿ﷺ﴾ فه‌رمو‌وی:

نه گهر خوږم به تنهها چومه ته دهره وه نهړوم، له پاشا خوږی و حهفتا کس چوونه دهره وه و
 گه پشته شوینی دیاری کراو، توشی هیچ خوایه نه بوون، خوا به گه وره یی خوږی و
 پاراستنی و بهی و بهی و بهسهر بهرزی گه رانه وه بهی جهنگ، بوئو مه بهسته خوا
 فهرموی:

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ
 عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا
 وَأَشَدُّ تَنكِيلًا ﴿٨٤﴾

﴿فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ﴾ دواي تو جهنگ بکه له ړنگه ی نایینی
 خوادا نه گهر به تنه نهایشی و وازت لی بهینن، بو پاراستنی راستی و مافی نایین داوا له تو
 ناکړی مه گهر هر خوږت بو جهنگ کردن و نهو که سانه ی وولامی تو نه دهنه وه بو چونه
 دهره وه بو جهنگ کردن، تو واز لهو که سانه بهینه واز له تو نه هینن، پرسپاری نه وانت لی
 ناکړی، هر خوږت پرسپار لی کراوی.

﴿وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ وه تو هانی باوه داران بده بو جهنگ کردن، ناموژگاریان بکه
 بهووی پاداشت و تولو سهر که وتن و به دهست هینانی پله و پایه به په پره وی کردنی تویه
 هر نه وانه ت له سهره و بهس، توندو تیژی له گه لیان مه که.

وه که باسمان کرد پاش نهووی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ هانی باوه دارانی دا خوږی و حهفتا کس
 چونه دهره وه بو جهنگ.

﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بو نهووی شایسته یی بو نیوه که خوا قه دهغه
 بکا هه لمت و نازایی که سانیکي نهو تو باوه پریان نه هیناوه و ترسی نیوه بخاته دلیان.

ههروایشو بت په‌رستانی قوره‌یش ترس که‌وته دلّیان و له کاتی دیاری کراودا نه‌هاتنه دهره‌وه، پیغه‌مه‌رو هاوړیکانی به‌سهر به‌رزی گه‌پړانه‌وه.

﴿ وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاسًا وَّ اَشَدُّ تَنْكِيلًا ﴾ وه خوا هه‌لمه‌تی گه‌وره‌ترو سه‌خت تره له پت په‌رستان وه‌سزای سه‌خته‌و گه‌وره‌تره بو‌یې باوهران.

له پاش نه‌وه‌ی زانرا که پیغه‌مه‌ر ﴿﴾ خوا هه‌ر داوای له خو‌ی کردو خو‌ی لی پسر او‌یی خو‌یتی، خوای گه‌وره بو‌یشمان روڼ نه‌کاته‌وه که به راستی بو پیغه‌مه‌ر هه‌یه به‌شیکی زور فراوان و زور له پاداشت، به هو‌ی خو‌ماندو کردنی له هاندانی موسلماناندا بو جه‌نگ کردن له‌گه‌ل یې باوهران. نه‌فه‌رموئ:

مَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ

نَصِيبٌ مِّنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِّنْهَا

وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيبًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّمُ بِنَحِيَّةٍ فَحَيُّوا

بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ

وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾

﴿ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً تَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ﴾ هه‌ر که‌سې یاریده‌ی که‌سې بدا، پیش نیاری چاک بکا بو نه‌وه‌ی مافیکی ره‌وا پتک بیت و که‌سې سوودی لی وه‌رگری، یا بو نه‌وه‌ی زیان و نازار هه‌لگری، بو نه‌و که‌سه داخو‌ازی که‌ره نه‌یې به‌شیکی گه‌وره له پاداشتی نه‌و پیش نیازه‌ی بو نه‌یې.

﴿وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كُفْلٌ مِنْهَا﴾ و هه ره كه سئ پيشنيازيكي خراب بكا بو
 نهوي مافيكي رهوا له دهست بچي و زيان به كه سئ بگا، بو نهو كه سه نه بي به شئ له
 تو له و سزاي نهويش نيازه خراپه ي كردوي تي.

﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيمًا﴾ وه خوا ده سه لاتی به سهر هه موو شتیكا ههیه،
 ئاگا داری هه موو شتیكه، پادا شتی چا كهی خا وهن چا كه ئه داته وه، تۆله له داوا كه ری خرا به
 ئه سینێ.

ئەو ئايەتە ھەرچەندە ھاتۆتە خوارەو دەربارەى ھاندانى جەنگ کردن لە ڕێگەى خوادا بەلام ھەموو داواکاری و داخوایى ئەگرتەو لە چاک و لە خراپ. ئایىنى پىروۆزى ئىسلام پىروۆزبایی لە ھەموو کاریکی چاکە ئەکا، ئیتر پەپەرەى کردنى کاریکی چاکبێ با لە کەسێکی بێ باوەرەو دەرچێ. کەواتە ئەوێ گرنگبێ لای ئىسلام ئەمەى ئەو شتە بە چاکە ناوېرى لای ئىسلام و زىانى کەسى تێدا نەبێ، ئەبێ ئەمەيشمان لەبىر نەچێ چاکە بەھەر شتێبێ و لەھەر کەسێکەو دەرچێ، لە باوەردارىکەو بێ یا بێ باوەرپێکەو ئەو شتەى لەبەر ئەوێ چاکەو بەسوودە بە پەپەرەو کانى ئىسلام دائەنرێ، ھەرەو ھا ئىسلام نەفرەت ئەکا لە ھەموو خراپەو ستمی لەھەر کەسێکەو روبدا.

خوای مەزن پاش باس کردنی ئەو مەهەستە فەرمان ئەدا بە داواکردن و پارانەوه بۆ
 پایەداری خوێ و دوستایەتی لە نێو ئەدەمیزادا بە بلاوکردنەوهی سلاو لە یە کەتری
 (التحية) وه به ووه لامدانەوهی ئەو سلاوه به وێنە ی خۆی یا بەزۆرتر لەو سلاوه، وه
 ئەفەر موی:

﴿وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنِ مِمَّا أُرِدُّوْهَا﴾ وه هەر کاتی ئیوه داوای ژیان و زیندویتان بۆ کرا به ههر شتی بێ، یانی به ئیوهیان ووت: خوا ژیان و مانه وهتان بداتی، دووایی ئیوه له وهلامی ئهو که سه دا ژیان و زیندویی لهوان بکه ن به شیرینتر لهو ژیان باشیهی ئهو یا وولا میان بدنه وه به نه ندازه ی وینه روژ باشی ئهوان. واته نه گهر بیژرا به

ئۆه. (السلام عليك) ئۆهیش وه لآمی بدنه وه به شیرینتر له وهی ئه وان و بلین: (عليك السلام ورحه الله) یا وولامیان بدنه وه به ئەندازهی سلاوی ئه وو بلین: (عليك السلام). به و جۆرهی باس کرا مه به ست له و ئایه ته سلا و کردن و، ولامدان وهیه. به لام لای ئه و که سانه سهر به حه نه فه کانن ئه لّین: مه به ست له (التحیه) دیاری بردنه بۆ یه کتری. یانی ئه گهر که سی دیاری بۆ ئۆه هینا، پیوسته دیاری بۆ بنیرنه وه به ئەندازهی ئه و دیاریه یا زۆرتر له و دیاریه.

ئاده میزاد له کاتی گهیشتن به یه کتری مهرحه بابی یه کتری ئه کهن، ههر نه ته وهیه به رسته یه و به ووشه یه و به شیوه یه کی تاییه تی مهرحه بابی ئه کهن، هه ندیکیان به زمان و به ووشه ی تاییه تی، هه ندی تریان به کردارو به جم و جوتیکی تاییه تی.

عه ره به کان ئه لّین: (صباح الخير، مساء الخير، حياك الله، أنعم صباحا، صباح الله بالخیر، مساءك الله بالخیر، السلام عليك، مرحبا الله بالخیر) ئه وانه به زمان، هه ندیکیان باوهش به یه کتریدا و یه کتری ماچ ئه کهن، قاچی که سی ماچ ئه کهن. چه ند شیوه یه تر. نه ته وهی کورد ئه لّین: رۆژباش. مهرحه با. السلام عليك. ئه م کاته ت باش. ئه وانه به زمان ئه یلّین. له گه ل ئه وانه یشدا وائه یی باوهش ئه کهن به یه کتریدا، هه ندی یه کتری ماچ ئه کهن، وایش ئه یی دهستی یه کتری ماچ ئه کهن، به تاییه تی بۆ زانیان و پیاوچاکان. قاچ ماچ کردن بۆ یه کی تر، به تاییه تی بۆ پیرانی ته ریه تیان له لایه ن په یه وه کانیا نه وه، هه ندی جاریش سه رشۆر کردن.

ههروه ها نه ته وه کانی تریش هه ریه که یان به زمانی خۆیان، به جۆری رسته ی باوی نیو خۆیان رۆژباش له یه کتری ئه کهن. به تاییه تی نه ته وه یی فارس سه رشۆر کردن. بۆ یه کتری. به زۆری دهستی ئاخونه کانیان ماچ ئه کهن.

به لام ئه وانه ی پشوو زۆریه یان په سه ندنن، به تاییه تی سه رشۆر کردن و قاچ ماچ کردن بۆ هه موو کهس و دهست ماچ کردنی پیاوانی سه تمکارو یه ک ماچ کردن به تاییه تی کورانی بی مو، ئه وانه هه مویان لای نیسلام قه ده غه ن.

نيسلام ھەروەك رېستەي (لا إله إلا الله، محمد رسول الله) ى كىردوھ بە درۆشمى ئايىنى
خۆى بە گۆرەي بىروبوۋەر، ھەروەھا (السلام عليك) ى كىردوھ بەمەرھەباو رۆزباش
بۆخۆى لە گەل دەست گۆشىنى يە كۆرى لەبەر ئەمانەى خوارەوھ:

(۱) بۆ ئەوھى رۆنى بىكاتەوھ بۆ ئەوھى پىرۆگرامى خۆى و بەو رېستەيە بلاوبىكاتەوھ بە
نېو دانىشتوانا.

(۲) ئاشتى خوازىي و بەرگى لە دەست درېزى (۳) بۆ ئەوھى ھەموو كاتى ناوى خوا
لەسەر زمانىيى، چونكە (السلام) ناوېكە لە ناوھ كانى خواى مەزن.

﴿ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِينٌ ﴾ بە راستى خوا پىسار كەرە لەسەر ھەموو شتە بە
تايەتى سلاو كىردن و وولامدانەوھى. كەواتە چاودىرى باويى سلاو بىكەن بەو جۆرەي
نيسلام فەرمانى پىداوھ، وەخوا بەسە بۆ ھەموو بۆنەوھران.

بۆ زانين: سلاو كىردن چاكەي زۆرە بۆ پەرەپىدانى خوشەويستى لە ئىوان ئادەمىزاد،
پىويست نەكراوھ لەلايەن ئايىنەوھ، ئەگەر لەنېو كۆمەلەكدا يەككىيان سلاويى كىرد ئەو
كەسانە ھەمويان چاكەيان بۆ ئەنوسرى، ھەرچەندە چاكتر بۆ ھەمويان ئەوھيە ھەمويان
سلاوبىكەن، ووتنى سلاو بە دەنگى بەرز چاكترە. بەلام وولامدانەوھى سلاو پىويستەو
وولام ئەدانەوھى گوناھە، ئەگەر سلاو لە كۆمەلە كرا يەككىيان وولامى داىوھ گوناھبار
نابن، ھەرچەندە چاك واىە ھەمويان وەلامى سلاو بدنەوھ.

جۆرى سلاو كىردن لە يەكۆرى: كەسنى سواری شتە بى سلاو، لە پىادە بىكا. راوھستاو
لە دانىشتوان ژمارەي كەم لە ژمارەي زۆر بچوك لە تەمەنى زۆرتر لە خۆى. قوتايى لە
مامۆستا. زوربەي دانىشتوان لە زانايان :

ئەمانە چاك واىە سلاويان لى نەكرى. ئەو كەسانە دەست بە ئاو ئەگەيەنن. ئەو كەسانە
خويان ئەشۆرن لە گەرماداو، لە خەوتوھەكان و وەنەو زەھران، نوێژكەران و قورئان
خويتيان و بانگ دەرانی نوێژو نامۆزگارى كەزان، لەوانە ووتوھەكان و خوتبە خويتيانى

ههینی. نهوانه هه موویان وا چاکه پیش دهستی نه کری له سلاو کردن لیان، مه گهر وا پیوستی سلاو بکری لهوان له بهر هه ندی هوی پیوستی، نه گهر نهوان له پیشه و سلاویان کرد وولامدانه ویان پیوست نیه.

﴿اللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ﴾ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴿خَوَا كَه سِيكه هِيچ خَوَايه نِيه پهرستی بۆ بکری و شایانی پهرستی مه گهر هه ر نهو خَوَايه تَاك و تنه یاه به راستی خَوَا ئیره کۆنه کاته وه بۆلای رۆزی هه لسانه و هتان له کۆره کانتان و بۆلای پاشه رۆژ.

﴿لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ قَوْلًا مِنَ اللَّهِ﴾ گومان له هاتنی نهو رۆژه دانیه که ئیره ی تیدا کۆنه کریته وه. به لگه له سه ر بوونی رۆزی دووایی زۆرن لای نهو که سانه ی زیرو دادپهروه رن نهو که سه ی نه م بونه وه رانه ی دروست کردوه له نه بونه وه. به تایه تی ناده میزاد به یی که ره سه ی پیشه کی، خاوه نی توانایه بۆ جاریکی تر له پاشا زیندوویان بکاته وه له سه ر نهو که ره سه پیشوا نه و، چ که سیکه راست گۆتر له خوا له لایه ن هه والدان و موژده دان و هه ره شه کردنه وه. بیگومان فه رموده و به لیتی خَوَا راسته.

کۆمه لتی له عه ره به کان هاتن بۆ مه دینه و باوه رپان هینابه سه رزاره کی، له دوواییدا که گه رانه وه بۆ مه که بونه وه به بت په رست. له پاشا چون بۆ وولاتی یه مامه بۆ بازرگانی، مو سلمانان له و کاته دا بون به دوو پارچه. هه ندیکیان ووتیان: جهنگ له گه ل نهو که سانه ناکه ین، چونکه باوه رپان هینا وه، هه ندی تریان ووتیان: نهو که سانه بوونه ته وه به بت په رست و نه چین و جهنگیان له گه ل نه کهن. خَوَا مه زن بۆ رۆن کردنه وه ی نهو مه به سه ته نه فه رموی:

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ

فَيَتَيْنِ وَاللّٰهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُوا أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ

أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يَضِلِّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا لَوْ
تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً ۖ فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ
حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فُخِذُوا مِنْهُمْ وَأَقْتُلُوهُمْ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾
إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ
حَصْرَتِ صُدُورُهُمْ أَنْ يَقْتُلُوكُمْ أَوْ يَقْلِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ
اللَّهُ لَسَلَطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَتْلُوكُمْ فَإِنْ ائْتَرَلُوكُمْ فَلَمْ يَقْتُلُوا
وَأَلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

﴿فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ﴾ دواى چ شتى بۆ ئيوه پەيدا بووه له فرمان و كارى نيو
دووړوه كان ئيوه بوون به دوو تاقم: هەندىكيان لاتان وايه ئەوان موسلمانن، هەندى تران
لاتان وايه بى باوهر و دووړون، پيوست و شايسته وايه، بۆ ئيوه ئەوهيه له نيو خۆزان
نەكەونه نازاوه. بەلكو پيوسته لەسەر تان يەك بىرو يەك باوهر تان هەبى و، وا بزائن ئەو
كەسانە له ناين وەرگەراو نەتەوه، بۆيه خوا ئەفەرموى:

﴿وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا﴾ وەخوا فەرماندانى ئەو كەسانەى گىراو تەوه بۆلاى
فەرماندانى بى باوهر جەنگ كەرەكان لەوهى دروستە كوشتيان و ديل كردنيان، لەبەر

ئەوێ وێنە بێ باوەرە جەنگ کەرەکانن یازیانیان زۆرترە بە هۆی ئەو شتە کە کردیانە لە مانەوێان لەنێو بت پەرستان و سودیان بۆ ئەوان هەیه بە تەنھا.

﴿ أَتَرِيدُونَ أَنْ تَهْتَدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴾ ئایا ئێوە ئەتانهوئ کە ئێوە راغوبی کەسێ بکەن خوا ڕێگەی راستی لێ وون کردووە، هەرکەسێ خوا ڕێگەی لێ وون بکا و لە ڕێگەی راست لای بدا، دووایی تۆ دەست ناکەوئ ڕێگە بۆ راغوبی کردنی و شارەزایی کردنی بۆلای ڕێگەی راست.

پرسیار / لە ڕستە پێشودا خۆی مەزن فەرموئ: خوا ئەو ڕووداوانە کێپاوەتەو بۆلای بێ باوەرێ بە هۆی کردووەی خۆیان و هەڵبژاردە خراپیی خۆیان کەچی لەم ڕستەیدا ئەفەرموئ: خوا ڕێگەی لێ تێگداون، گومرایی ئەوانی داوەتە پال خۆی، دواي ئەوێ لە پێشەویدا بویە پال خۆیان، هۆی کۆبۆنەوێ ئەو دوو ڕستە بە چۆن ئەبێ؟

وەلام / مەبەست لە گومرایی کردنی خوا ئەوەنە خوا گومرایی لەواندا دروست ئەکا، چونکە خوا میهره‌بانەو کاری وا لەگەڵ بەندەکانی خۆی ناکا. بەلکو مەبەست ئەوەنە ئەو کەسانە لە ڕێگەی راست و وەرگرنتی راغوبی لایانداوە بە ویستی خۆیان، ڕێگەی پوچیان بۆ خۆیان هەڵبژاردووە. بێگومان خوا وازیان لێ ئەهێنێ و کاری خۆیان، بە خۆیان ئەسپێرێ، ئەوێش جۆرە خەشێکی خواپە لەوان، بێگومان بە هەوێس و سەر بەستی خۆیان جگە لە گومرایی شتی تریان بۆخۆیان هەڵبژاردووە.

بە شێوە تری ڕوون ترو ولامی ئەو پرسیارە ئەدرێتەو: هەر کەسێ ڕێگەی راستی گرت بە ویستی خۆی خۆی مەزنیش میهره‌بانی خۆی ئەپێرێ بەسەر یان بێگومان بۆ سەرکەوتن چاودێری ئەکا، ئەو میهره‌بانیهی خوا بەو شێوە پێی ئەپێرێ راغوبی سەرکەوتن و سەرداری خۆی مەزن. هەرکەسێ بە ویستی خۆی ڕێگەی پوچی گرت بێگومان خوا وازی لێ دێنێ، بە زۆرو تۆبزی نای گێڕێتەو بۆلای راغوبی و هەموو ڕێگەپەکی تری لێ نابەستی هەتا بگەرێتەو بۆلای راغوبی و ڕێگەی راست. کەواتە خوا هیچ کەسێ گومراناکاوە نەیشی کردووە نایشی کا.

تەفسیری زمانکۆبی

بۆ زانین: میهره بانی خوا پیوستی نه کا که خاوهنی بهزهیی بی بۆ بهندهی خوی و وازی لی نههیتی به تهواوی، وینهی دایک له گهل منالی خوی، بگره خوا میهره بانی زۆر تره، مه گهر بهندهی خوا خوی و لی بکا که خوا میهره بانی خوی نه ریژی به سه ریا به هوی نهو شتهی خوی بۆ خوی ههلی بژاردوه له نه په رستنی خوا، بهو بۆ نه وه خوی نه خاته نیو گیج داوی قول و پانی گونا هوه، دایکیش واز له منالی خوی نههیتی لهو کاته دا دهست بدانه نازاردانی دایکه کهی، نه وهیش زۆر رونه لامان.

﴿وَدُّوا لَوْ تُكْفَرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً﴾ وه نهو که سانه وه رگه راون له ناین و به راستی باوهریان نههیناوه پینان خوشه و ناوات نه خوازن بۆ بی باوه کردنی ئیوه بهو جوهری خویان باوهریان نههیناوه، دوا بی ئیوه یه کسان بن له گهل نهوان له بی باوه ری و گو مرایدا کهواته نهو که سانه بی باوه ری جگهی خوی بی خوشی نیشانهی نه وهیه خوی له ژیره وهو له دلای بی باوه ره، ئیتر به روالهت با باوه ریش بهیتی، نهویش زۆر راسته که هه موو که سی لای چاکه هه موو ناده میزاد له سه ر شیوازی خوی بی له بیرو باوه ردا پاش نه وهی پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ کۆچی کرد بۆ مه دینه پیوستی کرد له سه ر هه موو موسلمانان کۆچ بکه ن بۆ مه دینه مه گهر توانای کر چیان نه بی، یا پیغمه مر ﴿ﷺ﴾ فه رمانی مانه و هیان بدا له بهر سودی گشتی موسلمانان، کۆچ کردن له مه که به رده و امبوو هه تا شاری مه که له لایه ن موسلمانانه وه وه گیرا. بۆیه نه فه رموی:

﴿فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يَهَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ دوا بی ئیوه وه رمه گرن نهو دوورپوانه به دوستی خوتان و داوای یارمه تی و کۆمه کیان لی مه که ن بۆ هیچ شتی هه تا نهوان کۆچ نه که ن له ریگهی په رستنی خواداو بهس، خویان وه ک ئیوه لی نه که ن له قازانج و زیاندا.

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعُذِبْهُمْ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ﴾ دوا بی نه گهر نهو که سانه وازیان له جیگهی بی باوه ران نههیناوه کۆچیان نه کرد بۆ مه دینه و باوه ریان نههیناوه خویانیان

نه گه یانده لای پیغمه مرو موسلمانان، دوايي ئیوه پیویسته نهوان بگرن و بیان گوزن له ههر جینگه نهوانتان دهست کهوت نه گهر توانیتان له مه کهی پیروزی له مه دینه یا له دهرو بهری نهوانی.

﴿وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ وه ئیوه نهو دووروانه وهرمه گرن به دۆست و یاریدهری خوټان، مهیشیان کهن به هاوسویندی خوټان، به تهواوی وازیان لی بهین به ههموو جوړی.

پرسیار / ینگومان ئایینی ئیسلام ئایینی سهر بهستی و چاوپوښی کردنه له گهل ههموو خاوهن ئاین و خاوهن پهیرهوانی تر، یاساو نه ریتیان پاریراوه له گهل ژیانی رۆژانه یاندا، خوټان و مافیان و داراییان نه پاریرری خاوهنی ههر بیرو باوهرو ئایینی بن. نهوه بوچی لیږدها خوا فهرمانی داوه به دیل کردن و کوشتنی دوو پوه کان له ههر جینگه بن؟

وهلام/ ههموو تیرهو خاوهن ئایینه کان، بگره نهوانه یش پرپاری نه بوونی خوا نه دهن نه توانن بیرو باوهری خوټان دهر برن، بهو مهرجهی دژایتی دانیشتوانی ئاده میزاد نه کهن و زیانیان بو رهوانه بین، فیل و فرنه سازتن و یاریدهی کاری بوچ و نارپوا نه دهن و خوټان بهی لایه ن بگرن، نهوانه نه توانن بهی جیواوای وهک موسلمانان بژین. بهلام نهو دووروانه به روالهت باوهر دهر نه برن له بهر پاراستنی خوټان، له وولاتی بی باوهر پاندا دانه یشن و نه یانه وی فیل له موسلمانان بکهن و کاری خراپه یان بو بسازتن و یاریدهی دوژمنانی ئیسلام بدهن، نهو که سانه پیویسته تولهی خوټان وه بگرن، فهرماندان به گرتن و کوشتنیان له بهر نهو هویانه یه. کهواته نهو دوو تاقمه ههریه که یان پاداشتی کرداری خوټان وه نه گرن.

پرسیار / له نایه تی (۶۳) نهم سوره ته دا نه فهرموئ و فهرمان نه دا به چاو پوښی کردن له گهل دوو پوه کاندای وینهی تیرهو خاوهن بیرو باوهر په کانی تر دا له بی باوهر پان که چی له نایه ته دا پرپاری داوه به گرتن و کوشتن و دیل کردنی بی باوهر په دوورپوه کان.

وهلام / نایهتی (۶۳) هاتوته خواره وه دهر باره ی نهو دوور ووانه له گه ل پینجهمه ردابوون له مه دینهو، توانای نهو هیان نهووه یارمه تی بت په رستان و دوژمنانی پینجهمه ر بدهن له به ردوری نهو دوور ووانه له وولاتی بت په رستان و نزیکیان له پینجهمه رو هیزی مو سلمانان.

به لام نایهتی (۸۹) ی ئیره هاتوته خواره وه دهر باره ی نهو دوور ووانه له وولاتی بت په رستان و دورن له پینجهمه ره وه نه توان فیل بکن له گه ل مو سلماناندا، نهو که سانه مافی دوژمنایتی خو یان وه نه گرن. مو سلمانان بهر له وه ی خاوه نی توانابن فره مانیان بپ درابوو به نارام گرتن له گه ل بی باوه رانی مه که ش، وه که له نایهتی (۷۷) ی نهم سوره ته دا فره مانیان بپ درابوو، ئیستا مو سلمانان خاوه نی هیزو توانان.

خوا ی مه زن پاش نه وه ی فره مان ی دا به تۆله سه ندن لهو دوور ووانه دوژمنی کاری گه ری مو سلمانان، دوو تا قمی تر لهو دوو ووانه ی دهر کرد، پتویسته چاوپۆشیان لی بکری و وازیان لی بهیتری.

۱- ﴿إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِثَاقٌ﴾ مه گه ر که سانیک ی نهو تو په نا بینه لای تا قمی و بچه لایان که له نیوان ئیره وه له نیوان نهواندا په یمانی جهنگ وهستان هه بی وه که هۆزی خوزاعه. یا به نی به کرو به نی سه لیم که پینجهمه ر ﴿﴾ برپاری دابوو هه ر که سی په نابیات بۆلای نهوان دهستی بۆ نه بری به دیل کردن یا به کوشتن، چونکه نهو که سه وازی له دوژمنایتی مو سلمانان هتاهه. نهو نایهته موژده یکی زۆر گه وره به بۆ باوه رداران له جینگیه نهو که سانه په نایان به ردوه بۆلای نهو که سانه هاو سویندی مو سلمانان که دیل و کوشتیان له سه ر هه لته گری که چی هه ردوولایان بپ باوه رن، نه بی چاکتر سزا له سه ر نهو که سانه هه لگی ری باوه رداران و په نا نه بن بۆلای خۆشه ویستی خواو پینجهمه ر ﴿﴾ له رۆزی دووایدا.

۲- ﴿أَوْ جَاءَكُمْ حَصْرَتٌ مِّنْ دُونِهِمْ أَن يَقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ﴾ یا مه گه ر نهو که سانه ی هاتوون بۆلای ئیره دلپان ته نگه ولایان ناخۆشه که جهنگ له گه ل ئیره بکن و

یاریده‌ی خزمانی بت په‌رستانی خو‌یان بدهن، یا جه‌نگ بکه‌ن له‌گه‌ل ئیوه‌دا له‌کاتی جه‌نگ کردنی ئیوه له‌گه‌ل خزمانی خو‌یان، هاتونه‌ته لای پیغمهر ﴿﴾ داوایان کردوه له پیغمهر به‌ی لایه‌نی نه‌وه‌ستن نه له‌گه‌ل ئیوه‌بن و نه‌له‌گه‌ل دوژمنانی ئیوه‌بن، وه‌ك هۆزی به‌نی مه‌دلج كه په‌یمانیان دابوو به پیغمهر ﴿﴾ نه جه‌نگ له‌گه‌ل نه‌و بکه‌ن، نه‌له‌گه‌ل خزمانی بی باوه‌ری خو‌یان. نه‌و دوو تاقمه‌یش كه ئاوايی لایه‌نین پیویسته ئیوه وازیان لی به‌یتن و نه‌یان گرن و نه‌یان گورژن و دیل نه‌کړین. نه‌بی له‌بیرمانی چ شتی بی له‌وه‌رونر كه ئیسلام ناشتی خوازه له‌گه‌ل ناشتی خوازان، جه‌نگاوه‌ره له‌گه‌ل جه‌نگه‌ران.

﴿ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلْقَاتُلُوكُمْ ﴾ وه نه‌گه‌ر خوا ناره‌زووی هه‌بوايه به راستی نه‌وانی زال نه‌کرد به‌سه‌ر ئیوه‌دا، دلی نه‌وانی به‌هیز نه‌کردو ترسی ئیوه له‌دلیانا نه‌نه‌ماو وازیان له ئیوه نه‌نه‌هینا، دوايی نه‌وان به راستی جه‌نگیان نه‌کرد له‌گه‌ل ئیوه. به‌لام خوا ناره‌زووی نه‌کردبوو، بۆیه جه‌نگیان له‌گه‌ل ئیوه نه‌کرد.

﴿ فَإِنْ اعْتَزَلُواكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَالْقُوا إِلَيْكُمْ السَّلَام ﴾ دوايی نه‌گه‌ر نه‌وان وازیان له ئیوه هینا جه‌نگیان له‌گه‌ل نه‌کرد، ئیوه نه‌یشتانزانی نه‌توانن جه‌نگتان له‌گه‌ل بکه‌ن و، فره‌ياندا بۆلای ئیوه ناشته‌وايی و به ئیوه‌یان راگه‌ياند خو به‌ده‌سته‌وه دان و مل كه‌چی بو ئیسلام.

﴿ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴾ دوايی خوا نه‌ی گپراوه بو ئیوه ریگه‌یه بۆلای جه‌نگ کردن له‌گه‌لیان، ده‌ستوری نه‌داوه گرتن و دیل کردنیان و کوشتیان.

نه‌و نایه‌ته پیروژه‌و چه‌ندین نایه‌تی تر نیشانه‌ی ناشکران كه نایینی ئیسلام بانگی هه‌موو ناده‌میزاد نه‌كا بۆلای بلاو‌کردنه‌وه‌ی خوشی‌ویستی و ناشتی و برایتی و به‌کسانی و یارمه‌تی‌دانی به‌کتری و بۆلای هه‌موو شتی كه چاکه‌و سودی ناده‌میزادی تپدایي له‌هه‌مو و گۆشه‌و كه‌ناری ناوه‌دانیدا، له هه‌موو شتی ده‌رکه‌وتووتر نه‌مه‌یه: ئیسلام کارکردن به چه‌سپاندنی مرو‌فاتی له ناخی دلییه‌وه هه‌لقولاوه به‌شیکه له بیروباوه‌ری و به‌که‌مین

رېگه په بڼه خواپه رستی، به گوږه ی کات و شوین و رامیاری گورانی بویه هه میسه پایه داره.

له دوی نه وانه ی پیشو خوا بومانی رڼ ته کاته وه که هوزی نه سه دو غه تغان و عه بدولدار نوته ریان هاتن بڼ مه دینه، به رواله ت موسلمان بوون و باوه ریان هیتا هه تا له هه لمه تی موسلمانان رزگاریان بی، له پاش گه رانه وه یان بی باوه ر بونه وه، هه رکاتی خزمه کانیان داویان بکر دنايه بڼ جهنگ کردن له گه ل موسلمانان وولامیان نه دانه وه و له گه لیان نه چوون بڼ جهنگ له دزی موسلمانان.

بڼ ناگدار کردنی موسلمانان له سه ر کرده وی خراپیان خوا نه فهرموت:

سَتَجِدُونَ آخِرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلٌّ
مَارَدُّوْا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْرِزُوا لَكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمْ
السَّلَامَ وَيَكْفُرُوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَأَقْلُبُوا قَوْمَهُمْ حَيْثُ
تَفَقَّشْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾

﴿سَتَجِدُونَ آخِرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ﴾ له مهو دوا نيوه تا قمی تر تان ده ست نه که وی نه یانه وی که مترسیان له نيوه نه بی و دلنیاين به هوی نه وی به دووری باوه ر نه هیتن هه تا خویان و سامانیان پاریزراوی و ترسیشیان له خزمه کانی خویان نه بی به دهر برینی بی باوه ریش لای نه وان، هه تا نه وانیش په لاماریان نه دن.

﴿كُلَّمَا رُزُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا﴾ هه مو کاتی نهو تا قمه بانگیان بکرایه بولای بت په رستی نه گه رانه وه بولای بی باوه ری، یا بانگ بکرانایه بڼ جهنگ کردن له گه ل

موسلمانان سەريان پتوھەبوو، وولاميان ئەدانەوہ ئەگەرانەوہ بۆ ناو بى باوھەرى. ئەو کەسانە زۆر خراپتر لە جارانی پتەشو، ھەموو گفتوگۆیکى ناپەسەند بە موسلمانان ئەلەین.

ئایەتەکانى پتەشو چەندىن وێنەى جۆربەجۆرى خراپى ئەو کەسانە بۆ دەرخستىن کە پتەمەر توشى چەندىن رەنگى فیل و فرى ھەلگەرانەوہ یان لە ئاینى خوا لەوانەوہ پەیدا ئەبوو. لەم ئایەتەشدا چەندىن جۆرى خراپتر لە کردەوہى نالەبارى ترمان بۆ رۆن ئەکاتەوہ کە ژمارەو وێنە خراپەیان تەنھا لەھەر کاتى پتەمەردا نەبوو، بەلکۆ لە ھەمو کات و جینگەيە کدا زۆربەى ئادەمیزاد خواوہنى ئەو کارە خراپانەن. مەبەستیش لەو تاقمە ئەو کەسانەن لەسەر یە کبارىن، ھەموو رۆژى خۆیان بە جۆرى نیشان ئەدەن، باوھەریان بە ھىچ رەوشتى نە، کاتى وا ھەيە خۆیان بە موسلمان ئەنوێن، زۆرى پى ناچى خۆیان بە بیروباوھەرى تر دەرئەخەن و پرۆپاگەندە لە دژى ئىسلام ئەکەن. ھەرچەندە کاتى وا ھەيە رۆداوێکى ئایەتى پال ئەنێ بە ھەندى کەسەوہ لە شتوہە کەوہ بۆلای شتوہە تر بڕۆن بە ناچارى، ئەک بە خواىشتى خۆیان، ئەو کەسانە ژمارەیان زۆر کەمن و خواوہنى بیانۆن. بەلام ئەو تاقمە نارەسەنانە خو ئەگۆرن بە ھەزاران رەنگ کە ھەمویان دژى یەکن، کاتیش ھەر ئەو کاتەوہ ئەگۆراوہ، ھەر رۆژە خواوہنى بیروباوھەرىکەن لەھەر جینگەيە کەوہ با بىت ئەوان شەن ئەکەن، ھەموویشى بۆ پۆل و پارەوہو خو پاراستن لە ئاین و ناموس و نىشتمانى خۆیان ئەفروشن بە بىگانە. لەم سەردەمەى ئیمەدا ئەو تاقمە زۆرن و خو دورخستەوہ لەوان زۆر پتەوێستە.

ئەو تاقمە بەھەر جۆرى بن و بگەنە ھەر رادەيە لە پەستى و نامەردى، لە راپارای و لە بى باوھەرى و باوھەرىتان، پتەوێستە موسلمان وازیان لى بھێتن با بەنا مەردى خۆیانەوہ بژین. بە مەرجى دەست درێژى و کوشتن و دزى و بى رەوشتى بە کارنەيەرن لە گەل دانىشتواندا ئەگەر ئەو شتائەیان کرد ئىسلام فەرمان ئەدا بە لەناوبردیان و کوشتیان و دىل کردیان لەھەر جینگەيە بن، بۆیە خوا ئەفەرموى:

﴿فَإِنْ لَمْ يَعْزِلُوا عَنْكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ وَيَكْفُوا إِلَيْدِيَهُمْ﴾ دواپی نه گهر نهو تا قمه وازیان له نیوه نه هیناو دهستیان له جهنگ کردن له گهلتان نه گیرایه وهو، فریسان نه دا بو لای نیوه ناشتی و ملیان بو نیوه که چ نه کردو داوای ناشتیان نه کرد لیجان و، دهستی خویشان له جهنگ قه دهغه نه کرد بهردهوام بون له سهر جهنگ.

﴿فَخَذَوْهُمْ وَأَقْتَلَوْهُمْ حَيْثُ تَفْتُمُوهُمْ﴾ دواپی نهو تا قمه بگرن و بیان کوژن له ههر جینگه یه نیوه نهوانتان دهست گیر کرد.

نهو نایه ته بهلگه یه که له دهیان بهلگه که قورئانی پیروژ نه یخاته بهردهم خوینه واران، فرموده و کرده وه کانی پیغمبریش بویان رون نه که نه وه که نه خشی بنچینه یی نیسلام کوشتن و جهنگیان لا رهوا نیه، یه کهم جار بهر پای ناکا مه گهر بو سهر کوت کردنی نهو که سانه که دهستیان داوه ته جهنگ و بلا و کردنه وهی خراپه کاری له سهر زه ویدا لهو کاته دا بو بهرگری له خویشان نه ته قنه وه بهدهم جهنگ که راندا. که واته نیسلام کاتی جهنگ به رهوا دانه نی که له لای هه موو یاساو دهستوری له کون و تازه دا و له هه مو جینگه یه کدا وایان دانایی جهنگ ره وایه به هه موو نه قلیکه وه. که چی له گهل نهو بهلگانه دا نایی نیسلام نهیان خاته روو، دوزمنانی نیسلام به بی شهرمانه واز ناهیتن و نه لئین: نیسلام و ناینه که ی بریتیه له شمشیر و تیرو ناگرو هه لگیرسانی جهنگ.

﴿وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا﴾ وه نهو تا قمه پیاوه جهنگ که رانه نیمه گیرا ومانه بو نیوه به سهریانه وه بهلگه یه کی رون و ناشکرا بو بهرگری له خوژان، خوا فرمانی داوه به گرتن و کوشتن و دیل کردنیان، بهو بو نه وه بی باوه ری و دوزمنایه تی و بی باوه ری و خرابی نهوان له نه ندازه تینه په ریوه.

دواپی نه وهی خوا ی مه زن باسی کوشتی بی باوه ره دو ورو وه کانی کرد. باسی نهوانه ی کرد له گهل موسلمانا په یمانی ناشتیان به ستوه، باسی نهو تا قمانه ییش کرد که خوا ونی فیل و ناپاکین له گهل موسلمانان دان پاش نهوانه هه موو یاسای کوشتی نهو که سانه مان بو نهو کاو

بۆمانی دیاری ئەکاتەوه که کوشتیان دروست نییه له باوه‌داران و ئەو که‌سانە
هاوێیمانی موسلمانان له بێ باوه‌ران و له‌وانەیش خاوەنی نامەن و له‌ژێر سیپهری
موسلماناندا. ئەو تاقمانە نه به دهستیان قەس و، نه به‌هەڵە کوشتیان به‌فەرۆ به‌بی
خوێندن ناره‌وا، به‌و جۆره‌ی له‌مه‌و پاش باسی ئەکری:

به‌رێکه‌وت عه‌باسی کۆری ئەبی ره‌بیعه که برای باوکی ئەبو جه‌هل و برای باوک و
دایکی حاریسو موسلمان بوو کۆچی کرد بۆ مه‌دینه، دایکی زۆری بیرکرد سوێندی
خوارد ناچمه‌ سیپه‌ره‌وه هه‌تا عه‌باسی کورم نه‌بینم، له‌بهر دلتەوایی دایکی ئەبو جه‌هل و
حاریس چوون بۆ مه‌دینه و هه‌وائی به‌سه‌رهاتی دایکیان دا به‌ عه‌باس، داویان لی کرد زۆر
په‌رۆشه‌وه بگه‌رێته‌وه بۆ مه‌که له‌بهر چاوی که‌وتنی دایکی. له‌ پاشا به‌خۆشی به‌دره‌قه‌ی
بکه‌نه‌وه و بێته‌وه بۆ مه‌دینه. ئەویش له‌گه‌ڵیان رۆشت که‌چی هه‌ر له‌ مه‌دینه ده‌رچوون
گرتیان و پێونان کردو سه‌د داریان لی دا به‌ یارمه‌تی دانی پیاویک له‌ هۆزی که‌نانه.

عه‌باس زۆر ئێشی پێ گه‌یشت و سوێندی خوارد: هه‌رکاتێ بۆم لێوا ئەو پیاوه ئەبی
بکوژم، له‌دوای برده‌نه‌وه‌ی بۆ مه‌که عه‌باسیان به‌ندکرد، هه‌روه‌ها له‌ به‌ندا مایه‌وه هه‌تا کاتێ
مه‌که داگیرکرا له‌لایه‌ن موسلمانانه‌وه، له‌ ئەنجامدا ئەویش به‌ره‌لا کرا، دوایی توشی
کابرای که‌نانی بوو، ده‌ستی کرد به‌ لێدانی وازی لی نه‌هێنا هه‌تا کوشتی، نه‌یزانی موسلمان
بووه، به‌و بۆنه‌یه‌وه ئەم ئایه‌ته هاته‌ خواره‌وه فەرمو‌ی:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰ
أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ

ته‌فسیری زمانکۆیی

مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
 إِلَى أَهْلِهِ، وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
 فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ وَكَانَ
 اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا
 مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً﴾ وه دروست نی به بؤ هیچ باوهرداری که
 بکوژی باوهرداری به وینهی خوی به نارهوا مه گهر به هلهو به ری کهوت.
 ﴿وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ قَبْةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ﴾ وه ههر که سی
 بکوژی پیاویکی باوهردار به کوشتیکی هله، نیز کوزاروه که پیاوی بی یان ژن گهوره بی
 یا بجوک، له وولاتی موسلماناندا کوژرابی.. کوشتن به هله جوړی زورهو ناژمیرئ بهو
 مهرجهی نیازی کوشتنی له گهل نه بی هلهیه، دواى کوشتنی پیوسته له سهری نازاد کردنی
 بهندهیه کی باوهرداری بی شورهی و، پیوسته له سهری خوینیکی تهواوبدا به میراتیه رانی
 نهو کوژراوه، نهوانهیش به گویره ی یاسا بهشی دیاری کراوی خوئیانیان نهدریتی، بؤ
 نهوی دلیان پاک بیتهوه، برینی کوژراوه که له دلیانایه ساریژ بی به وهرگرتنی نهو خوینه.
 ﴿إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا﴾ مه گهر نهو خاوهن مردووانه که چاکه بکهن له گهل پیاو کوژه کهو
 له بهرخوا دهست له خوینه کهی ههل بگرن و گهردنی نازاد بکهن بهو مهرجهی منال و
 شیت و گیل نه بن.

﴿ فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٌّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَخْرِيرٌ رُقْبَةً مُؤْمِنَةً ﴾ دوایی نه گهر
 کوژاروه که له تاقمی بوون دوژمن به نیوه بوون و بی باوه پوون و، کوژاروه که
 باوه پردار بوونه نه زانرا باوه ری هیئاوه، پیویسته له سهر بکوژه موسلماننه که نازاد کردنی
 بنده یکی باوه پردار به تنهاو خویتی له سهر نیه، چونکه خزمه کانی باوه پردارین و میراتیان
 نادرتی و نه گهر خویتیان بدریتی بی باوه ران بهو خوینه خویان به هیژ نه کن.

﴿ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِثَاقٌ فَدْيَةٌ مُسْلَمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَخْرِيرٌ رُقْبَةً مُؤْمِنَةً ﴾
 وه نه گهر کوژاروه که کهسی بوو له تاقمی له نیوان نیوه نه واندا پهیمانی ناشتی هه بوو،
 کوژاروه که بی باوه پکی پهیمان بی دراو بوو له ژیر سیبه ری نیسلامدا نه ژیا، دوایی پیویسته
 له سهر پیاو کوژه که خویتی بدابه خاوه نه میراتبهره کانی کوژاروه کهو، پیویسته له سهریشی
 نازاد کردنی بنده یکی باوه پرداری بی شورهی، نهو کوژاروه وهک موسلمان تماشاش
 نه کری.

﴿ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ دوایی
 ههر کهسی له پیاو کوژ دهستی نه کهوت بندهیه بهو جوړه و نه خوی هه یوو، نهی توانی
 بندهیه بکری، یا بنده ههر پیدا نه نه بوو، دوایی پیویسته له سهری روژو گرنتی دوو
 مانگ بهی و وچان و روژه کانی یهک له دووای یه کب له بهر نهو ی نهو روژ گرته بی بی به
 پهشیمان بونهو ی له سهر نهو شته ی له وه وه پیدا بووه و خوا نه زانی به نیازی نهو کهسه
 نایا نهو کوشتنه ی به هه له بو هیانه، هه موو شتی له جیگهی شیایو خویا دانه ی و فرهمانی
 بی نه دا له خوین و لهو ی خوا دیاری کردوه.

نه گیر نه وه قهسی کوری سه بابهی که نانی خوی و هیشامی برای موسلمان بوون. له
 پاش ماوهیه هیشامی برای کوژرا له نیو هوی بهنی نه جاردا، بو نهو رووداوه قهیس چوه
 خزمهت پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ نهویش زوبهیری کوری عیازی نه له شهزهری له گهل قهیسدا نارد
 بولای هوی بهنی نه جار که فرهمانیان بی راگیه نی نه گهر نه زانن چ کهسی کوشتویتی
 بیده نه دهستی له بریتی برای بیکوژی، نه گهر نازانن چ کهسیکه؟ خوینه که ی بده نی.
 ووتیان نازانن چ کهسی کوشتویتی. مل که چین بو فرهموده ی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾، سه د

هوشريان دايه له برى خوينه كهيا، لهو سهره وه گه پانه وه قهيس به دليا هات نهم
 وه گرگرتى خوينه به تهنه شوريه بوى، بهرديكى دا به سهر زوبه يرداو كوشتى، سواری
 يه كى له هوشره كانبوو گه پايه وه بۆ مه كه، له تايين وهر گه پايه وه، خواى مه زن بهو بۆنه وه
 فهرموى:

﴿ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا ﴾ وه ههر كه سى باوه پدارى بكورئى
 به ده ستيان قهس و نيازى كوشتنى بكاو ناره و ايشى و به ره وای دانى، دواى پاداشتى نهو
 كه سه دۆزه خه بهرده واه له نيوى دۆزه خدا.

فهرماندانى نهو رسته يه بۆ كه سيكه نهو كوشتنه به ره و دانى به گويهرى باوه پرى
 خوى، بهرده و اميشى له سهر بى باوه پرى و په شيمان نه بيته وه، نه گهر باوه پرى هينايه وه، به
 راستى په شيمان بويه وه لهو گونا هه خواى مه زن نه گهر ناره زوى هه بوو به ميه ره بانى خوى
 لهو كه سه خوش نه بى، نه گهر ناره زوى هه بوو سزاي نه دا.

﴿ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ وه خوا خه شى خوى به سهر نهو
 كه سه دا نه پيژى و، دوريشى نه خاته وه له ميه ره بانى خوى و نه فره تى لى نه كاو، ناماده ي
 كردو وه بوى سزايكى گه و ره، به بۆنه ي نهو وه گونا هيكى گه و ره ي كردو وه.
 كوشتن به شيوه يه كى گشتى سى به شه:

۱- نيازى په تى بۆ كوشتن (عمد محض)، نه مه يه پياو پهلما رى كه سى بدا به ناره و
 ده ست بكا به ليدانى به هوى شتيكه وه كه به زورى كوشنده بى، له گهل نه وانه يشا نيازى
 كوشتنى نهو كه سه بكات. لهو كاتانه دا نهو پياو كوژه له برى كورزارا وه كه دا
 نه كورژريته وه نه گهر ميراتبه ره كانى نه بورن له كوشتى، نه گهر له كوشتنى بوردن پيوسته
 خوينيكي گران و قورس له مالى روتى خوى به ميراتبه رانى كورزارا وه كه بدا.

خوينى قورس برى يه له سه د هوشر (۳۰) سهريان پيان نايته چوار سالى، (۳۰)
 سهريان پيان نايته پينچ سالى (۴۰) سهريان ناوسين به ناشكرائى. نه گهر هوشر په يدا
 نه بوو پيوسته نرخى ته وای نهو سه د هوشترانه بهو جوړه ي باسگران بدرى به
 ميراتبه ره كان.

۲- كوشتن به ههلهى روت (خطأ محض)، ئهويه كهسى به ههلهو بى نيازى كوشتن كهسى به بهردى يان تيرى يا گولهيه به ئاراستهى شتى جگهى ئادهميراد بكا كهچى بهرى پياوى بكهوى و بىكوژى، لهو كاتانهدا ناكورژى. بهلام پيوسته لهسهر خزمانى ميراتبهرى پياو كوزه كه له جگهى باوك و منالانى خوينىكى سوک بدن به ميراتبهرانى كورژاوه كه... خوينى سوک بريته له سهده هوشتر (۲۰) سهريان پيان نايته چوار سالة (۲۰) سهريان پيان نايته پينچ سالة (۲۰) سهريان پيان نايته سى سالى ميينيشين (۲۰) سهريان نيرين و پيان نايته سى سالى (۲۰) سهريان پيان نايته دوو سالى، جگهى ئهوه (۲۰) سهره ئهين ههمويان مى بن، ئهگهر هوشتر نهبوو ئهين نرخه كهيان بدرى له خوينا، ئهوه بهشه خوينه ئهكرى به سى كهرتوهوه بۆ ماوهى سى سال له كوتايى ههر سالتىكا بهشيكيان ئهدرى به ميراتبهرانى كورژاوه كه.

۳- نيازى ههله، يانى وينه نيازى كوشتن (شبه العمد) يا (عمد خطأ) ئههميه كهسى پهلامارى كهسى تر بدات بۆ ليدانى، نهك به نيازى كوشتن بههوى شتيكهوه به زورى نهبيته هوى كوشتن، وهك تۆله دارىكى بچوك يا بهردىكى زۆر بچوك كهچى بهو شته ئهوه پياوه كورژا، لهو كاتانهدا ئهوه پياوانه ناكورژيتهوه. بهلام پيوسته لهسهر خزمانى به وينه بهشى دووهم واته (العاقلة) خوينىكى گران وهك له بهشى يه كهمدا باسكرا بידهن به ميراتبهرانى كورژاوه كه له ماوهى سى سالدا.

بۆ زانين: خوينى ژن نيهوى خوينى پياوه. خوينى جگهى موسلمان له گاورو له جوله كه سى يهكى خوينى موسلمان، خوينى ئاگر پهريست پينچ يهكى خوينى موسلمانانه. خوين لهم سى جىگانهدا ههر ئهين خوينى گرانبى (۱) كوشتن لهنيو شارهوانى مهكهى پيرۆزدا (۲) كوشتن له مانگهكانى زيلقهعيده. زيل حجه. موحرهم. رهجهب. يانى (الأشهر الحرام) (۳) خزمان وينه براو مام و ئاموزا ئهين خوينى گرانيان بۆ بدرى.

كوشتن بهههر شيويه بى پيوسته لهسهر پياو كورژ بهندهيكى باوهردارى بى شورهى نازادبكا، ئهگهر بهندهى دهست نهكهوت ئهين دوو مانگ لهسهر يهك بهرۆزو بى، ئهگهر نهيتوانى رۆزو بگرى لهبهر پيرى و نهخوشى پيوسته لهسهرى خواردن بدا به شهست كهسى ههژارى باوهردار جگهى نهوهكانى هاشم و مولهلب.

تهفسيرى زمانكوبى

پیغمبر ﴿ ﷺ ﴾ دهستهیه له هاوریکانی خوی به سهرۆکایه تی نوسامهی کوری زیدی ناردنی بۆلای هۆزی بهنی زهمر توشیان بوو به تووشی پیاویکهوه ناوی میرداسبو له گهڵ ژمارهیه مهردا وایان زانی بێ باوهیه. میرداس سلاوی لی کردن به ووشه ی دروشمی نیسلام و باوهری هینا کهچی نهوان کوشتیان. به بیری خۆیان وایان نهزانی میرداس نهیهوی بهو ووشانه خوی رزگار بکا له کوشتن و به دل پروای نههیناوه.

کاتی پیغمبر ﴿ ﷺ ﴾ بهو روداوهی زانی زۆری لاگرانبوو، لۆمه ی زۆری کردن. فهرمووی: دلتان در ی بران درو نهکا. بهو بۆنهوه خوا فهرمووی:

يَا أَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا

لِمَنْ الْقِيَ إِلَيْكُمْ السَّلَامَ لَسْتُ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ

عَرَضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ

كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْكُمْ

فَتَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

﴿ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَيَّنُوا ﴾ نه ی کهسانیکی نهوتۆ باوه رتبان هیناوه هه رکاتی ئیوه رۆشتن بهسهر زهویداو چونه دهرهوه بۆ جهنگ کردن له رینگه ی نایینی خوادا، دوا یی ئیوه داوا یی رونهکردنهوه ی نهو شته بکه ن توشتان نه بی و پرسیا ری

چو نیتی ئه و شتانه بکه، پهله مه که و له سه ره خو بن له هه موو کار یکا، گومانان له که سی پهیدا کرد کو تو پر مهی کوژن و ازان بئ باوه ره.

﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْفَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا﴾ وه ئیوه مه لین به که سی فری ئه دا بولای ئیوه سلو کردن: تو باوه رداریت، به وینهی موسلمانان ته ماشایان بکه له قازانج و له زیاندا لهم جیهانه دا، نه پنی ئه و که سانه په یوه ندی به خوا وه هیه به ته نها.

﴿تَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ئیوه داوای دارایی براوهی جیهان بکه بهو کارانه تان. ئه و فرمودانهی پیشو و امان پیشان ئه دهن ئه و شتانه پالتی به وانه ناوه بو کوشتنی ئه و پیاوه دهست به سه را گرتنی سامانی که ی بووه، به زوری ئاده میزاد بو یان ده رکه و تو وه زو ربه ی ئه و کارانه ئه کرین له لایه ن هه ندی که سه وه زو ر له چاکه و راستیه وه دوورن که چی و ا پتویسته پشت به خوای مه زن به ستن و و ازان ئه و سامانه ی لای خوا یه نایه نه ژماره، وه که خوا ئه فرموی:

﴿فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ﴾ دوا یی لای خوا هیه سامان و پیت و فره ی زو ر که پیتان به خشی، ئه بوایه چاوتان نه برپایه ئه و دارایه که مه ی ئه و پیاوه تان له سه ره کوشت که به بیر ی خو تان و اتان دانابو بئ باوه ره و ئه یه وی خوی رزگار بکا بهو سلو وه.

له م سه رده مه ی ئیمه دا کاتج جهنگی ئیران و عیراق دهستی پئ کردبوو، جه رده و به کرئ گیراوانی هه ردوولا شه وانه ده رته چون و دانیش توانی بئ تاوانیان ئه کوشت شناسنامه و ناویشانی ئه و کوژراوانه یان ئه هینا وه بولای کار به ده ستانی خو یان، جاری وایش نه بوو سه ره کانیا ن ئه هینا بو یان ته نها بو ئه و ئه ندازه یکی که م پارهیان بده نی، به و بۆنه وه ئه و هه ژاران ه یان ئه کوشت گۆیا دوژمنی کار به ده ستانی خو یان. به لام فریا ن به دوژمنه وه نه بوو به لکو دو ستیا نبوون، زو ر جاران ده رته کهوت که خزمی خو یان.

﴿كَذَٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ﴾ ئیوه هه روه که ئه و پیاوه بوون له مه به رو بت په رستبوون، له پاشا ئیوه چوونه نیو ئیسلامه وه به وینه ی ئه و ووشه یه ئه و پیاوه کوژراوه ووتی، پتغه مه ر

﴿ ۱ ﴾ ئەو گەفتوگۆیهی لی وەرگرت، دواپی خوینی پارێزراو دارایی دەست لی ئەندەرا. ئەبوابە ئیو وەرتان بگرتایە لەو کوزراوە شتی پێغەمەر وەری گرت لە ئیو. زۆرتەین کەس داوا ئەکەن لە جگەپی خوین بەبەشی رازی بن، کەچی خوین بە بەشی زۆر نەبی رازی نابن.

﴿ ۲ ﴾ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿ دواپی باوەرهتانی ئیو خوا چاکەو بەخشندهی خوی دا بەسەر ئیو دا بە وەرگرتنی ئیسلامیتان و ئیو پی کرد بە هاوپی پێغەمەر تەنها بە ووشەپی شایەتیمان، خوین و دارایتان پارێزراو بیانوتان وەرگیرا، دواپی ئیو بۆ لەمەو پاش پەلمەکەن و هەموو شتی روون بکەنەو، سزای هیچ کەسی مەدەن بە گومان و بە گۆترەکاری.

بەرستی خوا ناگادەرە بە شتی ئیو ئەیکەن، ئەزانی چ شتی پالی بە ئیو وە ناو، ئەزانی ئیو شایەنی چ جۆرە پرسیاریکن.

زانایان لەم ئایەتە پیرۆزەدا دوو فەرمانی دەستووری و یاسایان دەرەیانو:

- ۱- پیتیستە روون کردنەو و هەموو شتی، بە تاییەتی ئەو کارانەپی پەییوهندیان بە فەرمانەکانی تایینەو هەیه، بە تاییەتی تر لە رزاندنی خوینی ئادەمیزادو دارایی ئەوانەو.
- ۲- هەرکەسی ووشەپی دیاری کراوی ئیسلامی بەدەمدا هات و ووتی: من موسڵمانم، ئەو کەسە بە موسڵمان دانهی، وەك موسڵمانان تەماشای ئەکرین لە بارەپی ژن هیتان و میرات وەرگرتن و شتی ترەو لەو شتانه پەیدا ئەبن لەسەر ئاشکراکردنی ئیسلامەتی. بەلام نەینی دلی ئەو کەسە ئەدریتەو دەست خوی مەزن.

خوی مەزن لە ئایەتی پێشوو دا سەزەنشتی ئەو کەسانەپی کرد ئەو پیاو هیان کوشت لەو کاتەدا باوەرپی خوی دەربری بە سلاو کردن. لەمەو دواپی باسی گەورەپی جەنگمان بۆ ئەکا لەبەر ئایینی ئیسلام، بۆ ئەو پیاداشتی گەورە لە کیس خوین نەدەن کە جەنگاوەران ئەیاندریت، پەو پایەپی ئایینیان کەم نەیتەو، باسی ئەو هیشمان بۆ ئەکا

هندی له هاوریکانی پیغمهر ﴿﴾ له جهنگی ته بوکدا دواکهوتن، بیانویش لهو کهسانه وهرگیرا که بیمار و نهخوش بوون و پهك کهوتهبوون. بۆرون کردنهوهی نهو مدهستانه خوا فرمووی:

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٩٦﴾

موسلمانان له بارهی جهنگ کردن له ریځگی خوادا سی بهشن:

۱- نهو کهسانه دووابکهن له جهنگ لهسهر بیانویکی تاییهتی و دهستوری، وهک کویری و شلی و پیری و نهخوشی و چهنلین هوی تر، خاوهنی نهو بیانوانه بیانویان لی وهرتهگیری و پاداشتیان نهدریتهوه به مهرجی باوهپرداری بی خهوشبن سهرکهوتن و خاوهنی چاکهیان لا خوشی له ناخی دهرونیانهوه، به راستی لایان وایی نهگهر ساغ بوونایه هاوبهشی جهنگاوه رانهیان نهکرد له جهنگدا.

۲- نهو کهسانه ساغن له موسلمانان. بهلام لهلای پیشهواي ناین و سهروك بهرگریه کانهوه بانگی هموو موسلمانان کراوه به ههلسان بۆ جهنگی بی باوهپران، لهسهر هوی تاییهتی موسلمانان پیویست کراوه هیچ کهس لهوانه ساغن و منال نین نابی خویان.

دوایجەن لە جەنگ کەچی هەندێ لەو کەسانە خۆیان ئەشارنەووە لە جەنگ کردن، ئەو جۆرە کەسانە بیانویان لی وەرناگیرئ، پێویستە سەرزنەشت بکړین و شایستە سزایشن، لەبەر ئەوەی پشتیان کردۆتە جەنگی رەواو یاخی بوون لە فەرمانی پیشەوای خۆیان، ئەو جۆرە کەسانە هیچ جۆرە رێژیکیان بۆ دانانرئ بەرانبەر ئەو کەسانە جەنگیان کردووە بە هیچ شیوەیە.

۳- ئەگەر جەنگ کردن پێویست نەکرابوو لەسەر هەموو موسلمانان و فەرمان بۆ جەنگ دەرنەکرابوو لەلایەن پیشەوای موسلمانانەووە. بەلام ئەبایە هەندیکیان خۆیانیان نامادەبکراوێ بۆ جەنگ کردن و مەبەستە کە بەوان پێک ئەهات و پێویستی بە هەموو موسلمانان نەئەکرد لەو کاتەدا بیانو لەو کەسانە وەرئەگیرئ ناچن بۆ جەنگ کردن لە کاتی کەدا هەندێ تریان بۆ ئەو پێویستە جەنگیان کردووە ئەوانە جەنگیان کردووە رێژیان ئەدرئ بەسەر دانیشواندا هەر چەندە گوناھباریش نابن، چونکە ئەو دانیشوانە تەمەلیان نەکردووە کە خۆیانیان لە جەنگ کەنار داوێ. خۆی مەزن لە بارە ی هەردوو تاقمە کەووە ئەفەرموئ:

﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ غَيْرُ أُولِي الضَّرِّ ﴾ بەرانبەر یە کسان نین ئەو کەسانە ی ساغن و دانیشتون لە خانە ی خۆیان و باوەرداریشن و پێویست نیە لەسەریان جەنگ کردن جگە ی ئەو کەسانە خاوەن ئازارن وینە ی نەخۆش و شەل و کوێر و پەك کەوتووە کان.

﴿ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ﴾ وە کەسان ی جەنگ ئەکەن و خۆیان ماندوو ئەکەن، بە تایبەتی جەنگیان لەسەر پێویست نیە. بەلکو پێویستە لەسەر ئەمان و جگە ی ئەوانیش. بەلام ئەمان بە دڵسۆزی زۆرتری خۆیان بە تەنھا بەو پێویستە هەلساون و پێویستە کەیان بە ئەنجام گەیاندووە موسلمانان مەبەستە کەیان بۆ ئەنجام دراو، بە بۆنە ی دڵسۆزی ئەوانەووە پێویستە کە لەسەر دانیشوانیش هەلگیراووە جەنگیان کردووە بە تەنھا لە رینگە ی خوادا بە دارایی و چەك و تەفاقی خۆیان کە بۆ جەنگاوەرانیان نامادە کردووەو،

به لهشی خویشان که له پانی جهنگدا خوئیان دهر خستوه بۆ کوشتن، به لای کهمهوه بۆ برینداری، نهو کهسانه بهم شیوانهوه چۆن بهرانبر نه کرین له پاداشت و ریزداو له گهل نهو کهسانهدا لهش پهروهړن و به تمهلی دانیشتون. له باره ی نهو کهسانهوه جهنگیان به دارایی و به لهشی خویان خوا نه فهرموی:

﴿فَضَلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَائِدِينَ دَرَجَةً﴾ ﴿خوا ریزی نهو کهسانه ی داوه جهنگ کهرن به دارایی و به لهشی خویان، به تنها له سهر نهوان پیویست نه. به لام دلسوزی خویان دهر نه برن به سهر نهو کهسانه ی دانیشتون و نه چوون بۆ جهنگ کردن به پلهو پایه یکی زۆر گهوره، وهك دهست کهوتنی تالان و سهر کهوتیان به سهر دوژمنانی خویناو پاداشتیکی زۆر گهوره له پاشه رۆژدا، نهو ریزه ییش له بهر نهوه یه که به تنها په لاماری دوژمنانی نیسلامیان داوه، ههر چهنده تاومه دانیشتوانه کانیش سزایان نادری لهو کاته دا تاومه خاوه ریزه کان بهو پیویسته هه لساون و به مه بهسته که گهیشتون.

﴿وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى﴾ وه هه موو تاومه له دانیشتون و له جهنگ کههران خوا به لیتی داوه بیان پاداشتیکی شیرتر که نهویش چوینانه بۆ به ههشت. به لام پله ی زۆر تر بۆ یه کیکیان له بهر نهوه یه کرده و هیان زۆر تر له ریگه ی نایینی خوادا، بۆیه خوا دووپاتی نه کاته وه، بۆ نهوه باشتر خوین ناماده بکه ن بۆ جهنگ کردن و خوین په نانه دهن، نه فهرموی:

﴿وَفَضَلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْعَاقِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ وه خوا ریزی جهنگ کهرانی داوه به سهر دانیشتوناندا به پاداشتیکی گهوره که بریتی یه له چه نندین پله له جیگاکانی به ههشتیان، پله یه یکی تنها له لای خواوه چاکتره له هه موو جیهان و نهو شتانه ی له ودايه. کهواته چه نندین پله نه یی چهنده چاکتری. خوا لهوان خوش نه یی به لی خوشبو نیکی زۆر گهوره، میهره بانیان له گهل نه کا به میهره بانیکی زۆر گهوره و، خوا خوش نه یی له گوناھی بهنده کانی خو ی، میهره بانه ریزی بهنده کانی خو ی نه گری به شتی به لیتی داوه به وانی بدا.

موسلمانان دوو کۆچیان له مه که کردوو: یه که میان بۆ حه به شه به پینچ سال دواى بوونی پیغمهر به فروستاده ی خوا، دوو هه میان بۆ مه دینه سیزده سال. دواى بوونی به پیغمهر ﴿ﷺ﴾ هۆی نهو کۆچ کردنا نه ییش نهو هه بو که باوه داران دور بخزینه له ناو چون و بچه جیگه یه به ئاسوده یی بژین، هه تا بتوانن نه خشه ییکی ریک و پیک دامه زرتین بۆ جهنگ کردن له ریکه ی ئایینی خواداو، نه هیشتی کارى خراب له زه ویدا، بهو کۆچ کردنه ریزی ئیسلام سه رکه وئ به سه ر دوزماندا، نه گهر کۆچ کردن نه بوايه روناکی ئیسلام نه کورزایه وه نه بوو به خو له میش و با ئه ی برد، ههر له بهر مه به ستی سه رکه وئ ئایینی ئیسلام پیغمهر کۆچی کرد له مه که وه بۆ مه دینه، فه رمانی دا به موسلمانانیش بۆ کۆچ کردن، زۆریه یان کۆچیان کرد، تا قمیکیان له مه که مانه وه بۆ پاراستی دارایی و سودی خو یان، چونکه بت په رستان ههر که سی کۆچی بکردایه نه یان نه هیشت هیچ شتی له سامانی خو یان بینه ده ره وه، نازاری زۆریشیان نه دان، ئایینی خو یانیا ن لی قه ده غه نه کردن، نه وانیش نه یان نه توانی بهر گری له خو یان بکه ن. به لام له لایکی تره وه نه یان توانی خو یان رزگار بکه ن و کۆچ بکه ن و به سه ر به ستی بژین و نه یان چه وساندنا یه وه، به ته وایش ئایینی خو یانیا ن بهر دایه ته سه ر به هۆی کۆچ کردنه وه له وولاتی دوزمانه وه بۆ لای وولاتی موسلمانان و جیگه ئاسایش، له مه دینه له خزمهت پیغمهردا بجه سی نه وه، له بهر نه وانه ی پیشو خوا قه ده غه ی کرد له سهریان مانه ویا ن له وولاتی بی باوه راندا، له سه ر زمانی فریشته ی گیا ن کیش سه رزه نشت نه کرین و خوا نه فه رموی:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ
ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ
قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ
جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ

تهفسیری زمانا کۆبی

وَالنِّسَاءَ وَالْوِلْدَانَ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾
 فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾
 وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً
 وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ
 فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

﴿﴾ إِنَّ الدِّينَ تَوَافُهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ ﴿﴾ به راستی که سانیکی نهوتو فریشته کان گیانی نهوانیان کیشاوه نهو که سانه سته میان له خزیان کردووه به وازهیتان له جهنگ کردن و له کوچ کردن بو ولاتی نیسلام و مانهوهیان له وولاتی بی باوهری بهسهر شوروی و بهزیان گه یاندن له پیوستیه کانی نایین.

﴿﴾ قَالُوا فِيمَا كُنْتُمْ ﴿﴾ فریشته کان بهو که سانهیان نهووت کوچیان نه کردبوو به سهرزه نشت کردنیان: له شتیکا بوون له بارهی ناینتانهوه له تا قمی موسلمانان بوون یاله تا قمی بت په رستان؟

نهو پرساره ی فریشته کان له ناوه پروکا بو نهوه نیه فریشته کان نایزانن وولامیان نهوی. بهلکو بو سهرزه نشت و کپ کردنیانه لهسهر نهو کرداره لهسهری بوون که دواکه ووترون له کوچ کردن له گهل کوچ کهران که فرمانبهرداری پیغمه ربوون له نه خشی له ناوبردنی بت په رستان و بهرز کردنهوی فهرموده ی خوا.

پرسیار/ نایا سهرزه نشت کردنی نهو فریشتانه له کاتی گیان کیشاندا بووه یا له پیشهوه یا له دوا ی گیان کیشان؟

وهلام/ زانیی نهو پرسیاره خوی مهزن پروونی نه کردووه تهوه، چاك وایه نیمهش بی دهنگ بین پروای بیگومانان هه بی به بوونی نهو پرسیاره هه کاتی بویی.

﴿قَالُوا مُسْتَضْعِفِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ کۆچ نه کردووه کان وه لامی فریشته کانیاں دایه وه ووتیان: نیمه لاواز بووین و نه مان تووانی کۆچ بکهین له زهویی بی باوه ران، نه مان نه توانی پیوستیه کانی نایین دابه زینین، چونکه بت په رستان نازاریان نه داین، دواپی فریشته کان نهو بیانوه یان وه رنه گرت له وان.

﴿قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُجَاوِرُوا فِيهَا﴾ فریشته کان له پروی کپ کردنه وهی دهنگیان ووتیان: نایا زهویی خوا فراوان و زۆرتنه بوو، دواپی نیوه کۆچتان بکردایه له زهوی مه که بۆلای هه ریمێ تر که بتان توانیایه نایینی خۆتانتان راوه ستانایه، وینهی کۆچ بۆ حه به شهو مه دینه. نهو گفتوگۆیه له نیوان فریشته کان و نهو که سانه دا باسکران گه وره ترین به لگهیه له سه ر نه وهی خوی مه زن سزای تاوانباران نادا له پاش سه لماندن و تهوا کردنی به لگه نه بی به سه ر یانه وه به جوړی بی تاوانباران بیانویان به دهسته وه نه مینی جگهی میهره بانی خوا که هه موو بونه وه ران نه گریته وه.

﴿فَاُولَٰئِكَ مَاوَاهُمُ جَهَنَّمُ وَسَاعَتْ مَصِيرًا﴾ دواپی نهو ناقمه کۆچیان نه کردووه جیگهی نهوان له رۆژی دوایدا دۆزه خه، دۆزه خ خراب جیگهیه که نه گه رپنه وه بۆلای.

پاش نه وهی خوی مه زن هه ره شهی کرد لهو که سانه دواکه ووتوون له کۆچ کردن، نهو که سانه ده ر نه کا لهو هه ره شهیه که خاوه نی بیانوون له بهر نه خو شی و نه بوونی تفاق بۆ کۆچ کردن، وهك خوا نه فهرموی:

﴿إِلَّا الْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا﴾ مه گه ر نهو که سانه سزایان نادری لاوازو بی هیرن له پیاوان و منلان توانای چارهیه کیان نه بی بیدۆز نه وه بۆ ده ر چون و که ره سهی کۆچ کردنیان بۆ پیک نایه، وه رینگه شاره زانین و بۆیان هه لئاسوری له مه که وه ده ر چن بۆلای مه دینه، نه له لایه ن خویانه وه، وه نه لایه نی تره وه رینگه یان ده ست ناکه وی بۆ کۆچ کردن.

تهفسیری ز مناکۆبی

﴿ فَأُولَٰئِكَ عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَغْفُرَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا ﴾ دواپی نهو بی تواناو خاوهن بیانوانه شایستهیه خوا لهوان بیوری. وشهی لی بوردن نهوهمان پیشان نهدا که وازهینان له کۆچ کردن یهک جار ترسناکه به جۆری نهوانیش خاوهنی توانانین جیگهی مهترسین نهگهر لی بوردنی خوا نهبی و، خوا لی بوردن و لی خوشبوونی زۆره بو نهو کهسانهی خاوهنی بیانون. زانایان لایان وایه نهو نایهته بهلگهی لهسهر نهو که موسلمانان قهدهغهی له وولاتی بی باوهړاندا دانیشن لهو کاتانهدا نهیان نهتوانی خوځیان راوهستین، ئیتر با نهو جیگهی نهشتمانی خوځیانی، سامان و دارایی زۆریشیان لهوی دا ههبی.

بهلام نهمرۆ به ناگاداری ههموو دانیشتون و ههموو موسلمانان جیگهی دهست ناکهوی کۆچی بو بکری و چاکتری له شوینی خوی بو ناین پهروهی، چونکه به گویره ی تاقیکردنهوه، کاربهدهستانی ئیستای به ناو موسلمان به هیچ شیوهیه بهرگری له یاسای قورئان ناکهن، بگهر له کۆششدان بو روخاندنی دهستوری ئیسلام، ناین باوی نهماوه لایان.

ههموو ئاواتیان پهگهر پهستی و نهتهوهو ههریم پهسته. نهوانهیان ئوروپاین ئوروپایتی نهکهن لهگهل جگهی خوځیان، ههریم پهستی نهکهن لهگهل ههریمه عهره بهکاندا جگهی عهره بهکانیش ههریم پهستی نهکهن، به تایهتی ئیرانی بهکان نهو کهسهی شیعه نهبی به موسلمانان دانانین. رژیمی تورک تورک پهستی نهکهن، ناین ئیسلام ناین رسمی رژیمه کهیان نه، بیروباوهری ماسۆنیه زاویهکانیان کردوو به پهیرهو پرۆگرام بو خوځیان، زوربهی رژیمی موسلمانان بیروباوهری بیگانهکان و بت پهستان و خاچ پهستانیان کردوو به یاسا بوخوځیان. کاربهدهستانی ونه ی شیوعیهکان پاره پهستن، رژیمی زاوینی لهبیروباوهردا له بت پهسته کانهوه نریکن. کهواته نهوی مابتهوه بو نادهمیزادانی ژیر نهمهیه: قورئان و فهرمودهی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ بکهن به یاسا بوخوځیان. پیوسته لهسهر ههموو کهسی لهههر وولاتی ههن خوا پهستی خوځیان بکهن بهو جۆرهی خواو پیغمهر فهرمانیان

بی داوه نه گهر واز له نایینی ئیسلام بهیئن ههر خوځیان بهرپرسیارن لای خوا. به لّام ههر شتی له توانایا هیده له نامۆزگاری کۆتایی لی نه کهن بهو جوړه‌ی بوځیان نه‌لوئ.

پرسیار/ نه گهر که‌سی نه‌یزانی له وولاتی موسلماناندا یا جگه‌ی شوینی خوځی دانیشی له‌وانه‌یه سهر بکیچشی بۆلای واز هیئان له پښوسته نایینه‌کان. نه‌ک ههر له‌بهر نه‌وه‌ی قه‌ده‌غه‌ی لی بکه‌ن. به‌لکو چهند هۆیه تر نه‌بوونه هۆی واز هیئان له پښوسته‌کانی نایین له‌بهر لاوازی بهرگری و بوونی شتی رینگه بگری له کاری پښوستی نایینی وه‌ک جیگه‌ی کاری خراپه‌کردن، نایا پښوسته له‌سهری کۆچ بو جیگه‌یه تر بکا؟

وه‌لّام/ ههر کاتی نه‌زانی که به‌راستی کۆچ کردن و روښتن بو ههر شوینی بی، ئیتر وولاتی بی باشاری، بازارپی با کۆرگایه، نه‌بنه هۆی واز هیئان له پښوسته‌کانی نایین، نه‌بی نه‌و که‌سه نه‌چی بو نه‌و جیگه‌یه، نه‌گهر له‌و جیگه‌یه‌دا نه‌ی توانی کاری نایین راوه‌ستینی کۆچی بو بکا.

نه‌گێر نه‌وه پیاوی ناوی جه‌نده‌ی کورپ زه‌مره‌ بوو، کاتی بیستی نایه‌تی کۆچ کردن هاتۆته‌ خواره‌وه‌ ووتی به‌ کورپه‌کانی سویندم به‌ خوا شه‌و له‌ مه‌که‌ ناکه‌مه‌وه، نه‌بی بچمه‌ دهره‌وه‌ من لی‌ره نه‌ترسم، نه‌خو‌ش‌یگی گرانی گرتبوو کورپه‌کانی بردیانه‌ دهره‌وه‌وه‌ له‌ رینگادا مرد. به‌و بو‌نه‌وه‌ی خوا‌ی مه‌زن فه‌رموی:

﴿وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَافِعًا كَثِيرًا وَسَعَةً﴾ وه‌ههر که‌سی کۆچ بکا بۆلای رینگه‌ی به‌رستنی خوا، ولّامی فه‌رموده‌ی خوا بداته‌وه‌ ووا‌ز له‌ ولّاتی بت به‌رستان به‌یئنه‌ی له‌بهر به‌رستنی خواو به‌شداری کردنی موسلمانان، نه‌و که‌سه ده‌ستی نه‌که‌وئ جیگای زۆرو نارامگا له‌ زه‌ویدا و ناشکرا کردنی نایین، له‌ دوژمنان جوینی بیته‌وه‌ وه‌ بالای نه‌وانیش گرانی، نه‌و زه‌وییه مه‌دینه‌یه‌و، ده‌ستیشی نه‌که‌وئ خواره‌مه‌نی و زۆر نه‌توانی نایینی خوځی دهرپری. به‌ راستی رۆزی و فه‌رو پیتی خوا په‌یه‌وندی به‌ جیگه‌یه‌کی تایبه‌ته‌وه‌ نیه، کۆچ کردن نایته‌ هۆی بی به‌ش بوون له‌ رۆزی خوا، ولّاتی خوا به‌ربلا‌وه‌

پۆزی خوا له ههموو جیگهیه ههیه، بهخشندهی خوا نایه نه ژماره، ههژاران و ههژاران و سامان و پلهی وایان دهست نه کهوئ لهو جیگانه کۆچی بۆ نه کهن که له ولاتی خویانا به خهویش نهیان دیوه. نمونهی ئهو جوړه کهسانه زۆرن نایه نه ژماره. کهواته ئهوانه دانیشتوی مه که بوون کۆچیان بکردایه پۆزی و سامان و و پلهو پێزی زۆرتریان دهست نه کهوت. به لوت سۆلانوهی بت پهستان کهچی کۆچیان نه که کرد بهی نرخی و سهرشۆری چهوسانهوهی دوژمنان رازی بون، ئهو شتانهیان به چاکتر نهزانی له لی بوردنی خوا.

﴿ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ ﴾ وههه کهسی بهیته دهروه له خانهو نیشتمانی خوی کۆچ بکا بۆلای خواو بۆلای فروستادهی خوا له پاشا بهر لهوهی بگاته جیگهی مه بهستی خوی ئهو کهسه مرد له رینگه دا با له بهر ده رگای خویایی. ﴿ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ﴾ دواپی بهراستی پاداشتی ئهو کۆچکه ره پهیدا بووه بهوهی بهلینی خوا بۆی. پاداشتی خوا پیدا بهو کهسه نهی چهنده زۆری بهوهی کۆچ کردیهوه پاداشتی کهوتوه ته سهر میهره بانی خوا.

﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾ وه خوا لی خوشبوونی پی پایانی ههیه بۆ گونا هباران، به تاییه تی بۆ ئهو کهسانه کۆچیان دواخستوه، خاوهنی بهزهیی و میهره بانهو بۆ ئهو بهندانیهی خوی نیازیان پاکه.

فهرماندانی ئهو تایه ته ته نهها کۆچ کردن ناگریتهوه. بهلکو ئهو کهسانهیش نهگریتهوه خویان ماندو بکهن به نیازی پی گهردهوه بۆ کردنی ههمو چاکهیهو بۆیان نهلوی بیکه. بینگومان خوا به تهواوی پاداشتیان بۆ نهنوسی بهوهی گهرهیی و میهره بانی خویهوه.

ههندی کس گومانیان وایه مه بهستی یه کهم له کۆچی پیغمه رهو موسلمانان ههر ته نهها بۆ ئهوه بووه رابکهن و ههلبین به تایه که یانهوه که خوا له چنگی بت پهستان و نازاردانی نهوان رزگاریان بکا که رینگه یان لی نهگرتن بۆ بهجی هیتانی پیویسته تاییه کان. واته به

وینەى ئەو كەسانە خوا پەرستى ئەكەن و پەنا ئەبەنە مزگەوت بۆ نوێژ كردن ھەتا گويان لە قيرە قيرە گالە گالە نەبێ پتويستە ئەو گومانبەرانە بزائن كۆچ كردنى پتغمەر ﴿ﷺ﴾ دورترو قوت ترە لەو شتەى ئەوان ئەيزائن، ئەو كۆچ كردنە سەربارى ئەو شتانە بە چاو ئەبينران بۆ نەخشەيكي دارپژراو بوو پيشەكەى پتغمەر ﴿ﷺ﴾ بىرى لى كردبوو كە بيبته ھۆى بنەپر كردنى بى باوھرى و لە ناو بردنى بت پەرستى، بۆ پەرەسەندنى ئالای ئيسلام، نەك لەبەر ترس و بىر كردنەو. بەلكو وینەى لەشكرى بە كارەمايى پيشەواكەى لە پەناى گەرمەى جەنگدا لەلايكەوہ بۆلايەتر بپروا، لەناو كاودا دوژمن پى ئەزانى و پەلامارىكي پتچەوانەو چاوھرووان نەكراو بداو دوژمن تەفروتونا بكا بە جوړى جارى تر سەر ھەلنەدەنەوہ.

ئەوھوو پتغمەر ﴿ﷺ﴾ كە گەيشتە مەدينە پەيمانى برايتى لە نيوان ھاوړيكاندا بەست، ئەو دلانەى لەوھو بەر ناكۆك بوون لەگەڵ يەكترى بە ھۆى رەگەز پەرستى و ھۆز پەرستىوہ ھەيان بوو بەستنى بە يەكەوہ كردنى بە براى ئايينى، لە دوايدا پتغمەر (د.خ) ھانى موسلمانانى دا بۆ جەنگ كردن و بەرگرى لە خويان و بوون و باوھريان. بەلئينى دانى بە بەھەشتى بەرين بۆ كۆزراوانى جەنگ ئەبى، رېزو سەربەستيش بۆ ئەو كەسانەيە ناكۆزرين.

كاتى وانەو فەرمودەكانى پتغمەر ﴿ﷺ﴾ جيگەى خۆى گرت لە دەرونى بى گرماناندا دەستى كرد بە چەكدار كردنيان و پىك ھينيان بە دەستەو لق و فەرماندەو ھىزى سەربازى، ئەى ناردن بەم لاو بەولادا، زۆرجاران پتغمەر ﴿ﷺ﴾ خۆى پيشەوايى ئەكردن، ئەو كارانەيش ھەموويان بۆ ئەوھوو ئاسايش و خوگرتن و بۆ موسلمانان پەيدايبى، خوشى و ئاسايشى بت پەرستان بكەوینە لەرزىن، لە دواى ئەوانە جەنگى فراوان و بەربلاوى داھەزان، بەو بۆنەوہ موسلمانان خويان و داراييان لەو رېنگەيەدا بەخت كرد، دەستى يارمەتى و سەركەوتنى خوا پەرى سەند بۆيان، ووشەى بى باوھرى سەروو نھون بوو، ووشەى خوا ھەلگراو سەركەوت.

پێویستە ئەو کاربەدەستانە خۆیان بە موسڵمان ئەزانن، بێر لە نامۆژگاری و نەخشەی
 پێغمەر بکەنەو و پەپرەوی بکەن و بیکەن بە ڕوناکی بەردەمی خۆیان، دەست بدەنە برائیتی
 یە کتری. دڵی خۆیان پاک بکەنەو لە کینەو لەبێ باوەری و خۆ ھەلکێشان و دۆستایەتی
 بێ باوەران، ڕەگەزو ھەرێم و چینیەتی پەرستن لە دلبایانا فری بدەن، گفتوگۆی خۆیان
 بەرانبەر بە دوژمنانی خۆیان بکەن بەیەک، واز لە خاچ و چەکۆش و ئەستێرە شەش سوچ
 پەرستن بھێنن، جیاوازی نێوان عەرەب و کوردو تورک و فارس و ئورو واز لێ بھێنن و
 ڕوبکەنەو قورئان، خۆ ئەگەر لە یاسای قورئان لابدەن توشیان ئەبێ بە توشی دوژمنانی
 خۆیانەو، بەو بۆنەو دوژمن بە ئاواتی خۆیان ئەگەن، ئیتر بیانەوئیان نەیانەوئ، خوا
 ئابرویان ئەباو خۆیان بە خۆیانەو خەریک ئەکەن.

ناکۆکی نێوان ڕژیمەکانی عەرەب لە دژی خۆیان و ناکۆکی ئەوان و ڕژیمەکانی تری
 موسڵمان، بە تابیەتی جەنگی ھەشت سالە نێوان عێراق و ئێران گەورەترین بەلگەی
 ئابروچونیانە، نازائری کاربەدەستان چ سودێکیان دەست کەتووە لە پشت کردنیان بۆ
 ئایینی خواو لە ڕوکردنیان بۆلای خاچ و چەکۆش و ئەستێرە شەش سوچ!!؟.

ڕژیمی بەعسی عێراق نزیکەی (١٨٠) ھزار ژن و منال و پیرو بێ چەکی کوردی
 بەناو ئەنفالەو زیندە بەچال کردووە، نزیکەی پێنج ھزار شارو دیھاتی کوردی بە
 مزگەوتەو ڕوخاندو، جگەی ئەوێ زۆر لە ھزاران بنەمالە لە کەرکوک و خانەقین و
 موسڵدا دەرکردووە ئاوارە کێردوون بە بیانویی ئەووە کوردن.

تاقمی لە ھۆزی بەنی نەجار پرسیاریان لە پێغمەر کرد، ووتیان: ئێمە بەسەر زەویدا
 ئەسورپێنەو نوێژە کاغان بە چ شێوێ بەکەین. خوا ی مەزن وەلامی دانەووە فرموی:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ
 فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ

تەفسیری زمانکۆیی

أَنْ يَفِينَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾
 وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ
 مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا
 مِنْ وَرَائِكُمْ وَلَتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا
 فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ
 كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ
 عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ
 أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرَضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ
 وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾
 وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٣﴾
 فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَى
 جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ
 كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٤﴾

[illegible]

﴿إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ته گهر ئیوه ته ترسان زیان به ئیوه بگهیهنن که سانیکی نهوتو باوهریان نههیناوه به کوشتن و پهلاماردانتان.

بۆ زانین: ترسان مەرج نیه بۆ کورت کردنەوهی نوێژ، باسکردنی ترس لێره دا به تابهتی بۆ روون کردنەوهی هۆی هاتنه خواره وه ئایته کانه، چونکه به زۆری لهو کاتانه دا ترسیان له پهیدا بوونی دوژمن ههبووه پهلاماریان بدەن له دهره وهی مه دینه وه، ئه گینا کاتی گهران به زه ویدا کورت کردنەوهی نوێژ دروسته ترس هه بێ یانه؟ به گوێره ی فەرموده ی پیغمه مەر ﷺ.

﴿إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا﴾ به راستی بی باوهران دوزمنی ناشکران بویوه ناگادارین زور به هوشیارانه.

﴿وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذْ وَأَسْلِحْهُمْ﴾ وهه
کاتی تۆ له نیو هاوری کانتای بوی کاتی ترسان له دوژمن، دواپی تو ویست بو ئه وان
نویژت بکه ی به کوژمه ل، له شکره که بکه به دووبه شهوه، دوا ی ئه وه پیوسته به شیکیان
له گهل تو راوه ست و نویژه کانیا ن بو بکه ی، وه ئه و نویژه که رانه پیوسته چه که کانیا ن
هه لگرن له بهر دلنیایی بونیان له دوژمن.

﴿ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ ﴾ دوايي کاتِي نوِيژ که ره کان سوجه دیان برد پیویسته نهو به شه که ی تریان نوِيژ ناکه ن له پشتی ئیوه وه بن و پاسه وانیتان بکه ن، دواي نه وه ی تاقمه نوِيژ که ره کان له نوِيژ بونه وه بچنه وه بُو نِیو کوری له شکره که .

﴿وَلَتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يَصْلُوا فَلْيَصْلُوا مَعَكَ﴾ وہ پیوستہ بروں بہشہ کہی تریان
نویژیان نہ کردوہو پاسہ وانیان کردوہو، دواپی ئہ وانیش پیوستہ نویژ لہ گہل تو بکہن.

﴿ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَهُمْ ﴾ وه پیوسته نهوان وهر بگرن شتی خویان بی پپاریزن له دوژمن و چه که کانیشان هه لگرن و دای نه نین.

﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَقَفَّلُوا عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ فَيَقِيلُونَ مِثْلَهُ وَاحِدَةً ﴾ ناواته خوازن که سانیکی نهوتو باوه پریان نه هیناوه نه گهر ئیوه ناگاتان له چه که کان و تفاق و کهل و پهله کانتان نه بوو دوا بی نهوان هه لمه تتان بده نی به یه که هه لمه ت و به هه موویانه وه، له نا کاودا په لامارتان بده نی و بتان کوژن و له ناوتان بده ن. که واته نابی به یه که وه نو یژ بکه ن، چونکه دوژمنان خویانیان مه لاس داوه و چا ورووانی هه ل نه که ن زیانتان بی بگه یه نن.

﴿ وَلَا جَنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى ﴾ وه هیچ گونا هنی له سه ر ئیوه نی به نه گهر ئیوه نازارتان توش نه بوو له بهر سه ختی باران چه که کان و کهل و پهله کانتان ته ر نه بوون و قورس نه بوون و نه تان نه توانی هه لیان گرن، یا ئیوه نه خوشبوون له بهر لاوازی چه که کانتان بو هه لنه گیرا.

﴿ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِناً ﴾ که ئیوه دابنن چه که کانتان و هه لیان نه گرن، به بونه ی نازارو نه خوشیه وه، ئیوه وهر گرن بی داری خو تان و هوشیاری خو تان بن نه وه که دوژمن په لامارتان بده ن. به راستی خوا ناماده ی کردوه بو بی باوه ران سزایکی نابرو بهر بو یان. نه و رسته یه به لینه بو باوه رداران که سه ر نه که ون به سه ر بی باوه راندا. که واته ئه بی باوه رداران دلیان به هیز بی، وا نه زانن که خوا فه رمانیان بی نه دا ناگیان له خویانی مانای وایه بی باوه ران سه ر نه که ون.

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَاماً وَقُعُوداً وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ﴾ دوا بی کاتی ئیوه له نو یژ بوونه وه دوا بی ئیوه یادی خوا بکه ن به راوه ستانه وه و به دانیشن و به را که شانه وه و له هه موو کاتی کاو یادی خوا هه ر به ته نها به نو یژ نی به.

﴿ فَإِذَا أَطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَاباً مَوْقُوتاً ﴾ دوا بی کاتی ئیوه پشتوتاندا و ترستان نه ما، دوا بی نو یژه کانتان به جی به یتن و دای به زین به ته وای به چوار را که ته وه به هه موو مه رجه کانیه وه. به راستی نو یژ له سه ر باوه رداران

پيويستىكى خاوهن كاته، هممو نويزى كاتيكي تاييه تي بۇ دانراوه، پيويسته لهو كاتانه دا بكرين و کوتايى بى نهيهو بيان كهن.

بۇ زانين: له هيچ كاتيكا به هيچ شيويه نويز نه كردنى بۇ نيه، هه تا له كاتي جهنگ و نه خوشى و ترسيشدا پيويسته هممو ئادهميزادىكى بالغ و ژير به گويرهى تواناي خزيان نويزه كانيان بكهن بهراوه ستانهوه بى يا به دانيشتهوه و به پالتهوه بى.

بۇ ناگادارى: دروسته بۇ كاروان و گهرۆك كورت كردنهوهى نويزى چوارى كاتى بهم پيىچ مهرجانهى خوارهوه:

۱- پيويسته ماوهى كاروانى گهشته كهى يهك سهر له (۸۴) ميل كه يهكسانه به (۸۱) كيلومترى تهواو به بى كه مى.

۲- پيويسته نهو نويزانه كورت نه كريتتهوه له كاتى خويانا بن، كاته كهيان به سهر نه چوبى يانى نويزى نه كراو له كاتى دانيشتندا له كارواندا كورت ناكريتتهوه، نويزى نه كرا له كاتى كاروانيدا كورت ناكريتتهوه له كاتى دانيشتندا. نويزى مه غريب و بهيانى كورت ناكريتتهوه.

۳- پيويسته نهو گهشت و كاروانه بۇ كارى گونا نه بى، وهك چونه دهرهوه بۇ دزى و بۇ جهرده بى ئير بۇ ههر شتى تر بى زيانى نيه، وهك خويندن و سهج و سهردانى خزم و بازرگانى و شتى تر.

۴- پيويسته نيازى كورت كردنهوهى نويز بهيى له كاتى ووتنى (الله اكبر) ي دابهستى نويز.

۵- پيويسته نويز دانه بهستى به كۆمهل له گهل پيشهواى نويزى نويز به چوارى ركات بكات.

ههروهك دروسته نويز كورت بكرتتهوه دروستيشه كۆكردنهوهى دوو نويز بهيه كهوه بهم مهرجانهى خوارهوهيه:

۱- که نوێژی عەسری هینا بۆلای نوێژی نیوەرۆ (جمع التقدیم) پێویستە نوێژی نیوەرۆ لە پیشەوێ بکری و لە کاتی دابەستنی نوێژی نیوەرۆ نیاز بهیچی بۆ کردنی نوێژی عەسری لە دوای نوێژی نیوەرۆ، لە دوای کردنی نوێژی نیوەرۆ بهیچی دواکەوتن بە گۆرجی نوێژی عەسری بکا، بۆی هەیه چوار چوارو دوو دوو هەردووکیان بکا، ئەشتوانی یەکیکیان چوار پکات بێ و ئەوی تریان دوو پکات بێ.

۲- ئەگەر نوێژی نیوەرۆ بڕایە لای نوێژی عەسری (جمع التأخیر) پێویستە لە کاتی نوێژی نیوەرۆدا نیاز بهیچی لە کاتی نوێژی عەسری نیوەرۆش بکا، ئێتر ئەتوانی نوێژی عەسری لە پیشەوێ بکا یا نوێژی نیوەرۆ بکا، مەرج نیە بەیە کەوێ بکری.

۳- نوێژی مەغریب ئەبێتە لای نوێژی عیسا، نوێژی عیسا ئەبێتە لای نوێژی مەغریب بەو مەرجانەی لای کۆبۆنەوێ نوێژی نیوەرۆو عەسری باسکران. بەلام نوێژی مەغریب کورت ناکرێتەو.

بۆ زانی: لە کارواندا کورت کردنەوێ نوێژ چاکترە لەوێ چوای پکات بکری. بۆ ئاگاداری: وەك دروستە کۆکردنەوێ نوێژ لە کاتی کارواندا، دروستیشە کورت کردنەوێیان بە هۆی باران بە قوروی لێتە وەبەم سێ مەرجانە: (۱) ئەبێ ئەو مەرجانەی بۆ کاروانی باسکران بێتە دیی بە جگەیی کاروانی (۲) پێویستە نوێژەکان بە کۆمەڵ بکری ئەك بە تەنها (۳) پێویستە نوێژەکان لە مەزگەوتای بکری و لە کاتی نوێژی یە کەمدا بن (جمع التقدیم). پێویستە مەرجە بۆ ئەو کۆکردنەوێ پەیدا بوونی باران لە کاتی هەردوو نوێژەکاندا لە کاتی سلاودانەوێاندا.

کورت کردنەوێ نوێژ لای شافعیەکان (رخستە) یانێ ئەتوانی کۆبکری ئەوێ بۆیان هەیه کورت نەکری ئەو، هەرچەندە کورتکردنەوێ چاکترە. بەلای حەنەفیەکانەوێ کورت کردنەوێ نوێژ (عزیمە) واتە نوێژ لە کارواندا پێویستە دوو پکات بکری و پێویستە نوێژی چوار پکاتی بکری بە دوو پکات. لای حەنەفیەکان نوێژ کۆکردنەوێ لە هیچ کاتی کادرۆست نیە جگە لە عەرەفو موزدەلیفە بۆ ئەو کەسانە خەریکی حەج کردن.

تەفسیری زمانکۆیی

لای زانایان به گشتی نویژی ترس به سی جور نه کری:

۱- نه مهیه: دوزمن له لای پروانگه وه بن، لهو کاته دا پیشه وای نویژ له شکره که نه کا به دوو تاqm: تاqmیکیان پروو به پرووی دوزمن نه وه ستن و نه به نه پاسه وان، تاqmه که ی تریان له پشتی پیشه واکه وه نه وه ستن و رکاتی نویژ به کومه له گه لیا دانه به ستن، دوی هه لسانه وه ی پیشه واکه بۆ رکاتی دوو ههم نه وه تاqmه نویژ که ره نیازی جیابونه وه به یتن له گه ل پیشه وادا، دوی خویان بۆ خویان رکاتی تر بکه ن و سلاو بده نه وه بچن له به رانه ر دوزمندا راوه ستن، تاqmه که ی تری پاسه وان بین بۆلای پیشه وای نویژ، نویژی له گه لدا دابه ستن له گه لی بن هه تا نرم نه به یته وه بۆلای ته حیات نه م تاqmه نیازی جویبونه وه له پیشه واکه به یتن و رکاتی تر نویژ بکه ن و له گه ل پیشه وادا سلاو بده نه وه و پیشه واکه چاوه پروانایان بکا.

۲- دوزمن له لای پروانگه وه نه بی: لهو کاته دا پیشه وای نویژ له شکره که بکا به دوو تاqm هه ردوو تاqmه که له گه ل پیشه وادا نویژ دابه ستن هه تا پیشه واکه نه چی به سوژده دا تاqmیکیان له گه لیا سوژده به ن، نه وه تاqmه که ی تریان راوه ستن بۆ پاسه وانی که پیشه واکه هه لسانه وه بۆ رکاتی دوو ههم تاqmه پاسه وانه کان بچن به سوژده دا و بکه نه وه به پیشه واکه هه ردوو تاqmه که ته حیات له گه ل پیشه وادا بخوینن و سلاو له گه لیا بده نه وه.

۳- نه مهیه: موسلمانان له نه و به ری گرانی مه ترسیدان و له گه ل دوزمندا تیک رزاون. لهو کاته دا هه ری که بۆ خوی نویژی خوی بکا به هه ر چوئی بۆی گونجا، به راوه ستان یا به سوواری، رو به روی پروانگه بی یانه؟ له راکردندا بن یانه؟ بیانوی جم و جول و هاتوو چویان لی وه نه گیری. که واته واز هیان له نویژ به هیج جوئی دروست نیه.

خوای مه زن پاش نه وه ی باسی نه وه فرماندانه ی خوی کرد که پیوسته له کاتی جهنگدا بیانزان، دوو باره ناویری نه داته وه بۆلای هاندان بۆ جهنگ کردن و نه هه رموی:

وَلَا تَهِنُوا

فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا
تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا

حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

﴿وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ﴾ وه ئیوه بی هیژ مه بن و سستی پیشان مه دهن له بو
داواکردنی کۆمهلتی بی باوه ران و جهنگ کردن له گه لیان.

﴿إِنْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ﴾ نه گهر ئیوه ی موسلمان نازارو ئیشتان بی
بگا به هوی برینداربو ئتان به دهستی بی باوه ران، دوابی نه وان به راستی نازار و ئیشیان بی
نه گا به هوی بریندار بونیانه وه به وینه ی شتی ئیوه نازرتان بی نه گا.

﴿وَتَرْجُونَ مَا لَا تَرْجُونَ﴾ وه ئیوه به ئومیدی شتیکن نه وان به ئومیدی نه و شته نین،
وهك پاداشتی گه و ره و چونتان بو ئیو به ههشت له رۆزی دووایدا، یارمه تیداتان له م
رۆزه دا، یانی ئیوه و نه وان له نازارو ئیشتا وهك یه کوان، په یوه ندی به لایه کتانه وه نی یه،
ئیه به ته مای به شیکن نه وان به ته مای نین. که واته پیویسته ئیوه چاکتر ئاره زوتان بو
جهنگی ره واهه بی و به ئارامترین.

﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ وه خوا به کرده وه ی ئاشکرا و به نهیته دهرونتان نه زانی،
هه مو شتی له جیگه ی شیاوی خویا دانه ئی له پیویست کردنی هه ندی شت و
قه دهغه کردنی هه ندی تر.

زانایان نه لێن: توعمه ی کوری نه بو یریق له هۆزی به نی زوفه زرزیکی قه تاوه ی کوری
نه عمانی دراوسی خوی له ئیو هه مانه ئاردیکا دزی، ئارده که له کونی هه مانه که وه نه رزا،

تهفسیری زمانا کۆبی

ههمانهو زرىكهى دايه دهستى زهيدى كورى سهمنى جوله كه، خاوهنى زرىكه داواى زرىكهى له توعمه كردو نهيداوهوه سويندى خوارد ناگام لى نيه، ئهويش وازى لى هيناو كهوتنه دوواى شونى ئارده رژاوه كه ههتا برديانه خانهى جوله كه كه دواى ووتى: توعمه ئهوانهى داومهته دهست، كۆمهلى له جوله كه كان شايه تيان بۆدا بۆ كردنه وهى ئهه گرئ كۆيره وه ئهه مه بهسته: هۆزى بهنى زوفر ووتيان: با بچين بۆلاى پيغمهر ﴿ ﷺ ﴾ چوون و داوايان له پيغمهر كرد بيته پال پشتى توعمهى دزى ئهه زريه، ووتيان: ئهگر وانهبى نابرومان ئهچى و توعمهيش لهناو ئهچى.

پيغمهر ﴿ ﷺ ﴾ بهدليا هات به كۆيرهى رووالته به دلى هۆزى بهنى زوفر بكا دهستى زيدنه بىرى، چونكه زرىكه لاي ئهوانه دۆزراوه تهوه، بۆ روونى ئهه روواداوه خوا فهرموى:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ
النَّاسِ بِمَا أَرَبَكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِبِينَ خَصِيمًا ﴿١٥﴾
وَأَسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾ وَلَا تَجِدُ
عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ
خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ
مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ
اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٨﴾ هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَدَلْتُمْ

عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلِ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٢٨﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ
 سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا
 رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ
 وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا
 ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدْ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿١٣١﴾ وَلَوْلَا
 فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ
 يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ
 شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ
 مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١٣٢﴾

﴿﴾ انا انزلنا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا اَرَاكَ اللَّهُ ﴿﴾ به راستی نیتمه
 ره وانه مان کردوه بولای تو نامهیه که قورئانه به راستی له بدر نهوی تو فهران بدهی له
 نیو ناده میزادا بهشتی خوا فیوی توی کردوه نهو شته به هوئی سروشه وه. یانی من تو
 هه لباردوه بوخوم و بو په یامی خوم نه که بو جگهی خوم و پزایتی نه وان.

تفسیری زمانا کوئی

﴿ وَلَا تَكُنْ لِلخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴾ وهتۆ مه به پارێزەرو لایەن گری کەسانی نادروست و ئەوانەى دژی راستین وێنەى خزمانى توعمەى دزو ببی بە دوزمى زەبىدى جولەكەى بى ناگادارى لەو دزیبەدا.

پێغمەر ﴿ ﷺ ﴾ هەرگیز پشتیوانى تاوانبارى نەکردووە، ناگونجی پشتیوانى هیچ کەسى بکا بە ناروایی، خۆى مەزن لەو ئایەتەدا کە فەرمانى داووە بە پێغمەر ﴿ ﷺ ﴾ بە قەدەغە کردنى پشتیوانى لە تاوانباران مانای ئەو نیه پێغمەر پشتیوانى کردوون، قەدەغە کردنەكە بەر لەووە بوو هەلسى بەو خراپەیه، بۆئەووە بیری ئى نەكاتهووە هەتا ببی بە ئاسایش بۆ هەموو ئادەمیزاد.

پرسیار/ ئەگەر کارى خراپە قەدەغە نەگونجی بۆ پێغمەر ﴿ ﷺ ﴾ بەهۆى ئەووە خۆى لە خۆیا خوگر و خۆپارێزە لە هەموو خراپەیه، ئیتەر بۆ ئەبى خوا ئەو باسە بەرپا بکا؟
وہلام/ بە راستى خۆى مەزن فەرماندانى خۆى رووبی ئەکا بۆ لای پێغمەر لە هەموو کاتیكا، چونکە ئەو شتانه فەرمانە لەلایەن گەورەى بەرزو بەرزتر بۆلای بچوک و بۆلای خوارووەى خۆى هەتا هەموو کارى چاک و خراپ بۆ پێغمەر ﴿ ﷺ ﴾ رۆن ببێتەووە لە پێشەو ناگادارى بکا لە چۆنیەتى هەموو رووداویكا.

﴿ وَأَسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾ وهتۆ داواى ئى خوشبوون بکە لە خوا بۆ ئەو شتانه هاتوو بە دلتا بۆ سزادانى ئەو جولەكەیهو پال پشتى کردنى توعمەى دزو هۆزەكەى. بەم جوړە نامۆزگاریانەى خوا بۆ پێغمەر بۆ ئەو یە پەپرەوانى ئەو بیکەن بە دەستور بۆخویان. بە راستى خوا ئى خوشبوونى زۆرە بۆ ئەو کەسانە داواى ئى بوردن ئەکەن، میهرەبانە بۆیان.

﴿ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الدِّينِ يَخْتَلُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَانًا أَتِيمًا ﴾ وهتۆ پارێزدارى مەكە لە کەسانىكى ئەوتۆ ستمیان کردوو لە خویان بە دزی کردن و لایەنگرى تاوانبار. بەراستى خوا خوشى ناوى کەسى ناپراستە بە زۆرى بە هۆى دزینى ئەو زریبە، زۆر گوناھبارە بەوێ بە ناپرەوا ئەو جولەكەیهى کردوو بە دزینى ئەو زریبە.

بۆ زانین: ئەو توعمە ناوەی کە دزی کردبوو دواى ئەو ڕوداو هەڵهات و لە ئاین وەرگهراو چوو بۆ مەکه، لەوێش چوو بۆ دزیی لە مَالِیک و کونى کردە خانووەکیان، بەردی کەوت بەسەریاو کوشتی.

ناوەڕۆکی مانای ئەو ئایەتەنەى پێشوو هەر چەندە بە ڕووالەت ڕوویان پێ کراوە بۆلای پێغمەر ﴿ﷺ﴾ بەلام هەموو کەس ئەگرێتەو. بە تايهتی دادوهران و فەرمان ڕەواو کار بەدەستان، ئەو کەسانە خراپەکارن نابێ پشٹیوانیان لى بکری. بە راستی تۆلە لە هەموو کەسانى ئەستێى کە درۆزن و ستم لە جگەى خوێان بکەن.

﴿يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ﴾ خوێان ئەشارنەو لە ئادەمیزادو شەرمیان لى ئەکەن و ئەترسن ئازاریان بدەن، لە پەنهایدا دژی راستین و، خوێان لە خودا بۆ ناشاردێتەو، لە خوا ناترسن و شەرم ناکەن، هەر خراپەشایانە بۆ ئەوێ شەرمی لى بکری و لى بترسی.

﴿وَهُوَ مَعَهُمْ﴾ وە خوا لەگەڵ ئەو کەسانەى بە نهيى دليان ئەزانى و هیچ شتى لە خوا پەنھان نیە. ئەو ئایەتە پێرۆزە بەسە بۆ ئەو کەسانەو ئابرویان ببا، بە هوى بى شەرمى و ئەترسانیان لە خواو ئەیشزانن خوا ئاگادارى هەموو شتیکە.

﴿إِذْ يُبَيِّنُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا﴾ کاتى ئەو کەسانە شەوى پیلان دروست ئەکەن، درۆ بوختان ڕێک ئەخەن بە شتى خوا ئەو شتە پەسەند ناکا کە بریتى لە دزی کردنى توعمەو ئەدرد زینى ئەوزرێتە ئەدا بەسەر ئەو جولەکەىداو سوێندى درۆ ئەخوا. لە نێوان خوێانا ئەیان ووت: پێغمەر سوێندى موسلمانان وەرئەگیرى و باوەر بە جولەکەکان ناکا، خوا ئەزانى بەشى ئەوان ئەیشارنەو و ئاگادارە.

﴿هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَاءَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ئێوهى باوەردار ئاگادارن، ئێوه بەرگری و پارێزەرى لە توعمە و خزمەکانى ئەکەن کە بەو بۆنەو موسلمانان لە زیندەگانی جیهاندا. هەندى لە زانایان ئەلین: ئەو ئایەتە گفتوگۆیە لەگەڵ خزمانى توعمە، یانى ئێوه لایەنى توعمە ئەگرن لە ژيانى جیهاندا.

﴿ فَمَنْ يُجَادِلْ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ دواى چ كەسێكە دژایەتى خوا بكاو بەرانبەرى راوەستى و بەرگرى بكا لە توعمە و خزمەكان توعمە لە رۆژى ھەڵسانەویمان لە گۆرەكانیان، ھىچ كەسى ئەو توانایى نىە و ھەمو كارى بەدەستى خواىە لەو رۆژەدا كەفەرمان ئەدا بخرێتە نۆ ئاگرەوھو سزایان ئەدرى. بەو ئایەتە قەدەغە كراوە یارمەتى دانى ستەمكاران.

﴿ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴾ یا چ كەسێكە بەسەریانەوھ بى و ئاگادریان بكاو بیان پارێزى لە سزا لە رۆژى دووایدا و بى بە پارێزەریان. بیگومان ھىچ كەسى ئەو توانایە نىە. ﴿ وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءً أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ﴾ وھەر كەسى كارێكى خراپ بكاو ئازار بە جگەى خۆى بگەيەنى و نیازى وایى تاوانى بەدا بەسەر كەسى تردا. بە وێنەى درۆ كردن لە گەل قەتادەى خاوەنى زریكەو لە گەل زەیدى جولەكە، یا ستەم لە خۆى بكاو سویندى درۆ بخواو بوختان بكا بە كەسى تردا و ھاویش بۆ خوا داينى.

﴿ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهُ بَعْدَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾ دواى ئەو كەسە داواى لى خۆش بوون بكا لە خوا و پەشیمان ببێتەوھ لەو گوناھانە كردووەتى خواى دەست ئەكەوئ بەوھ لەو كەسە خۆش بى لە گوناھەكانى و مېھربانە لە گەلئيا . ئەو ئایەتە ھانى ھەموو گوناھباران ئەدا بۆ پەشیمان بوونەوھ لە گوناھ . بەتایبەتى توعمە و خزمەكانى .

دواى ئەو فەرمودانەى پیشوو: خوا بۆمانى پون كردۆتەوھ پێگەى دۆزینەوھى پەشیمان بوونەوھ لە گوناھ. پرونى كردووەتەوھ گوناھ ھەرچەندە زۆرو گەورەبى، یا كەم و بچو كبی نابنە ھۆى وەرە گرتنى پارانەوھو پەشیمان بوونەوھ لە ھەر كاتێكا داواى بكا.

﴿ وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ وھەر كەسى گوناھى بكاو بیهوئ بیدا بەسەر كەسى تردا پاكبى، دواى بە راستى ئەو كەسە تۆلەى لەو گوناھەى لەسەر خۆیەتى و بۆ خۆى ئەگەر پتەوھو، خوا ھەموو شتى ئەزانى. بە تايبەتى فەرماندانى بە پرینى دەستى دز.

﴿وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا﴾ وهه‌ر که‌سی گونا‌هیکی بچوک بکا یا گونا‌هی به هه‌له بکا. یا گونا‌هیکی گه‌وره‌یی، یان به‌ده‌ستیان قه‌س بی‌کا، له پاشا نه‌و گونا‌هه بگریته که‌سی تری بی تاوان. بیته هوی له که‌دار کردنی، بو نه‌وه‌ی نه‌و که‌سه توله‌ی تاوانه‌که‌ی هه‌ل‌گیری، به وینه‌ی تو‌عه‌مه که نه‌و زر‌یه‌ی دزی دایه پال زه‌یدی جو‌له‌که.

﴿فَقَدْ اُحْتَمِلَ بُهْتَاماً وَاِثْمًا مَبِيناً﴾ دوايي به راستی نهو کهسه بوختانيك و گوناھينيكي ناشكرای هه لگرتوو، نه ندازه يان له گه ورهيدا ديارى ناكري، چونكه نهو كهسه گوناھار بووه به كردنى نهو گوناھه، تاوانباريشه بهو بوختانه داويه تيه پال كه سيكي بي تاوان. كه واته له يه كه كاتدا دوو گوناھي كردوو.

بۆ زانین: بۆختان کردن دوو جورە:

(۱) کہسی گوناہ نہ کاو نہیداته پال کہسی تری بی تاوان.

(۲) کەسێ خۆی گوناھی نەکردوو، بەلام بوختان نەکا بە کەسێ تری بێ تاواندا، ئەو کەسانە وەك دەستیان قەس ئەژمێرێ کە تۆلەی زۆر گەورەیان سەختە، خزمەکانی توعمەیی دز، ئەیانزانی کە توعمە زریکەیی دزیووە کەچی بیان ووت: تۆ لای پیڤەمەر (د.خ) سوێند بچۆ کە من نەم دزیووە، بێ شەرمانە داوایان لە پیڤەمەر کرد کە بەرگری لە توعمە بکاو بپاریزێ لە تۆلەی دزینی ئەو زڕییەو بیداته پال ئەو جولەکیە، بۆرون کردنەوێ ئەو باسە خوا فەرموی:

﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ﴾ و نه گهر گه وره ی خوا به سهر تۆ نه بوايه که سروسى بۆ ناردی و له راستی و ناوه پۆکی پرووداوه که ناگاداری کردی و، میهره بانی و به خشندهیی خوا نه بوايه که تۆی له نیازی سزادانی زهیدی جوله که و له باوه پ بۆ کردنی توعمه ی کوری نه بو یریف لایدا ی.

﴿لَهُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضْلَوْكَ وَمَا يَضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسِهِمْ﴾ به راستی و یستیان تا قمری له
هوژی بهنی زوفهری خزمانی توعمهی دزو نیازیان وابوو که تو وهر بگیژن له فه رمانی

راستی و بت خهله تین له گهل ئه وهیشدا ئه یانزانی روداوه که چۆن بهو، له ریگه لاناوه
و کهس ناخهله تین مه گهر ههر خویان وهر گیرن له راستی، چونکه تاوانی ئه و کاره
بو خویان نه گهر پته وه.

﴿ وَمَا يَصْرُوكَ مِنْ شَيْءٍ ﴾ وه ئه وان زیان به تو ناگهیهن هیچ شتی، تو له ژیر
پاراستنی خوادای، ئه و شته ی هات به دلی توودا که یاسا به سه ریج تاوانا دابه زیتی به
گویره ی دهر که و تووی روداوه که بوو که زریه که یان له مالی زهید دهر هینا، به و بۆنه وه
ویست دهستی زهید بری.

ئه و ئایه ته به پونی بۆمان دهر ئه نجا که پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ لایه نی توعمه ی نه گرتوه که
خوی و هۆزه که ی له په یمان لایانداوه، ههر گیز پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ نه یویستوه دهستی زهید
بری له بهر دلی ئه وان، پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ ته ماشای دهر که و تنی زریه که ی کردوه له خانوی
زهیدا هینایانه دهری.

﴿ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ﴾ وه خوا ناردویتیته خواره وه نامهیه که بریتیته له
قورئان که یاسای هه موو روداوکی بو پون کردویتیته وه، ناردویتیته سه ری تو هه موو ئه و
فه رمانانه له قورئاندا، هه موویان له جیگه ی شیایی خویانا دانراون، به تو ی ناساندووه
کاری ره و او قه دهغه.

﴿ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ﴾ وه خوا فیری تو ی کردووه شتی تو ئه و شته ت نه زانیوه،
به هۆی سه روشه هه موو کاریکی نه یی پی ناساندووی. به تایه تی پیلانی هۆزی توعمه که
له شه ودا بریاندا بوو که تو لایه نی ئه وان بگری.

﴿ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴾ وه گه وریه ی و ریزگرانی خوا به سه ر تووه گه وریه،
چ شتی بی گه وره تر له وه ی تو ی کردووه به فروستاده و کردویتی به پیشه وای هه موو
ئاده میزاد. به تایه تی تو ی پاراست له هه له وه هه ل خلیسکان و فیری کردن شتی تر نه ت
ئه زانی.

ئەو ئایەتە بەلگەن لەسەر ئەو بۆ هیچ کەسێ دروست نیه لایەنگری هیچ کەسێ تر
بکا بە بوون و نەبوونی هیچ رووداوی، پێویستە فەرمان پەوا لایەنی هیچ کەسێ نەکری لە
باوەرداران و لەی باوەردان هەتا پێویستی رووداویان بۆ دەرئەکە. پەیداوونی شتیکی
دزراو نایتە هۆی فەرماندان بەسەریا مەگەر پاش روون بوونەوه.

پاش ئەو هی خوای مەزن لە ئایەتەکانی پیشوودا باسی ئەو کەسانە کرد بە شەودا
کۆریان بەست بۆ پێردان لەسەر گفتوگۆی ناپەوا و یارمەتی دانی گوناھباران، دوایی
باسی ئەو کەسانەمان بۆ ئەکا کە زۆربە ی چەکانیان چاکە ی تێدانیەو ئەفەرموی:

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ
أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ
ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَن
يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ
سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُؤَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ
مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ﴾ هیچ چاکەیه نیه لە زۆربە ی
چەغە ی تاقمی توعمەدا، بە تاییەتی ئەو پیلانە نەیتیە بەشەوا رێکیان خست بۆ رزگارکردنی
توعمە مەگەر چەغە ی کەسێ فەرمانی دابی بە بەخشینی دارایی بە ئی قەوماوان و بە
هەزاران.

﴿ أَوْ مَعْرِفِ أَوْ إِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ ﴾ یا فرمانی دابی به پهرستی خواو به شتی یاسای نیسلام پهسند کردی. وهك دهست گیرویی کردنی نادهمیزادو ههموو شتی لای یاساو لای نهقل چاکئی. به چاکه نهژمیرئی به رووپیکی گهشهوه گفتوگو له گهل دانیشتون بکری یا فرمانی دابی به ناشتهوایی پهیدا کردن له نیو نادهمیزاد، لیلی دوژمنایه تی نیوانیان نه هیلتی، به مهر جی له سنوری یاسای به ریژی نیسلام دهر نه چی.

نهو نایه تانه ههر چه نده دهر باره ی چغه کردنی تاقمی توعمه هاتوته خواره وه. به لام ههموو چغه به بو کاروباری نادهمیزاد بکری نهی گر نه وه. به راستی نهو نایته جیگه ی کزبون وهی ههموو چاکه ی تیدا باسکراوه.

پرسیار/ وهك باسکرا زور به ی چغه چاکه ی تیدا نیه. به راستی وهك نه زانری چغه له نیو یه کزیدا نه کری دهر باره ی بازرگانی و پیشه سازی و کشت و کال و شتی تردا لهو شتانه په یوه ندیان به گوزهران و بورژانه وهی دانیشتون وه هیده، نایا نهوانه ییش چاکه یان تیدا نیه؟ وه لام/ نهو شتانه ی چاکه ی روتیان تیدایه نه گهر له سنوری یاسای ناین دهر نه چن زور چاکن بگره وایش نه یی نهو چغانه پیوستین به گویره ی یاساو نهقل و نه ریت له کاتیکا ژیان و بورژانه وهی نادهمیزاد یان پیوه به سترایی.

﴿ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ إِنْشَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ ﴾ وه هدر که سی نهو سی شتانه ناوبراون به جیان بهیتی له بهر داوا کردنی ره زامه ندی خوا. فرماندان به چاکه ههموو کاتی ههر چاکه به. به لام کاری کردیان له بهر خوا نهك بو پهیدا کردنی پلهو پایه، زور گه وره تره له وهی ناموزگاری خه لکی بکری و کاری چاکه یان بو رون بکریته وهو خوی کاری پی نه کا، بگره له لایه ن خوی مز نه وه نه بیته هو ی سزادان، فرماندان به چاکه ریگه به بو کردنی چاکه و مدبه ست بریتیه له کاری کردنی، نه گهر کاری پی نه کری سودی بو ناموزگاری که ریه.

﴿ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾ دوا ی نیمه نه به خشین بهو که سه پاداشتی زور گه وره نه یه نه ژماره وه ههموو شتی له چاو نهوا به کهم دابری.

تهفسیری زمانا کوی

﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ﴾ وهه ره کهستی دوزمنایتی
فروستادهی خوا بکاو بی فرمانی بکا له دوای نهوی بوئو کهسه راون بیتوه ریښگی
راست و پانغویی به هوی ناگادار بوونی له سهر کاره به هموو کس نه کراوه کان که
به لگن له سهر راستی پیغمهر ﴿ﷺ﴾.

﴿وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ وه دواى جگهى رېگهى باوه‌داران بکهوئى، زانايان نه‌لئى: نهو نايه‌ته له باره‌ى توعمه دزه‌وه هاتوته خوار. به‌لام هه‌موو که‌سانئ نه‌گرېته‌وه که کرده‌ويان وينه‌ى نه‌ويئ.

﴿ تُولِيهِ مَا تَوَلَّى وَتُصْلِيهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَ تَ مَصِيرًا ﴾ وە ئیمە ئەو ئەگێڕین بەسەردار و خواوەنی ئەو شتە خۆی سەرداری کردووە و بۆخۆی هەلبژاردووە لە گومرایی و لادانی لە راستی و خۆی و بۆ خۆی سەربەستە لە هەر کاریکا ئەیکاو، ئیمە ئەو کەسە ئەخەینە دۆزەخەو و دۆزەخ خراپ جینگە گەرانەو وە.

ئەو ئايەتە چەندىن سودى تېدايە:

۱- فرموده‌ی خوا (تَوَلَّیْهِ مَا تَوَلَّی) ناماژه‌ی ناشکرایه ناده‌میزاد سهر به ستن و نابرین به

ریگہدا بو ہیچ کاری

۲- (مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى) بەلگەيە لەسەر ئەمەى ھەر کەسێ بە وردی گەرا بە شوێن راستیدا ڕینگە نەدۆزێیەو ەئو کەسە بیانوی لی وەرئەگیرێ بە وێنەى کەسێ بانگی ئیسلامی پێنەگەیشتی، بە مەرجی ڕوبکا بۆلای راستی و کار بەراستی بکا ھەر کاتێ راستی بۆ دەرکەوت.

۳- نادمیزاد داوای شتیکی لی نه کری بیزانی له بهلنگه یه کهوه، بهر پرسیارنیه لای خوا
نایا له راستیدا وایه یا نه؟، نهوهی داوای بۆ بکری له نادمیزاد گهرانه به ووردی بۆ
راستی به گویرهی توانای خوی ههتا دهستی له ههموو بهلنگه نهبرئ، نه گهر توشی راستی
بوو نهو کهسه نه بی به خاوهنی دوو پاداشت: بۆ کردنی نهو شتهو بۆ گهران به شوین
راستیدا.

۴- پرسیار له پیشهوا شافعی کرا له نایه تی به لگه بی له سهر (الأجاع) نه فهرموی (۳۰۰) جار قورئام خویند هه تا ئه م فهرموده یه ی خوام ده ست کهوت (وَبَتَّعْ غَيْرَ سَبِيلَ الْمُؤْمِنِينَ). که واته دوا کهوتنی باوه داران پیویسته، ریگهی نه وانیش کۆبونه و ه یانه له سهر ههر شتی بی.

ههر کاتی یه کیتی نه ته وه کان بنچینه ی له سهر یه کیتی بیرو باوه دارابی، پیویسته پهرستراوه کهیشیان یه کبی و خویان یه کبی، نه و کاته سهر کهوتیان مسوگر نه بی، نه گهر نیازو بیرو باوهرو پهرستراوه یان زۆربون و پارچه پارچه بن سهر کهوتیان بۆ ناگرنجی، بۆیه خوای مهزن فهرمان نه دا به پهرستی خوا به ته نهاو هاو بهش بۆ خوا دائه نری و نه فهرموی:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا
﴿١١٦﴾ إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنْشَاءً وَإِنْ يَدْعُونَ
إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَا اخِذَنَّ
مِنْ عِبَادِكْ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَا ضَلَّ عَنْهُمْ وَلَا مَنَينَهُمْ
وَلَا مَرْتَهُمْ فَلْيَبْتَكَنْ أَذَانُكَ الْآنَ لَعَنَهُمْ وَلَا مَرْتَهُمْ
فَلْيَغْيِرْ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا
مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾

يَعِدُّهُمْ وَيُمْنِيهِمْ وَمَا يَعِدُّهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٥﴾

أُولَئِكَ مَاؤُنْهْمُ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢٦﴾

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ

جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعَدَ

اللَّهُ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴿١٢٧﴾

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ ﴾ به راستى خوا خوش نابی که هاوبه شى بۆ نهو دابنرى له پهرستندا بمرئ له سهرى. نهو نايته هاتوته خواروه ده باره ي پياويكى به سالاچوو كه چوو خزمهت پيغمهر ﴿ ﷺ ﴾ ووتى: من له مه وپيش چوبومه خواروه له گونا گوناه كردندا. به لام لهو كاتهوه باوهرم به خوا هيتاو هاوبه شىم بۆ دانه ناوهو ناسيومه، جگه ي خوايش كه سم نه كروه به سهردارى خوم، له بهر نهو ه ي پهلامارى گونا هم نه داوهو په شيمان بومه تهوه له گونا هه كام نه بى خوا چ شتيكم بى بكا، بهو بونهوه نهو نايته هاته خواروه هه ندئ تر له زانا يان نه لئين: هاتوته خواروه ده باره ي توعمه ي كورى نهو بريق كه له سهر هاوبه شدانان مرد.

﴿ وَيَفْقَرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ وه خوا خوش نه بى له شتى جگه ي هاوبه شدانان بى بۆ خوا نه گهر په شيمان بيتهوه به راستى له بۆ كه سى ئاره زوى هه بى لىي خوش بىي. ناوه روكى نهو نايته هه موو كه سى نه گرتهوهو هه موو گونا هى نه گرتهوه، به په شيمان بونهو هيش له هاوبه شدانان، نه گهر مروفيكى گونا هبار بمرئ و په شيمان بوبيته، بۆ نهو كه سه هه واله ي ئاره زوى خوايه.

﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ وهههه كهسئ هاو بهشی بۆ خوا دابنئ به بت و جگهی بت له گۆر په رستی و پیران و کار به دهستان و سامان، دوابی به راستی ئه وه كهسه له رپگهی راست لایداوه به لادانیکی دووردریژ و بی کۆتا.

هههههه له باسی مانا کردنی ئایه تی (٤٨) له سوره تی ئهلبهقه ره دا باسی دوویات کردنه وهی هه ندئ له ئایته کانی قورئان کرا بۆ هه ندئ رووداو بۆ دوو جار یا زۆر تر، له سوره ته شیدا جاری تر وینه ی ناوه روکی ئه وه ئایه ته ی (٤٨) ی ئه م سوره ته ش لیره دا دوویات کرا وه ته وه، ئه بی هوی ئه وه دوویات کردنه وه چ شتی بی که له زۆر شوینی قورئاندا هه ن؟

وهلامی دوپات کردنه وهی هه ندئ ئایه ت له بهر ئه مانیه: ئه بی بزانی قورئان یاسای ده ست کردو نامه ی هونه ری نیه باسی رووداوئ بکا یه ک جار بگه رپته وه بۆلای ئه وه یاسایه كهسئ بیه وی کار به و یاسایه بکا. به لکو قورئان نامه ی راغوویه، نامه ی شاره زایی کردن و سه پاندنی ره ووشتی به رزو به رپژه بۆ ئاده میزاد، ئه وانیش پێك دین و ئه چنه میشكه وه به هاوردن و بردنی چهنه مانایه كه پیوستین و بخړینه دهرون و میشکی ئاده میزاده وه، له هه موو باسیکا كه ئاماده بکړین بۆ وه گرتنی مانای مه به ست پێك نایه ن بۆ ئاده میزاد له هه موو روپنکه وه به باشی به جگهی دوویات کردنه وهی باسه که، بۆیه ئه بیئری خواهن بیروباوه رو خواهن رامیاریه کان و ئه وه كه سانه ی ده ستوری کۆمه لایه تی و سروشت و ره ووشتی ئاده میزاد ئه زانن و له چۆنییان شاره زان بۆ چهنه جاری مه به سه ته کانی خویان له خوتبه و گفتوگۆیا نا دوویات ئه كه نه وه له ووتاره کانیدا، هه روه ها ئاده میزاد له توانایانا نیه و زوربه یان ناگه ن له هه موو کون و قوژبن و چۆنیه تی هه موو رووداوئ به یه کجار به و بۆنه وه باسمان کرد پیوسته یه ک خوا بناسین بۆ ئه وه ی بتوانین و نه شه لژین به ئاواتی خۆمان بگه یین له بلاو کردنه وهی ئاین و به ره ه لستی کردن له دوژمن. ئه بی له بیرمان نه چی په یدابوونی بیروباوه رو تاقم و پارتی زۆر یه که مین هۆن بۆ گزبونی یاسای نیسلام و بی هیزی

موسلمانان. بۆ نمونه پاش ماوهیه دواى هاتنى تاینی ئیسلام ناگر پهرسته کان له نێو نهتهوهی فارسیدا پارت و بیروباوهری زۆریان خسته نێو موسلمانان بۆ گۆرانیان و گومان پهیدا کردیان له تاین و شلهزاندیان له دژی یه کتری، له زۆر کاتا به ئاواتی خراپی خۆیان گهیشتن.

پاپاکان و پاشاو کار به دهستانى بچ باوهپان و فهرمان رهوایانی ساویلکهی موسلمانان. به تایبتهی خاچ پهستانی ئوروپا و زاوینییه کان ئهوانیش له کۆن و تازهدا پارت و تاقم و شاگردو ستونی پێچه میان له نێو موسلماناندا پهیدا کرد، بهو بۆنهوه ههولێکی زۆریاندا بۆ پهیدا کردنی گومان و دووبه رهکی له نێو دهرونی موسلماناندا. به تایبتهی بیرى بچ خواى و خسته دلیان و بچ نرخ کردنی تاین له ناویانا، بۆ پشت گیری مه بهستی خۆیان یارمهتی زۆریان و هرگرت له دابه زینی لاوازی کردنی باوهپداران به گۆرینی جل و بهرگی ناشایسته بۆ ژنان و مۆدیلى و که دژی پهیرهوی ئیسلامن و به بلا و کردنه وهی خواردنه وهی مهی و کردنی قوما و ناماده کردنی جینگهی داوین پیسی بچ ئه ندازهی به بی ترس، بهو بۆنهوه کتوی سهختی تاین به گورجی کزو لاوازیوون. ئه گهر ههروه ها بپروا تروسکهی نامیتهی و نهتوتهوه، بۆ ئه و رووداوانه موسلمانان به گشتی و زانایان به تایبتهی و کار به دهستان به تایبتهی تر بهر پرسیارن.

خواى مهزن باسی ئه و که سانهی بۆ کردین هاو بهشیان بۆ خوا دائه نا له په رستیدا له و نایه تانهی پێشودا. عه ره به کان بهر له ناردنی پێغه مه ر ﴿ﷺ﴾ گومانیا ن وابو فریشته کان کچی خوان. دواى خوا باسی چۆنیه تی کرده وهی ئه و بچ باوهپانه مان به روونی بۆ ئه کاو ئه فهرموی:

﴿إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَّا﴾ ئه و بت په رستانه ی عه ره ب نا په رستن له جگه ی خوا مه گهر چه ند په رستراویکی مینه، بۆیه به گویره ی بیروباوهری خۆیان و بۆ په رۆزی ناوی بته کانیا ن ئه نا به ناوی ژانه وه، وینه ی ئه وانیان ئه کیشا به وینه ی ژنان و شخلی ژنانه یان نه کرد به به ریا نا، وهك لات و عوزاو مه نات، به لایانه وه وابو ئه و بتانه له وینه ی کچه کانی

تهفسیری زمانکۆبی

خوان و له خواوه نړيكن. به لّام كه ماوهی زړوريان به سهردا تيپهري به وېشه ووه نه و هستان
 به كسهر كړدنيان به خواو بروايان وابو نه وان پوړی دروست كهرن. به داخه ووه
 ساويله كه كانی نهم سهرده مدي نيستا وایان لي هاتووه كه پيره كانی ته ريقهت زبان و سود
 نه به خشن به ناده ميزاد، بي شهرمانه نه چنه لای گوري مردووه كان و له وان نه پارينه ووه، له
 كه سي له وانه سهر به ته ريقه تانن لي م بيست ووتی: گييا به بي ده ستوري فلان پير سهوز
 نابي و لای كه سي له زانا گه ووه كانيان نمو گفتو گويهی كړدو نه ویش دهنگی نه نه كړد.

﴿وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَّرِيدًا﴾ وه ناپه رستن له ناوړو كا مه گهر شهيتانی زړويخې
 له په رستنې خوا دا، چونكه همر شهيتان فهرمانی پيداوون به په رستنې كان و نه و بېرو باوړه
 خراپه. كه واته له بنه په تدا شهيتان په رستن.

﴿لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا﴾ خوا شهيتانی بي بهش كړدووه له
 ميه ره بانی و بهزهی خو، شهيتان ووتی: به راستی من وهر نه گرم بو خوم له بنده كانی تو
 به شيكي پيوست كراو، بيژراوه له هه موو هزاريكا نوسه دو نه ووهو نزيان به شي شهيتان،
 يه كه كه سيان به شي خوان. نمو رسته يه به لگه يه له سهر نه ووهی شهيتان نه وپهري دوژمنی
 ناده ميزاد.

پرسيار/ له و رسته يه ووه واده نه كه و شهيتان كه سيكي راسته قينه يه و هه موو هيژو
 بروايكه بوخوی گفتو گز نه كا به را بهر خوا نایا نه بي به و جوړه بي يا مانايكي لي نه دري ته ووه
 به جوړی تر.

وه لّام/ هه موو كه سي له ناده ميزاد ناماده يي تيدا هه يه بو كړدنې كاری چاك و كاری
 خراپ، به راستی مه به ست له و به شهی شهيتان خو ناماده كړدنې شهيتانه بو نه ووهی ناده ميزاد
 كاری خراپ بكا.

بو زانين: له وانه يه هه ندی كس بلين: شهيتان همر نه بو ووه نابي، به راستی بېر كړدنه ووه
 له شهيتان كه ده سه لاتی پيدا كړدووه به سهر نه قلی ناده ميزادا له پوړيكا بو ووه زانين و

زانست بریتیه بووه له چەندین ووشەییە بێژری له نیو ریزی قوتابیەکاندا، بریتی بووه له چەندین دێر لاپەرەیی نامەکانی پرکردووەتووه، سەری نەکیشاوه بۆلای کار پێ کردن مەگەر کەمجار. بەلام لەم رۆژەدا بە راستی بیرۆکەیی شەیتان بە هەموو ماناکانیۆه گەراوه بە چیرۆک و پرو پوچ و بێ بنچینە، دواى ئەوەی زانست بەراوردکارە بۆ هەموو راستەقینەو بنچینەییە بۆ هەنگاوێ هەنگاوی بۆ بیهی و خواوەنی هێرە لە هەموو گۆرەپانیکا کاریکی بە هەموو کەس نەکراوی وایە ئاسن ئەخاتە جۆلە بە هەزاران مەتر بیری بە ماوەیەکی کەم، ئەفڕی بە هەوادا بۆلای مانگ و مەریخ و لەناو ئەوانە گفتوگۆ ئەکەن لە گەڵ دانیشتوانی زەویدا. کەواتە زانست بەشی شەیتان ناھێلێ هەتا بیر لە شەیتان بکەینەوه؟

لە وەلامدا ئەبێژری زانستیش دوو جۆرە: چاک و خراپ، خراپەکیان بەشی شەیتانە، ئێمە گومان نابەینە هیچ کەسێ لە نرخی زانست و سودەکانی کەم بکاتەوه، بە راستی زانست هێزو سامانیکی گەورەیه. ئادەمیزاد پێزیستان بە زانست هەیه بە وێنەی پێزیستان بە ئاو. بەلام هیچ کەسێ نیە ئەزانێ کە زانست بە تەواوی وەک ئادەمیزادە لە ئامادەبوینا بۆ کاری چاک و خراپ. بەراستی هەرکاتێ زانست پرووی پێ بکری بۆلای چاکە خواردەمەنی ئەپرەخسینی بۆ کەسانی برسی و بەرگ بۆ رۆوتالەکان و چاک کردنەوهی نەخۆشەکان. کاتێ زانست پرووی پێ بکری بۆلای خراپە دانیشتوان ئەکوژی و ئاوەدانی کاول ئەکا، خراپە جینگەیی رامیاری ئەو شەیتانەیی ئێمە باسی ئەکەین و مەبەستمانە، بە راستی زانیاری ئەمڕۆ بەدەستی رامیارەووەی پوی پێ ئەکا بۆلای لەناو بردن و کاول کردن و دەستەلات پەیدا کردن و چەوسانەوه.

بە راستی بەشی شەیتان بەهەر شێوەیە ئارەزووت هەبێ دوپات ئەبێتەوه بە پێشکەوتنی زانیاری و گەشەکردنی، چونکە یاریدەهانی خراپە لە رابوردوودا خۆیان چەکدار ئەکرد بە چەکی بازوو لەش. بەلام ئێستا دواى ئەوەی زانست ئەم دەستەلاتەیی پەیدا کردووه، تا قەمى شەیتان خۆیان چەکدار ئەکەن بەزەرپەو بە چەکی خراپ بۆ نەهێشتنی شارستانی و بۆ داگیرکردنی جیهان، ئەو کەسانە خۆیان شەیتانن و دوزمنی خواو ئادەمیزادن، ئەو

خوێندنگایانه ئیستا لێره لهوێ بڵاوبونهتهوه زۆریان بهشی شهیتانن و باسی ئاین و پهوشتی بهرزیا تیدا ناخوێنلرێ. ههر بهو جوړه ولامی شهیتان نهدهنمه که خوا ئامازهی پێ کردووه به فهرموده‌ی خۆی (لَا تَخْذَنْ مِنْ عِبَادِكْ نَصِيْبًا مَّفْرُوْضًا). ناوه‌پۆکی ئهم ئایه‌ته‌ی خواو ره‌ویشه که نه‌فهرموی:

﴿وَأَصْلَحْتَهُمْ وَلَا مِّنْهُمْ﴾ شهيتان ئه‌لّين: سويتدم به‌خوا، من به‌نده‌كاني تو لائه‌دهم له ريگه‌ي راست به‌هوي رازانه‌وي كاري پوچ و خراب كه ئه‌يان ريژمه‌ده‌رونيان، وه‌ايان لي ئه‌كه‌م به‌ته‌ماي مانه‌وي زور بن له‌جيه‌ندا خويان نابهنسځ به‌كاري راست و چاكه‌وه، به‌يي شهرمانه ئه‌لّين: نه چاك هه‌يه نه خراب. نه به‌هه‌شت هه‌يه و نه‌دوزه‌خ. زيندوبونه‌وه هه‌ر نيه، سامان و دارايي بسازينه و به‌خوشي بژيي و بي دلي خوت مه‌كه، نه‌وانه هه‌موويان لادانه له ريگه‌ي راست به‌هوي شهيتانه‌وه، من ئه‌خه‌مه نيو دليان چه‌ندين ئاواتي پرپوچ له دريژي ئه‌مه‌ن و له‌وه‌ي زيندوبونه‌وه سزادان نيه‌و له گه‌يشتيان به‌ئاواتي خويان له‌سه‌ر خه‌يال بژين، هه‌نديكيان بره‌ويان به‌خوا نيه، هه‌ندي تريان ئه‌لّين: له دواييدا په‌شيمان ئه‌بينه‌وه، خوا ميهره‌بانه‌و رزگارمان ئه‌كا له روي پرسيارو توله‌دا، نه‌وانه هه‌موويان به‌شي شهيتانن كه به‌ده‌يان ئاواتي به‌ختياري ئه‌خاته دليان بو ئه‌وه‌ي لاده‌ن له يه‌ر ستن.

﴿وَأْمُرْتَهُمْ فَلْيَتَّكِنُوا آذَانَ الْأَنْعَامِ﴾ وه شهيتان نه‌لن: من فه‌رمان به به‌شکاني خوم نه‌دم له به‌نده کانی تو به برینی گویچه کانی نازاله کانیان، دوابی نه‌وان گویچه‌کی چوار پیکانیان نه‌برن که بریتین له بز و گاو مه‌رو هوشتر. نه‌و کاره خراپه به‌کیکه له ده‌یان کاری خرابی عه‌ربه‌کان به‌ر له هاتی نایینی نیسلام که هوشتریان پینچ بیجوی ببوایه و پینچه میان نیر بوایه گویچه‌کی نه‌و هوشتره‌یان نه‌بری و قه‌ده‌غه‌یان نه‌کرد له خویان و به‌ره‌لایان نه‌کرد.

﴿وَأْمُرْهُمْ فَلْيَفْرُقُوا خُلُقَ اللَّهِ﴾ وہ شہیتان تھیں: من فرمانیان ہیں نہ دہم بہ گورپنی شیوازو دہست کردی خوا لہ بونہ وہراندہ، دواپی تہوان تہ گورن دروست کراوی خوا، بو

نمونه: کوێرکردنی چاویی هوشتر و سوار نه‌بوونی. خه‌ساندنی ئاده‌میزاد. ئاده‌میزاد له کۆن و له تازهدا دروست کراوی خویان گۆرپه‌وه وه‌ك ئه‌مانه:

۱- برینی گوێکه‌ی هوشتر پینچ به‌ چکه‌ی ببایه‌و پینچه‌میان نیر بوایه‌و سودیان لی وه‌رنه‌گرت و به‌ره‌لایان نه‌کرد.

۲- ژنان موی جگه‌ی خویان نه‌هیناو ئه‌یان لکان به‌ موی خویانه‌وه بۆ ده‌ست برینی دانیشخوان و خه‌له‌تاندنایان.

۳- ژنان به‌ زۆری و پیاوان به‌ که‌می خالتیان نه‌کوتا له‌ ده‌ست و له‌ پومه‌تی خویان و له‌ له‌شیان به‌ ره‌نگی سه‌وز، به‌ هۆی کوتانی ده‌رزی له‌ له‌شی خویان و بریندار کردنی.

۴- ئاده‌میزادیان نه‌خه‌سان، گوێچگه‌ی هوشتریان نه‌بریی، چاویان کوێر نه‌کرد، بۆ نمونه: عه‌ره‌به‌کان هوشتره‌کانیان بونایه‌ به‌ هه‌زار سه‌رچاویی نیره‌که‌یان کوێر نه‌کرد.

۵- پیاوان خویانیان نه‌کرد به‌ ژن و شێواز و ده‌نگ و ره‌نگ و به‌رگی خویانیان وه‌ك ژنان لی نه‌کرد، له‌ هه‌موو شتێ سه‌یرو سه‌مه‌ره‌تر نه‌مه‌یه: کوێر شو نه‌کاو ماره‌ی ئه‌برن له‌ پیاوی له‌ نه‌وروپا به‌ گوێره‌ی یاسای ده‌ستی کردی خویان.

۶- لهم سه‌رده‌مه‌دا پیاوان به‌ ئاره‌زوی خویان نه‌چنه‌ لای دکتۆره‌کان و نامیری پیاوه‌تی خویان ئه‌برن و خویان نه‌که‌ن به‌ ژن، بۆ نمونه: له‌ ئه‌مه‌ریکا (۱۲) ده‌ پیاو خویان کرد به‌ ژن و وینه‌کانیان له‌ رۆژنامه‌دا بلا‌و کرایه‌وه.

۷- عه‌ره‌به‌کان و جگه‌ی ئه‌وانیش خۆرومانگ نه‌ستیره‌کان نه‌په‌رست که‌ خوا بۆ سوری ئه‌وانی دروست کردبوو نه‌ك بۆ په‌رستن.

۸- له‌وانه‌ خرابتر گۆرپینی دروست کراوه‌کانی خوایه‌ له‌ نه‌هیشتنی ئاسایش و ژیا‌نی دانیشخوانی سه‌ر زه‌ویی به‌ کوشتن و ئازار دانایان، به‌ هۆی فه‌رماندانی شه‌یتان به‌ شاگرده‌ خۆشه‌ویسته‌کانی که‌ یه‌کێ له‌وانه‌ سه‌رۆک کۆماری ئه‌مه‌ریکا (رۆفالت) له‌ ۱۹۴۵/۶/۲ به‌خسته‌نه‌ خواره‌وه‌ی بۆنبای زه‌ره‌ به‌سه‌ر شاری (هیروشیما) و شاری (ناگازاکی) له‌ یاباندا، ته‌نها جگه‌ له‌ بریندار (۸۰,۰۰۰) که‌سیان له‌ هیروشیما دا کوشت... ئه‌وانه‌ی باسکران که‌میکن له‌ به‌شی شه‌یتان.

﴿ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّن دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِيناً ﴾ و هههه كهسه شهيتان وهههه به دهسته به دهسته له دهسته خواهه دهسته شهيتان فهههه په دهسته دهه كهسه بيهكه رهزه فهههه شهيتان دهه دهههه دهههه دهههه به دهسته دهه كهسه دهههه به دهههه نهشكهراه دهسته كهدهوه به دهسته شهيتان، دهسته كهدهوه به دهسته دهههههه وههههه وههههه دهسته دهههه دهسته له كهسته دهسته دهه.

﴿يَعْلَهُمْ وَعِيَّتُهُمْ﴾ شەیتان بەلێن ئەدا بە بەشەکانی خۆی لە بەندەکانی خوا و دوودلی ئەخاتە دەرونیان بەو کە نەبەهەشت و نە دۆزەخ و نە زیندو بونەو نین. ئەو بەلێنە خۆی نایەتەدی و، ئەخاتە دلێان و وایان لی ئەکا بە تەمای زۆر شتێن و بەوانە ناگەن، ئەخاتە دەرونیان داوێن پیسی بکەن و مەیی بچۆنەو، ژێیان رابواردنە.

﴿وَمَا يَعْلَمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾ و ه شیطان به لَین نادا به به شکانی خوی مه گهر
کاری بوچ و گومرای و فریودانیان به دهست کهوتنی ناواتی پروپوچی نه مپرو.
﴿أُولَٰئِكَ مَاوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا﴾ نهو که سانهی نه شیطان نه کن به
دوستی خویان جیگهی گهرانه و هیان دوزخه، و دهستیان ناکهوی رزگار یون و جیگهی
هلهاتن و راکردنیان.

پاش ئه وهی خوا باسی هه ره شه کردنی کرد له به شه کانی شهیتان و له بی باوه ران، باسی
موزده راغان بۆ ئه کا به پاداشتی چاک بۆ باوه داران و ئه فهرموی:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنَذِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾ ﴿۱۰﴾
 وه که سانیکى نموتو با وریان هیتاوو، کرده وه چاکه کانیاں کردووہ نیمه نیان
 خهینه نیو چه نندین به هشت نهروا به ژیر درخته کانی و هم لاو لایاندا چه نندین روبری
 ناوی خوش و به تام به ردو امن له نیو نمو به هشتانه دا هتا هتا به:

﴿ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴾ نیمی نهو که سانه نه خهینه بههشته وه بهلینی خودا بیدا راسته دیته دی و بیگومانه، چ که سی بی راست گوتر له خوا له لایه ن فرموده ی راست و بهلینه وه.

خوای مه‌زن لهو نایه‌ته‌دا بۆ دَلینیا کردنی باوه‌پ‌داران به‌لَینه‌که‌ی خۆی به‌هیزتر کردوه به سێ شت: (۱) به ووشه‌ی (أبدًا) به مانا هه‌میشه (۲) به ووشه‌ی (وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا) به‌لَینه‌دانی خوا راسته (۳) به ووشه‌ی (وَمَنْ أَصْدَقُ) چ که‌سی بێ راست گۆتر له خوا. مه‌به‌ست لهو به‌هیز کردنه ناگادار کردنی باوه‌پ‌داران و چاکه که‌رانه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هه‌موو به‌لَینه‌کانی شه‌یتان درۆو نه‌فسانه‌و بۆشن.

پرسیار/ به‌لَینی خوا بۆ به‌خشینی به‌هه‌شت له زۆرت‌رین نایه‌ته‌کانی قورئاندا به‌ستراوه به ووشه‌ی هه‌تا هه‌تایی و هه‌میشه‌یی، له زۆرت‌رینی نایه‌ته‌کانی هه‌پ‌ه‌شه کردندا نه‌به‌ستراوه به‌و ووشانه‌وه، نه‌بێ له‌به‌ر چ شتی بێ؟

وه‌لام/ نه‌و که‌سانه‌ چوونه به‌هه‌شت هه‌رگیز نایه‌نه ده‌ره‌وه. به‌لام نه‌و که‌سانه‌ی نه‌چنه دۆزه‌خ واته‌بێ باوه‌پ‌دارن، بۆ ماوه‌یه سزای خۆیان کۆتایی بێ دین و خوا به‌میه‌ره‌بانی خۆی له دۆزه‌خ ده‌ریان بکا.

جوله‌که‌و گاواره‌کان له‌گه‌ڵ موسلماناندا خۆیان هه‌ل‌ته‌کی‌شا. خاوه‌ن نامه‌کان نه‌یان ووت: پی‌غه‌مه‌ری ئی‌مه له‌به‌ر پی‌غه‌مه‌ری ئی‌وه هات‌وه، نامه‌که‌یشمان پێش نامه‌ی ئی‌وه که‌وت‌وه. که‌واته ئی‌مه له ئی‌وه چاک‌ترین. موسلمانانیش نه‌یان ووت: پی‌غه‌مه‌ری ئی‌مه دوا‌ها‌وه‌ری پی‌غه‌مه‌رانه، نه‌مه که‌یشمان هه‌موو نامه‌کانی گۆ‌راوه. که‌واته ئی‌مه چاک‌ترین له‌ئی‌وه، خوای مه‌زن بۆ رو‌نکردنه‌وه‌ی نه‌و رووداوه‌ فەر‌موی:

لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ
وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ
وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٥٣﴾ وَمَنْ

يَعْمَلُ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾

هندی له زانایان ئەلێن: ئەو نایەتانه هاتنەتە خوارەوه دەربارەى قورەیشیەکان و
خاوەن نامەکان قورەیشیەکان ئەیان ووت: ئێمە زیندو ناکرێنەوه. خاوەن نامەکان ئەیان
ووت: جگەى ئێمە کەسى تر ناچیتە بەهەشت، خۆى مەزن فەرمووی:

﴿ لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا بِأَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ ﴾ پاداشت و سزاو زیندو بوونەوه بە ئاوات و
ئارەزووەکانى ئێوهى موسلمانان و بە ئارەزووى بت پەرستان نیهو، بە ئاوات و ئارەزووى
خاوەن نامەکان نەه. یانئ هیچ کارئ نە بە دەستى موسلمانانە، نە بە دەستى بت پەرستان و
خاوەن نامەکان، هەموو شتئ بەلکو هەموو شتئ بە ئارەزووى خوايەو بە هۆى کۆششى
خۆیانەوهیە، بە گفتوگۆى ئەوان نابێ.

﴿ مَنْ يَعْمَلْ سُوءً يُجْزَ بِهِ ﴾ هەرکەسى کارێکی خراپ بکات پاداشتی ئەدرێتەوه بەو
خراپەییە، ئەگەر باوەردارىی لە جیهاندا، ئەگەر بێ باوەربێ لە پاشەپۆژدا، ئەبێ بزانی خوا
خزمى کەس نیه جگە لە کردەوهى چاک نەبێ هیچ ناگاتە فریایان.

﴿ وَلَا يَجِدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴾ وه ئەو کەسە دەستى ناکەوئ لە جگەى خوا
هیچ دۆست و سەرپەرشتى کەرئ و، دەستى ناکەوئ یارمەتى دەرئ رزگارى بکا لە
سزای خوا.

﴿ وَمَنْ يَعْمَلِ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ وَأَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ ﴾ وهەر کەسێ هەندى لە
کارە چاکەکان بکا، بێگومان هیچ کەسێ ناتوانئ هەموو کارە چاکەکان بکا بە تەواوى و
خوايش داواى نەکا. بۆ نمونە: زۆر کەس هەن لە ماوهى تەمەنیان حەجیان نەکردووه و
زەکاتیان نەداوه، چونکە پێویست نەبوون لەسەریان ئەو کەسە لە پیاوان و لە ژنان، و ئەو

که سه‌ش باوهر داری به خواو ثانی خوا. بیگومان کاری چاکه به بی باوهر سوود به‌خس
 نیه له پاشه روژدا.

﴿ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴾ دوايي نهو كه سانه چا كه كان نه كن و باوه پردارن نه چنه به ههشت و، ستم لهوان ناكړئ به نه ندازه ي درزي دهنكه خورمايه، واته هيچ شتي له پاداشته كه يان كم ناكړيتموه. ژنان هر چنده به گوړه ي لمش و سروشتيان جياوازن له گه ل پياوان لهم جيهاندها، به لام له رږزي دواييدا به هيچ جوړي جياوازيان يو نيه له وهر گرتني پاداشت و تولدها.

رستهی (وَهُوَ مُؤْمِنٌ) مهرجه بۆچونی بههشت . باوه پهیئان مهرج نیه بۆ وه درگرتنی جگهی بههشت لهم پۆژهدا به سامانی زۆرو پلهو پایهو لهش ساغی و ئاسایش، له پاشا پۆژیشا به سوکیونی سزای دۆزهخ، بهو مهرجه نهو چاکانه لهبهر خواو مروڤاتی بی، خوا دادپهروهرو مافی کهس له کیس نادا، بی باوه پ هه رکاتێ کاری چاک له پرێگهی چاکهدا نهک بۆ شۆرهت خوا پاداشتی ئەداتهوه.

کاتی خوای مه‌زن ږونی کرده‌وه که ږزگارېون و چوونی نیو به‌ه‌شت په‌یوه‌سته به
باوهره‌وه روونیشی نه‌کاته‌وه باوهریان به چ جورئ چاکه‌و نه‌فهرموی:

وَمِنْ

أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ

مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَأَتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا

فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ

تَحِيَّاتًا

خوای مهزن له دوولاهه باسی گه ورهیی و ریژی باوه رهینانان بو نه کا و نه فهرموی:
 ۱- ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ﴾ وه چ که سیکه چاکتر و شیرینترین له
 که سی له لایه ن ئایینه وه له که سی به بی گهر دوو به پوخته یی خوئی دایشه خواو خوای
 گیرایی به په رستراوی خوئی و خوای تری نه بی.

﴿وَهُوَ مَحْسِنٌ﴾ وه نهو که سه چاکه که ربی و وازی له خراپه کان هینایی، به ته وایی
 به ته مای خوابی و به ته مای که سی تر نه بی، له م روزه دا په پره ویی یاساکانی خوای کرد بی.
 بیگومان هیچ که سی لهو چاکتر نه.

۲- ﴿وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ خَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾ وه په پره ویی ئایینی
 ئیبراهیمی کرد بی که ئیبراهیم لایداوه له ئایینیکی پوچ. بیگومان نهو که سه ش په پره ویی
 نه وی کرد بی لایداوه له ئایینی خراپ و پوچ و، خوا ئیبراهیمی وهرگرتوه به دوستی
 خوئی و پله ی زور گهره وی داوه تی و کردویتی به باوکی زوربه ی پیغمه ران.

پرسیار / له بهر چ شتی که خوای مهزن فهرمویتی (وه په پره ویی کرد بی) نه یفه رموه:
 په پره وی موحه مده ی کرد بی.

وه لام / له بهر نه وه یه ئایینی ئیبراهیم و ئایینی پیغمه مرو یه کن، پیغمه رایتی ئیبراهیمش
 جیکه ی بروای همواره به گشتی. نه که لای موسلمانان به ته نها. که واته باس کردنی
 ئیبراهیم به هیتره بو بوردانی بی باوه ران خوای مهزن که ئیبراهیمی کردوه به دوستی
 خوئی له بهر نه وه نه که خوا پیوستی به ئیبراهیم هیه، له بهر هه ر شتی بی وینه ی پیوستی
 دوستی بو دوستی تر نیه. به لکو له بهر نه وه یه ئیبراهیم به پوخته یی په رستی خوای کردوه،
 خواش کردویتی به دوستی خوئی و ریژی گرتوه به میهره بانی خوئی. نه گینا بونه وه ران
 به پیغمه رانه وه هموویان به نده ی خوان، بویه خوا نه فهرموی:

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا﴾ وه بو خوا به نهو
 شته له ئاسمان و نهو شته ی له زه ویدان به ناده میزاد و فریشته و دیو و درنجه وه به هموو
 بونه وه رانه وه، خوا هه ر که سی له وانه به پاکی و پوخته یی خوا به رستی نه یکا به دوستی

خویو، خوا زانیه به هموو شتی و پاداشت و تۆله‌ی هموو شتی ئەداته‌وه به خاوه‌نه‌کانیان.

خوای مه‌زن به شیرین‌ترین جوړ نامهی پیروزی دارپژراوه، بهو جوړه‌ی باسی هه‌ندی له فهرماندانی خو‌ی ئە‌کا، له دوا‌ییدا باسی چه‌ندین ئایه‌تی تر ئە‌کا له باره‌ی موژدان و هه‌ر شه‌کردن و هاندان و ترساندن، ناواخنیان ئە‌کا به چه‌ند ئایتی تر به‌لگه‌بن له‌سه‌ر فهرماندانی خو‌ی. ئە‌و شیوه‌ دارژاندنه‌ باش‌تر کار ئە‌کاته‌ سه‌ر ده‌رونی ئاده‌میزاد بو وەرگرتنی فهرمانه‌کانی خوا، بۆیه ئە‌فه‌رموی:

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يَفْتِيكُمْ
فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتِمَّى النِّسَاءِ
الَّتِي لَا تُوْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَرَغْبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضَعِّفِينَ مِنَ الْوُلَدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ
بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ﴾ وه داوا‌ئه‌که‌ن له تۆ بو‌رون کردنه‌وه ئە‌و شتانه‌ په‌یوه‌ندیان به ژنانه‌وه هه‌یه‌و نه‌زان‌راون ده‌رباره‌ی میرا‌تبه‌ردیان و می‌رد‌کردیان و شتانی‌ تریش. هۆ‌ی هاته‌ خواره‌وه‌ی ئە‌و ئایه‌ته‌ی پێ‌شو له‌به‌ر دوو هۆ‌یه‌:

١- عه‌ره‌به‌کان میراتیان به ژنان و به‌ منالان نه‌ه‌دا وه‌ک له‌مه‌وه‌به‌ر باس‌کران. له‌ دوا‌ییدا

ئە‌و ئایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه‌ و پێ‌وستی کرد میرا‌تدان به‌وان.

ته‌فسیری زمان‌کۆ‌یی

۲- نه گهر کچه هه تیوه لای خزمانی خوی بوايه نه گهر جوان بوايه نه یان خواست بی نهوهی مارهی بدهنی و سامانه کیشیان نه خوارد نه گهر سامانیان بیوايه، نه گهر کچه کان ناشرینیان بوايه، نه یان نه دا به میرد هه تا نه مردن و سامانه کهی بخون، بویه خوی فهرموی:

﴿قُلِ اللّٰهُ یَفْتِکُمْ فِیْهِنَّ﴾ تۆ بلی خوا ولامی نهو پرسیارهی نیوه پون نه کاته وه بۆ نیوه له بارهی فهرماندانی به شتی په یوه ندی به ژانه وه ههیه. نهو رستهیه. به لگهیه له سهر نهوهی که یاسا دانان ته نها په یوه ندی به خوا وه ههیه. پیغمهر ﴿﴾ له سهری پیوست نه کراوه یاسا دانان و جگهی راگه یاندنی یاسا. بۆ نمونه زۆر جارن پرسیار له پیغمهر کراوه وولامی نه دانده وه ته وه هتا په یام و سروشتی بۆ هاته وه ته خواره وه.

﴿وَمَا یُنَلِّیْ عَلَیْکُمْ فِی الْکِتَابِ﴾ وه شتی نه خوینترته وه به سهر نیوه دا له نامه ی خوادا رونی کردوه ته وه کاروباری ژنان بۆتان.

﴿فِی نِیَامِ النِّسَاءِ اللّٰتِی لَا تُؤْتُوْنَهُنَّ مَا کُتِبَ لَهُنَّ وَکَرِهْنَ اَنْ تُنْکِحُوْهُنَّ﴾ له بارهی نهو ژنه هه تیوانه وه نیوه نابەخشن بهوان شتی پیوست کراوه بهوان بدری له مارهی میرات، نیوه نهوان به کالو به ناژه له دائیان نه نین و، نیوه نه تانه وی که نهوان ماره بکه نه له خوتان نه گهر شوخ بونایه و سامانه کانیان بخون.

﴿وَالْمُسْتَضْعِفِیْنَ مِنَ الْوِلْدَانِ اَنْ تَقُوْمُوْا لِلنِّیَامِ بِالْقِسْطِ﴾ وه خوا رونی کردۆته وه وه فهرمانی خوی له بارهی نهو مناله لاوازانده وه که نیوه به شیان نادهن له میراتاو، خوا رونی کردۆته وه که نیوه هه لسن به دادپهروه ری له گه له هه تیوان له خویانا و له سامانیاندا و بهشی هه موویان بدهن به تهوای، نیتر نیترین یا می، منالین یا گهوره.

﴿وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَیْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ کَانَ بِهٖ عَلِیْمًا﴾ وه نهو شته ی نیوه بیکه نه له چاکه کردن له گه له هه تیوان و منالان و دادپهروه ری، دواپی به راستی نه زانی بهو شته نیوه بیکه نه و پاداشتان نه داته وه به گویره ی خوی:

پیاوی بیانوی گرت به ژنیکی پیری خوی که ته لاقی بدا، نهو ژنه ییش خاوه نی منالپوو، دلی بۆیان نه سوتا و بهوانده وه به سزابوو. به میرده کهی ووت: ته لاقم مه دهو بهشی خهوتنی

خوم نهدم بهو ژنه‌ی خوت ناره‌زوت هه‌بی. می‌ده‌که‌ی ووتی. نه‌مه‌یان بو من زور چاکه.
 نه‌وه له‌لایکه‌وه له‌لای تره‌وه کاتی وا نه‌بی ژنی ناچیزه نه‌بی و به‌دخوه نه‌بی. له‌باسی
 مانای نایه‌ت (۳۴) نهم سوره‌ته یاسای نه‌و باسه روون کراوه‌ته‌وه، وایش نه‌بی به‌دخوویی
 له‌پیاوانه‌وه نه‌بی، به‌گوێره‌ی یاسا له‌گه‌ل ژنان هه‌لناسن له‌و کاته‌دا ژنان ترس له‌پیاوان
 به‌یدا نه‌کن. خوی مه‌زن بو روون کرده‌ی یاسای ترسی ژنان نه‌فه‌رمویت:

وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ
 عَلَيْهِمَا أَنْ يَصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ
 الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ
 بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا
 بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ
 فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ
 كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا
 مِّنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

﴿وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا أَوْ إِعْرَاضًا﴾ وه نه‌گه‌ر ژنی نه‌ترساو چاوه‌روانی نه‌کرد
 له‌می‌ده‌که‌ی نازاری بدا به‌لیدانی و به‌خیونه‌کردنی و روو گرژبون له‌گه‌لیدا یا ترسی

هه‌بوو پرووی لی وەر‌بگیرێ و وازی لی بهێتی و گفتوگۆی له‌گه‌ڵ نه‌ئه‌کرد و له‌گه‌ڵی دانه‌ئه‌نیشت، به‌ هۆی پیری و ناشرینی ژنه‌که‌و په‌وشتی نا‌په‌وای له‌گه‌ڵ نه‌کرا یا ئاره‌زووی له‌ ژنی تروبو، جگه‌ی نه‌وانیش.

﴿ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ﴾ دوا‌یی هه‌چ گونا‌هه‌ی له‌سه‌ر نه‌و ژن و پیا‌وه‌ نییه، نه‌گه‌ر ژنه‌که‌ ئه‌یزانی نا‌چیزه‌یی می‌رد سه‌ر نه‌کیشی بۆ‌لای ته‌لا‌قدانی، یا وازی لی نه‌هێتی نه‌ئه‌وه‌یی ته‌لا‌قی بدا، نه‌ ئه‌وه‌یی وه‌کو ژن ته‌ماشای بکا، له‌و کاته‌دا له‌ نیوان خۆ‌یا‌نا یا به‌هۆی دوو که‌سی تری نا‌و‌بژی که‌ریان که‌ ناشته‌وا‌یی ب‌خه‌نه‌ نیوانیانه‌وه، به‌ جو‌ری ژنه‌که‌ واز‌به‌هێتی له‌هه‌موو مافی خۆی، بۆ ئه‌وه‌ی ب‌مێتیه‌وه‌ له‌ژێر چا‌ودێ‌ری می‌رده‌که‌یدا و ب‌ژین به‌یه‌که‌وه‌ به‌ی ئازا‌وه، می‌رده‌که‌ش به‌لێن بدا که‌ ئازاری ژنه‌که‌ نه‌دا‌و له‌وه‌و دوا به‌ باشی به‌خێوی بکا له‌ خوار‌ده‌مه‌نی و به‌ر‌گدا. نه‌ک له‌گه‌ڵ خه‌وتن.

﴿ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ﴾ وه‌ ناشت بو‌ونه‌وه‌ چاک‌تره‌ له‌ ئازا‌وه‌و له‌ ته‌لا‌قدان، یا‌نی ناشته‌وا‌یی چاکه‌ له‌ هه‌موو کاتی‌کا و مانای وا‌ نیه‌ ئازا‌وه‌یش چاکه‌. به‌ل‌کو ئازا‌وه‌ هه‌موو کاتی خرا‌په‌، ناشته‌وا‌یی کاتی دروسته‌ ژنه‌که‌ خۆی پێی خۆش یی، نه‌گه‌ر وانه‌بو پێ‌یسته‌ پیا‌وه‌که‌ یا به‌خێوی بکا و ب‌ژین پێ‌که‌وه‌ به‌ گو‌یره‌ی یا‌سا یا ته‌لا‌قی بدا به‌ گو‌یره‌ی پێ‌که‌وتنی نیوانیان.

﴿ وَأَخْضَرَتِ الْأَنْفُسُ الشَّحَّ ﴾ وه‌ ناماده‌ کرا‌وه‌ هه‌موو ده‌رونی بۆ ر‌ژوی و به‌ر‌چاو ته‌نگی و جو‌یی نابێته‌وه‌ لێ. یا‌نی ژن به‌ ئاسانی له‌ مافی خۆی دا‌نا‌به‌زی و چا‌وپۆشی نا‌کا له‌ سامانی خۆی، پیا‌ویش واز له‌ ژن نا‌به‌ری و ته‌لا‌قی نا‌دا به‌ خۆ‌پای‌ی. که‌واته‌ نه‌گه‌ر هه‌ردو‌ولا‌یان ملیان نه‌ئه‌دا به‌ ده‌سته‌وه‌ به‌ گو‌رجی و چا‌وپۆشیان له‌ یه‌ک‌تری نه‌ئه‌کرد، نه‌و کارانه‌ بۆ ئاده‌میزاد شتیکی سروشتین ماندو‌بون بۆ پێ‌ک خستیان زۆر گرانه، نه‌گه‌ر ژن و پیا‌وێک پێ‌ک نه‌یدن. دوا‌ی په‌وشتی سروشت بکه‌ون. نه‌و ر‌سته‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌یه‌ بیا‌نرویان لی وەر‌بگیرێ له‌ کاتی ب‌گه‌رو به‌رده‌ی نه‌هێشتی ئازا‌وه‌و، هه‌روه‌ک ر‌سته‌ی پێ‌شو و هاندا‌نیانه‌ بۆ ناشته‌وا‌یی.

﴿ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴾ وەئەگەر ئۆھە پیاو ژن چاکە بکەن لە گەڵ یە کتری بە خوشی و ئارام لە سەر ئازارو ناچیزەیی یە کتری بگرن و، ئۆھە خۆتان بپاریزن لە ناچیزەیی و ڕو وەر چەر خان لە یە کتری و خۆتان دوور بخەنەوہ لە ئازاوہ، دووایی بە راستی خوا ئاگادارە بەشتی ئۆھە بیکەن لە چاکەو لە ئازاوہو ناشتەوایی و ئەزانێ بەمەستان. کەواتە پاداشتان ئەدرێتەوہ لە سەر نیازی خۆتان.

﴿ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْلَمُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ ﴾ وە ئۆھە ناتوانن و لە توانا تاندا نی یە کە ئۆھە دادپەر وەری بکەن لە نۆی ژناندا ئە گەر ژنی زۆرتان ھەبێ و مافیان بدەنێ لە ھەموو ڕوویکەوہ بۆ ڕوون کردنەوہی مانای ئەو ڕستە یە ئەبێ بزانین دادپەر وەری لە نۆی ژناندا لە سەر دووبەشە:

۱- ھەیانە لە توانای پیاو دا ھەبێ: وەك یە کسانێ لە نۆی ژناندا لە بەخیو کردنیان و خەوتن لە گەڵیان بەشەودا، ئەو بەشەیان خوا داوای لە پیاوان ئەکا بە گوێرە ی یاسای دیاری کراو پتویستە جێ بەجێکری، چونکە لە ژێر توانادان. کەواتە مەبەست لە دادپەر وەری لە ئایەتی (۳) ی ئەم سورەتە دا ئەو بەشەنە یە.

۲- ھەیانە لە توانای پیاو دا نی یە وەك خوشەو یستی دەرون و ئاور بۆلای یە کچی لە ژنان بگرە چونە لایشیان، وائەبێ و لای ھەموان ڕوونە ئارەزو لە ژنی پیدای ئەبێ و بۆ ژنی تر پیدای نابێ، ئەو بەشەیان یاسا داوای ناکا لە پیاوان، چونکە لە توانایدا نیە. کەواتە مەبەست لەو ئایەتە ئەم بەشەیانە، وەك فەر موی: وە با ئۆھە بتانەوێ دادپەر وەری بکەن لە نۆی ژناندا و خۆتانی بۆ ماندو بکەن، چونکە لە توانای ئۆھە دا نیە.

﴿ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوا كَالْمَتَلَفَةِ ﴾ دوایی ئۆھە ڕوو مەکەن بۆلای ئەو ژنە ی خۆشتان ئەوێ بە ھەموو ڕووکردنی، بە جوړی ڕووی دل و ڕووی کردەوہ تان کۆ بکەنەوہ بۆلای ئەو ژنە، ئەو ژنە کە ی تر خۆشتان ناوێ بێ بەش بکەن لە ھەموو مافی خۆی و لە گەڵ ئەخەون بەبێ دەستوری خۆا و بەخیویشی نەکەن، دوایی ئۆھە واز لە ژنە کە ی تر بەیتن خۆشتان ناوێ بە وێنە ی کەسێ بەند کرابێ و یەسترایتەوہ، نە ئەوہ یە تەلاق بەدرێ و میردێ تر بکا، نە ئەوہ یە وەك ژنی خاوەن میرد مامەلە ی لە گەڵ بکری.

﴿وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا﴾ وه نه گهر ئیوه چاکه بکهن و ناشتهوایی دابهزین، نهو شتهی کردوتانه لهمهوهر نهیکهن دووایی دادپهروهی بکهون و، خوژتان بپاریزن له ناچیزهیی و نهو کاره خراپهیی کردوتانه و پیزی هیچ یهکی لهژنه کانتان نهدهن بهسهری نهویی تریانا لهو شتانهی له توانای ئیوه دایه، دوایی به راستی خوشبونی خوا بو ئیوه زوره بو نهو روکردنتانه تان بولای نهو ژنهیی خوشتان نهوئ و میهره بانهو سزای ئیوه نادا به واز هیئاتان لهوهی کردوتانه له بیدادی.

﴿وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يَغْنِ اللَّهُ كَلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا﴾ وه نه گهر نهو ژن و پیاوه له یهك جوئ ببنه و به تهلاقدانی ژن لهسهر پاره یا به خوړایی و ماره ییه کهی بدریتی نه گهر هه یوو خوا هه موو کهسی له ژن و پیاو ساماندار نه کاو په کیان ناخا به رۆزی دانی فراوانی خوئی ژنه که میړدی چاکتر نه کاو پیاوه کهیش ژنیکی چاکتر نه هیئی و، خوا میهره بانئ فراوان و زوره، هه موو شتی له جیگهیی شیاویی خوئیا دانه نی له فەرمانه کانیدا.

پیاوو ژن بهر له هه موو شتی نه یی هه وتی نهوه بدنه ئاژاوو و ناکوکی نابوت بکهن، چونکه ناشتهوایی چاکترین شته بو ههردوو لایان، نه گهر ناشتهواییان بو نه گونجا تهلاقدان چاکتره بو نه هیشتنی ئاژاوو بیدادی، دوایی گه ورهیی به خشندهیی خوا زوره و ههردوو لایان نه گریتوه به یه کهوه بن یا جوئ ببنهوه، زور نریکه وهك خوا نه فهرموئ، که نهو ژنه میړدی چاکتر و نهو پیاوه ییش ژنی چاکتریان دهست بکهوئ، چونکه میهره بانئ و گه ورهیی خواو هه موو شتی نه گریتوه. خوای مهزن که باسی نهوانهیی پيشووی بو کردین، بو دلدا نهوهی ههردوو لایه نی ژن و پیاو نه فهرموئ:

وَلِلَّهِ مَا فِي

السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ

مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾
 وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾
 إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ
 اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ
 اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

﴿﴾ و الله ما في السماوات وما في الأرض ﴿﴾ وه بو خوايه خاوه نيتي شتي له ناسمانه كان و شتي له زهويدان. به گويده ويستی خوي نه يابا به ريوه. كهواته بهو توانا گه وره به خوا هديه تي بهو هموه سامانه ي خوا له ناسمانه كان و زهويدا دروستي كردوه بهو ميهره بانيه وه هديه تي روي نه دا به نيوه دواي به چراني زن و ميردي له نيوانتانا. خواي مهزن فهرماني داوه به خاوه ن نامه كان و بهوانيش بهر لهوان بوون. فهرمان نه دا به نيوه موسلمانيش بو خوياراستن له خواو ناموزگاري هموو لايه كتان نه كاو نه فهرموي:

﴿﴾ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ ﴿﴾ وه به راستي نيمه رامن سپاردوهو ناموزگاري كه سانيكي نهوتزمان كردوه له پيش نيوه وه بوون و ناموزگاري نيوه مان كردوه كه نيوه هموو لايه كتان له خوا برسن و هاوبه شي بو دانه نين له پهرستندا، خوتان له بي فهرماني خوا بهاريزن.

﴿﴾ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿﴾ وه نه گهر نيوه به هموو تانه وه باوه نه هيتن به خواو نايي نيسلام، دوايي بو خوايه شتي له ناسمانه كان و له زهويدان به فرشته و به نه ستيره كانه وه به جنوكه و به ناده ميزاد و به بوونه و راني تروه وه.

خوای بێ نیازە لە ئێوە پێویستی بە ئێوە نیە، فەرمانبەرداری ئەو بن یانە، ئێوە هیچ سودێ بە خوا ناگەیەنن، خوا خۆی لە خۆیا خواوەنی سوپاسە، ئێوە سوپاسی بکەن یانە؟
﴿ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَفٰی بِاللّٰهِ وَكِیْلًا ﴾ وەبۆ خواوە شتێ لە ناسمەنەکاندان و شتێ لە زەویدایە، هەڵیان ئەسورپێتی و ئەیانبا بە پێوە، بە هاوردن و بونیانەوه لە نەبوونەوه، بە مردنیان و بە زیندو کردنەویان و، بەسە خوا بۆ پشتیوانی و کاریی سپاردن. کەواتە هەر خوا بکەن بۆ خۆتان بە پشتیوان.

﴿ اِنْ يَشَاۤءْهُنَّكُمۡ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاۤءِ يَخْلُقِۢ اٰخَرِيۡنَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰی ذٰلِكَ قَدِيۡرًا ﴾ ئەگەر خوا ئارەزووی هەبێ ئێوە لە ناو ئەبا ئەبی ئادەمیزادو، ئەهێتی و دروست ئەکا کۆمەڵی تر جگەیی ئێوە لە جیگەیی ئێوە دایان ئەنی و یاریدەیی پێغەمەر ئەدەن و پشتی ئەگرن بۆ چەسپاندنی یاسای قورئان و، خوا توانای هەیه بەسەر لابردنی ئێوەداو دروست کردنی تاقمی ترو بێ فەرمانی خوا نەکەن.

پرسیار/ لە باسی مانای ئایەتی (٢٦) ئەم سورەتەدا باسی دووپات کردنەوهی هەندێ لە ئایەتەکانی قورئانی پێرۆزدا کرا. لێرەدا باسی هۆی دووپات کردنەوهی پستەیی (وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ) ئەکەین لە زۆرترین ئایەتەکانی قورئانی پێرۆزدا بە گشتی و بە تایبەتی دووپات کردنەوهی لە ئایەتی (١٣١) و لە ئایەتی (١٣٢) سێ جار یەک لە دووای یەک دووپات کراوەتەوه، ئەبێ هۆکانیان چ شتێ بێ؟

وەلام/ هۆی دووپات کردنەوهی ئەو پستەیی ئەمەییە بە گشتی: خواوەنێتی خوا بۆ هەموو بونەوهران لە ناسمانەکان و لە زەویی و ئەو شتانەیی لەناو ئەواندان ئەمەمان پێشان ئەدا کە خوا خواوەنی زانایی و توانای خویەتی و دانانی هەموو شتێکە لە جیگەیی شیاوی خۆیان کە ئەوانە بەلگەیی بێگومانن لەسەر بوونی خوا، لەهەموو پۆیکەوه، بەلگەیشن لەسەر گەورەیی بێ هاوتایی خوا.

دووپات کردنەوهی ئەو پستەیی سێ جار لەو دوو ئایەتانەدا دوا بەدوای یەک بۆ پێشاندانمانە بۆ سێ سوود:

۱- که خوای مهزن له نایهتی پيشوودا فهرموی: (مَا يُفْنِ اللَّهُ كُلاًّ مِنْ سَعَتِهِ) خوا رۆزی ههمو یه کئی له وان ئەدا به رۆزی فراوانی خۆی. دوايي بۆ جیگیر کردنی ناوه‌پۆکی ئەو فهرموده‌یه خوا ئەفهرموی. بۆ خوايه ئەو شته‌ی له ئاسمانه‌کاندان و ئەو شته‌ی له زه‌ویدان. ئیتر چۆله‌کی ئیوه ئەخوا به‌خێوتان ناکا؟

۲- که خوای فهرموی: (وَإِنْ تُكْفِرُوا) وه ئەگەر ئیوه باوه‌ر نه‌یه‌رن بۆ راستی و بیگومانی مه‌به‌ست له‌و فهرموده‌یه، خوا فهرموی: ئەو شتانه‌ له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌ویدان بۆ خوان، ئیتر پیتوستی به‌ ئیوه نیه‌ باوه‌ر به‌یئن یانه؟ ئیوه سودو زیان به‌ خوا ناگه‌یه‌نین.

۳- که خوا فهرموی بۆ جاری سیه‌هم: (وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) وه بۆ خوايه ئەو شته‌ی له‌ ئاسمانه‌کاندان و ئەو شته‌ی له‌ زه‌ویدان. بۆ ئەوه‌یه مه‌به‌ست له‌ ناوه‌پۆکی رسته‌ی دوايي باشتر جیگه‌ی خۆی بگرتی له‌ ده‌روندا که ئەفهرموی (إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيْهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ آخَرِينَ) ئەگەر ئاره‌زۆ بکا له‌ناو ئەبا ئیو ئەی ئاده‌میزادو، خوا تاقمی تر ئەه‌یئێ و له‌ جیگه‌ی ئیوه دانه‌ی بۆ په‌رستنی خۆی، هه‌تا ناوه‌پۆکی ئەو رسته‌یه به‌ هۆی رسته‌ی پيش خۆیوه باشتر و مسۆگه‌رتر جیگه‌ی خۆی بگرتی لای ئاده‌میزادا هه‌تا بترسن و باوه‌ر به‌یئن و یاریده‌ی پیغه‌مه‌ر به‌دن، ئەگەر ئەوان به‌و مه‌به‌سته هه‌لنه‌سن نه‌ته‌وه‌یه تر دروست ئەکا پاش بنه‌پر کردنی ئەوان بۆ به‌جی هینانی ئەو مه‌به‌سته. که‌واته ههمو یه‌ کئی له‌و رستانه‌ که دووپات ئەکرینه‌وه له‌ ههمو شوینه‌کانی قورئاندا به‌ گشتی و له‌و سێ جیگانه‌دا به‌ تاییه‌تی هه‌ریه‌ که‌یان هۆیکی تاییه‌تی و پیتوست و سودیکی تازه‌یان هه‌یه‌و له‌یه‌ك جیاوازن.

﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴾

هه‌ر که‌سێ مه‌به‌ستی بێ به‌و کاره‌ی ئەیکا له‌ جه‌نگ کردندا پاداشتی جیهان به‌ ده‌ست به‌یئێ وه‌ك تالان و سودی ئەم‌رۆ، یا بۆ به‌ ده‌ست هینانی پله‌و پایه‌و شوهرت ده‌ر کردن، داواکاری ئەو که‌سه په‌ست و بێ نرخه‌ و بێ مانه‌وه‌یه، دوايي له‌لای خوا هه‌یه‌ پاداشتی

جیهان و پاشە رۆژ نایشیڕێنەو، لەلای خوا دەست کەوتنی پاداشتی هەردوو لایەنیان مسۆگەرە بە مەرچی خواوەنی باوەڕ بێ و خۆی پیاڕێژی لەبێ فەرمانی لەبەر خوا، ئەو کەسە گومانی وابێ پاداشتی ئەمڕۆو پاشە رۆژ کۆنابنەو سەری داوێ لەبەرد، ئەو شتێ بەختیاری ئەمڕۆی تێدابی ئاین بریاری لەسەردابی و هانیشی بۆ بدری دژایتی لەنیو ئەویدا و لە نیو پاشەرۆژدا نیە. بەلکو دژایتی لە نیوان پاداشتی پاشە رۆژو لە نیو سەتم و فیل و دزی تالان و خراپەکانی تردا هەیە.

خوای مەزن لەمەوپێش باسی ژنان و ناچیزەیی و ناشت کردنەوی نیوان ژن و میڤدی بۆ کردین، لەمەودوا باسی بەجێ هێنانی باوەڕ و فەرمانەکانی خوامان بۆ ئەکا. بە کورتی پێمان نیشان ئەدا ئەگەر ئێمە خەریکی پەیدا کردنی ئارەزوومەندی خۆمانین، ئەو کاتە خۆمان بۆ خۆمان و پەیوەندیمان بە خواوە نیە. ئەگەر خەریکی بەجێ هێنانی فەرمانەکانی خوا بین لەو کاتەدا ئێمە بۆ خواین ئەک بۆ خۆمان، ئەمەیان بەرێژترین و گەورەترین پلەو پایدن. خوا بۆشمان ڕون ئەکاتەو بەختیاری ئادەمیزاد لەویدا هەفتوگۆو کردارو جولان و دانیشتن و دارایی خۆی لە ڕێگەی خوادابی، بۆ چەسپاندنی ئەو مەبەستانە خوا ئەفەرموی:

﴿ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا كُوْنُوْا قَوَّٰمِيْنَ بِالْقِسْطِ شٰهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰى اَنْفُسِكُمْ اَوْ اِلْوَالِدِيْنَ وَالْاَقْرَبِيْنَ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ اَوَّلٰى بِهَمَّآ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰى اَنْ تَعْدِلُوْا وَاِنْ تَلُوْا اَوْ تُعْرَضُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿١٣٥﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا ءَامِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦ وَاَلْكِتٰبِ الَّذِى نَزَلَ

عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

﴿يا أيها الذين آمنوا كونوا قَومِينَ بِالْقِسْطِ﴾ نهی که سائیکی نهوتو باوه رتان هیتاوه
نیوه راوه ستاو بهرده و امین له سهر دادپهروهی، خوتانی بۆ ماندو بکهن ههتا بهو بۆ نهوه
دهستورو دادپهروهی راوه ستاوی له نیو بونه وهراندا.

﴿شُهَدَاءَ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَأَوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ﴾ نیوه راوه ستاو بهرده و امین له
شایتی دانتان له بهر پهزامهندی خواو بهی درۆ، با نهو شایتی دانه له سهر خوتانبی و به
راستی نهو شتهی له سهر تانه بیلتین و، با له سهر باوک و دایک و له سهر خزمه کانبی، نیتر
بابیته هوی زیانی لهش و داراییتان. نهی له بیرمانی شایتی دانی باوک و دایک و بۆ
سودی منالی خویان دروست نیه، ههروهک شایتی دانی منال بۆ باوک و دایک دروست نیه،
دوایی خوا چاکره بۆ پاراستنی سامان و ههزاری له نیوه.

﴿إِنْ يَكُنْ فَقِيرًا أَوْ غَنِيًّا وَاللَّهُ أُولَىٰ بِهَا﴾ نه گهر شایتی له سهر دارو یا هه موو یه کتی له
شایتی له سهر دارو شایتی بۆ دراو ساماندار بۆ یا ههزار نیوه خوتان مه گرن بۆ راوه ستانی
شایتی دانتان بهزه بیتان بۆ هیچ لایکیان ده رمه برن و لایه نی هیچ کامیان مه گرن.

نایینی نیسلام به راستی له هه موو کاتیکا پیوسته هه ر نهو فه رمان ره وایی به سهر خۆمان
و به سهر باوک و دایک و خزمه ماندا، خۆمان و خزمه مان له ناستی ناییندا خواوه نی خۆمان
نین، هه رکاتی سودی تاییه تی خۆمان له گه ل ناییندا له دژی یه کتری بوون پیوسته نایین
هه لێترین و واز له سودی خۆمان به یین، نیتر با سهر کیشی بۆ لای له ناوچونی خۆمان و
داراییمان.

ھەر كەسى بەراوردى ئەو فەرمودەى قورئان بكا لە گەل كردهوى خۆيا بەو كۆتای بى
دى كە ئىمە سوودى تاييەتى خۆمان و خزماغان ھەلبەردوھو رېزمانداوھ بەسەر ئايىندا،
ئەگەر ئىمە بە باشى بۆى داچىن و وردى بکەينەوھ برىار ئەدەين كە سەرچاوى ئاواتمان لە
ئايىندا ھەر بۆ سوودى خۆمانە بە تەنھا. ئەك ئاواتمان فەرمانى نامەى خواو فەرمودەو
كردارى پىغەمەرىن، بە گۆيرەى تاقي كردنەوھ ناوھەرۆكى دەرونى ئىمەو زۆربەى ئادەمىزاد
بۆمان ئەسەلەين، بەلام يا ھەستى بى ناكەين، يا خۆمانى لى گىل ئەكەين. مەيتى و خزمەيتى
سووارى ئەقلمان بووھ و كۆيرى كردووين لە ئاستى راستى و خستووتە دەروغان ئايىن
سودى تاييەتى ئەمپروپە بە تەنھا. كەواتە ئەبى بزەين ھەوھس و دەرونى خۆمان گەورە ترىن
دوژمنە بۆمان و ئەبى ئاگادارى خۆمان بىن لە راستى لاندەين.

ھەموو يەكئى لە ئادەمىزاد ئامادەى تىدايە بۆ ھەرگرتنى چاكەو خراپە، لەھەمان كاتە بە
گۆيرەى سروشت ئارەزوئى لە چاكەيە ئەك لە خراپە، ئەگەر خۆى بۆ خۆى وازلى بەيتىرى
جگە لە چاكە ھىچ شتى تر ناكاو لە چاكە لاندە لەبەر ھۆيكى دەرهكى ئەبى لە خۆى كە
دژى سروشتە ئەگەر كەسى سەرپشك بكرئى لە نيوان ووتنى راستى و بەخشىنى دىنارى يا
دروپە بكاو دىنارى ھەرگرتى و پشزانى لە ھىچيانا توشى زىيان نابى بىگومان راستە كە
ھەلتەبىتري و دىنارەكە ئەبەخشى. كەواتە ئادەمىزادى ژىر ھەرگىز درونكا لەبەر ھۆيى
ئەبى ھەك ترسان و چاوتىركى، يا خۆشەويستى خزمەيتى يا بۆ زىيانى دوژمنەيتى، يا بەزەيى
بە ھەزاراندا، يا دلخۆشكردنى سامانداران و چەند شتى تر، خوا قەدەغەى كردوھ واز لە
شايتى دان بەيتري لە ئەوانەى باسکران، پىويستە شايتى دان ھەر لەبەر خوايى بە تەنھا و
لەبەرھىچ شتى تر ئەبى ئەو ئايەتە ھەرچەندە ھاتتە خواوھ دەربارەى شايتى دان و
دەربارەى ساماندارىك و ھەزارى چوونە خزمەت پىغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ بۆ چارەسەر كردنى
كەشەى نيوانيان. بەلام ئەبى لە ھەموو كات و لە ھەموو جىگەيە ھەر راستى بىتري و
دادپەروەرى پەپروھى بكرئى لە گەل دوژمنەيشدا.

﴿ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا ﴾ دواپی ئیوه دواپی ئارهزوی ئارهوا مه کهن بۆ ئه وهی لادهن له راستی و دادپهروه ریتان پێ ناخو شیی. بهواز هیتانان له ئارهزوی ئارهوا ئیوه نه گهرین له خاوهن دادپهروه ران.

﴿ وَإِنْ تُلْوَوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴾ وهه گهر ئیوه زمانان پێج بدهن و منجه منج بکهن له شایتی داندان دواپی بخه و ته مه لای بکهن، یاواز له شایتی دان بهیئن و دای پۆشن و جی به جیتی نه کهن له شوینی خویدا، و دواپی به راستی خوا بهو شتهی ئیوه نه بکهن ناگاداره له دادپهروه ری و له لادانان له راستی، بیگومان پاداشت و تۆله یان وه نه گرن.

بۆ ناگاداری: من بۆخۆم وا ههست نه کهم و هه ر که سی ته بینم ههروهك من وایه که لهو کاتانه دا ئایه تی له قورئانی پیروژ نه بینری یا نه خوینری ته وه په یوه ندی به کردنی فدرمانی خوا وه بهی وا ههست نه کهین جیاوازی و دورایتیکی به کجار هیه له نیوان نهو دهستورده دا خوا دیاری کردوه له نامه ی خو یا بۆمان له گه ل نهو ئایینه دا خو مان به کاری نه هیئن له رهوشت و کرده وه مانا. لهو هه وه سه ی ئی مه وه وا ده ر نه که و ئی لی مانه وه که ئایینی خوا هه ر بۆ خویتی، نهو ئایینه ئی مه به ر کاری نه هیئن جیاوازه لهو ئایینه ی خوا نار دویتی، ئی تر ههستی پێ بکهین یانه؟ ئاده میزاد به دادپهروه ری هه ل نه ساوه به راستی هه تا دادپهروه ری جی گه ی خو ی نه گری و ئاده میزاد بیرو نیازی خو ی ر ون نه کاته وه به با وه پهیانی بی گه ردو بوخته بهو شتانه ی خوا فدرمانی پێدا ون. ئاده میزاد چه ندین به شن: هه یانه بر وای به دروست که ری بونه وه ران هه یه که خوائیکی ته نه یاه وه بر وای به پێغه مه رایتی و نامه ئاسمانیه کان نه. هه یانه با وه ری به هه ندی له پێغه مه ران هه یه و با وه ری به هه ندی کیان نی یه و هه یانه بر وای به هه ندی له نامه کانی خوا هه یه و بر وای به هه ندی کیان نه. هه یانه بر وای به بوونی فریشته کان و رۆژی دووایی نیه ئه م ئایه ته ی دواپی بۆمان ر ون نه کاته وه چۆنیتهی با وه پهیانی راستی و نهو شتانه ی پیویسته با وه پیمان پێان هه بی به بی جیاوازی و به ته وای و نه فهر موی:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴾ ندى كهسانىكى نهوتو باومر تان هيناوه له
موسلمانان نيوه باوه پهيئن به خواو دامه زراوبن له سهرى و له ناخى دلتانهوه دهرچى نهك
به دهمى پرووت و، باوه پ به نيرواوبى خوا بهيئن و بهرده و امين له سهر به راستى و بهيى
خهوش و گهر د.

﴿ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ ﴾ وه باوه پهيئن بهو
نامه يه خوا نارديته خواره وه بو سهر نيرواوبى خوى كه موهمه دو كارى پى بكنه به
تهواوبى و، باوه پهيئن به ناميكي نهوتو خوا پهواندى كردوه له پيش قورئانهوه بوسهر
پتغمه رانى تر. نهو پرستانه ي پيشوو بومان رون نه كاته وه نهو كه سانه وازيان له
هاوبه شدانان بو خوا هيناوه وازيشيان له بى خوايى هيناوه پيوسته باوه پيشيان بهوانه هديى
باسكران بهيى جياوازي. بو چه سپاندنى نهو مهبهسته خوا نهفهرموى:

﴿ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴾ وههر كهسى
باوه پى نه هيناوبى به خواو به فريشته كاني و به فروستاده كاني خواو به روژى دوايى بهيى
جياوازي دوايى به راستى نهو كه سه لايداره له ريگه ي راست و مهبهستى پوخته به
لادانيكي دورودريژى بى كوتايى. نهو نايته پيروژه بهلگه ي پروونه له سهر نهوه ي كه
باوه پهيئان بهو شتانه ي له بهر چاوبن و له بنچينه كاني پايه ي ئيسلامن هدر كهسى برواى
بهوان نه يى به راستى به موسلمان ناژميروى.

ئاده ميزاد هه يانه باوه پ نه هين به نايى له نايينه كان، يا به بيروباوه پى له بيروباوه پى تر
به توندى لايه نيان نه گرن و خهباتى بو نه كهن بو فيداكاريه وه پتوه كارى بو نه كهن. وهك
بينراوه نه بيسرئى له هه لگرنى نهو بيروباوه پانه وه، دوايش لهو ريگه يه خويان نه كهن به
قوربانى، كه چى له پاش ماوه يه دوايى لي كوتينه وه يان دليان نه ته كيته وهو برپارى به
ههله چورنى نهو بيروباوه په نه دا، خوى نه خاته پال زانايانى پياو چاكان كه له پيشا دوژمانيان
بوو باوه پ به نايى نه هينى و نه بيت به دوژمنى نايينه پيشوه كه ي خوى زور به ناقولا يى
نه زانى. كه واته له سهر نهو زاناو پياو چاكانه پيوسته به گهرمى پيش وازيان لي بكنه و

وەریان بگرن و نابێ هیچ کەس تانەیان لێ بدا لەسەر کارو کردەوی جارانیان، دوای ئەوەی پێگەی راستیان دۆزیوەتەوە. بەلکو پێویستە پێژی تەواویان لێ بگیرێ و چاکەیان باس بکری، چونکە گەڕانەووە لە هەڵە ئەوپەری گەورەیی و پێژە، هەروەک بەردەوام بوون لەسەر پەرستنی شتی بێ نرخ پەستیه.

ئادەمیزاد هەیشیانە بێ باوەڕن و لەسەر پەنگی ناوەستن، هەرپۆژە لەسەر بیرو باوەڕپێکن، لەملا ئەچن بۆ ئەولا، زۆری بێ ناچی ئەچنەووە بۆلای بیروباوەرە کۆنەکە، دووبارە جاری تر ئەچیتەووە بۆلایەتر، هەروەها بۆ چەند جاری، ئەو کەسانە ئەوانەن بێ بارن و هەرچی و یەرچین جێگەى متمانهین. خوای مەزن لە باسیانا ئەفەرموی:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا
ثُمَّ كَفَرُوا أَزْدَادُوا كُفْرًا لَّيَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ
سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾ بَشِيرِ الْمُنْفِقِينَ بَأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ الَّذِينَ
يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيْبَنُغُونَ
عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾

﴿ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ﴾ بەراستی کەسانێکی ئەتۆ باوەریان هێناووە لە جوله کە کان لە پاشا بێ باوەربوونەووە بەهۆی پەرستنی گوێرە کەووە.

﴿ ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ﴾ لە پاشا باوەریان هێناووە بە خواو بە موساو پەشیمان بوونەووە، لە پاشا بێ باوەربوونەووە بە عیسا و بە ئینجیل و نیازی کوشتنی عیساییشیان کرد.

﴿ ثُمَّ أَزْوَاجُكُمْ ﴾ له پاشا زۆرتر نه کهن بئ باوهری خوځان به باوهر نه هینان به

موحه مه دو به قورن و چاوی پیسیان بریو ته پیغه مهرو ناواتی نه مانی نه خوازن:

﴿ لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴾ خوا لهو که سانه خوش نابئ هه تا

به رده و امین له سهر بئ باوهری خوځان و، خوا راغویان ناکا بولای ریگهی رزگار بونیان،

چونکه به گویره ی زانیاری بئ وینه ی خوا نهو که سانه دورن لهو په شیمان بینه ووهو

له سهر باوهر بوه ست و دلان به بئ باوهری مؤرکراوه و چاویان کۆپر بووه له ناستی

راستی. که واته مانای وانیه نه گهر به بوخته بی باوهر بهیتن باوهر پسان لی وهرناگیری و خوا

له وان خوش نابئ، نهو که سانه به ویستی خوځان ریگهی راستیان له کیس خوځانداوه.

بۆ زانین: نه گهر بئ باوهری پیش باوهرهینان کهوت و خو ی وون کرد که باوهرهینان

هاته کایه وه تۆله ی بئ باوهری نابینرئ، نهو که سه ی روناکی باوهری به خویشوه بینی

بیانوی لی وهر نه گیری بۆ کاره خراپه کانی رابرد دووی. به لام نه گهر بئ باوهری له پاش

باوهرهینان جار له دووای جار به گوناهیکی زۆر گهوره دائه نرئ لی خوشبوونی بۆ نابئ و

بیانویشی لی وهرناگیری... به کورتی خاوه ن باوهر نهو که سانه ن له سه باوهری خوځان

به رده و امین و گۆرانی به سهر دا نه هاتبئ له هه موو کات و جیگه یه کدا به ههر شیوه بن، نهو

که سانه له باوهر وهر نه گهر پین جار له دوای جار زۆر خرابترن لهو که سانه ههر باوهر پان

نه هینابئ بگره لهو که سانه یش خرابترن بئ خوان و پروایان ههر به بوونی خوا نیه.

خوای مه زن باسی نهو که سانه ی کرد له سهر باستی نین و جار به جار نه گۆرین و

دورون باسی نه مه یشمان بۆ نه کا جۆری سزادانیان چۆن نه بئ، نه وانه یش نهو که سانه ن بئ

باوهران نه کهن به دۆستی خوځان و نه فهرموی:

﴿ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾ تۆ موزده بده بهو که سانه ی دوو روون که به

راستی بۆ نه وان هیه سزایکی تازار په یدا کهرو خاوه ن تازار.

﴿ الَّذِينَ يَتَخِدُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ نهو دوو پروانه که سانیکی

نهو تۆن بئ باوهران وهر نه گرن به دۆستی خوځان له جگهی باوهر داران و داوای یارمه تیان

لی نه کهن و واز له باوهر دارانی دلپاک نه هین و نایان کهن به دۆستی خوځان.

تهفسیری زمناکۆبی

﴿أَيْتَفُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لَـهُ جَمِيعاً﴾ نایا ئەو دوو روانه داوا ئەکەن کە لای ئەوان پەیدایی بەو دۆستایێه گەورەیی و هێزیان دەست بکەوێ و بە گومانی خۆیان و وا ئەزانن ئەو کارەیی موحەمەد تەواوانی، دواویی بە راستی گەورەیی و توانا بۆ خواپە هەموویان بە گشتی خوا هەر بە دۆستانی خۆی هێز ئەبەخشی، دوورپووان دڵیان مۆرکراوە لە هیچ شتێ وردنابنەو.

هەموو کەسێ پێی خۆشەو ئەیهوێ ناو دەرێکا لە جیهاندا بە پیاو چاکی و بە تیگەبەشتوویی و بە زانیاری و بە نازایی لە هەر پێکەوه بۆیان بگونجێ و پێک بکەوێ لە گەڵ یاسای ئیسلام. بەلام هەندێ تر لە ئادەمیزاد هەن داوای سەرکەوتن و سەرپەرزی و ناوێکردن ئەکەن لە شەیتان و لە کاربەدەستانی ستمکارو خۆیانیان پێ ئەفرشن و ئەیان کەن بە دۆستی خۆیان و هەر شتیکیان پێ بلێن بۆیان ئەکەن، نایا ئەو کەسانە چۆن بە پەروای دانهێن داوای هێز لە جگەیی خوا بکەن؟ بۆ ناوێکردن و پەپەرەویی ستمکاران خۆیان توشی کێجەلۆکەیی دوو روویی بکەن، ئەبێ بزانی هێزو سەرکەوتن هەر بە باوەڕهێنایی پوخته دەست ئەکەوێ بە تەنها.

ئەو باوەڕدارانەیی ئەو تۆ خوا باسی کردون لە فەرمودەیی خۆیا (مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) ئەو باوەڕدارانە ئیسلام بە هۆی ئەوانەوه سەرکەوتن و گەورەییان بە دەست هێناو ووشەیی ئیسلامیان بەرز کردەوه بە کۆشش و فیداکاری خۆیانەوه، هەموو ئایین و بیروباوەری تریان پرش و بلاوکرد، بە یاریدەیی خوا شاگردەکانیشیان لەم سەردەمەیی ئێمەدا بە توانایی هێزی پۆلایینی باوەڕداران لەناوێهێن. کەواتە چۆن ئەبێ داوای هێزو سەرکەوتن لە بێ باوەڕان و ستمکاران و دوو رووان بکری، ئەوانەیی باسکران لەهەر کەسیکا بێنران بێگومان لە بازەنی باوەڕ دەرچوون.

هەر وەك داواکردنی گەورەیی لە بێ باوەڕان و دۆستایێتیان قەدەغەیه، خۆ هەڵکێشان و خۆ بە گەورە دانان بە هۆی باوکۆ بێ باوەڕەکانەوه قەدەغەیه، وا دابنێ لە نێوان ئەو

که سانه دا باوه پدارن و له نیوان بڼ باوه پاندا په یوه ندی په گمزو خزماتیان ماوه ته وه دوای باوه پری نیسلام، وهك خو هه لکیشان به فیر عونه کان و کیسراکان و قه یسه ره کان و ناشوری و بابولی و عهره به کانی پیش نیسلامه وه. پیشه وانه هده له حوسینی کوری موحه مه ده وه له نه بوو به کری کوری عه باسه وه له حومه یدی که ندیه وه له عوباده ی کوری قه یسه وه له نه یی ریخانه وه له پیغه مده وه ﴿﴾ نه فرموی:

نهو که سه ی خوی پال بدا به (۹) و باوکی بڼ باوه په وه مه به سستی خو هه لکیشان و ریژی نهو که سه (۱۰) ه هه میانه و له ناگردان.

لهو باسانه وه بزمان دهر نه که وئ دوو پرووی سهوز نه یی و بنج دانه کوتی به هو ی لاوازیه پروانه بوونی مرؤف به خوتی خوی له بهرانه رپاستی و باوه په خوا، بهرهمی نهو لاوازیه بریتیه له ترس و چاوچنؤکی و خو هه لئواسین به جگه ی خوی مه زنه وه به خو به ستنه وه به نیشتمان وه به جوړیکي نارپه و او په گمز پهرستی و دوور که و تنه وه له په پرهوی خوا له ژبیانداو به کار نه هینانی له فرمانی روظانه دا. بهرگری له ناموس و سامان و نیشتمان به جوړیکي ره و له پهرستی خوا وه دهر نه چی و دیت.

نهو دوستایه تی یی بڼ باوه پان خوا قه ده غی کردو وه بریتیه له یارمته دانی په کتری و بڼ به هاوپه یمانیان، دوستایتی لیږده نه وه نیه په پرهوی نایینه که یان بکه وئ نه گهر وای نه وه بڼ باوه پری ته و او په پی ناوتری دوستایتی، په پره و کردنی نایینی بڼ باوه پان په که مجار زور گرانه لای موسلمانان. هه ندی کهس وایان دناوه دوستایتی بریتیه له تیکه لاوبوونی باوه پداران و بڼ باوه پان بؤ سودی په کتری و بازارگانی. به تاییه تی به سستی په یمانی زانین و زانیاری و روشنیری، نه وانه نه گهر دزی یاسای نیسلام نه یی خراپه ی تیدانیه.

بهرپاستی چاو پوښی نیسلام له گه ل بڼ باوه پاندا زور پروون ناشکرایه، به لام هه ندی له موسلمانانی نه فام و کار به دهستان چاک و خراپ تیکه لاو نه کهن. نهو که سانه رپاستی و ناوه پوکی ناین له دهر و نیانانه چه سپاوه بهو جوړه ی وازان یاسایکی چه سپاوه له لایه ن

خوای مهزنهوه، نهو کهسانه خوئیانیان گیل و گهوج کردوه له ناستی یاسای رونی قورئان بانگهوازی نیسلامیان لی تیک چووه له باره ی چاو پۆشی کردن له گهال بی باوهپانداو جویی ناکه نهوه له گهال نیازی خراپسی خوئیاندا، نازانن بی باوهپان هه ندیکیان دوستی هه ندیکیان له کاتی جهنگ کردن له گهال کۆمهلتی نیسلامدا نهو کهسانه خاوهنی بیروپرای راستی نین بۆیه نهو سهر و نهو سهر نه کهن، له سهر باری ناوهستن، نهو جوړه کهسانه پیوسته تف و نهفرهتیان لی بکری و به هیچ جوړی برویان پی نه کری و سزایشان بدری به توندی و تیژی و بکری به غوونه ی پیاو خراپان، نهو پی بارییه رهوشتی زوریه ی خاوهن بیروباوهپه خراپه کانی نیستان، پارو پول له ههر لایه کهوه دهستیان بکهوئ نهو لایه نه نه پهرستن، به تاییه تی خاوهن رامیاریه کان له کۆن و له تازه دا نهو رهوشته پهرسته یان ههیه کهن ناکهن به دوستی خوئیان، نهو کهسانه جگه لهوه فیل بازو بوختان چی و درۆزنن هیچ شتی تریان بۆ رهوا مهینن، نهو کهسانه چۆنیان بۆ بلوی له خراپه و له ناژاوه بلاوی نه که نهوه و ماری ژیری کان هه ندی له موسلمانان نهو کاته له مه کهدا بوون لای بت پهرسته کان دانه نیشن نهوانیش ووته ی نارپه وایان به کار نههینا له دژی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ و له دژی قورئان، لهو کاته دا موسلمانان لاواز بوون و نهیان نه توانی وولا میان بدنهوه، بۆ نهو رووداوه خوای مهزن نایه تی (٦٨) ی سوره تی نهله نفالی نارده خواره وهو فهرمانی پیدان لای بت پهرستان دانه نیشن و وازیان لی بهین و گری له گفتوگۆیان نه گرن، سال هات و رویش و موسلمانان کۆچیان کرد بۆ مه دینه، له مه دینه دا جوله کهو دوور ووانی زۆری تیدا بوو دهرونیان پیس و خراپ بوو، موسلمانان وهک فهرمانه کانی خویان له بیر نه مایی، نه چونه لای کۆری نهو بی باوهپانه له مه دینه دا، نهوانیش دهستیان نه کرد به خراپه و ووتن به نایینی نیسلام و پیغمهر به درۆ به بوختان وهک نهوانی مه که، بیگومان بی باوهپان هه موویان یه که ره گهن، خوای مهزن نایه ته که ی سوره تی نهله نفالی بیر خسته نهوهو فهرموی:

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي

الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتَ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا

تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذَا مِثْلَهُمْ

إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤﴾

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ

نَكُن مَّعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحِذْ

عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعَكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٥﴾

﴿وَلَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتَ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا﴾ وه

بهراستی خوا رهوانه کردوه بوسه نپوه له نامهى خويا كه قورئانه كه هه كاتى
بيستوتان نايته كانى خوا بروايان پى ناهيتري له لايه ن بت پرستانه وه، كالته نه كرى بهو
نايه تانه.

﴿فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ﴾ دواى نپوه له گهل نهو كه سانه

دامه نيشن دهست نه كه ن به گالته كردن به نايته كانى خوا هه تا نه وان نه چنه نپو گفتوگرى
تر جگهى باوه پى نه كردن و گالته كردن به نايته كانى قورئان.

تهفسىرى زمانكوى

﴿إِنكُم إِذَا مَثَلْتُمْ﴾ به راستی ئیوهی دانیشتوی لای گالته کراوه کان به ئایه تی خوا ویتهدی نهوانن له بی باوه پیدای نه گهر به کاره کانیان رازی بن، چونکه خو نه گهر توانای نه وه تان ههیه لایان دانه نیشن وازیان لی بهین و لۆمه یان بکه ن، پیوسته ئیوه بزانی نه وه که سانه لای مالوم و جوله که کان دانه نیشن و دهست نه که ن به گفتوگۆی خراب وهك دوو پرووه کان نه ژمیرین، ئیوه چۆن و بۆچی لایان دانه نیشن و گریان لی نه گرن، نه وه که سانه جگه له خراپه هیچ شتی تریان لی ناوه شیته وه.

هۆی هاتنه خواره وهی نه و ئایته ههر شتی بی و له گه ل ههر که سانی بی، بیکومان به گشتی به لگه یه له سه ر نه مه: پیوسته هه موو موسلمانان واز له تیکه لاوی هه موو کاری پوچ و دژی ئاین بهین، نه و پیوسته بونه یش به تابه تی بو نه وه که سانه نییه دانیشتوی مه دینه بوون و نه وه که سانه ی نه و تو ناگریته وه پرووی نه وه ئایه ته یان بو لا کراون. به لکو هه موو موسلمانان نه گریته وه له هه موو کات و جیگه یه کدا، پیوستی هه موو مانه لای کۆرو کۆمه لتی دانه نیشین گالته به ئاین بکه ن و گفتوگۆی خراب بگر نه ئاین، وهك زۆر جار ان باوه رداران توشیان نه بی به و کارانه وه.

﴿إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا﴾ به راستی خوا کۆله کاته وه دوو پروه کان و بی باوه ران له نیو دۆزه خدا هه ردولایان به یه که وه. که واته دانیشتوان و لا دانیشتوان هه ردوولایان له دۆزه خدان له دوو پروه کان و له بی باوه ران.

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُفْرٍ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فِتْنَةٌ مِنْ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ مَعَكُمْ﴾ که سانیکی نه و تو ن چاوه ران نه که ن کاری بو ئیوه پهیدا بی له سه ر که و تن له شان له جه نگدا، دوا بی نه گهر بو ئیوه پهیدا بوو سه ر که و تن وه دهست که و ت و یاریدان له لایه ن خوا وه دوو پروه کان نه یان ووت: ئایا ئیمه له گه ل ئیوه دا نه بوون و یارمه تیمان نه دان؟ که واته به شی خۆمانان بدهنی له دهست که و ت.

﴿وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْذِ عَلَيْهِمْ﴾ وه نه گهر بو بی باوه ران هه بوا یه به شی له سه ر که و تن دوو پروه کان نه یان ووت: ئایا ئیمه زال نه بوین به سه ر ئیوه داو

نهمان نه توانی بتان کوژین، کهچی ئیمه له بهر سودی ئیسوه خۆمان ههشارداوه خۆمانمان گرت و ئیوه مان نه کوشت و جهنگمان له گهڵ ئیوه دا نه کرد.

﴿ وَغَنَعَكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ وه ئیمه ئیوه مان نه پاراست له باوهردان و شتیکی وامان خسته دلیان لاوازیان بکاو سستیمان کرد له یارمهتی دانیان. کهواته بمان کهن به هاوبهشی خۆتان له وانهی دهستان کهوتوه. ئهو دوورپووانه خۆیانیاں کردبوو به تابوری پینجهم بۆ باوهرداران، نه چونه دهره وه له گهڵ موسلمانان به پوالت بۆ یارمهتی دانیان، له ناوهڕوکا بۆ پارچه پارچه کردیان به هۆی پروپاگندهیی ژههراویی، وینهی ئهو کهسانه له ههموو کاتیکا ههن، به تایبهتی لهم رۆژهی ئیمه دا لهو کاته وه نهوتی نه فرهتی دۆزراوه ته وه، ئهو کهسانه ئالو درۆشی نیشتمان پهروهریان بۆ خۆیان ههڵداوه دهق به دهقی بی باوهریان، نه گهر خهبات کهران سهرکهوتن به سهر دوزمنانی گه لاندابه گورجی خۆیان نه کهن به ناو خهبات کهراندا و ئه لێن: ئیمه له گه لتان بووین و له ژیره وه یارمه تیمان داو، نه گهر خوین مژان سهرکهوتن به سهر شۆرشگیراندا ئه لێن: ئیمه نه مان هیشته سهر بکهون. ئهو کهسانه له سهر دوو پهت یاری ئه کهن و خۆیان ئه کهن به ستونی پینجهم، ههردولایان فریو ئه دهن.

پرسیار / ئه بی بۆچی رستهی (فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ) به کارهێنراوه بۆ موسلمان و ووشه (نصیب) بۆ بی باوهریان بێژراوه؟

وه لām / به راستی سهرکهوتنی موسلمانان سهرکهوتنه بۆ راستییکی ئه و تو بهرده وامه و پایه دارن به مهرجی خاوهنکهی پهیرهوین بۆ یاسای خواو بۆ فهرمانی ئهو له ئاماده کردنی تفاق و جهك، کهواته شایسته بێژی (مِنَ اللَّهِ). به لām سهرکهوتنی کاری پوچ شتیکی کاتیه و ناوهستی له بهردهم راستیدا هه رکاتی خاوهن راستیه کان یهك بگرن له سهر خهبات.

به نومییدی خوی مهزن هیژی بی باوه‌ران و دووروان لهم روزه‌دا به وینهی هیژی
نهوانه‌ی پیشوو نه‌بی و کاتی نه‌بی، هیژی راستی له خوی مهزنه‌وه نه‌بی و به‌رده‌وامه هه‌تا
کوتایی جیهان و خراپه‌کار نه‌می‌تی.

﴿ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ دوا‌یی خوا فهرمانی خویی دیاری نه‌کا له‌نیو ئیوه‌ی
باوه‌ردارو له نیوان دوو پروواندا له رۆژ هه‌لسانه‌وه‌تان له گۆره‌کاندا: تا‌ق‌می باوه‌رداران
بو به‌هه‌شت و دوو روه‌کان بو دۆزه‌خ.

﴿ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴾ وه‌خوا هه‌رگیز نایگه‌ی‌تی بو بی
باوه‌ران به‌سهر باوه‌رداران هه‌چ ر‌یگه‌یه له رۆژ دووایدا که بی باوه‌ران خویانی پی‌ره
هه‌ل‌ک‌یشن، یاسا ئیسلام هه‌تا رۆژی دوا‌یی خۆی ده‌ر‌ئه‌خوا ناوی وون ناب‌ی به ته‌واوی با
جار به جاری لاوازی بی له لای‌که‌وه، له‌لایه تره‌وه سهر هه‌له‌شه‌دا به ر‌ون‌ترو به‌هه‌ی‌تر:

خوی مهزن با‌سی دوور‌وه‌کانی بو کۆ‌دین له‌و ئایه‌تانه‌ی پیش‌ودا، له‌مه‌و دووایش با‌سی
کرده‌وه خرا‌بی نه‌وانمان بو نه‌کا به در‌ی‌ژی ترو نه‌فه‌رم‌وی:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى
الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ يَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ ﴾ به‌راستی دوور‌وه‌کان وایان به‌دووه‌ته د‌لی خویان فیل
له خوا به‌کن به ناش‌کر کردنی باوه‌یه‌نیان به پی‌غه‌مه‌ر ﴿ ١٤٢ ﴾ به ر‌والت و له‌زیره‌وه‌ی
باوه‌رن، فیل کردن له پی‌غه‌مه‌ر فیل کردنه له خوا.

ته‌فسیری زمان‌کۆ‌یی

﴿ وَهُوَ خَادِعُهُمْ ﴾ وه خوا سزای نهو دوورپوانه نه داته وه له سهر فيل کردن و دوورپويان نابرويان نه با به ناشکراکردنی فيله کانيان لهم پرژه داو به سزادانيان له پژی دواييدا، پروناکی بروای باوه پرداران پهره نه سيئي و تاریکی بي باوه ری زورتر نه بي، نهو پروناکیه که مهيان نه کوژيته وه به سزای گرانی نه مړو.

﴿ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالٍ ﴾ وه ههر کاتي دوورپوان هه لسانايه بولای نوژ کردن هه لسان به ته مه لتي و به له شي قورسه وه، وه که سي بجي بولای شتي و که چي لای ناخوشه. بينگومان مروفي دووروو به گورجي هه لسان سي بو نوژ کردن چونکه بروای به نوژ نيه ههر کاتي هاوپړکاني پيغمهر ﴿ ﷺ ﴾ ناگاداربونايه نوژيان نه کرد، نه گيانا نوژيان نه نه کرد.

پرسيار / ههر کاتي که سي نوژي نه کرد به نیازی نزيکبونه وه له خوا، له گهل نه وه يشدا پي خوشبوو که دانيشنوان چاويان لهو نوژه ی نه وي هه تا گومانی پياو چاکی بن بوی يا بو نه وه له سهر خوی لبا سستي کردن له ناييندا، نایا نهو کاره به دووروی دانه نري؟

وه لام / نهو کاره به دووروی دانانري به مهرجي يه که مين هو ی نهو کاره به جتي هيتانی پهرستي خواو ره زايي خوابي و نياز هکاني تري پاشکوی نهو پهرستنه و پي ناخوشبوني پروت زيان نادا له باوه ری نهو که سه، چ که سي که نهو جوړه نيازانه ی تيدا نه بي به گوړه ی سروشت؟ نهو که سه به گوړه ی نيازی خوی بهر پرسياره.

﴿ يُرَاوُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُنَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ وه نهو دوورپوانه خويان نه نوينو خويان نيشان نه دن به ناده ميزاد به نوژ کردنيان هه تا پيان بيژري: باوه پردارن، چونکه نه وان نوژ بو خوا ناکه ن. به لکو بو نيچير گرتن و قازانچ و سوودی جيهانی نوژ نه که ن و، ناوی خوا نابه ن و يادی خوا ناکه ن و نوژ ناکه ن مه گهر که مجار لهو کاتانه دا بينرين. به لام له پاش مله ناوی خوا نابه ن و نوژ ناکه ن.

پرسيار / نایا هيچ که سي هيه راسي دهرونی خوی ده رنجا له بهر ده م ناده ميزاد او به وانی بلتي: شتي بروای پي هيه، چ که سي که به هموو که سي بلتي: شتي نه زاني. بينگومان نه گهر نهو که سه نهو شتانه به وان بلتي به شيت نه ژميردي، چ که سي که نه يکاو به کاری

نهبهری جگه‌ی شتی لای چاکهو مهبه‌ستییه‌تی چهند کات، پاش نهو شتانه چون نه‌گونجی بۆ مروّف له‌ده‌ست دام و ده‌زگای کۆمه‌ل ده‌ربجی و رابکا؟

نایا تۆ نه‌توانی کاتێ گه‌یشتی به‌ که‌سی خۆشت ناوێ و یه‌که‌م جار نهو که‌سه‌ بلێ به‌تۆ: من ئاره‌زۆمه‌ندی تۆم، له‌ وولامدا تۆ نه‌توانی بلێ: من یم ناخۆشه‌ تۆ بینم، نایا نه‌گهر به‌و جوړه‌ وه‌لامی بدریته‌وه‌ تۆ چاکت کردوه‌ له‌لای خۆت و لای ئاده‌میزاد. نایا هه‌موو ئاده‌میزاد رپابازن و لایانداه‌ له‌ راستی، چونکه‌ بروایان به‌ هه‌موو شتی نه‌یه‌ که‌ نه‌یکه‌ن نه‌ی لێن؟

وه‌لام / دوورپووی و خۆسازاندن جیاوازن له‌ یه‌کتری، دوورپووی نه‌مه‌یه‌ مروّف خۆی ده‌ربخا به‌ پیاو چاکێ و به‌ دوو پووی و به‌ بوختان بۆ نه‌وه‌ به‌هستی له‌ گه‌ل پیاو چاکان و له‌وانیش نه‌بی، خۆسازاندن نه‌مه‌یه‌: تۆ نهرم و نیانی له‌ مامه‌له‌ کردنا له‌ گه‌ل ئاده‌میزادا و به‌ هیچ مهبه‌سی نه‌بی مه‌گهر به‌ خۆشی و به‌ رێک و پێکی بژیت له‌ گه‌لیان.

زۆر ئاشکرایه‌ که‌ تۆ زۆر جارێان له‌به‌ر دوواکه‌وتنی لاسایی کردنه‌وه‌ی کۆمه‌لایه‌تی له‌ شای و شیوه‌نی که‌سیکا نه‌بی به‌ره‌ می‌ده‌بی نه‌که‌نی و پێژی نه‌گیری و بروایشی به‌وانه‌ی خۆی نه‌یه‌، بێ گومان نه‌و کاره‌ی تۆ زۆر چاکه‌و بێ گهرده‌و به‌رپا دانانێ به‌ مه‌رجی رێکبێ له‌ گه‌ل نه‌ریتی کۆمه‌لایه‌تی. پێویست نه‌یه‌ له‌سه‌ر تۆ هه‌رکاتێ خراپه‌ت کرد بلاوی بکه‌یته‌وه‌ به‌سه‌ر ئاده‌میزاد.

زۆر راسته‌ که‌ تۆ درۆنه‌که‌ی به‌رانبه‌ر که‌سی خۆشت ناوێ نه‌لێ: من ئاره‌زۆمه‌ندی تۆم. به‌لام نه‌و درۆیه‌ت چاکه‌و شیرینی ره‌هوشی تێدایه‌ و زۆر په‌سه‌نده‌.

بۆ په‌سه‌ندی نه‌و درۆیه‌ ته‌مشای نایه‌تی (۸۳) ئه‌لبه‌قه‌ره‌ بکه‌ له‌ گه‌ل نایه‌تی (۲۴) ی سوره‌تی ئیبراهیم و نایه‌تی (۴۴) سوره‌تی تاهادا. پێغه‌مه‌ر فهرموی: (گفتوگۆی پاك چاکه‌یه‌ که‌ پاداشتی ئه‌دریته‌وه‌ به‌ وینه‌ی پاداشتی چاکه‌کانی تر).

به‌ کورتی دوورپووی خۆ نواندن بریتین له‌وه‌خۆت نیشانی دانیش‌توان بده‌ی به‌ درۆو بوختان به‌شتی تێتانه‌بی. هه‌تا به‌ پیاو چاکت دابنێ و پله‌و پایه‌ی چاکت بۆ دابنێ، له‌

ناوهرژکدا ههمانهی خالی و ماری ژیری کاو خوین مژو دهست بری، ئەو جورە کارانه قەدەغە کراون لەلایەن خوای کەورەو.

﴿مُذَبِّحِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ﴾ سەرگەردان و حۆل و گێجن لەناو باوەرو بێ باوەرایدا، نەخۆیان ئەبەستن بە باوەردارانەو و نە نەبی باوەرانەو جارێ خۆیان دەرئەخەن لەناو موسلماناندا، جارێ لەگەڵ بێ باوەران، لەگەڵ هێچیان نین.

بەلکو لەگەڵ سودی تایبەتی خۆیان و، نەلەم لان و نەلەولان هەتا رێگەی ئەوان بگرن، هەر دەستی راکشی بۆلایان ئەی گرن، ئێر پێس بێ یا پاك.

﴿وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا﴾ وە هەر کەسێ خوا رێگەی ئی وون بکاو واز لە رێگەی راست بەیتی، دواي تو دەستت ناکەوی بۆ ئەو کەسە رێگەیه بیانبا بۆلای راستی و راغویی و خوا پەرستی. بەراستی ئەو کەسە خوا بە چاویی میهرهانی تەمەشای ناکاو کارو فرمانی داوێ دەست خۆی، چونکە ئەو کەسە یاخی بوە لە خواو هەگیز ناگەرێتەو بۆلای شارەزایی، چوێتە قولایی بێ باوەری. بەلام میهرهانی جورێکە لەگەڵ بەندەکانی خۆی وازیان ئی ناهێتی هەتا ئەوان واز لە خوا نەهێتن، ئەو کاتە دەینی خۆیان بە ملی خۆیانە. بۆ ئونە دایکی منال میهرهانی ترین کەسانە لەسەر زهویی بۆ منالی خۆی، ئەگەر ئەو مندالە دەستی کرد بە نازاردانی دایکی، ئەو دایکە یەخە ئی دادەدری، مەگەر ئەو بەندانە پەشیمان بێتەو بە پوختهیی لە گوناھی خۆیان، ئەو کاتە خوای مەزن پەشیمان بونەویان ئی وەرئەگیری، لە باسی مانای ئایەتی (٨٨)ی ئەم سورەتە ئەو باسە بە درێژی نوسراوە.

لەو ئایەتە پێرژەدا خوای مەزن باسی دوورووان و سەرگەردانەکانی ئەم رۆژە جیهانی بۆ کردین کە ئایینی پاکی ئیسلام بە چاکی نەچەسپاوە لە دلتیان بە جورئ شایستەیی و بیکەن بە یاسا بۆخۆیان لە هەموو کاریکی رۆژانهیاندا، ئەو کەسانەلەبەر ئەوێ بیر لە پاشە رۆژی بەختیاری خۆیان ناکەنەو بۆ بچوکتین و بێ نرخترین ئاواتی کاتی هەر جارێ پەلاماری لایە ئەدەن بێ ئەوێ بیر لە چاکەو لە خراپە بکەنەو، جا بۆیە

ئەو جوۆرە کەسانە بەرپاواو سەرگەردان و گێل و گەوج دانەنرێن لای زانایان و خواپەرستان، چونکە بۆ بە دەست هێنانی ئاواتی پرۆبوچی خۆیان بە سەرگەردانی و گێلی جاری پەلاماری جادوگەران و دەست بران و خوا نەناسان ئەدەن جاری تر پاش ماوەیە پەلاماری کەسانی تر ئەدەن کە دژی بیروباوەرە پیشوە کەبەتی هەر بۆ ئەو ئاواتە خراپە کە خۆیان بێتەدیی یانەبەتەدیی، ئەو جوۆرە کەسانە لەم سەردەمە ی ئێمەدا یە کجار زۆرن، بە گێل و بێ ئەقڵی خۆیان سەر لێی شیوانە ی خۆیان تووشی دەیان دەردی سەری ئەبن و ئەمانە ی خوارەو هەندێ ئومەیانن:

پیشەکی وەك ئەزانێ لە هەموو کۆمەڵ و تاقمێکی ئادەمیزادا زۆربە ی زۆریان گێل و پاراوا نەفامن هەرچەندە لەم کاتەدا ئەژین بە پرواڵەت پیش کەوتن پەرە ی سەندووە لە چەند روێکەو، سەرگەردان و گێل و نەفامن هەرچەندە جییاوازن لە روی پەرورەدو پۆشن بیری و ئامادەبوێان بە گوێرە ی سروشت بۆ وەرگرتنی زانیاری کەچی ئەو گێلی و سەرگەردانیە وای لێ کردوون گالتهبەژییان و ئەقڵی ئەندامانی گەلانی ئەم سەردەمە ئەکەن، ئەوەرێکی یە کجار نارەئەبینن، ئەماشاکەن بۆ تەمێ وەرگرتن چون پارای و گێلی سوار سەرشارنی لاوان بوو بە دەیان پەخشان و هۆنراوێ زۆر بە بالای ژنێکا هەتەدەن و باسی لەنجەو لاری و شوخ و شەنگی ئەکەن بە راست و بەدرۆ. خۆیانی بۆ ئەسوەتێن و خۆیانی بۆ لاواز ئەکەن، بەجوۆرێ هەر شتی لەو پرێگەو تووشی بێی بە چاکی ئەزانێ ژانی بێ ئەقڵ و گێلیان بۆ ئەخەلەتی. بەهەر کۆلە مەرگێیە بێی ئەبنە هاوسەری یە کتری، زۆری بێ ناچی ئەبنە مارو دوویشک بۆ یە کتری.

هەرۆهە ژنی واهیدە خۆی شیت ئەکا بۆ کورە لاوی، لەبەر خوشەوێستی ئەو لاو واز لە باوک و دایک و خزم و کەس و کاری دڵسۆزانی خۆی ئەهێتی، وایش ئەبێ رادوی ئەکەوێ و برۆایشی وایە لەوانەبە بکوژێ. لە گەڵ ئەو هەموو مەترسیانەدا ئەبێتە هاوڕێی ئەو لاو کەچی زۆری بێ ناچی ئەبنە دۆزەخ و کورە ی ناگر بۆ یە کتری و لەبەک جوێ ئەبنەو، بەو جوۆرە باسکرا ژنی نەفام ئەکەوێتە داوی پیاوێ بێ بەلێن، پیاویش

ئه كه ویتنه داوی ژنی گیل و نه فامه وه، نه وهه مووه كه ندو كۆسه توشیان نه بن بهو بۆنه وه
بیر له نه فامی پاشه پۆژی خویان ناکۆلنه وه به جۆری یاسای پاکی ئیسلام فه رمانی پیداون،
له نه جمادا توشی نه و پارای و سه رگه ردا نه نه بن و ناموس و ئایینی خویان له ده ست
نه ده ن.

له لایه تره وه زۆر كهس هه ن به هۆی مامه له و كړین و فروشتن و به كړی دانسی
خان و به ره وه خویان گه رده ی پارای و سه رگه ردا نی نه كه ن، به جۆی خویان لاترو دامار
نه كه ن بگه ره خۆشیان نه ده ن به كوشت، به ده یان پیاوانی فیل زان نه كه ن به كار به ده ست
بۆ خویان و نه به نه ساماندار له سه ر گیل و نه فامی نه وانه وه. نه مانه ی خواره وه هه ندی
نونه ی ترن بۆ گیل و پارای و سه ر لێ شیوانی هه ندی نه فام:

له هه مویان نا ره و اترو په ره سه ندتر بلا و بوونه وه ی نه فسانه ی پر و پوچ و نا بو ش: وه
نامه گرتنه وه ی پر له درۆ. ناو له پ خۆینه نه وه. بر و برون به شتی پر و پوچ. پیاویکی
هه ژاری گیل و نه فامی برسی و قو ل برا و منالێکی زۆری روتالی هه یه به هه ر كۆلێه ی
هه ندی پاره و پول پهیدا نه كا كه چی له بریتی نه وه بیدا به پتۆستی خۆی و مناله كانی نه یا
بۆ سه ر گۆری مردووان نه ی به خشیته وه، یا نه یا بۆ كه سیکی به نا و پیرێکی ملقه و ی. به
نه قلی نا ته واوی خۆی خاوه ن گۆره كه یا پیره كه ی لای خوا بو ی نه پاریته وه كه چی كا کی
پیری و پاره برانی سه ر گۆر به كاری نه هیتن بۆ دروست كردنی كۆشك و ماشین و بۆ
زیرێ ژنایان و بۆ خواره نه وه ی مه ی و قومار كردنی كۆره كانیان، هه ندی جاریش بۆ
گه شت و گوزار و سه یران و داوین پیسی نه و پیر و پاره خۆرانه نه گه ر پاران هه بیان
وه نه گیرێ با بۆ خویان بپاریته وه سامانیان زۆری، پاره ی نه و هه ژاره داماره نه خۆن و
پوره شی لای خوا نه بن.

نه خۆشیکی تری زۆر ناله بار سواری نه قلی كۆمه لێ تری سه ر لێ شیوا و پارای
تربوون، نه چنه لای جادو گه رو ده ست بران پاره و پولی زۆریان بۆ نه بن بۆ كردنه وه ی
گرتی كۆیره ی دلایان كه ناو له بیان بخۆینه وه یا نامه یان بۆ بگه نه وه. نوشته یان بۆ بنوسن.

تەماشای جم و جوتلى ئەستېرە كانيان بۆ بکەن، پرسى به جنۆکه کان بکەن. گىيانى پياوى
ئامادە بکەن، فنجانيان بۆ سوپ بدەن. دانەيان بۆ بگرەنەو. ئەو جادوگەرە دەست برانە بە
بۆنەى ئەو کارە پرۇپو و چانەو بە بوختان و بە درۆشتى بەو گىل و گەوجانە ئەلپن، ئەو
سەر لى شىواو بە چاوى راستى وەرى ئەگرن و بە داماوى ئەژين و جادوگەرانش سامانى
زۆر کۆ ئەکەنەو.

ئەو ھەزارە داماو سەر لى شىواوانە لەوەرگای زۆر بە پېن بۆ پياوانى بەناو ئايىنى و
دەست بران و کار بە دەستە فېل بازەکان، ئەو کەسانە بۆ موسلمانان و دانىشتوان سەرى
زمانيان ھەنگوینە و ژىرى زمانيان ژەھرە، بەھوى روى خوشى ژەھرايان لەژىرەو
خوڭيان ئەمژن و لەدەرەو بەوان پى ئەکەنن و ئەى مارگران گالتە بە سەيران کەران
ئەکەن.

ھەر نەتەو بە نەخوڭەوارو نەفام و لە ئايىن دەرچوانيان زۆربى، پىراني بە ناو ئايىن
پەرورەو کار بە دەستانى سەتمکارو سەرۆک پارتەکان بە ناوى ئايىن و کار بە دەستى و
نىشتمان پەرورەى سوواری ملىان ئەبن و ئەيان چەوسىتەو، ھەرچەندە ئەو گىل و
گەوجانە تۆلەى خوڭيان وەر ئەگرن لە پاشە رۆژدا لەبەردەم خواى مەزندا. بەلام لەوان گىل
ترو خوانەناست ئەو کەسانەن بە ناوى ئايىن و نىشتمانەو بۆ سوودى خوڭيان ئەبن بە
بازرگانی جەنگ، گەلانى خوڭيان رانەكىشن بۆلای جەنگى نارەوا کە بەو جەنگە گەلانى
خوڭيان ئاوارەو دەر بەدەر ئەکەن بە بيانوى درۆینەو دانىشتوان ئەکوژن و بەنديان ئەکەن و
داراييان تالان ئەکن و خانوہ کانيان ئەروختن و لە نىشتمانى خوڭيان دەريان ئەکەن، ئەوانە
ھەموويان بە بۆنەى ناکۆكى پەيدا کردنى ئىوان دانىشتوانەو سەرھەلئەدەن، ئەوانە
ھەموويان بەرپا ئەبن بە ناوى ئايىن و نىشتمان پەرورەو، ھەر تاقمى لە خوڭ مژان برۆن
تاقمى ترى خراپتر جيگەيان ئەگرەو، ئەو کەسانەى لە دەستى پيشوہ کان رزگاريان بوو
ئەمانيش ئەمان لەناو ئەبەن.

نہی بزاین نہو ہموو دہردی سہریہو رارابی و ستمہی بہسہر دانیشترانا دیت ہوی
لادانیانہ لہ یاسای بہرزی پاکی نیسلام، ہہتا نہ گہرینہوہ بولای دابہزاندنی دہستوری
قورٹان رزگاری و سہرہستی و ژیری بہ خویانہوہ نابین، نہوی بہسہریانا دیت لہم
رورہدا زور کہمترہ لہ سزای پاشہ رور کہ توشیان نہی بہ ہوی لادانیان لہ پەرستی
خوای مہزن.

خوای گہورہ باسی خرابی دووروانی بو کردین کہ جاری پرووئہ کەن بہ لای
موسلمانانہوہ جاری تر پرو نہ کەن بولای بی باوہران، نورہ ناگرن لہسہر شتی بہ تہنہا،
نیستایش قہدہغہ نہکا لہ موسلمانان کہ نہمانیش وینہی نہوان نہبن و نہفہرموی:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

لَا تَتَّخِذُوْا الْكَافِرِيْنَ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ اَتُرِيْدُوْنَ

اَنْ يَّجْعَلُوْا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿١٤٤﴾ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ

فِي الدَّرَكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ يَّجِدَ لَهُمْ نَصِيْرًا ﴿١٤٥﴾

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا وَاَعْتَصَمُوْا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوْا

دِيْنَهُمْ لِلّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ

الْمُؤْمِنِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعٰدِيْكُمْ

اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ ﴿١٤٧﴾

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ ئەى كەسانىكى ئەوتۆ باوەرپەتان هێناو: ئێوه وەرەگر و مەیکەن بە دۆستی خۆتان بێ باوەرپەتان لە جگەى باوەرپەداران، دواى ئەو جوله كانه مه كەون و دوژمنى ئیسلامن.

﴿ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴾ ئایا ئێوه كە بێ باوەرپەتان ئەكەن بە دۆستی خۆتان ئەتانهوئ كە بگێرن بۆ خوا بەسەر خۆتانەوه بەلگەیهێكى پون و ئاشكرا بۆ سزادانتان، چونكه دۆستایتى بێ باوەرپەتان راستەوخۆ بەلگەیه لەسەر دوورپەتان، هەر كەسێ لەسەر بەلگەى ئاشكرانه بێ بۆ پاکی ئایینی خۆی، یا لە رێگەى راغوبی لابدا دواى پون بونەوهى راستى بەلگەى راستى لە خۆیهوه داناوه لەسەر زێیان و سزای خۆی.

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾ بە راستى ئەوانەى دوورپون لەنیو بەشى قولایى دۆزهخدان لەلای خوارهوه، لەبەر ئەوهى خرابترین بێ باوەرپە خرابترین جینگەى دۆزهخ بەشیانە و سزایش بە گۆرەى تاوانە، بێگومان دوورپووسى و بێ باوەرپەى لەیهك كاتدا لەواندا كۆبۆتەوهوه، تۆ دەستت ناكەوئ بۆ ئەو دوورپوانە یارمەتیی دەوئ بەرھەڵستى بكا لە سزای ئەوان، ئەو كەسانە درۆزن و بێ باوەرپە و ئەو دووشتانە داىكى هەموو خراپەیه كن.

پاش ئەوهى خواى مەزن هەپەشەى كرد لە دوورپووان و ترساندنێ بەهۆى خرابترین تۆلەو سزا، راغوبیان ئەكا بۆلای رێگەى پەشیمان بونەوهیان كە تاقە رێگەیه كە بۆ رزگاریان، هەر پەشیمان بونەوهیه بە تەنها یاریدەریانێ لەلای خواى مەزن، ئەو رێگەیهش لە دەستى توانای خۆیانایە هەر كەسێ لە كیسی خۆى بدا لۆمەى لەسەر خویى، بۆیه خوا ئەفەرموئ:

﴿ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا ﴾ مەگەر كەسانىكى ئەوتۆ لەو دوورپوانە پەشیمان، ببنەوه لە دوو رووبى خۆیان و، ئەو خراپانەى كردووانە بەسەریان بگرنەوهوه كردهوه كانیان چاك بكەنەوه نیازی خۆیان بگۆرن بەرهو چاكە و بەردهوامیشبن لە سەر كردهوهى چاك دواى پەشیمانى.

﴿ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ وَاٰخِلْصُوا دِيْنَهُمْ ﴾ وەپر وایان بە خوا بە تینی و دەست بگرن بە ئاینی خوڤیان بە نیازی پاکهوه، وە لە پەرستی خوڤانا هەر خوایان مەبەستی و بە تەمای بەزەیی خواین.

﴿ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴾ دواى ئەو کەسانە پەشیمان بوونەتەو بە نیازی پاکهوه، دەستیان گرتو بە نامەى خواو، ئاینی خوڤانیان بە پاکی گرتو لە گەل باوەردارانان لە ئەمروو لە پاشە روژدا بو هەموو پاداشتی.

﴿ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴾ وەلە دوایداو بەم نزیکانە خوا ئەبەخشی بە باوەرداران پاداشتیکی گەورهو زۆر بە جوړی نایەنە ژمارە. کەواتە ئەو کەسانەیش ئەبن بە هاوبەشی باوەرداران خاوەنی ئەو بەشە گەورهین و بەشی خوڤانیان ئەدریتی.

خوای مەزن لەو نایەتەدا بۆمانى پون کردۆتەو ئەو بەخششە گەورهیە خوا ئەیدا بە باوەرداران بە هۆی ترسیانەو بە لە خوا، دواى ئەو بە ئیمە بزانی ئەگەر ترسان لە دەروونی ئادەمیزادا چ پەلو پایەکی بو دانراو لە لایەن ئایینەو، خوای مەزن لەو نایەتەداو لە زۆر جینگەى تری قورئان فەرمانی داو بە ترسان بە گشتی و بە تاییەتی لە خوای مەزن، چونکە ترس گەورەترین چاکەو میهرەبانی و بەخشندەیی خاوی بەخشبویتی بە ئادەمیزادو بونەورانی تری زیندوو گیان لەبەر، هەر یەکیان بە گوێرەى ئەو هەستەى پێیان بەخشاو، هەموو شتی کە خوا دروستی کردووە جینگەى شیاویى خۆی وەرگرتووە لەو ترسەو بەشی خۆی پێداو، خوای مەزن بو سوودی گیان لەبەران لە گەل دروست کردیاندا ترسی خستووە دلێان. کەواتە ترس بەیى سوود دروست نەکراو، ترس بە هەر چۆنی یی و بەهەر هۆی پێدا بێی ئەبێتە سەرچاوەی هەموو چاکەیه، ئەگەر ترس نەبوا بە ئادەمیزاد هیچ چاکەیهکی نەئەکردو لە هیچ خراپەیه خۆی نەئەگیراوە، گیان لەبەرانى تریش خوڤانیان لە گیر و گرفت نەئەگیراوەو خوڤانیان بو نەئەپارێرا.

ئەگەر لەبەر ترسی برسیتی نەبوا بە هەولێ سامان و پەیدا کردنی خواردەمەنی نەئەداو جینگەى حەسانەو ی بو خۆی نەئەسازاند هەتا بەرگری. لە گەرماو لە سەرما بکەن. ئەگەر

له‌بەر ترسی نه‌خۆشی نه‌بوايه په‌په‌ه‌وی پايه‌ی ته‌ندروستی نه‌ئه‌کرا، نه‌گەر له‌ ترسی مردن نه‌بوايه هه‌یچ که‌سێ نه‌ئه‌چوه لای پزیشک بۆ چاره‌سه‌رکردنی نه‌خۆشی. نه‌گەر له‌بەر ترسی خواو سزای پاشه‌ رۆژ نه‌بوايه هه‌یچ که‌سێ خوا په‌رستی نه‌ئه‌کرد، نه‌گەر ترسی کوشتن نه‌بوايه هه‌یچ که‌سێ خۆی له‌ ده‌ست درێژی دانیش‌توان نه‌ئه‌گێڕایه‌وه و زه‌وی پر نه‌کرد له‌ خۆین، نه‌گەر ترسی ده‌ربه‌ده‌ری نه‌بوايه هه‌یچ که‌سێ به‌رگری له‌ دوژمن نه‌ئه‌کرد بۆ وولات و نیشتمانی خۆی و ده‌ربه‌ده‌ر نه‌بوو.

هه‌روه‌ها گیاندارانی تر نه‌گەر ترس نه‌بوايه خۆیان خۆنیشان نه‌خوارده‌وه، نه‌گەر ترس نه‌بوايه درونده‌ نه‌ئه‌سه‌لمینه‌وه له‌ دوڕنده‌ی تر، نه‌گەر ترس نه‌بوا له‌ ده‌ست درونده‌ پامان نه‌ئه‌کرد.

هه‌یچ که‌سێ توشی خراپه‌ نابێ نه‌گەر به‌ راستی ترسیان هه‌بێ، هه‌یچ خراپه‌یه‌ توشی من و تۆ نابێ نه‌گەر بێ‌رسین، هه‌ر له‌بەر ترسه‌ بیم له‌ گرانی و جه‌نگ نه‌که‌ین. که‌واته‌ ترس دوستی من و تۆ هه‌موو گیاندارانه‌ له‌ ترسی مامۆستاو راڤویی که‌رو که‌وتن له‌ وانه‌کانا کۆشش نه‌که‌ین، ترسه‌ خزمه‌ت گوزاری نێوان من و تۆ، ترسه‌ گه‌وره‌ و سامناکی من و تۆ که‌ نه‌مانپاریژێ له‌ خراپه‌، ترسه‌ سوود په‌سێن و خاوه‌نی دلتسۆزمان، ترسه‌ خوامان پێ بناسین، به‌ختیاری و پاشه‌ رۆژی چاک بۆ نه‌و که‌سانه‌یه‌ له‌ خوا نه‌ترسن. به‌لام نه‌گەر له‌بەر ترسی سته‌مکاران گوناوه‌بێ فهرمانی خوا بکه‌ین به‌ ته‌نها هه‌ر نه‌وه‌شیان زیان به‌خشن و خراپه‌ نه‌گینا هه‌موو شتی چاکه‌.

خوای مه‌زن که‌ سزای دوورپوان و بێ باوه‌ران ته‌دا له‌بەر ته‌مه‌ نیه‌ رقی خۆی نه‌یه‌لتی به‌ تۆله‌ سه‌ندنه‌وه‌ له‌وان وه‌ک کۆنه‌ دوژمنی، یا خۆی له‌ زمانی نه‌وان دور نه‌خاته‌وه‌، یا به‌ ته‌مای سودی نه‌وانی. به‌لکو خوای مه‌زن بۆ هه‌موو که‌سێ خاوه‌ن میهره‌بانو نیازی به‌ هه‌یچ که‌سێ و رقی له‌ هه‌یچ که‌س نیه‌، بۆ روون کردنه‌وه‌ی نه‌و باسه‌ خوا فهرموی:

﴿ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ ﴾ خوا چ شتی ئەکا به هۆی سزادانی ئیوه، پیوستی به سزای ئیوه نیه ئەگەر ئیوه سوپاسی خوا بکەن و فەرمووده کانی به جی بهین له بهر خواو ئەو چاکه‌ی خوایه به سهرتانه‌وه‌یه، سوپاسی خوا ئەبێته هۆی باوه‌رهینانی ئیوه، بۆیه دواى سوپاس کردن ئەفهرموی:

﴿ وَأَمْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكراً عَلِيماً ﴾ وه‌ئیه باوه‌رتان هینایی به خواو به هه‌موو ئەو شتانه‌ی خوا ره‌وانه‌ی کردوه بۆ سهر پیغمه‌ر (د.خ) و خوا پاداشتی سوپاس گوزاران ئەداته‌وه له بهر سوپاس کردنیان، زانایه به باوه‌رهینانتان و سوپاس کردنتان، خوا میهره‌بانه‌و ناگرنجی یاداشتی ئیوه ئەداته‌وه.

خواى مه‌زن که سزای بێ باوه‌ران ئەدا له بهر ئەوه‌یه بێ باوه‌ری نه‌خۆشی خستون و ده‌روینانی پس کردوه، خوا را‌غووبان ئەکا که ده‌رمانی ئەو نه‌خۆشیه تیمار کردنه به سوپاس کردن و باوه‌رهینانه هه‌تا رزگاریان بێ له سزای دۆزه‌خ، هه‌رکاتى تیماری نه‌خۆشی خۆیان نه‌که‌ن خۆیان تاوانبارن و پیوسته‌ تۆله‌ی خۆیان وه‌رگرن به ناگری دۆزه‌خ به به‌رده‌وامی، ئەو که سه‌ی ئەیه‌وی پاداشتی خۆی وه‌رگری و چاکه‌ی له‌گه‌ڵ بکری پیوسته‌ مل که‌چی فەرمودی خواي.

سوپاس بۆخوا مانای جزمی پینجه‌م کوتایی پێ هات

له ۲۱ مانگی رهمه‌زانی پیرۆزی ساڵی ۱۴۱۹ی کۆچی به‌رانبه‌ر به ۱/۸/۱۹۹۹ی زایینی

خوايه من به‌نده‌ی گونا‌ه‌بارم، بێ نرخ و بێ هیزو پيرو که‌نه‌فته‌م

له بهر گه‌وره‌ی خۆت لێم ببوره‌و به‌و پارانه‌وه‌یه‌ی پیغمه‌رم

بخه. خیزانه‌کانم یاریده‌ به‌رموو پاشه‌ رۆژیان به‌چاک بگیره‌ بۆ په‌رستنی خۆت

﴿ پیوست ﴾

لاپېره	باسه کسان و بابته کسان
۳	گرنگرین شتی پښتېن لسمه کار به ده ستار پښه وایانی کارامه
۸	نمو که سانه له جهنگی یې باوه اړاندا بکوژرین نویژی مردویان لسمه ناکری و ناشورین
۲۳	نمو که سانه له جهنگی نوحودا له خدمت پیغمبردا بوون دوو تاقم بوون
۳۲	کورتمبه له ژبانی پیغمبر، دواى له دایک بوونی، شیره ی لهشی و رهوشتی
۳۵	وهلامی پیغمبر بو که سې ووتی به پیغمبر: نهی له همومومان چاکوژ
۳۸	دهست پاکي هاروله کانی پیغمبر له کاتی گرنتی پایتختی مه داینی فارس
۳۸	دوو پهیکمری تاجی کیسرا بو به دهست کهوتی موسلمانان و چو نیته ی نمو دوو پهیکمره
۴۱	بیروبو چونی نیسلام له باره ی ره گزوه، باسی به سهراتی جده غفر له گڼ نه جاشی
۴۲	ژماره ی دهولته تانی عهره ب و هللو پستیان له باره ی ثابته، هدره ها رژمه کانی جگه ی عهره ب
۴۳	باسی کوژای یې باوه اړان و موسلمانان له جهنگی به درو نوحودا
۴۸	چو نیته ی زبندویه تی پیغمبران و شهیدان دواى مردنیان
۵۲	فیداکاری هاورپیکانی پیغمبر له ریگه ی نیسلامدا
۵۷	ناده میزاد له باره ی باوه یو کرده و یانه وه چوار به شن
۵۹	بت په رستان و دورپوان کامانه
۶۰	چ کاتی پیغمبر (د.خ) هوال به ناداری نه دا (غیب)
۶۳	خاوه لیته ی سامان له لم رژوه سې جوړن
۶۸	نایا پزیشکه کان نه توان تمه ن دریز بکه ن؟
۷۶	گموره ترین ریگه بو ناسینی خواى مزین
۸۰	گموره ترین بلگه بو مافی ژنان
۸۳	له م سهرده مو شو پتیکمان دهست ناکه وئ به سهر بهستی خوا په رستی تپدا بکری
۸۸	جیاوازی نیوان (الصبر والمصابره)
۹۰	سوره تی نیساء
۹۱	نایا بهر له ناده می بایره ی ناده میزاد تر هه بووه؟
۹۷	مه بهست له دادپهروه ی له نیوان زیاتر له یه ک ژن
۹۹	ژماره ی ژنان هممو کاتی له ژماره ی پیاوان زورتره، بو یه دروسته ژن هیتانی زور
۱۰۴	بیروپری نیسلام دهر باره ی به ندایته ی کردنی ناده میزاد
۱۱۳	چو نیته ی به شکر دنی میرات
۱۲۴	باسی مانای (کلاله)
۱۲۷	ژماره ی میرات بهران له پیاوان و له ژنان و نمو به شانه ی دیاری کراون بو میرات بهران

۱۲۹	باسی رون کردنهوهی (الحجب به دريژي).
۱۳۱	یه شه کانی (عصبه)
۱۴۳	به چ شتی داوین پیسی دهرئه کهوی
۱۴۴	به لگه له سهر سنوری لیوا ته کردن
۱۴۹	خو به بار کردنی که سی به سهر جگهی خو که به خیتی بکا
۱۵۱	باسی نهو ژنانه قه ده غدن ماره کردنیان
۱۵۵	دهست کردن به مانا کردنی جزمی پننچم
۱۵۹	بیرو بچونی زانایان دهر باره ی (زه واج المتعة)
۱۶۲	ژن داوا کردن بهر له نایینی ئیسلام
۱۷۰	گوناهه گهره کان کامانهن
۱۷۲	جیاوازی نیوان (القبطه والحسد)
۱۷۵	باسی قیوامه ی پیوان به سهر ژنانهوه، جیاوازی نیوان ژنان و پیوان
۱۷۹	باسی نشوزی ژنان و چاره سه کردنی
۱۸۲	باسی هار به شدانان بو خوی مهزن
۱۸۹	باسی تمیه موم و چ کاتی نه کری
۱۹۴	نهو شتانه ی نه به نه هو ی لهش پیسی و نهو شتانه قه ده غدن به لهش پیسی و بی دهست نو یژ بکری
۲۰۱	(الأقنوم) مانای چیه؟
۲۰۶	شایه تی دان له سهر دادپهروهی نایینی ئیسلام
۲۱۰	مه بهست له (الأمانات) چ شتی که؟
۲۱۲	سهر چاره ی یاسایه ئیسلام حوار شت
۲۱۴	پیشه وایان نه بی بناسرین و ببیرین نهك وونین، به وینه ی ئیمامی شیعه کان.
۲۲۷	بهراوردی له نیوان چه کی نه مرۆو له مهو بهردا
۲۳۱	هو ی بلا و یورنهوه ی نایینی ئیسلام
۲۳۹	بوچی خوی مهزن سروشتی بی خراپه و ناخوشی دروست نه کرد ووه؟
۲۴۹	باسی سلاو کردن و وه لاهه که ی
۲۶۵	کرشتی ناده میزاد سی به شن و نه اندازه ی خوینی کوژرار
۲۷۶	ده ولته ره گمز په رسته کان
۲۸۰	بوچی ده ولته کان دزی یه کتری هله شه سن به عهره ب و جگهی عهره بهوه
۲۸۲	باسی کورت کردنهوه ی نو یژه کان و ماوه ی سه فهر
۳۰۵	ناده میزاد شیوازی بونه وهران نه گورن به جور یکی نااسایی
۳۱۳	باسی نشوزی پیار له گهل ژندا
۳۳۷	هه ندی کاری نار هوی ژن و پیار بو یه کتری به بی بیر کردنهوه له پاشه رۆزی خوین
۳۳۸	چونه لای جادو گهران و دهست بران بو دیاری کردنی رودای پاشه رۆز

خوتیمری هیژا لہم جزمہدا ئەرکی چاوپیاخشانی ئہم ھەلانی بگرہ ئەستۆی خۆت:

ھەلە	راست	لا	دێر	ھەلە	راست	لا	دێر
نیشتمان	نیشتمان و	۳	۱۱	لە ڕەگەزی	فروستادە بە لە ڕەگەزو	۳۹	۷
ئامیز	ئامیز	۳	۱۲	خوا پیدان	خراپیدان	۴۱	۹
سودو	سود	۳	۱۲	زیندو یەبتان	زیندو یەبتان بەرزه جنه	۴۸	۱۰
سوزایش	سزایش	۶	۹	جھانیہ	جیھان نیہ	۴۸	۱۷
ئەوہ	نابی بنوسری	۷	۱۵	جیگہ	بۆ جیگہ	۴۸	۱۸
شەھیدی	ئیمیش	۸	۷	بۆ چاکەیان	چاکەیان	۵۲	۱
و کاتی	وکاین	۱۶	۲۱	ھەروہ	ھەردو کمان	۵۳	۱
رێژداران	رێژداران	۱۷	۷	شتیکە	چ شتیکە	۵۵	۱۹
خاوەن	خاوەن و	۱۹	۱	غلی	غلی	۵۶	۱۰
یاریدەر	یاریدەری	۱۹	۱	فەقەلت	فەسلت	۵۷	۱۱
الرغب	الرغب	۱۹	۸	لە	لەبەر	۵۸	۵
بووبوہ	بو بو	۲۳	۱۱	ئەکری	ئەگیرئ	۵۸	۶
القم	القم	۲۴	۳	مەزن بنە	مەزن بە	۵۸	۱۰
وئە	ئەو	۲۴	۱۶	یاکەو	پاکەو	۵۹	۶
مصناجمہم	مصناجمہم	۲۵	۱۲	دەرە وەریان	دەریان	۶۰	۲
ئەوانەن	ئەوانە ئەنە مردن	۲۸	۹	لەسەناتانە	لەسەرناتانە	۶۰	۱۴
ئەگەر خراپئ	ئەگەر خراپ یئ	۲۹	۱۲	بکگا	بکا	۶۰	۵
خو خراپە	خراپە بە پاداشتی	۲۹	۱۲	أو تتبعا	أو تتقوا	۶۱	۷
لأن الله	إن الله	۳۱	۱۴	بما آتاهم	بما آتاهم الله	۶۲	۳
خەسیرە	خەسیرە	۳۳	۱۸	ئەگەری	ئەکری	۶۲	۷
بینە	پینە	۳۳	۱۹	أخرج	زحزح	۶۹	۵
وینە ی	وینە ی	۳۴	۱۷	ئەمیشی	ئەمیش بیسی	۷۰	۳
داریکە ی	داراییە کە ی	۳۵	۶	لەتبنە	لەتبنە	۷۰	۱۹
أن یفل	أن یفل	۳۷	۶	خری	جگە ی خزی	۷۳	۶
نەبیتەوہ	ببیتەوہ	۷۳	۱۹	با بوکی	باوکی	۱۳۶	۷
والله	والله	۷۴	۱۰	کردنی و	کردنی	۱۳۷	۴

ههله	راست	لا	دیر	ههله	راست	لا	دیر
سهقاما	سهقان	۷۵	۲	وهك	وهك يهك	۱۴۲	۴
بذكرون	بذكرون	۷۸	۵	بفاحشءة	بفاحشه مبيغة	۱۴۸	۱۲
ئامازه	ئامازهيه	۷۸	۱۰	له گهلبان	له گهلبان	۱۴۹	۲
راكيشن	راكيشن	۷۸	۱۳	وسا	وساء	۱۵۲	۷
بدنهوه	مانايه بكهن	۷۸	۲۱	خواهني	به خواهني	۱۵۷	۱
فتي	فتنا	۷۹	۱	الشفار	الشفار	۱۵۸	۹
هوکاری	هۆكاني	۷۹	۹	ماه	ماله	۱۵۹	۱۳
دهستيان	دهستيان	۷۹	۲۱	مغينه	مغنيه	۱۶۱	۲۰
أتنا	اتنا	۸۰	۱	به گۆبهی	به گۆبهی	۱۶۹	۶
به ندیه تی	به ندایه تی	۸۰	۶	دوا رۆژ	دوا رۆژدا	۱۷۳	۳
وقلتوا	وقالتوا	۸۱	۱۴	مانگهی	مانا کهی	۱۷۴	۱۳
بهستن	پدرستن	۸۱	۲۲	ئهو	ئهو	۱۸۰	۱۹
کهسانه	کهسانه	۸۶	۵	یایاکتی	یابه کتی	۱۹۱	۱
ألنك	أولنك	۸۷	۱۵	رېژر	رېژر	۱۹۳	۴
ئیمه	ئیره	۸۸	۴	پېغه مهر	پېغه مهر	۱۹۶	۶
لهله	له	۹۴	۱۱	ويقلون	ويقلون	۱۹۶	۱۷
دانانرین	دالنه رین	۹۴	۲۱	له پهرستی	له پهرستندا	۲۰۰	۴
پهروه ده	په ده	۹۷	۸	فتر	فقد	۲۰۰	۱۳
پوبه یی	پۆبه یی	۱۰۱	۲۱	ئاسمان	ئاسمان و	۲۰۰	۱۶
دوایش	وايش	۱۰۵	۲۱	توانای	بئ توانا	۲۰۱	۳
خواستی	خواستنی	۱۰۷	۱۶	فیها	فیهما	۲۰۱	۵
یهر	یهر	۱۰۹	۱۷	با	یا	۲۰۱	
مه	مه	۱۱۳	۱۸	گانا	گانا	۲۰۱	۱۴
کراوه	نه کراوه	۱۰۳	۲۲	ئهمان	ئهو	۲۰۱	۱۵
قمرز	قمرز	۱۳۱	۲	بوختان	بوختان	۲۰۴	۲۲
ده چونی	دهر چونی	۱۳۴	۲۱	إلا	لا	۲۰۵	۱۳
جوله کان و	جوله کان	۲۰۶	۱۰	گهواته	کهواته	۲۳۸	۱۸
شتانه بی	شتانه نه بی	۲۰۸	۱۲	بعه مهره	پېغه مهره	۲۳۸	۱۹
بهوناو	بهو ناوه وه	۲۰۸	۱۷	بورو	بورر	۲۴۶	۱۳
له نیتو	له نیر ئهو	۲۰۹	۵	له بهزادو	له بهزاره وه	۲۴۶	۱۷

ههله	راست	لا	دیر	ههله	راست	لا	دیر
ضلیلا	ظلیلا	۲۰۹	۱۰	خوابه	خرابهیه	۲۴۷	۲
باخانه کانی	باخه کانی	۲۰۹	۱۱	نازایی	نازاری	۲۴۷	۱۹
یعضکم	یعظمکم	۲۱۲	۸	تکن	یکن	۲۴۸	۱۵
رولیکهو	رویه کهوه	۲۱۳	۲	بهو	به	۲۴۹	۱۷
کهسی	کهسی	۲۱۵	۷	احمه الله	رحمة الله	۲۵۰	۲
معیه	مصیبه	۲۰۸	۱۴	حسیا	هییا	۲۵۱	۹
الحکموک	یحکموک	۲۲۲	۱۲	روداوانهی	دووروانهی	۲۵۴	۸
اردنا	آنا	۲۲۳	۹	دهست بلدانه	دهست بلدانه	۲۵۵	۵
خۆزمان	خۆتان	۲۲۳	۱۰	کرچیان	کۆرچیان	۲۵۵	۱۴
او آخروا	او آخرجوا	۲۲۳	۱۲	تینه پویه	تینه پویه	۲۶۱	۱۹
له خشان	له له خشان	۲۲۳	۲۲	خوئیدن	خوئین	۲۶۲	۴
إلا	لا	۲۲۴	۱	رۆژ	رۆژو	۲۶۴	۱۵
پله	له پلهو	۲۲۴	۱۴	نه بورن	نه بوردن	۲۶۵	۱۹
به خیارای	به خیارای	۲۲۵	۱۰	پنج	پنج	۲۶۶	۱۸
ده پری	دهر پری	۲۲۹	۱	عضیما	عظیما	۲۷۲	۱۷
شوره یک	شوره یک	۲۳۲	۵	فیما	فیم	۲۷۴	۱۰
پارانه	پارانهوه	۲۳۲	۱۳	بکیچش	بکیچی	۲۷۷	۴
وابت	ویت	۲۳۵	۱۲	ئورو	ئورو	۲۸۰	۷
بوو	بون	۲۳۵	۲۰	ئه تنصرو	تقصروا	۲۸۲	۱
قتیلا	فتیلا	۲۳۶	۳	یقفنکم	یقفنکم	۲۸۲	۵
تعهم	تصهم	۲۳۷	۹	طائفه منهم	فلتعم طائفه	۲۸۲	۱۴
به لانهو	به لایانهوه	۲۳۷	۱۵	تفقلون	تفضلون	۲۳۸	۳
یانئ	یانئ	۲۳۷	۱۶	والذین	ود الذین	۲۸۳	۳
رداوی	روداوی	۲۳۸	۱۷	پشتوتاندا	ئشتوتاندا	۲۸۳	۲۱
کاروانی	کاروانی و	۲۸۴	۸	رژوی	رژدی	۳۱۴	۱۵
خرابه	خرابهو	۲۹۰	۹	پیاو ژن	پیاو ژن	۳۱۵	۱
نهدرد	نهدا	۲۹۱	۱۷	کالمالغه	کالمالقه	۳۱۵	۱۹
ویتفر	ویتفر	۲۹۹	۱۴	کروتانه	کردوتانه	۳۱۶	۶
واگرومان	گومان	۳۰۱	۲	ما یفن الله	یفن الله	۳۱۹	۱
به	بهو	۳۰۲	۵	بهرکاری	بهکاری	۳۲۳	۱۴

ههله	راست	لا	دیر	ههله	راست	لا	دیر
ناخوینلری	ناخوینری	۳۰۴	۲	خۆیان	خۆیان	۳۳۹	۱۴
نهمه	نهمه	۳۰۴	۱۱	بۆ فیدا کار به وه	به فیدا کار به وه	۳۳۴	۱۸
فلیفرین	فلیفرین	۳۰۴	۲۲	بکهوئ	بکا	۳۲۸	۵
سوری	سودی	۳۰۵	۱۸	انجدا ضدا	بخوضوا	۳۳۰	۱۳
نەشیتان	شەیتان	۳۰۶	۱۳	نەبوون	نەبون	۳۳۱	۲۰
نهمه	نامه	۳۰۷	۱۵	نەبهری	نەبهری	۳۳۵	۱
نیه	نیه	۳۰۸	۸	به ره میته	به ره میته	۳۳۵	۱۳
وانشی	او انشی	۳۰۸	۱۷	نهمستای	نهماشای	۳۳۵	۱۹
پتغمهرو	پتغمهرو	۳۱۰	۱۴	نەود	نەو	۳۳۶	۱۰
لهمارهی	لهمارهی و	۳۱۲	۱۲	ناره	نارهوا	۳۳۷	۳
دائینان	دایان	۳۱۲	۱۳	خۆیان	خۆیان	۳۳۹	۱۴
هه موو	هه موو	۳۴۰	۱				